

शिक्षक निर्देशिका

हाम्रो सेरोफेरो

कक्षा १

शिक्षक निर्देशिका

(हाम्रो सेरोफेरो)

कक्षा १

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक : नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

© सर्वाधिकार : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

वि.सं. २०७७

मुद्रण :

ISBN :

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको लिखित स्वीकृतिबिना व्यापारिक प्रयोजनका लागि यसको
पूरै वा आंशिक भाग हुबहु प्रकाशन गर्न, परिवर्तन गरेर प्रकाशन गर्न, कुनै विद्युतीय
साधनमा उतार्न वा अन्य रेकर्ड गर्न र प्रतिलिपि निकालन पाइने छैन ।

हाम्रो भनाइ

विद्यालय शिक्षामा आरभूत तहको प्रारम्भिक चरण घरायसी वातावरणबाट विद्यालयको वातावरणमा समायोजन भई औपचारिक शिक्षाको थालनी गर्ने तह हो । आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को उद्देश्य बालबालिकालाई आधारभूत साक्षरता, गणितीय ज्ञान तथा सिप र जीवनोपयोगी सिपहरूका साथै व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा सरसफाइसम्बन्धी बानीको विकास गर्ने अवसर प्रदान गर्नु हो । आधारभूत शिक्षाका माध्यमबाट बालबालिकाहरूले आधारभूत भाषिक, गणितीय तथा सञ्चार सिपको विकास र प्रयोग गर्न सक्छन् । यस तहमा विद्यार्थीमा अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास गर्नु अपेक्षित हुन्छ । यस्तै विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास, शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी र जीवनोपयोगी सिपको विकास तथा कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि र सिर्जनात्मकताको विकास पनि यस तहका बालबालिकाका सिकाइका अनिवार्य पक्ष हुन् । यस तहको सिकाइमा बालबालिकाहरूले आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, भाषा, धर्म, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र सम्भावको विकास गर्न सक्छन् । यस पक्षलाई दृष्टिगत गरी राठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गदर्शनमा रही विकास गरिएको आधारभूत तहको एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा विकसित कक्षा १ को हाम्रो सेरोफेरो विषयक्षेत्रको पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा समावेश भएका विषयवस्तुको सिकाइ सहजीकरण गर्न यो शिक्षक निर्देशिका विकास गरिएको छ । एकीकृत पाठ्यक्रमले विषयक्षेत्रगत आधारमा विषयवस्तुको छनोट गरेकाले पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा पनि विषयक्षेत्रगत आधारमै पाठहरू विकास गरिएको छ । यस निर्देशिकामा पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा रहेका १० ओटा विषयक्षेत्रअन्तर्गत रहेका पाठ तथा अभ्यासको सहजीकरणका सम्भावित क्रियाकलाप प्रस्तुत गरिएको छ । यसमा प्रस्तुत गरिएका सहजीकरण योजना, सिकाइ क्रियाकलापका आधार, शिक्षणका विधि तथा क्रियाकलाप र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्याङ्कनका उपाय शिक्षकका लागि नमुना रणनीति मात्र हुन् । विषय क्षेत्रअनुसारका पाठहरूको सहजीकरण गर्न शिक्षकले कक्षामा जानुपूर्व पाठ्यक्रम, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन मार्गदर्शन र पाठ्य तथा कार्यपुस्तक अध्ययन गरेर, अरू जानकार शिक्षकसँग छलफल गरेर, शैक्षणिक सामग्री तयार गरेर र शिक्षण सिकाइ योजना तयार पारेर आफूलाई अद्यावधिक गर्नुपर्छ । शिक्षकले कक्षाकोठाको सङ्गठनलाई प्रभावकारी बनाएर बालबालिकालाई सिकाइप्रति उत्प्रेरित गराई गरेर सिक्ने अवसर प्रदान गर्न यो निर्देशिका सहयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

यस निर्देशिकाको लेखन कार्य सहप्राध्यापक साधुराम अर्याल, श्री ईश्वरकुमार घिमिरे, श्री हेमराज खतिवडा र श्री सुमन अधिकारी सिलवालको समूहबाट भएको हो । यसको थप परिमार्जन डा. बालचन्द्र लुइटेल, श्री मेदिनबहादुर लामिछाने, श्री माधवप्रसाद अधिकारी, श्री मन्जु कार्की, श्री प्रमिला बखती, श्री रेनुका पाण्डे भुसाल र श्री सरस्वती भट्टराईबाट भएको हो । यसको विषयवस्तु सम्पादन श्री खिलनारायण श्रेष्ठ र श्री युवराज अधिकारीबाट, भाषा सम्पादन श्री गणेशप्रसाद भट्टराई, श्री चिनाकुमारी निरौलाबाट र लेआउट डिजाइन श्री सन्तोषकुमार दाहालबाट भएको हो । उहाँहरूलगायत यस निर्देशिकाको विकास तथा परिमार्जन कार्यमा संलग्न सबैप्रति पाठ्यक्रम विकास केन्द्र धन्यवाद प्रकट गर्दछ ।

यस निर्देशिकालाई सकेसम्म कक्षा वातावरणमा प्रयोग हुने गरी व्यावहारिक बनाउने प्रयास गरिएको छ तापनि सहजीकरणका क्रममा अन्य क्रियाकलापहरू थप र स्थानीय तहमा सान्दर्भिक विषयवस्तु थप गरी स्थानीयकरण गर्न वा अनुकूलन गर्न पनि सकिन्छ । यसको प्रयोगलाई प्रभावकारी बनाई बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने कार्यमा सम्बद्ध शिक्षक तथा सरोकारवालाबाट सक्रिय योगदानको अपेक्षा गरिएको छ । यसमा सुधार तथा परिमार्जन गर्दै अभ प्रभावकारी बनाउन पाठ्यक्रम प्रयोगकर्तालगायत सम्बद्ध सबैको रचनात्मक सुभावको अपेक्षा गरिएको छ ।

विषयसूची

विषयक्षेत्र र पाठ		पृष्ठ संख्या
मेरो मेरो परिवार		१
१ हाम्रो परिचय		५
२ हाम्रो पहिरन		११
३ हाम्रो खानेकुरा		१५
४ हाम्रा खेलौना		२०
५ हाम्रो परिवार		२३
६ हाम्रो काम		२६
७ हाम्रो सामान		२९
मेरो दैनिक जीवन		३६
१ हाम्रो शरीर		३८
२ योग		४४
३ हाम्रो बानी		४६
४ विद्युत्		५१
५ आवाज		५५
६ उज्यालो		५९
७ शारीरिक क्रियाकलाप र खेल		६३
हाम्रो समुदाय		६७
१ मेलमिलाप		६९
२ नियमको पालना		७१
३ सन्चो बिसन्चो		७४
४ जनावर		७७
५ छपाइ		८२
६ खेल		८४
हाम्रो विद्यालय		८८
१ विद्यालयको चिनारी		९०
२ शारीरिक कसरत		९३
३ हाम्रो सुरक्षा		९५
४ प्रकोपबाट बचाँ		९८

५	बोटबिरुवाको हेरचाह	१०१
६	हाम्रो कक्षाकोठा	१०५
हाम्रा वरपरका जीवजन्तु		१०९
१	सजीव र निर्जीव	११०
२	बिरुवा	११५
३	बिरुवाका भाग	११७
हाम्रो वातावरण		१२१
१	सरसफाई	१२३
२	हाम्रा वरपरका वस्तु	१२७
३	वस्तुका गुण	१३०
मेरो सिर्जना		१३५
१	रेखाचित्र	१३७
२	हाम्रो घर	१४०
३	माटाबाट सामान बनाओँ	१४३
४	खेल खेलौँ	१४५
५	गाओँ, बजाओँ र नाचौँ	१४७
हाम्रो संस्कृति		१५१
१	हाम्रा चाडपर्व	१५३
२	हाम्रो संस्कार	१५७
सञ्चार प्रविधि र बजार		१६१
१	कुराकानी र जानकारी	१६३
२	यातायातका साधनहरू	१६९
३	बजार	१७३
हाम्रो वरपरको संसार		१७६
१	मौसम	१७८
२	मौसमअनुसारका पहिरन	१८३
३	जमिन	१८६
४	पानी	१८९
५	हावा	१९२

म र मेरो परिवार

परिचय

बालबालिकाहरूमा दैनिक जीवनका असल बानीहरूको विकास गर्नुका साथै सोसँग सम्बन्धित व्यवहार कुशल सिपको अभिवृद्धि गराउनु यस विषयक्षेत्रको मुख्य उद्देश्य हो । यस विषयक्षेत्रमा आफ्नो र परिवारको परिचय दिने, अभिवादन गर्ने, आफ्नो पहिरन, खानेकुरा, खेलौना, आफ्नो काम र आफ्नो सरसामान चिन्ने र जतन गर्ने जस्ता विषयवस्तुसँग सम्बन्धित धारणा विकासमा जोड दिइएको छ ।

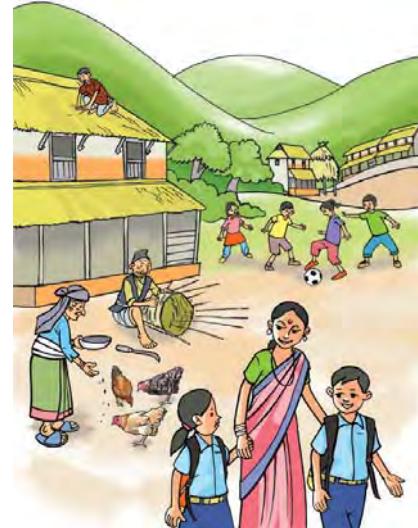
विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्यघण्टा (४०)
	<ul style="list-style-type: none"> विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफैं गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै : चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि । 		४
हाम्रो परिचय	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो नाम र ठेगाना बताउन परिवारका सदस्यहरूलाई उपयुक्त अभिवादन गर्न आफूभन्दा सानालाई माया गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> वैयक्तिक जिम्मेवारी, सञ्चार, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप 	७
हाम्रो पहिरन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो पहिरन बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बहुसांस्कृतिक साक्षरता सिप 	३
हाम्रो खानेकुरा	<ul style="list-style-type: none"> आफूले खाने खानेकुराको नाम बताउन स्थानीय स्तरमा पाइने सफा र ताजा खानेकुरा खाने बानी बसाल्न 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ सिप, स्वव्यवस्थापन सिप 	६
हाम्रो खेलौना	<ul style="list-style-type: none"> खेलौना बताउन र घरमा भएका खेलौनाहरू प्रयोग गरी खेलन साथीसँग रमाइलो गर्दै स्थानीय खेल खेलन लाइनमा मिलेर हिँड्ने बानी विकास गर्न शिक्षकको निर्देशनअनुसार विभिन्न कथामा आधारित खेलहरू खेलन 	<ul style="list-style-type: none"> सहकार्य, सहयोग र सम्मान, सिर्जनात्मक सोचाइ सिप 	७
हाम्रो परिवार	<ul style="list-style-type: none"> परिवारका सदस्यहरूको नाम र नाता बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> सञ्चार सिप 	३

हाम्रो काम	• आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य मुख्य काम बताउन	• सञ्चार सिप, सिकाइ सिप	३
हाम्रो सामान	<ul style="list-style-type: none"> • आफ्नो घरमा भएका सरसामानहरूको नाम बताउन र जतन गर्न • साधारण उपकरणको अवलोकन गर्न र आवश्यकताअनुसार मापनका लागि प्रयोग गर्न • पेन्सिल, चक, पेस्टल वा खरीको प्रयोग गरी मोटा, मसिना, सिधा, बाङ्गाटिङ्गा रेखा कोर्न 	<ul style="list-style-type: none"> • स्वव्यवस्थापन, प्रयोग, सिर्जनात्मक सोचाइ सिप 	७

विषयक्षेत्र पृष्ठ चित्र छलफल क्रियाकलाप (पेज १ सँग सम्बन्धित) :

- बालबालिकाहरूलाई चित्रमा देखिएका परिवारका सदस्यहरूको नाता अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।
- कक्सले के काम गरिरहनुभएको छ, भन्न लगाउनुहोस् । सबैलाई पालैपालो आफ्नो बिचा अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।
- चित्रमा परिवारका सदस्यबिच एकआपसमा स्नेह, माया, सहयोग र सहकार्यलगायत के के देखाइएको छ ? यसका बारेमा पनि अन्तरक्रिया गराउनुहोस् ।
- अब चित्रको सन्दर्भ जोडेर बालबालिकाहरूलाई पालैपालो परिवारमा को को हुनुहुन्छ ? कसले के के काम गर्नुहुन्छ ? तपाईंले के गर्नुहुन्छ ? आमा बुबा र ठुलाबढालाई कसरी आदर गर्नुहुन्छ ? आफूभन्दा सानाको कसरी हेरचाह गर्नुहुन्छ ? लगायत सान्दर्भिक अन्तरक्रिया गर्नुहोस् ।
- बालबालिकाहरूलाई निर्धक्क भएर आफू र आफ्ना परिवारको नाता सम्बन्धमा बताउन उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

शिक्षक निर्देशिका प्रयोग गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्ष

१. सिकाइ क्रियाकलाप योजना र सहजीकरणसँग सम्बन्धित पक्ष

- यस निर्देशिकामा विषयक्षेत्रगत सिकाइ सहजीकरण योजना प्रस्तुत गरिएका छन् । जसअन्तर्गत पाठगत रूपमा हासिल हुनुपर्ने सिकाइ उपलब्धि, अपेक्षित व्यवहारकुशल सिप र अनुमानित पाठ्यघण्टा उल्लेख गरिएका छन् । विषयक्षेत्र पृष्ठ क्रियाकलाप, विद्यार्थी मूल्यांकन र थप सहायताका लागि समेत समय निर्धारण गरिएको छ ।

- विषयक्षेत्रको सुरुआतमा समग्र विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित आधारभूत विषयहरूप्रति विद्यार्थीको बुझाइ व्यक्त गर्ने अवसर प्रदान गर्ने छलफल, मस्तिष्क मन्थन तथा अनुभव बताउने क्रियाकलापहरू राखिएका छन् ।
- विद्यार्थी पुस्तकमा भएका प्रत्येक सिकाइ क्रियाकलापहरू सहजीकरण गर्ने प्रस्तावित विधि तथा प्रक्रिया, आवश्यक सिकाइ सामग्री र मूल्याङ्कन रणनीतिहरू उल्लेख गरिएका छन् । उल्लिखित विधि तथा प्रक्रियाभन्दा बढी उपयुक्त र सान्दर्भिक विधि प्रक्रिया भए आवश्यक समायोजन वा अनुकूलन गर्ने सकिने छ ।
- विद्यार्थीहरूको विविधतालाई ध्यानमा राखी एउटै विषयवस्तु सहजीकरण गर्ने सिर्जनात्मक कला, गीत, कथा, चित्र वर्णन, परियोजना कार्य, मस्तिष्क मन्थनलगायत विविध विधिहरूको प्रस्ताव गरिएको छ ।
- अन्तरविषयक एकीकरण गर्ने उद्देश्यले पाठ्यक्रमले विभिन्न विषयका मिल्दा विषयवस्तुहरूलाई समान विषयक्षेत्रमा समेटेको छ । हाम्रो सेरोफेरो विषयका १० ओटा विषयक्षेत्रहरूसँग मिल्ने अन्य विषयका सोही विषयक्षेत्रका विषयवस्तुहरूको सहजीकरण गर्ने क्रममा एकीकृत योजना तयार गरी सिकाइ क्रियाकलाप गर्नुपर्ने हुन्छ । सहजीकरण प्रक्रियामा हाम्रो सेरोफेरो विषयलाई अन्य विषयसँग निम्नानुसार एकीकरण गर्नुपर्ने छ ।
  - यस विषयका विषयवस्तुको सहजीकरण गर्दा गीत, कविता, कथा, संवाद, निर्देशित निबन्ध लेखन, अनुच्छेद बाचन, शब्दजाललगायतका विधि तथा रणनीतिहरू अवलम्बन गरी निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउनुका साथै भाषिक कार्य तथा सिपहरू विकासमा पनि ध्यान दिनुपर्छ ।
  - ज्यामितीय आकृति, साइज, ठुलो, सानो, भित्र, बाहिर, मुद्रा, किनमेल, आम्दानी, खर्च, उमेर, सङ्ख्या, समय, मापन, चित्र ग्राफलगायतका गणितीय धारणाहरूलाई मिल्दो पाठमा सँगसँगै सहजीकरण गर्नुपर्ने छ ।
- कनै पाठमा प्रस्तावित शारीरिक र सिर्जनात्मक कलासम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू मिल्दो अन्य पाठहरूमा पनि प्रयोग गर्ने सकिने छ । यस्ता क्रियाकलापहरूलाई अनुकूलन गरी अन्य विषयवस्तु सहजीकरण गर्ने सकिने छ ।
- बानी विकासका लागि प्रस्तावित क्रियाकलापहरू समय समयमा दोहोच्याइरहनुपर्ने छ ।
- विषयवस्तुको ज्ञान, सिप, अवधारणा विकासलाई थप व्यावहारिक बनाउन प्रस्ताव गरिएका परियोजना कार्यहरूलाई स्थानीय परिवेश सुहाउँदो तुल्याउन सकिने छ ।
- सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा प्रस्तावित व्यवहारकुशल सिपहरू विकासमा समेत जोड दिनुपर्ने हुन्छ । यद्यपि सिकाइ क्रियाकलापमा गरिने परिवर्तन तथा अनुकूलनअनुसार विकास हुने व्यवहारकुशल सिपमा पनि परिवर्तन हुन सक्छ ।

- प्रत्येक पाठका लागि विस्तारित क्रियाकलापहरू दिइएका छन् । सिकाइ सहजीकरणका लागि समय पर्याप्त भएमा वा विद्यार्थीलाई थप सिकाइ सहायता प्रदान गर्नु परेमा यस खण्डका क्रियाकलापहरू गराउन सकिन्छ ।

२. मूल्याङ्कन र अभिलेखीकरण

- प्रत्येक विषयक्षेत्रमा मूल्याङ्कनका नमुना साधनहरू र त्यसको प्रयोग विधि उल्लेख गरिएको छ । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्याङ्कन गर्न प्रस्तुत नमुनाका साधनका आधारमा मूल्याङ्कनका थप साधनहरू विकास गरी प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- सिकाइ क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन क्रियाकलाप एकअर्काको परिपूरकका रूपमा सँगसँगै सञ्चालन गरी निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल भएको सुनिश्चित गर्नुपर्ने छ ।
- विद्यार्थी पुस्तकमा दिइएका खाली ठाउँ भर्ने, चित्र पहिचान गर्ने, चित्र कोर्ने, ठिक बेठिक छुट्याउने, जोडा मिलाउनेलगायतका अभ्यासहरू विद्यार्थीहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाई सोको मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।
- मूल्याङ्कन कार्यमा मिल्ने सन्दर्भअनुसार अभिभावक तथा सहपाठीहरूको समेत सहभागिता सुनिश्चित गरिनुपर्छ । पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया विषयक्षेत्रको अन्त्यमा एकसाथ लिन पनि सकिन्छ ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै निर्धारित सिकाइ अभिलेख फारमको “नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्याङ्कनको मिति र अङ्कन जनाउनुपर्छ ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा गरेको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुपर्छ ।
- यदि अङ्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अङ्कन) सुनिश्चित भएपछि पुनः मूल्याङ्कन गरी “थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्याङ्कनको मिति र अङ्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अङ्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालन प्रयोग गनुपर्छ ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्याङ्कन अभिलेख तयार गर्नुपर्छ । अभिलेखलाई पुष्टि गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै अभिलेख राखी विद्यार्थी पोर्टफोलियो तयार गर्नुपर्छ ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ ।

परिचय

बालबालिकाहरू सानैदेखि जिज्ञासु र खोजी गर्न मन पराउने प्रकृतिका हुन्छन् । उनीहरूलाई तल्लो कक्षादेखि नै आफ्ना साथीसङ्गीसँग घुलमिल हुने, उपयुक्त अभिवादन गर्ने, निर्धक्क भएर आफ्नो परिचय दिने बानी विकास गर्नुपर्छ । बालबालिकाहरूमा यस्तै बानी विकास गर्ने पक्षमा जोड दिई यस पाठका क्रियाकलापहरू विकास विकास गरिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, भकुन्डो वा बल, श्रव्यदृश्य सामग्री आदि ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- शिक्षकले कक्षामा प्रवेश गरेपछि विद्यार्थीहरूलाई दुई हात जोडेर नमस्कार गर्नुहोस् । एक दुईपटक दोहोच्याएर नमस्कार गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- शिक्षकले नमस्कार गर्दै विद्यार्थीहरू माझ आफ्नो परिचय दिनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २ मा चित्रमा देखाइएको रूपक र डोल्माबिचको जस्तै जोडी समूह बनाई एक आपसमा परिचय गर्न सिकाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई पालैपालो आआफ्नो नाम, ठेगाना, उमेर, हाल पढिरहेको कक्षा, विद्यालयको नाम, आफूलाई मन पर्ने खानेकुरा, मनपर्ने खेलौना आदिबारे प्रश्न सोधी परिचय बताउन लगाउनुहोस् । (विद्यार्थीहरूले दिएका उत्तरका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।)
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको चित्रमा जस्तै गीतमार्फत परिचय गराउने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- प्रत्येक कक्षाको सुरुमा अभिवादन गरी विद्यार्थीहरूलाई पनि यस कार्य गर्ने प्रेरित गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थी पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३ क्रियाकलाप (ख) को निर्देशनअनुसार विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा आफूभन्दा ठुला र सानालाई अभिवादन गर्ने तरिका अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।
- स्थानीय भाषा तथा संस्कृतअनुसारको अभिवादन कसरी गरिन्छ, छलफल र अभ्यास गराउनुहोस् । जस्तै : नेवारी समुदाय भए ज्वजोलोपा, राई समुदाय भए सेवारो वा सेवा, तामाङ समुदाय भए ल्हास्सो फ्याफुल्ला, मैथिली, अवधी वा भोजपुरी समुदाय भए प्रणाम आदि ।
- एक जनाले अभिवादन गर्दा बाँकी विद्यार्थीले सोही अभिवादन दाहोच्याएर साथीलाई प्रतिक्रिया गर्न भन्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३ मा दिइएको चित्रमा जस्तै विद्यार्थीहरूलाई भकुन्डो वा बलमार्फत तातो आलु खेल खेलाउँदै पालैपालो आआफ्नो नाम भन्न लगाउनुहोस् ।

मेरो नाम..... हो ।
तपाईंको नाम
के हो ?

खेल खेल्ने तरिका

- विद्यार्थीहरूलाई गोलो घेरामा राख्नुहोस् ।
- घेरामा क्रमशः बल पास गर्न लगाउनुहोस् । बल पास दिने विद्यार्थीले लिने विद्यार्थीतर्फ फर्किएर नमस्कार मेरो नाम .....हो, तपाईंको नि ? भन्दै बल दिन्छन् । यही तरिकाले बल घेराका सबै विद्यार्थीहरूलाई पास गरिन्छ ।
- आफ्नो घरमा अभिभावकलाई अभिवादन गर्ने तरिका विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो देखाउन लगाउनुहोस् । एक जनाले अभिवादन गर्दा राम्रो लागेमा बाँकी विद्यार्थीलाई साथीको प्रशंसा गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई बाटुलो घेरामा राख्नुहोस् । कुनै एक विद्यार्थीलाई घेराका बिचमा बोलाउनुहोस् । बिचमा गएका विद्यार्थीले कुनै एक जना साथीको नाम उच्चारण गरी उक्त साथीलाई पनि घेरामा बिचमा बोलाउने छन् । बिचमा आएको पहिलो विद्यार्थीले अर्कोलाई नमस्कार, तपाईंलाई स्वागत छ भनी भन्न लगाउनुहोस् । अब पहिलो साथी घेरामा जाने छन् र दोस्रो साथीले अर्को साथीको नाम उच्चारण गरी अधिकै प्रक्रियाअनुसार नमस्कार, तपाईंलाई स्वागत छ भन्ने छन् । यही प्रक्रियाले सबै विद्यार्थीलाई पालो दिनुहोस् ।
- यही प्रक्रियाले स्थानीय भाषा तथा संस्कृतिअनुसारको अभिवादन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४ क्रियाकलाप (घ) मा देखाइए जस्तै चित्र भित्तामा टाँस्नुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई चित्र हेर्न लगाउनुहोस् ।
- आफू केटा भए केटाको चित्र भएतीर र केटी भए केटीको चित्र भएतीर लाइनमा उभिन लगाउनुहोस् । (शिक्षकले केटा र केटी पहिचान नगराउनुहोस् ।)
- तपाईं किन यो लाइनमा उभिनुभएको भनी सोध्नुहोस् । म केटा वा केटी हुँ भन्ने उत्तरको अपेक्षा गर्नुहोस् ।
- प्रत्येक लाइनमा कति कति जना विद्यार्थी भए प्रत्येक विद्यार्थीलाई पालैपालो गन्न लगाउनुहोस् ।

आफूसँग मिल्ने चित्रमा ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४ को क्रियाकलाप (ङ) मा दिएका जस्तै प्रश्नहरू सोधी विद्यार्थीहरूलाई मौखिक अभिव्यक्ति दिने अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यो कार्य जोडीमा गराउन पनि सकिन्छ । जोडीमा कार्य गर्दा दुई जनाबिच एकअर्काको नाम, थर, बस्ने ठेगाना आदि सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधन सहजीकरण गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४ क्रियाकलाप (च) को परिचय खेल खेलाउनुहोस् ।

खेल खेलाउने तरिका

- विद्यार्थीका टोल वा गाउँको नामहरू टिपोट गर्नुहोस् ।
- उनीहरूलाई खुला चउरमा लैजानुहोस् ।
- सबै विद्यार्थीहरूलाई ठुलो घेरामा रेलगाडी छुक छुक भन्दै रेल जस्तो बनेर हिँडन लगाउनुहोस् ।
- शिक्षकले विद्यार्थीका टोल वा गाउँहरूमध्ये कुनै एक टोल वा गाउँको नाम उच्चारण गर्नुहोस्, जस्तै : चित्रमा रहेको शिक्षकले “चारघरे” भन्ने गाउँको नाम उच्चारण गरेको देखाइएको छ ।
- शिक्षकले उच्चारण गरेको टोल वा गाउँमा बस्ने विद्यार्थी रेलबाट छुट्टिएर बिचमा आउने छन् र विद्यार्थीले पालैपालो आफ्नो ठेगाना बताउने छन्, जस्तै : मेरो नाम ..... हो । म चारघरेमा बस्छु यो ..... पालिकाको वडा नं ..... मा पर्छ ।
- यसै गरी सबै टोल वा गाउँका विद्यार्थीलाई बिचमा आउने आफ्नो नाम र गाउँको ठेगाना बताउने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(च) परिचय खेल खेलाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५ “नमस्ते खेल खेलाउनुहोस्” सँग सम्बन्धित चित्रमा देखाइएको जस्तै विद्यार्थीलाई गोलो घेरामा हात समातेर उभिन लगाउनुहोस् र नमस्ते खेल खेलाउनुहोस् ।

खेल खेलने तरिका

- एक जना विद्यार्थीलाई घेराको बिचमा राखी सबै साथीहरूतीर घुमी घुमी नमस्कार गदै आफ्नो नाम र गाउँको ठेगाना बताउन लगाउनुहोस् ।

(च) नमस्ते खेल खेलाउनुहोस् :

- अब उक्त विद्यार्थीले कुनै एक चिनेको साथीको नाम उच्चारण गरी नमस्कार अब ..... लाई आफ्नो परिचय भन्न अनुरोध गर्दछु भन्दै उसको ठाउँमा आफू बसी उसलाई बिचमा बोलाउनुपछ ।
- बिचमा बोलाइएको विद्यार्थी घेराको बिचमा गई अगिल्लो विद्यार्थीले जस्तै गरी सबैलाई नमस्कार गर्ने र आफ्नो परिचय दिने छन् । यसै गरी सबै विद्यार्थीलाई अवसर दिनुहोस् ।
- विद्यार्थीको उमेर, क्षमता तथा सक्रियतालाई ध्यान दिई आवश्यकताअनुसार परिचयका विषयवस्तुहरूसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप थप गर्न सकिने छ ।

क्रियाकलाप ८

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५ को गीत हाउभाउसहित प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
- शिक्षकलाई पछ्याउँदै विद्यार्थीलाई गीत गाउन लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई सामूहिक र एकल पनि गाउन लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई गोलो घेरामा उभिन लगाई वरिपरि गोलो घेरामा घुम्दै गाउन लगाउनुहोस् ।
- गीत गाउने अभ्यास गर्दा वाच्यवादनका सामग्रीकोसमेत प्रयोग गर्नुहोस् ।
- गीतमा प्रयुक्त शब्दहरूका आधारमा नमस्ते कसरी गर्ने ? कसलाई गर्ने ? अरू कुन कुन तरिकाले अभिवादन गर्नुहुन्छ ? लगायतका प्रश्नहरू गरी अन्तरक्रिया गर्नुहोस् ।
- मान्यजनलाई आदर र सानालाई माया गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- आमाबुबा, दाजु, दिदी गुरु र मान्यजनलाई दुई हात जोडेर नमस्कार/नमस्ते वा अभिवादन गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- आफूभन्दा साना भाइबहिनीलाई माया गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- चार पाँच जनाको समूह निर्माण गरी आफूहरूमध्ये कोही आमा कोही बुबा, कोही दाजु, दिदी र भाइबहिनी बनेर अभिवादन गर्ने अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

सान्दर्भिक कथा सुनाउनुहोस् । आपसमा परिचय लिने दिने अभ्यास गरेको, आफ्ना नातागोताका व्यक्तिहरूलाई उचित आदर सत्कार गरेको, आफूभन्दा ठुलालाई आदर तथा सानालाई माया गरेको सन्दर्भ जोडेर काल्पनिक कथा तयार गरी सुनाउनुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

विद्यार्थीलाई हजुरबा, हजुरआमा, बुबा, आमा, काका काकी, मामा, माइजू दाइ, दिदी, भाइ, बहिनी आदिको भूमिका दिई एकअर्कालाई अभिवादन गरेको अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्यांकन

साधन १. मौखिक अभिव्यक्ति

- (क) तपाईंको नाम के हो ?
(ख) तपाईंको घर कुन ठाउँमा पर्छ ?
(ग) आमा/बुबा/भाइ/मामा/हजुरआमा/साथी/.... लाई कसरी अभिवादन गर्नुहुन्छ ?
(घ) कसलाई आदर र सम्मान गर्नुपर्छ ?
(ङ) तपाईं कक्सलाई माया गर्नुहुन्छ ?
(च) नमस्कार किन गरिन्छ ?
(छ) घरमा पाहुना आउँदा सुरुमा के गर्नुहुन्छ ?
(ज) हिमेश शनिबार मामा घर गएका थिए । मामाघर पुन्नासाथ उनले आँगनमा माइजूलाई देखे । उनले माइजूलाई सुरुमा के भने होलान् ?

साधन २. श्रेणी मापन

सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थीका सिकाइ व्यवहार तथा कार्य सम्पादनस्तरको निम्नानुसारका रेटिङ स्केलका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् :

सम्पादित कार्य वा प्रदर्शित सिकाइ व्यवहार	अपेक्षितभन्दा बढी	अपेक्षित	अपेक्षितभन्दा कम
आफ्नो परिचय दिएको			
घरमा र विद्यालयमा अभिवादन गरेको			
गुरु र अरू मान्यजनलाई उपयुक्त अभिवादन गरेको			
आफ्नो पालो कुरी निर्देशनानुसार काम गरेको			
जोडी वा समूहमा नेतृत्व क्षमता देखाएको			
आफूभन्दा सानालाई माया गरेको			
क्रियाकलापमा सहभागीताको स्तर			

साधन ३. अभिभावक तथा सहपाठी प्रतिक्रिया

अभिभावक भेटघाटका क्रममा उहाँहरूका बालबालिकाहरूले घरमा आउने पाहुना र घरका परिवारका सदस्यहरूलाई उचित अभिवादन गर्ने गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिनुहोस् ।

त्यसैगरी बालबालिकाहरूले कसैले सोधेको बेला आफ्नो परिचय दिन सके नसेकेको सम्बन्धमा उनीहरूका सहपाठीलाई सोधेर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

आवश्यकताअनुसार यस्तै अन्य सान्दर्भिक साधानहरू निर्माण र प्रयोग गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप :

- विद्यालय वा अन्य ठाउँमा भेटदा शिक्षक तथा मान्यजनहरूलाई नमस्कार गर्दै अभिवादन गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विद्यालयमा साथीलाई भेटदा अभिवादन गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- आफ्नो घरमा आमाबुबालाई तथा मान्यजनहरूलाई अभिवादन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।
- लय र तालमा गीतमार्फत परिचय गर्ने र नमस्ते गर्ने खेल खेलाउनुहोस् ।
- विभिन्न जातजातिहरूले अभिवादन गरेको फोटो इन्टरनेटबाट सङ्कलन गरी बालबालिकाहरूलाई देखाउनुहोस् ।
- दर्शन नमस्ते गीत बजाएर बालबालिकाहरूलाई नचाउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरू रडीबिरडी पहिरन लगाउँदा खुसी हुन्छन् । उनीहरूमा आफ्ना साथीसङ्गीबिच आआफ्नो लुगा कपडा तथा पहिरनको बयान गर्ने र साथीको पहिरनसँग आफ्नो पहिरनको तुलना गर्ने स्वभाव हुन्छ । आफूलाई मन पर्ने पहिरन छनोट गर्ने, आफ्नो पहिरन चिन्ने, परम्परागत पहिरन पहिचान गर्ने र परम्परागत पहिरनमा सजिएर गाउने तथा नाच्ने जस्ता क्रियाकलापहरू यो पाठमा समावेश छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न पहिरनका चित्रहरू, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, रङ्गीन पेन्सिल, सादा कार्डबोर्ड वा ड्रइड पेपर, बालबालिकाले लगाउने पहिरनका नमुनाहरू, परम्परागत पहिरनसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री आदि ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

यो पाठ पढाइ हुने दिनहरूमा विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको ड्रेस अनिवार्य नगरी उनीहरूको इच्छाअनुसारका पहिरन लगाउन दिनुहोस् । पहिरनमा विविधता भएमा सिकाइ क्रियाकलाप गर्न सहज हुनुका साथै विद्यार्थीहरूलाई पनि वास्तविक पहिरनसँग रमाउने अवसर प्राप्त हुन्छ । सम्भव भए यी दिनहरूमा परम्परागत पोसाक लगाइदिन अभिभावकसँग अनुरोध गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६ को चित्र राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा आफूले चिनेका पहिरनको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रका पोसाकहरू कक्सले लगाउँछन्, भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले नचिनेका पोसाकहरूका सम्बन्धमा सिकाउन जरुरी छैन । उनीहरूका परिवारमा लगाइने पोसाकहरू मात्र चिने पुग्छ ।
- विभिन्न पहिरनका नमुनाहरू तथा सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामग्री देखाइ पहिरनको परिचय गराउनुहोस् ।
- चित्रमा देखाइएका पहिरनमध्ये कुन कुन पहिरन आफूले र कुन कुन पहिरन परिवारका अन्य सदस्यहरूले लगाउनुहुन्छ, पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । ती पहिरनहरू शरीरको कुन कुन अड्गामा लगाइन्छ भनी छलफल गराउनुहोस् ।
- शिक्षक आफूले लगाएको पहिरन प्रदर्शन गर्दै त्यसै गरी विद्यार्थीहरूलाई पनि आफूले लगाइराखेको

पहिरनको नाम...., कहिले किनेको ? कसले किनिदिनु भएको ? जस्ता प्रश्नहरूको उत्तर बताउन लगाउनुहोस् ।

- पहिरन नलगाए के होला ? मानिसहरूले किन फरक फरक पहिरन लगाएका होलान् ?
- विद्यार्थीहरूलाई आफू र आफ्नो परिवारमा कक्सले के के पहिरन लगाउनुहुन्छ, प्रश्नोत्तर गर्दै एकआपसमा पहिरनबारे अन्तरक्रिया गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७ क्रियाकलाप (क) मा दिइएको चित्रमा आफूले लगाउने पहिरन चिनेर ठिक चिह्न लगाउन लगाउनुहोस् ।
- आफ्नो घरका अभिभावक, आफ्नो, आमा, बुबा, दिदी, दाइले लगाउने पोसाक वा पहिरन कुन कुन हुन्, दिइएको चित्र (क) का आधारमा विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

(क) आफूले लगाउने पहिरन चिनेर ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका तीनओटै लहरका चित्रमा प्रत्येक समूहबाट नमिल्ने पहिरन छुट्याउन र नमिल्नुको कारण पनि भन्न लगाउनुहोस्, जस्तै : पहिलो समूहमा नमिल्ने पहिरन कुन हो ? दोस्रो समूहमा नमिल्ने पहिरन कुन हो ? तेस्रो समूहमा नमिल्ने पहिरन कुन हो ?
- नमिल्ने पहिरनका फरक फरक आधार हुन सक्छन् । तसर्थ निरपेक्ष रूपमा यही ठिक हो भन्नुभन्दा पनि विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न ढड्गबाट तर्क गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् । उनीहरूले दिएका उत्तर सही वा गलत भनी मूल्यांकन गर्नुभन्दा तर्क गर्न सिकाउन एकपछि अर्को प्रश्न गर्दै विद्यार्थीहरूलाई चिन्तन गर्ने वातावरण बनाउनुहोस् ।
- यस्तै अन्य सान्दर्भिक क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ख) समूहमा नमिल्ने चित्र पहिचान गरीँ :

क्रियाकलाप ४

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज द (ग) मा पहिरनका दुईओटा रेखात्मक चित्रहरू के के हुन्, चिन्न लगाउनुहोस् ।
- तीमध्ये आफूले कुन पहिरन लगाउने गरेको हो, पहिचान गरी भन्न लगाउदै एकआपसमा पनि अन्तरक्रिया गर्नुहोस् ।

(ग) आफूलाई मन पर्ने रड भरीँ :

- प्रत्येकलाई आफ्नो पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको रेखात्मक चित्रहरूमा मिल्दो रड भर्न लगाई एकआपसमा तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू रेखात्मक चित्रहरू पनि बाँड्नुहोस् र रड भर्न लगाई स्वमूल्याङ्कन गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

- विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न परम्परागत पोसाक लगाएर उनीहरूले नै सुनेका जानेका स्थानीय गीत गाउन र नाच्न लगाई अभ्यास गराउनुहोस् । स्थानीय स्तरमा उपलब्ध वाद्यवादनका साधनको समेत प्रयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

साधन १. मौखिक अभिव्यक्ति

- (क) पहिरन भनेको के हो ?
 (ख) तपाईंले आज के पहिरन लगाउनुभएको छ ?
 (ग) तपाईंको घरमा हजुरबुबाले कस्तो पहिरन लगाउनुहुन्छ ?
 (घ) तपाईं आफ्नो पहिरनको जतन कसरी गर्नुहुन्छ ?
 (ङ) के हामीले घरमा र विद्यालयमा लगाउने पहिरन एउटै हुन्छ, किन ?
 (च) हामीले लगाउने पहिरन केबाट बनेको छ ?
 (छ) तपाईंलाई मन पर्ने पहिरन के हो ?
 (ज) तपाईंको परम्परागत पहिरन के हो ?
 (झ) तपाईंले र आमाले लगाउने पहिरनमा के के भिन्नता छन् ?
 (ञ) खेल्न जाँदा विद्यालयको पोसाक लगाएर जानु किंतु उचित हो ?

साधन २. श्रेणी मापन

सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थीका सिकाइ व्यवहार तथा कार्य सम्पादनस्तरको निम्नानुसारका श्रेणी मापनका आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् :

सम्पादित कार्य वा प्रदर्शित सिकाइ व्यवहार	अपेक्षितभन्दा बढी	अपेक्षित	अपेक्षितभन्दा कम
आफ्नो पहिरनको परिचय दिएको			
घरमा र विद्यालयमा लगाउने पहिरन छनोट गरेको			
आफ्नो पहिरनको जतन गरेको			
दिइएका पहिरनको समूहबाट नमिल्ने पहिरन छुट्याउने सिप			

आफ्नो र साथीको पहिरनमा भएको फरक बताउने सिप			
दिइएका पहिरनको समूहबाट आफ्नो चाडपर्वमा लगाउने पहिरन चिनेको			
सिकाइ क्रियाकलापमा सक्रिय रहेको			

साधन ३. अभिभावक प्रतिक्रिया

अभिभावक भेटमा उहाँहरूका बालबालिकाले पोसाक किन्दा रोजे गरे नगरेको, आफ्नो पोसाक चिने नचिनेको, जतन गर्ने गरे नगरेको सम्बन्धमा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिनुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यालयबाट घर पुग्नेबित्तिकै हरेक दिन पहिरन वा पोसाक परिवर्तन गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विद्यालयमा खेल्दा, कक्षामा रहँदा र घरमा आफ्नो पहिरनको जतन गर्ने तरिका सिकाउनुहोस् र सो काम दैनिक रूपमा गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- खेल खेल्ने समयमा कस्तो पहिरन लगाउने हो, पहिला सिकाउनुहोस् र उचित तरिकाले लगाउन भन्नुहोस् र आवश्यक सहजीकरण पनि गर्नुहोस् ।
- परम्परागत पहिरनमा सजिएका विद्यार्थीहरूको समूह बनाइदिनुहोस्, अनि लय र तालमा गीत गाउँदै नाच्ने अभ्यास गराउनुहोस् । यसका लागि विभिन्न चाडपर्व, पूजा, जात्रा आदि कार्यक्रममा सहभागी गराउनुहोस् ।
- पोसाकसम्बन्धी प्रचलित गीत सुनेर नृत्य गर्ने अभ्यास गराउनुहोस्, जस्तै चौबन्दी चोली .....
- विद्यालयबाट घर पुग्नेबित्तिकै हरेक दिन पोसाक परिवर्तन गरी सुरक्षित ढड्गले राख्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विभिन्न काम गर्दा लगाउने पहिरनहरूको फोटो इन्टरनेटबाट सङ्कलन गरी बालबालिकाहरूलाई देखाउनुहोस् ।
- मलाई चौबन्दी चोलीले राम्री देखियो गीत

परिचय

बालबालिकाहरूलाई मिठो खानेकुरा निकै मन पर्छ, अझ चकलेट, मिठाईप्रति त हुरुकै हुन्छन् । तर यो पाठ बालबालिकाहरूमा बजारका प्याकेट खानाभन्दा आफ्नै घरमा तयार गर्न सकिने खानेकुरा खाने बानी विकास गर्न लक्षित छ । ताजा फलफूल, सागसब्जी र घरायसी परिकारमार्फत सन्तुलित र पोषणयुक्त खाना खाने बानी विकास गर्ने क्रियाकलापहरू यस पाठमा समेटिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न खानाका परिकारहरूका चित्रहरू, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, रङ्गीन पेन्सिल, सादा कार्डबोर्ड वा ड्रिड पेपर, दैनिक खानुपर्ने परिकारका नमुनाहरू, पोषणयुक्त खानासम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तको पेज न. ९ को चित्र राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा के के देखिन्छ, भन्न लगाउनुहोस् ।
- विभिन्न खानाका नमुनाहरूबारे चित्र तथा सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामग्री देखाई खानेकुराको परिचय गराउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई आफूलाई मन पर्ने र आफ्नो घरमा पकाइने खानेकुराका परिकारबारे प्रश्नोत्तर गर्दै एकआपसमा अन्तरक्रिया गराउनुहोस् ।

हेरी, चिनी र भनी :

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंका घरमा आज के के खाना पाकेका थिए ?
- खाना किन खानु परेको होला ?
- खाना नखाएमा के हुन्छ ?
- तपाईंलाई कुन कुन खाना मन पर्छ ?
- के बिहान खाने र बेलुका खाने खाना फरक हुन्छ ?
- सबैले एकै किसिमका खाना खादैनन्, किन होला ?
- तपाईंलाई खाना बनाउने जिम्मा दिइयो भने के के खाना तयार गर्नुहुन्छ ?

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १० को क्रियाकलाप (क) मा दिइएको गीत आफूसँगै लय र तालमा गाउन लगाउनुहोस् ।
- गीतमा उल्लिखित चार समूहका खानेकुराहरूबाटे प्रश्नोत्तर र छलफल गर्दै आफूलाई मन पर्ने र सधैँ घरमा खाने गरेका खानेकुराहरू विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् । निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधेर छलफल गर्नुहोस् ।
  - गहुँ, फापर र कोदोबाट के बन्छ ?
  - गहुँ, फापर र कोदाको पिठोबाट के बनाइन्छ ?
  - हामीले शरीर स्वस्थ राख्न दिनदिनै के के खानुपर्छ ?
  - स्वस्थ हुन के के खानुपर्छ ?
  - अम्बा, आँप र स्याउ तपाईंलाई कस्तो लाग्छ ?
  - के के फलफूलहरू पोसिला हुन्छन् ?
  - लौका, पर्सी, साग, गाजर, साग मुला खाए के हुन्छ ?
  - गीतमा नआएका तर तपाईंलाई मनपर्ने खानेकुरा के के छन् ?
  - के गहुँको पिठो र चामलको पिठो उस्तै हुन्छ ?
  - एकछिन सोचेर यस्तै दुई हरफ गीत भन्नुहोस् ।
- चित्रमा देखाइएका खानेकुराहरू विद्यार्थीहरूले कुन कुन खानुभएको छ, भन्न लगाउनुहोस् ।
- सधैँभरि एकै प्रकारका खानेकुरा खानु राम्रो हुन्छ कि हुँदैन भनी प्रश्न गर्दै छलफल गर्नुहोस् ।

गीत गाउँ :

गहुँ, फापर, कोदो
बन्छ यसको पिठो ।
घेरै घेरै परिकार
खानेकुरा मिठो ।

मासु, अन्डा, दुध
दही अनि चिडू ।
दिन दिन खान सक्ने
स्वस्थ हुन्छ जिउ ।

अम्बा, आँप, याउड
हुँदै धेरै रसिलो ।
मेवा, कापाल, मुन्तसा
खानुपर्छ रसिलो ।

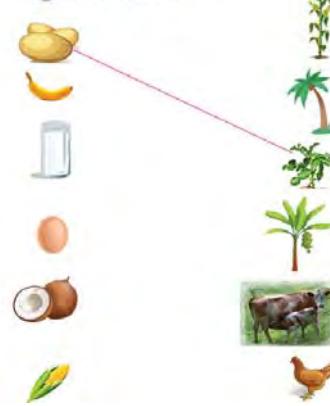

साग, रसी, मुमा
लौका, फर्सी, गाजर
मिसालैर खान पाए
चल्दू हायो जागर ।

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११ को क्रियकलाप (ख) मा दिइएका छाओटै लहरका चित्रमा प्रत्येकमा मिल्ने खानेकुरासँग सम्बन्धित अर्को लहरको जोडा चित्र चिन्न र भन्न लगाउनुहोस् र सम्बन्धित प्रश्नहरू गर्नुहोस् ।
- चित्रमा दिइएका खानेकुराको मिल्ने जोडामा पेन्सिलले धर्का तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- पहिलो चित्रको जोडा कुन हो ? अन्डा केले दिन्छ ? दुध केले दिन्छ ? अन्तिम लहरमा मिल्ने कुन हो ? तपाईंलाई मन पर्ने खाना कुन कुन दिइएका छन् ? लगायतका प्रश्नहरू सोधै विद्यार्थीलाई उत्तर दिन लगाउनुहोस् ।

प्राकृत तानेर जोडा मिलाउँ :

क्रियाकलाप ४

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२ को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएका दशओटा समूहका चित्रहरू के केखानेकुराका हुन्, चिनेर भन्न लगाउनुहोस् । चित्रका फलफूल, सागपात जस्ता खानाको नाम क्रमशः एझोकाडो, ओखर, केरा, साग, भात, फर्सी, दुध, माछ्या, सेलरोटी र अन्डा हुन् ।
- प्रत्येक समूहमा आफूले कुन खाना खाएको हो वा होइन पहिचान गरी ठिक चिह्न (✓) दिन भन्नुहोस् ।
- दिइएका खानाका समूहमध्येबाट आफूलाई मन पर्ने खानेकुराको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूले हरियो सागपात, फलफूल, तरकारी, दालभात, दुध, दहीलगायत सबै किसिमका खानेकुरा खाने गरे नगरेको अनुभव सुनाउन लगाउनुहोस् । आफ्नो वरपर पाइने सफा र ताजा खानेकुरा खानुपर्छ भन्ने सिकाइमा जोड दिनुहोस् । बजारबाट किनेका प्याकेटका खानाभन्दा घरमै पकाइएका खानेकुरा पोषिला हुने कुरा बताउनुहोस् । बजारका अल्पपोषक खानेकुरा खानाले विभिन्न रोगहरू लाग्ने जानकारी गराउनुहोस् ।
- स्थानीय ताजा र सफा खानेकुरा खाने बानीसम्बन्धी कथा वा उदाहरणहरू प्रस्तुत गर्दै असल बानी विकासका लागि विभिन्न क्रियाकलाप गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

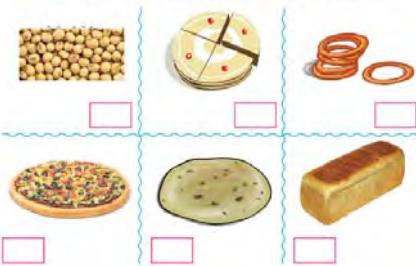
- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३ क्रियाकलाप (घ) मा दिइएको रेखाचित्र देखाएर यो कुन फलफूल हो ? यो कस्तो रडको हुन्छ ? तपाईंले खानुभएको छ ? मिठो लाग्छ कि लाग्दैन ? लगायतका प्रश्न गर्नुहोस् ।
- दायाँपट्टिको खाली ठाउँमा उस्तै चित्र कोर्न लगाउनुहोस् । उक्त चित्रमा रङ्गीन पेन्सिलको प्रयोग गरी मिल्दो रड भर्न लगाउनुहोस् । आफूले बनाएको चित्र कक्षामा प्रदर्शन गराई आपसमा मूल्यांकन गराउनुहोस् ।
- खानेकुरासम्बन्धी यस्तै अरू रेखात्मक चित्रहरू पनि तयार गरी प्रत्येकलाई बाँड्नुहोस् र रङ्गीन पेन्सिलको मदतले उपयुक्त रड भर्न लगाई कक्षामा प्रदर्शन गराउनुहोस् ।
- हरेकले गरेका क्रियालापहरूबाटे छलफल गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३ को क्रियाकलाप (ड) मा दिइएका खानेकुराका चित्रहरू पहिचान गराउनुहोस् । तपाईंको घरमा कसले खाना बनाउनुहुन्छ ? बिहान के के खानेकुरा खानुभयो ? दिउँसो खाजा के खानुभयो/खानुहुन्छ ? घरैमा बनाएको खानेकुरा खानुभयो कि बजारबाट किनेको ? प्रायः खाजा के के खानुहुन्छ ? बजारबाट ल्याएको र घरैमा बनाएका खानेकुरामध्ये कुन खानु राम्रो होला ? तपाईंले बजारबाट ल्याएका के के खानेकुर खाने गर्नु भएको छ ? लगायत विभिन्न प्रश्नहरू गरी घरैमा तयार भएका खानेकुरा खान जोड दिई छलफल गराउनुहोस् ।
- आफूलाई मन पर्ने खानाको चित्र बनाई रड भर्न लगाउनुहोस् । चित्र ट्रेसिङ गरेर बनाउन लगाउन पनि सकिन्छ ।

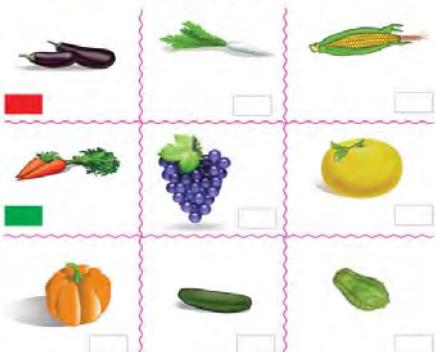
(ड) घरैमा तयार हुने खानेकुरामा ठिक चिह्न (✓) लगाउँ :

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४ को क्रियाकलाप (च) मा दिइएका खानेकुराहरू पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।
- यी खानेकुरा खाएको अनुभवहरू बताउन लगाउनुहोस् । कसरी खानुभयो ? पकाएर खानुभयो कि नपकाई खानुभयो ? भनी सोधनुहोस् ।
- रङ्गीन पेन्सिलको प्रयोग गरी काँचै खान मिल्नेमा हरियो र पकाएर खान मिल्नेमा रातो रड चित्रसँगैका कोठामा भर्न लगाउनुहोस् ।
- खानेकुरासम्बन्धी यस्तै अरू चित्रहरू पनि तयार वा सङ्कलन गरी प्रत्येकलाई बाँझनुहोस् र सो विधि दोहोन्याउनुहोस् ।
- आफ्नो घरमा भएका काँचै खान मिल्ने र पकाएर मात्र खान मिल्ने अरू खानेकुराहरूको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- काँचै खान मिल्ने, पकाएर खान मिल्ने र काँचै र पकाएर दुवै तरिकाले खान मिल्ने खानाहरूका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।
- पकाएर खानुपर्ने खाना राम्ररी पकाएर मात्र खानुपर्ने, काँचै खान मिल्ने खानेकुरा राम्ररी धोएर मात्र खानुपर्ने कुरा सिकाउन स्थानीय परिवेशमा पाइने केही खानेकुरा सङ्कलन गरी तिनीहरूलाई सफासँग पखालेर सबैले बाँडेर खाने क्रियाकलाप गराउनुहोस् । यस क्रियाकलाप गर्न अगिल्लो दिन विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घरबारीमा फलेका काँचै खान मिल्ने खानेकुरा ल्याउन लगाउन पनि सकिन्छ ।

(च) काँचै पनि खान मिल्नेमा हरियो र पकाएर मात्र खान मिल्नेमा रातो रड लगाउनुहोस् :

मूल्यांकन

साधन १. मौखिक अभिव्यक्ति

मिल्दो क्रियाकलापका क्रममा वा अन्त्यमा मौखिक रूपमा निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधनुहोस् :

- (क) तपाइँलाई कुन कुन खाना मन पर्छ ?
- (ख) तपाइँले आज बिहान के के खानुभएको थियो ?
- (ग) तपाइँको घरमा खाना कसले पकाउनुहुन्छ ?
- (घ) तपाइँले सधैं एकै किसिमका खानेकुरा मात्र खानुहुन्न होला, किन ?
- (ङ) हामीले किन पोसिलो खाना खानुपरेको हो ?
- (च) खाना बनाउने काममा तपाइँ के के सहयोग गर्नुहुन्छ ?
- (छ) हामीले खाने खानेकुराबाट के के पाउँछौं ?
- (ज) सीमा सधैं घरमै बनाएको खाजा ल्याउँछिन् । उनको बानी तपाइँलाई कस्तो लाग्यो ?
- (झ) दुध केबाट पाइन्छ ?
- (ञ) शरीर स्वस्थ राख्न के के खानुपर्छ ?

साधन २. अवलोकन

विद्यार्थीले खाने खाजामा घरैमा बनाएको सफा र ताजा खानेकुरा खाने गरे नगरेको अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन ३. अभिभावक तथा सहपाठी प्रतिक्रिया

विद्यार्थीहरूको स्वस्थकर र ताजा खानेकुराको छनोट सम्बन्धमा सहपाठी तथा अभिभावकहरूबाट प्रतिक्रिया लिई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- पकाएका र सफा तथा ताजा खानेकुरामात्र खान र बजारमा पाइने तयारी खानेकुरा नखान प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विद्यालयमा खाजा खाएपछि, घरमा खाना खाँदा गर्नुपर्ने होसियारी र सरसफाई गर्ने तरिका सिकाउनुहोस् र सो काम दैनिक रूपमा गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- अल्पपोषक खाना खाँदा हुने बेफाइदा भल्कने काल्पनिक कथा सुनाएर त्यस्ता खानेकुरा नखान प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विभिन्न किसिमका फलफूल तथा तरकारीहरूका चित्र इन्टरनेटबाट खोजी गरी विद्यार्थीहरूलाई देखाउनुहोस् ।
- फलफूलसम्बन्धी तलको लिङ्कको गीत विद्यार्थीहरू सँगसँगै गाउनुहोस् ।

परिचय

खेलका माध्यमबाट बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक तथा संवेगात्मक विकास गराउने सकिन्छ । स्थानीय प्रचलित खेल तथा खेलौनाहरूमार्फत बालबालिकामा भएका प्रतिभाहरूको प्रस्फुटन गर्ने क्रियाकलापहरू यस पाठमा समावेश गरिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न खेलौनाका चित्रहरू, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, रद्गीन पेन्सिल, सादा कार्डबोर्ड वा ड्राइड पेपर, बालबालिकाले खेल्ने खेलौनाहरू (टिटी बल, भकुन्डो, गाडी, क्यामेमबोर्ड, खेलौना हवाईजहाज आदि) खेलसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५ को चित्र अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- विभिन्न खेलौनाका नमुनाहरू तथा सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामग्री देखाउँदै खेलको परिचय गराउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफूलाई मनपर्ने खेलका बारेमा भन्न लगाउँदै छलफल र प्रश्नोत्तरमार्फत अन्तरक्रिया गराउनुहोस् ।

हरी, चिनी र खेलौना :

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंलाई मनपर्ने खेल कुन हो ?
- तपाईं घरमा के के खेल खेल्नुहुन्छ ?
- को कोसँग खेल खेल्नु हुन्छ ?
- कुन कुन बेला खेल्नु हुन्छ ?
- के लामो समय खेल खेल्नु राम्रो हो ?
- खेल खेल्दा साथीसँग कुरा मिलेन भने के गर्नुहुन्छ ?
- तपाईंले खेल्ने खेल र दाजु दिदीले खेल्ने खेलबिच के के भिन्नता छन् ?

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका चित्रमा आफूले खेल्ने गरेका खेलौनाहरू पहिचान गरी भन्न लगाउनुहोस् । चित्रमा पहिलो कोलममा माथिबाट

क्रमशः भकुन्डो, खेलौना कार, खेलौना जहाज, डन्डीबियो, पुतली र टेबल टेनिस देखाइएको छ ।

- चित्र (क) मा दिइएका खेलौनाहरूका जोडी समूह अवलोकन गरी प्रत्येकको मिल्दो जोडा धर्को तानेर मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा देखाइएका खेलौनाहरू खेल्ने ठाउँका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : बल कहाँ खेलिन्छ ? घरभित्र बल खेले के होला ? खेलदा लडिने डर हुन्छ कि हुँदैन ? तपाईं कुनै बेला खेलदाखेल्दै लड्नुभएको छ ? लगायतका प्रश्नहरू सोधै विद्यार्थीका अनुभव सुनाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज नं. १७ को (ख) मा दिइएका तीनओटै फरक फरक रेखाहरू अवलोकन गराउनुहोस् ।
- रङ्गीन पेन्सिल र सादा कार्डबोर्ड वा ड्राइड पेपर प्रत्येकलाई उपलब्ध गराउनुहोस् र यस्तै आफूलाई मन परेका रेखाहरू खिच्न लगाउनुहोस् ।
- आफूले सिर्जना गरेका रेखाहरू कक्षामा साथीहरूलाई देखाउन लगाउनुहोस् । साथै उनीहरूको कार्यको प्रशंसा गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७ को क्रियाकलाप (ग) मा देखाइए जस्तै गरी विद्यार्थीहरूलाई खाली चउरमा लगेर लाइनमा बस्न लगाउनुहोस् ।
- पालैपालो भकुन्डोलाई निश्चित दिशामा प्याँक्न लगाउनुहोस् ।
- अब विद्यार्थीहरूलाई आमने सामने हुने गरी दुई समूहमा राख्नुहोस् । पहिलो समूहबाट दोस्रो समूहतिर बल गुडाउने र दोस्रो समूहले समाउने त्यसै गरी दोस्रो समूहले बल गुडाउने र पहिलो समूहले समाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- बलबाट अरू के के खेल सकिन्छ, छलफल गराउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने उनीहरूले नै जानेका खेलहरू खेल अभ्यास गराउनुहोस्, जस्तै : गट्टा, डोरी, चोर पुलिस, आदि ।

मूल्यांकन :

साधन १. मौखिक अभिव्यक्ति

मिल्दो क्रियाकलापका क्रममा वा अन्त्यमा मौखिक रूपमा निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधनुहोस् :

- (क) खेल किन खेलिन्छ ?
- (ख) तपाईंलाई कुन खेल खेल्न मन लाग्छ ?
- (ग) तपाईंसँग के के खेलौनाहरू छन् ?
- (घ) तपाईं कोसँग खेल्नुहुन्छ ?
- (ड) तपाईं घरमा र विद्यालयमा के के खेल खेल्नुहुन्छ ?
- (च) खेल खेल्नाले के फाइदा हुन्छ ?
- (ज) तपाईं कुन कुन समयमा खेल्नुहुन्छ ?
- (झ) साथीसँग खेल्दा र आफूभन्दा ठुलासँग खेल्दा के फरक पाउनुहुन्छ ?

साधन २. अवलोकन

खेल खेल्दा साथीहरूसँग मिलेर खेले नखेलेको, नियमको पालना गरे नगरेको, सहभागिताको स्तर, रमाएको नरमाएको अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन ३. अभिभावक तथा सहपाठी प्रतिक्रिया

विद्यार्थीहरूले घरपरिवार र छिमेकमा खेल्ने खेलौना, साथीहरूसँग खेल्दा मिलेर खेले नखेलेको सम्बन्धमा सहपाठी तथा अभिभावकहरूबाट प्रतिक्रिया लिई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- कुन कुन समयमा खेल खेल्ने हो, सो सम्बन्धमा आवश्यक सुझाव, सहजीकरण र पृष्ठपोषण पनि गर्नुहोस् ।
- बालबालिकाको चाहना र इच्छाअनुसारका विभिन्न मनोरञ्जनात्मक खेलहरू खेल्ने वातावरण मिलाउनुहोस् र उनीहरूका क्रियाकलापको मूल्यांकन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।
- विद्यालयमा हुने खेल सप्ताहमा आफ्ना कक्षाका बालबालिकाहरूलाई पनि सहभागी हुन प्रेरित गर्नुहोस् ।
- खेल प्रतियोगिता आयोजना गर्नुहोस् । यसरी खेल खेलाउँदा खेलका नियम अवलम्बन गर्ने, खेल खेल्ने तयारी गर्ने जस्ता सिपहरूको विकास गराउन जोड दिनुहोस् ।
- सानो सानो पुतली मेरो कति राम्रो छ, ... गीत गाउँदै नाच्न लगाउनुहोस् ।

परिचय

परिवार बालकको पहिलो पाठशाला हो । बालबालिका हुर्कने, बढने, भाषा सिक्नेलगायत महत्वपूर्ण विकास परिवारसँग हुन्छ । घर परिवारमा गरिने क्रियाकलापहरू, अभिभावक तथा आफन्तले बोलाउने नाम, परिवारका सदस्य सङ्ख्या बताउने, सदस्यहरूको तस्विर चिन्ने र चिनाउने जस्ता क्रियाकलापहरू यो पाठले अपेक्षा गरेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

परिवारका सदस्यले गर्ने पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न क्रियाकलापका चित्रहरू, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, रङ्गीन पेन्सिल, सादा कार्डबोर्ड वा ड्राइड पेपर, परिवारसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८ को चित्र राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा के के देखिन्छ, भन्न लगाउनुहोस् ।
- परिवारका नमुना चित्रहरू तथा सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामग्री देखाई परिवारका सदस्यहरूको परिचय गराउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको परिवारमा को को हुनुहुन्छ, कसले के काम गर्नुहुन्छ भनी प्रश्नोत्तर गर्दै एकआपसमा आआफ्नो परिवारका सम्बन्धमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधी अन्तरक्रिया गराउनुहोस् ।

हेरी, चिन्नी र भन्नै :

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंको घरमा को को हुनुहुन्छ ?
- तपाईंका आमाबुबाले के के काम गर्नुहुन्छ ?
- घरमा तपाईं के के काम गर्नुहुन्छ ?
- के तपाईं आफ्नो काम आफैं गनुहुन्छ ?
- घरबाहिर रहनु भएका परिवारका सदस्यसँग तपाईं कसरी कुरा गर्नुहुन्छ ?

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएको चित्रमा परिवारका को को सदस्यहरू देखाइएको छ, भन्न लगाउनुहोस् ।
- परिवारसम्बन्धी दिइएको गीत शिक्षकले स्थानीय लयमा गाउनुहोस् ।

- दोस्रो पटक शिक्षकलाई पछ्याउँदै विद्यार्थीले पनि गीत गाउनुहोस् ।
  - अब शिक्षक विद्यार्थी सँगसँगै गीत गाउनुहोस् । विद्यार्थीहरूलाई सामूहिक र एकल रूपमा गीत गाउन लगाउनुहोस् ।
  - परिवारको कामसम्बन्धी यस्तै अन्य सान्दर्भिक गीत रचना गरी गाउनुहोस् र गाउन लगाउनुहोस् ।
  - गीतको भावअनुसार आफ्नो घरमा बुबा, आमा, दिदी, दाढ़ी, काका, काकी, हजुरबुबा, हजुरआमा आदि नाता पहिचान गराउने र उहाँहरूले गर्ने काम सम्बन्धमा देहायका नमुना प्रश्न गरी विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो उत्तर भन्न लगाउनुहोस् :
- बुबाको बुबालाई के भनिन्छ ? आमाको बुबालाई के भनिन्छ ?
- कसलाई हजुरआमा भनिन्छ ? बुबाकी आमालाई के भनिन्छ नि ?
- तपाईंको परिवारमा को को हुनुहुन्छ ?
- तपाईंको परिवारका सदस्यहरूको नाम भन्नुहोस् ।
- गीतमा जस्तै के तपाईंको हजुरबाले पनि दाम्लो बाट्नु हुन्छ ? दाम्लो देखुभएको छ ? दाम्लो केका लागि प्रयोग गरिन्छ ?
- घरमा खाना कसले पकाउनु हुन्छ ? के तपाईंले पनि घरको काममा सहयोग गर्नुहुन्छ ?
- तपाईंका भाइबहिनी छन् ? भाइबहिनीलाई कति माया गर्नुहुन्छ ?

 गीत गाउँ :

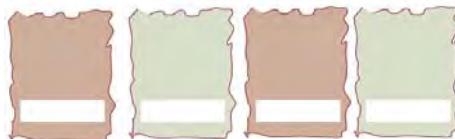
बाका बा हबुवा
दाम्लो बाट्नुहुन्छ ।
बाकी आमा हजुरआमा
खाजा दिनुहुन्छ ।

दाजु मेरो धेरै राम्भ
हामी सर्गे खेल्छौं ।
दाजुबहिनी मिलेर
सर्गे स्कूल जान्छौं ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य कार्यपुस्तकको पेज न.२० का क्रियाकलाप (ग) को चित्रमा दिइए जस्तै सादा कार्डबोर्ड प्रत्येक विद्यार्थीहरूलाई बाँड्नुहोस् ।
- प्रत्येकलाई आफ्नो घरका सदस्यहरू बुबा, आमा, दिदी, दाढ़ी, भाइ, बहिनी को को हुनुहुन्छ सबैका एक एकओटा फोटोहरू सङ्कलन गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूले जम्मा गरेका फोटाहरू नाताअनुसार मिलाएर टाँस्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र नाम साथीहरूलाई चिनाउन लगाउनुहोस् ।
- क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी अवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

 परिवारका सदस्यहरूको फोटो टाँस्नुहोस् र साथीहरूलाई चिनाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ४

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य कार्यपुस्तकको पेज न. २० को क्रियाकलाप (घ) मा दिइएको चित्र ध्यानपूर्वक हेरेर चित्रको केटा घर जाने बाटो पत्ता लगाई रड भर्न लगाउनुहोस् ।

- यो क्रियाकलाप गर्दा विद्यार्थीहरूलाई बाटो पत्ता लगाउन पर्याप्त समय उपलब्ध गराउनुहोस् । शिक्षक आफूले बाटो देखाइदिने भन्दा पनि विद्यार्थी स्वयम्भूलाई पत्ता लगाउन प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई रमाइलो लाग्ने यस्तै किसिमका अन्य क्रियाकलापहरू तयार गरी अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्यांकन :

साधन १. मौखिक अभिव्यक्ति

क्रियाकलाप १ र २ मा सोधिएका प्रश्नहरूका सम्बन्धमा विद्यार्थीले दिएका उत्तरका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा दिइएका खाली ठाउँ भर्ने, चित्र पहिचान गर्ने, चित्र कोर्ने, ठिक बोठिक छुट्याउने, जोडा मिलाउनेलगायतका अभ्यासहरू विद्यार्थीहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन २. रुजु सूची

पाठको सिकाइ उपलब्धिका आधारमा देहायअनुसारका रुजु सूची तयार गरी प्रत्येक विद्यार्थीका सिकाइ व्यवहार मूल्यांकन गर्नुहोस् :

क्रियाकलाप	सकेको	नसकेको
आफ्नो परिवारको परिचय दिन		
घरबाट विद्यालय पुगदा लाग्ने ठिक समय अनुमान गर्न		
आफ्नो परिवारको सङ्ख्या बताउन		
आमा, बुबा, दाइ, दिदी आदिको नाम भन्न		
आमा, बुबा, हजुरबा, हजुरआमाले गर्ने गरेका काम बताउन		
नाताअनुसार परिवारका सदस्यहरूको फोटो टाँस्न		

साधन ३. अभिभावक प्रतिक्रिया

विद्यार्थीहरूले घरपरिवारमा परिवारका सदस्यहरूले गरेका कामप्रति चासो लिए नलिएको, आफूले सकेको काम गर्ने गरे नगरेको, नाता पहिचान गरे नगरेको सम्बन्धमा अभिभावकहरूबाट प्रतिक्रिया लिई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन ४ : अवलोकन

क्रियाकलाप ३ र ४ सिकाइका क्रममा विद्यार्थीहरूका कार्य अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- लय र तालमा पारिवारको गीत गाउन लगाउनुहोस् र लय मिलाई गाउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।
- सबै बालबालिकाका परिवारका सदस्यहरूको फोटो सङ्कलन गरी पारिवारिक वृक्ष (Family tree) तयार गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् । सबैको काम सङ्कलन गरी “हाम्रो परिवार” किताब तयार गर्नुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरू परिवारका प्रत्येक सदस्यहरूले गर्ने कामसँग नजिकबाट परिचित हुन्छन् । घर परिवारमा परिवारका सदस्यहरूले गर्ने विभिन्न काम तथा क्रियाकलापहरूसँग सम्बन्धित क्रियाकलापमा बालबालिकाहरूको भूमिका महसुस गराउनु यस पाठको प्रमुख उद्देश्य हो ।

शैक्षणिक सामग्री

परिवारका सदस्यले गर्ने पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न चित्रहरू, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, रङ्गीन पेन्सिल, सादा कार्डबोर्ड वा ड्राइड पेपर, बगैँचा, परिवारले गर्ने कामसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८ को चित्र राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा के के देखिन्छ भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा देखिइएका मानिसहरू को को होलान् ?, ककसले के के काम गर्नुभएको छ ? गुन्दी कसले बुन्नु भएको छ ? चुलामा के पकाएको होला ?
- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको परिवारमा को को हुनुहुन्छ ? कसले के काम गर्नुहुन्छ ? भनी प्रश्नोत्तर गर्दै एकआपसमा आआफ्नो परिवारबारे अन्तरक्रिया गराउनुहोस् ।

हेरी, चित्रो र भन्नो :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २२ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका चित्रमा देखाइएका क्रियाकलापहरूबारे विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् र निम्नानुसारका क्रियाकलापहरू गराउनुहोस् ।
- पहिलो लहरका दुइओटा चित्रमा कसले के के काम गरिरहेका छन्, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- दोस्रो र तेस्रो लहरमा पनि सोही क्रिया दोहोयाउनुहोस् र आफूलाई मन परेका क्रियाकलापमा ठिक(√)चिह्न लगाउन भन्नुहोस् ।
- चित्रका आधारमा निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोध्नुहोस् ।

१ तपाईंलाई मन पर्ने क्रियाकलापमा ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :

- घरमा तपाईं आमालाई के काम सधाउनुहुन्छ ?
- घरमा कोही बिरामी भए के गर्नुपर्छ ?
- बोटबिरुवालाई कसरी स्याहार गर्नुपर्छ ?
- घरमा कोसँग पढाइबारे सोधनुहुन्छ ?
- तपाईं कोसँग विद्यालय जानुहुन्छ ?

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २३ को क्रियाकलाप (ख) मा देखाइए जस्तै गरी चार/पाँच जनाको समूहमा भाँडाकुटी खेल खेलाउनुहोस् । खेल खेल्दा बालबालिकाहरूले परिवारका विभिन्न सदस्यहरूले गर्ने कामको अभिनय गर्ने छन् । बालबालिकाहरूको अभिनय अवलोकन गरी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने काम सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर अन्तर्क्रिया गर्नुहोस्, जस्तै :
- के काम गर्नुभएको हो ? यी सामानहरू के के हुन् ?
- तपाईंहरूले के के खेल्नु भएको छ ?
- खाना कसले पकाउदै हुनुहुन्छ ? को को के के काम गर्दै हुनुहुन्छ ?
- यस्तै अन्य सान्दर्भिक प्रश्नहरू पनि सोधनुहोस् र उत्तर दिन प्रेरित गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

साधन १. मौखिक प्रश्नोत्तर

क्रियाकलापका क्रममा वा अन्त्यमा मौखिक रूपमा निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधनुहोस् :

- (क) तपाईंलाई के काम गर्न मन पर्छ ?
- (ख) तपाईंको परिवारमा कक्सले के के काम गर्नुहुन्छ ?
- (ग) तपाईं घरमा के काममा सधाउनुहुन्छ ?
- (घ) बुबा घरमा नभएको बेला उहाँले गर्ने काम कसले गर्नुहुन्छ ?
- (ङ) तपाईंले आमाबुबाले गर्ने के के काम गर्न सक्नुहुन्छ ?
- (च) तपाईंको बुबाले गर्ने काम र छिमेकीले गर्ने कामबिच के फरक छ ?

साधन २. अभिभावक प्रतिक्रिया

विद्यार्थीहरूले घरपरिवारमा परिवारका सदस्यहरूले गरेका कामप्रति चासो लिए नलिएको, आफूले सकेको काम गर्ने गरे नगरेको, नाता पहिचान गरे नगरेको सम्बन्धमा अभिभावकहरूबाट प्रतिक्रिया लिई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन ३ : स्वमूल्यांकन

आफूले गर्न सक्ने कामको सूची तयार गरी स्वयम् विद्यार्थीलाई भर्न लगाई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- परिवारका प्रत्येक सदस्यले गर्ने कामहरू शुद्धसँग भन्न र लेख्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- बिहानदेखि बेलुकासम्म आफूले गर्ने कामहरूको सूची भन्न र लेख्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- पाठसँग सम्बन्धित गीत गाउने र नृत्य गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- गाँउमा गरिने कामसम्बन्धी सर्वेक्षण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुहोस् । सर्वेक्षणबाट आएका विभिन्न सूचनाहरू र कामहरू कक्षामा छलफल गराउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरू सानो छँदादेखि नै विभिन्न सामानहरूप्रति जिज्ञासु हुने, ती सामानको उपयोगबारे चासो लिने, सामान खोल्ने, फुकाल्ने, सामानहरूसँग खेल्ने र रमाउने गर्दछन् । घर परिवारमा गरिने विभिन्न क्रियाकलापहरू जस्तै : पढन र लेखन, चित्र बनाउन, लुगा सिलाउन, खेतबारी खन्न, घर बनाउन, काठ काटन, सरसफाइ गर्न, घाँस काटन, धान कुटन आदि काममा प्रयोग गरिने सामानहरू र तिनीहरूको प्रयोगसँग परिचित गराउने क्रियाकलापहरूप्रति यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न घरायसी काममा प्रयोग गरिने सामानहरू र तिनको प्रयोगसम्बन्धी चित्र, सामानको उपयोग गरी गरिने क्रियाकलापका चित्रहरू, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, रङ्गीन पेन्सिल, सादा कार्डबोर्ड वा ड्रइड पेपर, सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २४ को चित्र राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा के के सामानहरू छन्, विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- उपलब्ध भएका केही औजार तथा उपकरणहरू प्रदर्शन गर्दै पहिचान गराउनुहोस् । के तपाईंको घरमा पनि यस्ता सामानहरू छन् ? ती सामानहरू कहाँ प्रयोग हुने गरेका छन् ?
- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले प्रयोग गर्ने यस्ता सामानहरूबारे निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधी छलफल गराउनुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंले प्रयोग गर्ने सामानहरू के के छन् ?
- ती सामानहरू कुन कुन समयमा प्रयोग गर्नुहुन्छ ?
- सामान प्रयोग गरिसकेपछि कहाँ राख्नुहुन्छ ?
- लेखनका लागि के साधन चाहिन्छ ?
- तपाईंलाई चित्र बनाउन के के सामान चाहिन्छ ?
- समय कसरी थाहा पाउनुहुन्छ ?

हेरौ र चिनौ :

- विद्यालयमा खाजा केमा लैजानुहुन्छ ? के तपाईं खाजा लैजाने भाँडाहरू नियमित सफा गर्नुहुन्छ ?
- काट्न र नाप्न प्रयोग हुने समान किन फरक फरक भएका होलान् ?
- कुनै सामान एकभन्दा बढी कामका लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ ?

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको विज्ञान प्रयोगशालामा लैजानुहोस् । प्रयोगशालामा भएका विकर, मेजरिड सिलिन्डर, टेस्टट्युब, तराजुलगायतका उपकरणहरू एक एक गरी चिनाउनुहोस् ।
- उपकरणहरू अवलोकन गरी रेखाचित्र कोर्न लगाउनुहोस् । आफूले कोरेका चित्र साथीहरूलाई देखाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २५ का क्रियाकलाप बालबालिकाहरूमा आफ्ना सामानको जतन गर्ने बानी विकास गर्ने उद्देश्यसँग केन्द्रित रहेको छ । प्रस्तुत नमुना प्रश्नहरूका आधारमा दिइएका दुईओटा चित्रहरूको तुलानात्मक छलफल गराउँदै सामानको जतन गर्नु राम्रो बानी भएको र सामान जथाभावी फाल्नु नराम्रो बानी भएको कुरा बताउनुहोस् ।
- सामान जतन गर्ने क्रियाकलापसम्बन्धी बालबालिकाका बानी उनीहरू आफैले नै अभिव्यक्त गर्ने वातावरण बनाउन उनीहरूलाई पालैपालो देहायका नमुना प्रश्नहरूमा आधारित भई अन्तरक्रिया गर्नुहोस् :
  - तपाईं विद्यालय जाने वेलामा कापी किताब कसले मिलाइदिनुहुन्छ ? विद्यालयबाट फर्किएपछि कपडा खोलेर कहाँ राख्नुहुन्छ ?
  - धोएका कपडा कसले आइरन लगाउनु हुन्छ ?
  - तपाईंलाई कपडा पट्याएर राख्न आउँछ ?
- यी र यस्तै प्रश्नहरू गरी अन्तरक्रिया गरेर घर र विद्यालयमा सामानहरूको प्रयोग गर्दा जतन गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।
- अब विद्यार्थीहरूलाई दुई वा तीन जनाको समूह हुने गरी विभिन्न समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । केही सामग्रीहरूलाई कक्षाको अगाडि छारेर राखिदिनुहोस् । अब कुनै समूहलाई ती सामानहरू मिलाएर जतनका साथ राख्न लगाउनुहोस् । एउटा समूहले सामान मिलाई रहँदा अरू विद्यार्थीलाई अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् । एक समूहले सामान मिलाइसकेपछि सामानलाई फेरि छारेर राखिदिनुहोस् र अर्को समूहलाई मिलाउन लगाउनुहोस् । यसरी सबै समूहको पालो नसकिएसम्म यो कार्य दोहोन्याउनुहोस् ।

● हेरौ, बुझौं र छलफल गरौं :

- (अ) माधिका चित्रमध्ये कुन मन पन्यो ?
 (आ) चित्रमा के के देख्नुपर्यो ?
 (इ) बालिकाले सोयो चित्रमा किन आफ्नो सामान सजिलै नमेटेको होला ?

सबैको पालो सकिएपछि घरमा पनि यस्तै सामग्री हुन्छन् । ती सामग्रीहरू यसरी नै मिलाएर जतनका साथ राख्नुपर्छ भनी सम्भाउनुहोस् ।

- अभिभावकहरूसँग प्रतिक्रिया लिई बालबालिकाहरूमा सामान जतन गर्ने बानी विकास भए नभएको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् । बालबालिकामा सामान जतन गर्ने बानी विकास कार्यमा सहयोग गर्न अभिभावकहरूलाई सचेत गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २६ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका सामानहरूका चित्र छलफलको उद्देश्य बालबालिकाहरूमा आफ्नो दैनिक प्रयोगका सामानहरू पहिचान गर्ने, सावधानीसाथ प्रयोग गर्ने तथा जतन गर्ने बानी विकास गर्नु हो ।
- यस पेजमा दिइएका चित्रहरू एक एक गरी पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।
- निम्नलिखित प्रश्नहरू सोधी विद्यार्थीका दैनिक जीवनमा प्रयोग भएका सामानहरूका सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् ।
  - चित्रमा देखाइएका कुन कुन सामानहरू तपाईंको घरमा छन् ?
  - तपाईंको घरको भान्सामा भएका कुनै तीनओटा सामानको नाम भन्नुहोस् ।
  - फूलबारीमा पानी हाल्न कुन सामान प्रयोग गरिन्छ ?
  - चुलेसी केका लागि प्रयोग गरिन्छ ?
  - चुलेसी जस्तै काट्ने अन्य औजारहरू के के छन् ?
  - तपाईंले हलो देख्नुभएको छ ? हलो केका लागि प्रयोग हुन्छ ?
  - चिम्टा कक्सले देख्नुभएको छ ? यसको काम के होला ?
  - कुचोको काम के हो ?
  - काट्ने औजार जथाभावी चलाएमा के हुन्छ ?
  - यीमध्ये कुन कुन सामान तपाईंले प्रयोग गर्नुभएको छ ?
  - टेबुल र आँगन नाप्न कुन कुन उपकरण प्रयोग गर्न सकिन्छ होला ?
- शिक्षकले विद्यालयमा उपलब्ध भएसम्मका घरायसी सामानहरू सङ्कलन गर्नुहोस् । उपलब्ध नभएका सामग्रीको चित्र वा भिडियो सङ्कलन गर्नुहोस् । ती सामग्री वा चित्र वा भिडियो प्रदर्शन गर्दै यो के हो भनी सोध्नुहोस् । विद्यार्थीले नाम मिलाएमा अर्को वस्तु देखाएर सोध्नुहोस् । मिलाउन सकेनन् भने त्यस वस्तुको नाम आफैले भनिदिनुहोस् । वस्तुको नाम भनिसकेपछि उक्त वस्तु के

कामका लागि प्रयोग गरिन्छ भनी सोधनुहोस् । विद्यार्थीलाई भन्ने र अनुमान गर्ने पर्याप्त मौका दिनुहोस् । विद्यार्थीले भन्न नसके आफूले भनिदिनुहोस् । त्यसै गरी सो सामानको जतन कसरी गर्नुपछ भनी सोधनुहोस् । सो सामानको जतन नगरे के हुन्छ भनी सोधनुहोस् र छलफल गर्नुहोस् । सामानको जतन नगरेमा काँचको र सेरामिकसका सामान फुट्न सक्ने, धारिलो औजारले चोट लाग्न सक्ने आदि उदाहरणहरू दिनुहोस् ।

- रुलर, घडी, कैंची, चिम्टा, सराँतो, कुटो, कोदालो, हँसियालगायतका दैनिक प्रयोगमा आउने उपकरणहरू उपलब्ध हुन सक्नेजति सङ्कलन गरी वा गर्न लगाई तिनीहरूको अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् । यस सम्बन्धमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधन अभिप्रेरित गर्नुहोस्, जस्तै : यस उपकरणको नाम के हो ? यसको बनोट कस्तो छ ? हँसिया किन बाँझ्गो र रुलर किन सिधा बनाइएको होला ? आदि)
- विद्यार्थीहरूलाई पनि शिक्षकसँग प्रश्न सोध्ने अवसर दिनुहोस् । उनीहरूलाई जे विषयमा प्रश्न सोध्न मन लाग्छ त्यही विषयमा सोधन दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २७ का क्रियाकलापले विद्यार्थीहरूमा आफ्नो समुदायमा विभिन्न काममा प्रयोग हुने औजारहरूको पहिचान गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ ।
- दिइएका छओटा चित्रमा के के सामानहरू प्रयोग गरिएको छ ? सबैलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- प्रत्येकलाई आफ्नो घरमा अभिभावक, बुवा, आमा, दिदी, दाइले कुन कामका लागि के के सामान प्रयोग गर्नुहुन्छ, भन्न लगाउनुहोस् ।
- घरमा आफूलाई के काम गर्न कुन सामान चाहिने हो सोसम्बन्धी निम्न प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।
  - घर बढार्न के सामान चाहिन्छ ?
  - खेत खन्न के के सामान प्रयोग गर्न सकिन्छ ?
  - गारो लगाउन के के चाहिन्छ ?
  - काठ काट्ने सामानलाई के भनिन्छ ?
  - कुटो र कोदालीको बनावट किन फरक फरक भएको होला ?

के के काम भइरहेको छ ? हेरौँ :

क्रियाकलाप ६

- यहाँ पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २८ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएको चित्रपत्ती खेल औजारहरूको पहिचान र तिनीहरूको प्रयोग सिकाउने अपेक्षा रहेको छ ।

चित्रपत्ती खेल खेलाउने तरिका

- विद्यार्थीहरूलाई गोलो घेरामा राख्नुहोस् । उपकरणको नाम बताउदै चित्रपत्ती एक जनाबाट सुरु गरी दाहिनेतिर पास गर्न लगाउनुहोस् ।
- प्रत्येक विद्यार्थीले सबै चित्रपत्ती पास गरेपछि अब फेरि देवेतिरबाट चित्रपत्ती पास गर्दै यसको प्रयोग भन्ने छन् ।
- अन्त्यमा आफूले देखेका अन्य सामानहरू र तिनको प्रयोग सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २८ को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएको चित्र क्रियाकलाप बालबालिकाहरूलाई स्वतन्त्र रूपमा चित्र कोर्ने अभ्यास गराउन लक्षित छ ।
- चित्रमा देखाइएका कामहरूका सम्बन्धमा सामान्य छलफल गर्दै यस्तै काम जनाउने चित्र कोर्ने सहजीकरण गर्नुहोस् ।
- आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले गर्ने गरेका काम जनाउने गरी विद्यार्थीहरूलाई चित्र कोर्ने लगाउनुहोस् ।
- बालबालिकाहरूले कोरेका चित्रहरू राम्रो नराम्रो भनी मूल्यांकन गर्नुभन्दा पनि उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले गरेका कार्यहरूलाई अभिव्यक्त गर्ने माध्यमका रूपमा यसलाई उपयोग गर्नुहोस् ।
- उनीहरूले बनाएका चित्रहरूमा कसले के काम गरिरहेको देखाउन खोजिएको हो, सबैका सामु भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) तपाईंको बरिधारि गरेका कामको चित्र कोर्नुहोस् :

क्रियाकलाप ८

- विद्यार्थीहरूलाई समूहमा विभाजन गरी सम्भव भएसम्म गाउँमा हुने कामको सर्वेक्षण गर्न लैजानुहोस् ।
- विद्यालय फर्केपछि कक्षाकोठामा भ्रमणको अनुभव साटासाट गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्यांकन

साधन १. मौखिक प्रश्नोत्तर

क्रियाकलाप १, ४ र ५ मा सोधिएका प्रश्नहरूमा विद्यार्थीको प्रतिक्रियाका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन २. अभिभावक प्रतिक्रिया

विद्यार्थीहरूले घरपरिवारमा परिवारका सदस्यहरूले गरेका कामप्रति चासो लिए नलिएको, आफूले सकेका काम गर्ने गरे नगरेको, नाता पहिचान गरे नगरेको सम्बन्धमा अभिभावकहरूबाट प्रतिक्रिया लिई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन ३. अवलोकन

क्रियाकलाप ८ मा गाउँमा गरिने कामसम्बन्धी सर्वेक्षण कार्यमा सहभागिता तथा कार्य सम्पादनको स्तर अवलोकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- आफ्नो सामानको जतन गर्ने तरिकासम्बन्धी कथा भन्नुहोस् र सामानको जतन गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

नमुना कथा : मनपर्ने रुमाल

कृतिकासँग एउटा गुलाबी रडको रुमाल थियो । यो रुमाल हजुरआमाले उनको जन्म दिनकामा उपहार दिनुभएको थियो । उक्त रुमाल उनलाई धेरै मनपर्थ्यो । एक दिन उनले आफ्नो रुमाल हराइन् । उनले हराएको रुमाल जतातै खोजिन् । भान्साकोठामा खोजिन् । घरको छानामा खोजिन् तर कतै पाउन सकिनन् । उनले आफ्नो हराएको रुमालका बारेमा आमालाई सोधिन् । आमा करेसाबारीमा काम गरिरहनुभएको थियो । आमाले उनलाई उनकै सुत्ने कोठामा खोज्न भन्नुभयो । उनको सुत्ने कोठा भद्रगोल थियो । खेल्ने कुरा, लत्ताकपडा र जुत्ताहरू जतातै फ्याँकिएका थिए । उनले यस्तो भद्रगोल कोठामा सानो रुमाल खोज्न ज्यादै मुस्किल रहेको बुझिन् र आमाको अगाडि गएर रुन कराउन थालिन् । आमाले कोठा सफा गर र सबै सरसामान ठिक ठिक स्थानमा राख तब मात्र रुमाल सजिलै खोज्न सक्छौ भनी सुझाव दिनुभयो । त्यसपछि उनले सबै लत्ताकपडा पट्ट्याइन् । खेलौनाहरू सङ्कलन गरी एक ठाउँमा राखिन् । किताब कापीहरू सबै दराजमा राखिन् तर अझै पनि आफ्नो गुलाबी रुमाल पाउन सकिनन् । अन्त्यमा उनले आफ्नो रुमाल सिरानीमुनि फेला पारिन् । यस कथाको सिकाइ आफ्नो सामान जतन गरेर राख्नुपर्द्ध भन्ने बारे अन्तरक्रिया गर्नुहोस् ।

- रुलरको सहायताले नाप्ने तरिकाको प्रदर्शन गर्नुहोस् । अब विद्यार्थीहरूलाई समूहमा एक एकओटा रुलर उपलब्ध गराई आफ्नो कापी वा अन्य केही सरल वस्तुको लम्बाइ नाप्न लगाउनुहोस् । यसरी नाप्दा नाप ठिक (accuracy) हुनुपर्ने कुरामा जोड दिनुहोस् ।
- कक्षामा गरिने कामसम्बन्धी चार्ट (Job chart) तयार गरी आफ्नो पालोअनुसार नियमित काम गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- केही उपकरणहरू (रुलर, घडी, कैंची, चिम्टा, सरैंतो, कुटो, कोदालो, हाँसिया) कक्षाकोठामा देखाउनुहोस् । देखाइएका मध्ये आफूलाई मन परेका एक एकओटा उपकरणको आउट लाइन चित्र कोर्न व्यक्तिगत रूपमा लगाउनुहोस् । आफ्नो र साथीको चित्र हेँदै एउटै उपकरणको चित्र बनाउने विद्यार्थीहरूको समूह निर्माण गर्न भन्नुहोस् । एक अर्काका चित्रहरूको अवलोकन गरी उपकरण जस्तै देखियो देखिएन तुलना गर्न लगाउनुहोस् । उक्त उपकरणको प्रयोग सम्बन्धमा समूहमा छलफल गरी प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् । यी उपकरणहरूको प्रयोग गर्दा सुरक्षात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने कुरा सिकाउनुहोस् ।

विषयक्षेत्रगत विद्यार्थी मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज १३४ र १३५ मा उल्लिखित पाँचओटा मुख्य सिकाइ उपलब्ध हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्ध वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिएलगतै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन” खण्डका सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्याङ्कनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएका पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अड्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबूत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अड्कन) सुनिश्चित भएपछि पुनः मूल्याङ्कन गरी “थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन” खण्डका सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्याङ्कनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अड्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालन प्रयोग गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापका अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्याङ्कन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १३४ र १३५ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टि गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै अभिलेख तयार पार्नुहोस् ।
- विद्यार्थीका अभिभावकसँग सिकाइको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । साथै पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया विषयक्षेत्रको अन्त्यमा एकसाथ लिन पनि सकिन्दै ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

मेरो दैनिक जीवन

परिचय

विद्यार्थीहरूले आफ्नो दैनिक जीवनमा गर्नुपर्ने असल बानीहरूको विकास गर्नु र व्यवहारकुशल सिपको अभिवृद्धि गराउनु यस विषयक्षेत्रको मुख्य उद्देश्य हो । यस विषयक्षेत्रअन्तर्गत आधारभूत योग अभ्यास, शारीरिक क्रियाकलाप र खेल, विभिन्न रेखामा हिड्न, दौडन, शारीरका बाहिरी अड्गहरूको पहिचान र सरसफाइ, हात धोएर खाने बानी एवम् चर्पीमा दिशापिसाब गर्ने बानी, सफा र सुरक्षित पानीको प्रयोगका साथै विद्युत् र इन्धनको प्रयोग तथा स्वतन्त्ररूपले चित्र निर्माण जस्ता विषयवस्तुसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप रहेका छन् ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्यघण्टा (४५)
• विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै : चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभियन्य गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि			५
हाम्रो शरीर	<ul style="list-style-type: none"> शरीरका बाहिरी अड्गहरूको पहिचान र सरसफाइ गर्न आफ्नो वरपर उपलब्ध सामग्रीहरूबाट बनाइएका रडहरू प्रयोग गरी औँला वा छेस्काले कागजमा स्वतन्त्र रूपले चित्र बनाउन आफ्नो इच्छाअनुसार स्वतन्त्र रूपले चित्र कोर्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्वव्यवस्थापन सिप, रचनात्मक सोच सिप 	७
योग	<ul style="list-style-type: none"> शिक्षकको निर्देशनमा आधारभूत योग अभ्यास गर्न (सुखासन, शिशु आसन र शवासन) 	<ul style="list-style-type: none"> स्वव्यवस्थापन सिप 	३
हाम्रो बानी	<ul style="list-style-type: none"> हात धोएर खाने बानी बसाल्न चर्पीमा दिशापिसाब गर्ने बानी सफा र सुरक्षित पानी पिउने बानी बसाल्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्वअनुशासन सिप 	६

विद्युत्	<ul style="list-style-type: none"> दैनिक जीवनमा विद्युतको उपयोग उल्लेख गर्ने घरमा खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको नाम बताउने आफ्नो इच्छाअनुसार स्वतन्त्र रूपले चित्र कोर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ, प्रयोग, रचनात्मक सोच सिप 	५
आवाज	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न प्रकारका ध्वनिहरू पहिचान गर्ने र तिनीहरूका स्रोत बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ सिप 	४
उज्यालो	<ul style="list-style-type: none"> वस्तु देखन प्रकाश आवश्यक पर्ने तथ्य बताउन र प्रकाशका मुख्य स्रोत पहिचान गर्ने आफ्नो वरपर उपलब्ध सामग्रीहरूबाट बनाइएका रडहरू प्रयोग गरी औँला वा छेस्काले कागजमा स्वतन्त्र रूपले चित्र बनाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ, रचनात्मक सोच सिप 	५
शारीरिक क्रियाकलाप र खेल	<ul style="list-style-type: none"> शरीरलाई विभिन्न दिशामा तन्काउन र भुकाउन भकुन्डो गुडाउने र समाउने अभ्यास गर्ने ठिक तरिकाले हिड्न, उभिन, बस्न र सुत्न सिधा रेखामा दौड्न सिधा र बाड्गोट्टिड्गो दिशामा ताल मिलाएर हिड्न विविध दिशामा ताल मिलाएर शरीर घुमाउन र बटार्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> स्वव्यवस्थापन, सिकाइ, प्रयोग सिप 	१०

विषयक्षेत्र पृष्ठ चित्र छलफल क्रियाकलाप

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २९ को चित्र देखाई प्रत्येक विद्यार्थीलाई चित्रमा के के कार्य भइरहेका छन्, सोच्न लगाउनुहोस् । आफूले सोचेका कुराहरू जोडी जोडी भएर एकआपसमा बताउन समय दिनुहोस् । उनीहरूलाई चित्र हेरेर केही जिज्ञासा भएमा शिक्षकलाई सोच्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् । विद्यार्थीहरूले आफूले दैनिक रूपमा यस्तै के के काम गर्ने गरेका छन्, पालैपालो सबैका सामु भन्न लगाउनुहोस् ।

परिचय

विद्यार्थीहरू सानैदेखि जिज्ञासा राख्ने र खोजी गर्ने स्वभावका हुन्छन् । उनीहरूलाई प्रारम्भिक कक्षामा नै आफ्नो शरीरका बाहिरी अङ्गहरू आँखा, कान, नाक, टाउको, हात, खुट्टा आदि पहिचान गर्न लगाई ती अङ्गहरूको सरसफाइ गर्ने उपयुक्त तरिकाहरू अवलम्बन गर्ने बानी विकास गराउने क्रियाकलापहरूमा यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्रहरू, श्रव्यदृश्य सामग्री, सरसफाइका लागि प्रयोग हुने सामानहरू जस्तै : काँइयो, साबुन, ब्रस, ऐना तथा अन्य औजारहरू जस्तै : स्केल, कैची, प्रयोगशालामा प्रयोग हुने सामान्य सामग्रीहरू सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३० मा दिइएको गीत लय र तालमा गाउनुहोस् ।
  - गीत गाउँदा सुरुमा शिक्षकले गाउनुहोस्, त्यसपछि शिक्षकसँगै विद्यार्थीलाई पनि गाउन लगाउनुहोस् । अन्त्यमा समूहमा तथा एकल रूपमा विद्यार्थीहरूलाई गाउन लगाउनुहोस् ।
  - विद्यार्थीहरूलाई गोलो घेरामा राखी हाउभाउसहित गीत गाउन लगाउनुहोस् ।
  - गीतमा प्रयुक्त शरीरका अङ्गहरू सरसफाइसम्बन्धी विद्यार्थीले दैनिक गर्ने गरेका कार्यहरू र गर्नुपर्ने कुराहरू छलफल गराउनुहोस् ।
- छलफलका लागि नमुना प्रश्नहरू
- तपाईं कुन कुन समयमा हात धुनुहुन्छ ?
  - कपाल सफा राख्न के गर्नुपर्छ ?
  - दिनमा कतिपटक दाँत माझ्नु हुन्छ ?
  - कानको काम के हो ?
  - तपाईं हातगोडा कसरी सफाइ गर्नुहुन्छ ?
  - आँखाले काम गर्न छोड्यो भने के हुन्छ ?
  - नाक, कान, आँखामध्ये तपाईंलाई कुन अङ्ग सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण लाग्छ, किन ?

 लय र तालमा गीत गाउनुहोस् :

कति राथो मुहार
विहान उठी धोएको
कोरीबाटी कपाल
ऐना हेरी हासेको

दायांबायां कानले
रामो गीत सुनेको
दुवै हात हल्लाई
खुट्टा चाली नाचेको

हातमुख धोएर
मिठो खाना खाउँ न
दाँत राम्पो बनाउन
खाएपछि माफौँ न

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३१ मा दिइएको चित्रका बारेमा सामान्य छलफल गराउदै विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आआफ्नो शरीरका अङ्गहरू देखाउदै नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई खुला ठाउँमा लगेर घेरामा उभिन लगाउनुहोस् । शिक्षक आफूले कुनै एक अङ्ग छोएर त्यसको नाम उच्चारण गर्नुहोस् (जस्तै : कान) । अब विद्यार्थीहरू शिक्षकले उच्चारण गरेको अङ्ग छुने छन् । केही समय यसरी नै विभिन्न अङ्गहरूका लागि अभ्यास गरिसकेपछि शिक्षकले नाक भन्दै कान छुनुहोस् । विद्यार्थी भुक्तिकन सक्ने छन् । सच्याउन लगाउनुहोस् र यही प्रक्रिया दोहोच्याएर अन्य अङ्गहरू छुँदै रमाइलो गर्दै खेल खेलाउनुहोस् ।
- शरीरका अङ्गहरू चिनाउँदा अङ्गेजी र नेपाली दुवै भाषामा अभ्यास गराउनुहोस् ।

आप्ना अङ्ग चिनौ :

क्रियाकलाप ३

- शरीरका अङ्गसम्बन्धी तलको गीत वा अन्य कुनै गीत गाउदै अङ्ग पहिचान गर्ने अभ्यास गर्नुहोस् :
Head, shoulders, (knees and toes)*2
Head, shoulders, (knees and toes)*2
Eyes and ears and mouth and nose
Head, shoulders, knees and toes.
Link : <https://www.youtube.com/watch?v=h4eueDYPTIg>
- यही क्रियाकलाप शरीरका अन्य अङ्गहरूका लागि पनि खेलाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- दुईओटा चार्ट पेपर जोडेर सफा भुइंमा राखी एक जना विद्यार्थीलाई यसमाथि उत्तानो परेर सुन्न लगाउनुहोस् ।
- उसको शरीरको बाहिरी आकृति मार्करले कोर्नुहोस् वा विद्यार्थीलाई पनि कोर्न लगाउनुहोस् ।
- उक्त चित्रलाई भित्तामा टाँस्नुहोस् ।
- अब विद्यार्थीहरू प्रत्येकलाई माथिको गीतमा सिकेका अङ्गहरू (आँखा, नाक, कान, मुख, कपाल, हात, कुम, घुँडा, खुट्टाका औला) मध्ये एक एकओटा चित्र बनाउन लगाउनुहोस् र भित्तामा टाँस गरेको मान्छेको आकृतिमा मिल्दो भागमा लगेर टाँस गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

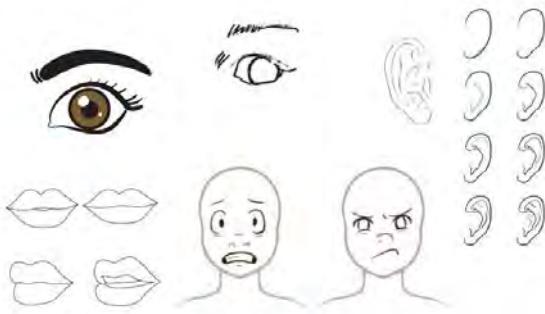
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३२ को चित्र अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- कुन चित्रमा के के भइरहेको छ, अनुमान गर्न लगाउनुहोस् र पाठ्यपुस्तकमा दिइएका प्रश्नको उत्तर पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- शरीरका विभिन्न अङ्गहरूका कामका बारेमा बताउनुहोस् । सम्भव भए पाँचओटा ज्ञानेन्द्रियहरूका कामसँग सम्बन्धित अङ्गेजी गीत युट्युबमा खोजी देखाउने र सुनाउने गर्नुहोस् वा आफैले यस्ता गीतहरू तयार गरी गाउनुहोस् र शरीरका अङ्गहरूका कामका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज ३३ सँग सम्बन्धित)

- विद्यार्थीहरूलाई जोडीमा आमनेसामने राख्नुहोस् ।
- साथीको आँख, मुख, नाक, टाउकोलगायतका अङ्गहरू हेदै त्यस्तै चित्र कोर्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रहरू उत्कृष्ट हुनुपर्द्ध भन्ने मान्यता नलिनुहोस् । बालबालिकाहरूले जस्तो बनाएका भए पनि प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।
- उनीहरूले तयार गरेको चित्र कुन अङ्गको हो सबैका अगाडि पालैपलो भन्न लगाउनुहोस् ।
- पेज ३३ (घ) मा भएका क्रियाकलापमा भएको कानको चित्रमा रङ भर्न लगाउनुहोस् ।
- अन्य अङ्गहरूको चित्रसमेत उपलब्ध गराई रङ गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

१ रङ भर्ने :

क्रियाकलाप ७

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४१ (घ) मा भएको खेल खेलाउनुहोस् ।

खेल खेलाउने तरिका

- विद्यार्थीहरूलाई बाहिर चउरमा लैजानुहोस् ।
- चउरको ५ कुनामा ५ ओटा रेल स्टेसन बनाउनुहोस् ।

- प्रत्येक रेल स्टेसनको नाम दाँतपुर, कानपुर, केशपुर, पोसाकपुर र नडपुर बनाई एक एक जना स्टेसन प्रमुख बनाई सोही ठाउँमा राख्नुहोस् ।
- अन्य सबै विद्यार्थीहरूलाई एकै ठाउँमा जम्मा गर्ने र ... (स्थानीय ठाउँको नाम) को सानो रेल अघि बढ्न लाग्दै छ, सहयोगीले झन्डा देखायो । छुक .. छुक .. छुक.. भन्दै लामबद्ध भएर पहिलो स्टेसनतर्फ लाग्नुहोस् ।
- जब शिक्षकले सिटी बजाउनुहुन्छ विद्यार्थीहरूले ... (स्थानीय ठाउँको नाम) को सानो रेल ... (स्टेसनको नाम जस्तै दाँतपुर) मा रोकियो भनी अडिन्छन् ।
- उक्त स्टेसनमा पुगेपछि स्टेसन प्रमुखको नेतृत्वमा सबैको दाँत जाँच गरिन्छ । सफा दाँत र फोहोर दाँतका फाइदा बेफाइदाबारे छलफल गरिन्छ ।
- त्यसैगरी अरू स्टेसनमा पनि रेल रोक्दै अड्गाहरू जाँच गर्दै छलफल गरिन्छ ।
- खेलबाट सिकेका कुरा पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् । यही क्रममा मूल्यांकन पनि गर्नुहोस् ।

घ खेल खेलौँ :

क्रियाकलाप ८

- सबै विद्यार्थीहरूलाई खुला ठाउँमा उभ्याउनुहोस् ।
- पालैपालो सबैको दाँत, नाक, आँखा, हात, नड, कपाल, गर्दन, कपडा चैक गर्नुहोस् र रुजुसूचीमा भर्नुहोस् ।
- सफा भएमा ३, अलिअलि सफा भएमा २ र धेरै फोहोर भएमा १ अड्क दिनुहोस् ।
- यो क्रियाकलापलाई आवश्यकताअनुसार पटक पटक दोहोन्याउन सकिन्छ ।

रुजुसूचीको नमुना

विद्यार्थीको नाम	हात	नड	नाक	दाँत	आँखा	गर्दन	कपाल	लुगा	खुट्टा

- राम्रो सफाइ हुने र सफाइमा सुधार गर्नुपर्ने विद्यार्थीलाई स्याबासी दिनुहोस् र यसलाई निरन्तर गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् । सफाइमा सुधार नगर्नेहरूसँग कुराकानी गरी सुधार गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।
- केही अड्गाहरूको सरसफाइसम्बन्धी प्रयोगात्मक अभ्यास गराउनुहोस् ।
- रुजुसूचीको नतिजाका आधारमा विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन :

साधन १. मौखिक प्रश्नोत्तर

माथिका मिल्दा क्रियाकलापका क्रममा वा क्रियाकलापको अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नहरूका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् । प्रश्नका थप नमुना निम्नानुसारका छन् :

(क) तपाईंको शरीरमा भएका बाहिरी अङ्गहरूको नाम भन्नुहोस् ।

(ख) हामीले कुन कुन समयमा दाँत माफ्नुपर्दछ ?

(ग) कानको काम के हो ?

(घ) वास्ता केले थाहा पाउँछ ?

(ड) खुट्टाका काम के के हुन् ?

(च) आँखाको काम के हो ?

(छ) हाम्रो शरीरको कुन अङ्गले स्वाद थाहा पाउँछ ?

(ज) तातो र चिसो केबाट थाहा पाइन्छ ?

(झ) एउटा खुट्टा लामो र अर्को छोटो भयो भने के होला ?

(ञ) तपाईंलाई शरीरको कुन अङ्ग सबैभन्दा महत्वपूर्ण लाग्छ, किन ?

साधन २. रुजुसूची

माथिका क्रियाकलाप ७ मा दिइएका रुजुसूचीका आधारमा विद्यार्थीका व्यक्तिगत सरसफाईको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन ३. अवलोकन

पाठमा सम्पादन गरिने गीत, खेल, छलफललगायतका क्रियाकलापहरूमा प्रत्येक विद्यार्थीहरूको सहभागिता तथा कार्य सम्पादनको स्तर अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यालय आउनु अघि हरेक दिन शरीरका अङ्गहरूको सरसफाईसम्बन्धी घरमा गरेका क्रियाकलापहरू प्रत्येक विद्यार्थीलाई सोधनुहोस् र निर्धक्क भएर उत्तर दिन प्रेरित गर्नुहोस् । सरसफाई नगरेमा के हुन्छ, चार चार जनाको समूहमा छलफल गराई प्रत्येक समूहको निष्कर्ष भन्न लगाउनुहोस् ।
- शिक्षकले निम्नानुसार काम गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई नक्कल गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै: (आँखा बन्द गर्ने र खोल्ने, छुने, केही खाएको जस्तो गर्ने, बल फालेको जस्तो गर्ने आदि)

माथिका क्रियाकलापका आधारमा केही शरीरका अङ्गले गर्ने कामसम्बन्धी प्रश्नहरू सोधनुहोस् ।

अब अङ्गहरूका कार्यसँग सम्बन्धित हाजिरी जवाफ प्रतियोगीता गराउनुहोस्, जस्तै : हेर्ने काम कुन अङ्गले गर्दछ ? मुखले के काम गर्दछ ?

- एउटा सफासुग्धर मानिस र एउटा फोहोरी मानिसको चित्र सङ्कलन गर्नुहोस् । दुवै चित्र एकसाथ अवलोकन गर्न लगाई विद्यार्थीहरूलाई तिनीहरूबिच भिन्नता छुट्याउन लगाउनुहोस् । फोहोरी मानिसलाई सुग्धरी हुन के के सुझाव दिनुहुन्छ भनी विद्यार्थीहरूलाई सोधनुहोस् । शरीर सफा राख्न के के सामग्री प्रयोग गरिन्छ भनी छलफल गर्नुहोस् र एक एकओटा त्यस्ता सामग्रीको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।

परिचय

योग शरीर र मनबिचको सन्तुलन हो । यसले शारीरिक लचकता, मानसिक शान्तिका पक्षहरूलाई सबल बनाउँछ । यो पाठमा विद्यार्थीहरूले शिक्षकको निर्देशनमा सुखासन, शिशु आसन र शवासन जस्ता योग अभ्यास गर्ने छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू
सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३४ मा दिइएका चित्रहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- शिक्षकले सुखासन प्रदर्शन गरेर देखाउनुहोस् र त्यसै गरी विद्यार्थीहरूलाई पनि अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् ।
- यसैगरी शिशु आसन र शवासनको पनि अभ्यास गराउनुहोस् ।
- पाठ्यपुस्तकमा उल्लेख गरिएका तीनओटा योग अभ्यासलाई प्रत्येक दिन एक एकओटा अभ्यास गर्ने गरी योजना गर्नुहोस् ।
- हरेक विद्यार्थीले गरेका क्रियाकलापहरू ठिक भए नभएको हेरी आवश्यक सुधारका लागि तत्कालै पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।
- यस्तो अभ्यास बिहान उठेपछि र बेलुका सुन्ने बेलामा घरमा पनि अभ्यास गर्न विद्यार्थीहरूलाई उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

योग अभ्यास गर्ने तरिका

सुखासन

- गुन्ड्री वा चकटीमा पलेटी मारेर बस्ने
- ढाड, गर्धन, टाउको सिधा राख्ने
- हात खुला राख्नी आकासतिर फर्काएर घुँडामा राख्ने
- आँखा बन्द गर्ने र मन शान्त गरी पाँच मिनेट बस्ने ।

हेरीं र अभ्यास गर्ने :

बालासन वा शिशु आसन

- गुन्द्री वा चकटीमा घुँडा मारेर बस्ने
- शरीरलाई अगाडि भुकाइ दुवै हात सिधा तन्काएर भुँझमा राख्ने
- हातहरूका बिचमा निधारले भुँझमा छुने
- तीन मिनेट यही आसनमा बस्ने ।

शवासन

- गुन्द्री वा चकटीमा उत्तानो फर्किएर सुत्ने
- हातलाई सिधा तन्काएर आकाशतिर फर्काउने
- शरीरलाई हलुका छोडेर आराम महसुस गर्ने
- आँखा बन्द गरी शान्त भएर पाँच मिनेट बस्ने

क्रियाकलाप २

- योगका सम्बन्धमा विद्यार्थीका अनुभव सुनाउने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।
- उक्त पेजमा भएका अनुच्छेद पढेर सुनाइ यस सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।
- योग अभ्यास नियमित रूपमा गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

साधन १. श्रेणी मापन

विद्यार्थीले विद्यालयमा गरेका योग अभ्यासलाई निम्नानुसारको श्रेणी मापन बनाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस :

मापनका आधार	अपेक्षितभन्दा बढी	अपेक्षित	अपेक्षितभन्दा कम
योग अभ्यासमा सहभागीता र सक्रियता			
आत्मविश्वास			
अनुशासन			

साधन २. अभिभावक तथा विद्यार्थी प्रतिक्रिया

विद्यार्थीले घरमा योग अभ्यास गर्ने गरे नगरेको सम्बन्धमा अभिभावक तथा विद्यार्थी स्वयम्भको प्रतिक्रिया बुझी प्रत्येक विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- योग अभ्याससँग सम्बन्धित भिडियो सङ्कलन गरी कक्षामा प्रदर्शन गराउनुहोस् र सोअनुरूप योग अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई घरमा पनि योग अभ्यास गर्न अभिप्रेरित गर्नुहोस् ।

परिचय

हाम्रो दैनिक जीवनलाई स्वस्थ र सभ्य बनाउनका लागि विकास गर्नुपर्ने विभिन्न राम्रा बानीहरू सिक्न, शरीरका अड्गहरूको सरसफाइ गर्न तथा घर आँगन वरपर सफा राख्ने बानी विकास गर्ने खालका क्रियाकलापहरू यस पाठमा रहेका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्र, रेखात्मक चित्र, काइयो, ब्रस, ऐना, भाडु र साबुन तथा विभिन्न खेलौनाहरू सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पेज न. ३५ को हाम्रो बानी पाठ हेरौं र बुझौं मा दिइएका चित्रहरू विषयवस्तुका रूपमा प्रस्तुत गरिएका छन् । चित्र हेरेर बालबालिकाहरूले विभिन्न जिज्ञासा राख्न अनुमान गर्न र राम्रा नराम्रा बानी पहिचान गर्न सक्नु भन्ने उद्देश्य यसमा राखिएको छ । यी उद्देश्य हासिल गराउने सम्बन्धमा निम्नानुसारका नमुना प्रश्न गर्दै छलफल गर्नुहोस् :
- (क) बालकले हातमा के लिइरहेका छन् ?
- (ख) बालक धारामा के गर्दैछन् ?
- (ग) बालिका कता जाँदैछिन् ?
- (घ) घर नजिकको धारामा बालिकाले के गरिरहेकी छिन् ?
- (ङ) यी कामहरू केसँग सम्बन्धित छन् ?
- (च) तपाईंलाई कुन कुन काम मन पर्यो ?
- विद्यार्थीहरूको जवाफ सुनिसकेपछि त्यहाँ भएका गीतविधिहरूबाहेक उनीहरूले के के यस्तै काम गर्दछन्, छलफल गराउनुहोस् ।
  - सोही चित्रमा देखाइएका गीतविधिहरूका सम्बन्धमा शिक्षकले पुनः छलफल गर्दै प्रत्येक विद्यार्थीहरूले हरेक दिन बिहान उठेर (घरमा) के के गर्ने गर्दछन् ? उनीहरूका अनुभव सुनाउने मौका दिनुहोस् र सबैले गर्नुपर्ने कामहरू बताइदिनुहोस् ।

हेरौं र बुझौं :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३५ को पढ्ने र बुझ्ने भन्ने चार्टमा दिइएका कुराहरू पढ्न लगाउनुहोस् र त्यहाँ दिन खोजिएका सन्देशका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् । साथै उक्त चार्टमा दिइएका सन्देशसँग सोही पृष्ठको हेरौ र बुझ्ने चित्रहरूको सम्बन्ध पनि बुझाउनुहोस् र तपाइँहरू स्वस्थ रहन के के गर्नुहुन्छ ? हरेकलाई प्रश्न सोध्दै जवाफ सुन्नुहोस् र नियमित गर्नुपर्ने कामहरूका बारेमा बुझाउनुहोस् ।

पढ्ने र बुझ्ने :

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३६, ३७ र ३८ को चित्रकथा हेर्न लगाउनुहोस् र त्यहाँ के के देखिन्छ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्ने अवसर दिनुहोस् । सबैका कुरा सुनिसकेपछि शिक्षकले कथा पढेर सुनाउनुहोस् र सोसम्बन्धी तल दिइएका प्रश्नहरू गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

चित्रकथा हेर्ने र उत्तर भर्ने :

यो वैरीगाउँको क्या हो । गाउँमा शौचालय थिएन । मानिसहरू खुला ठाउँमा दिसापिसाब गर्दै ।

वर्षायाममा ठुलो पानी पत्तो । पानी परेकाले महानमा दिसापिसाब मिसियो । त्यही पानी पिउनाले वैरीगाउँमा भाडापखाला फैलियो । गाउँका सबै मानिस विरामी पर्दै ।

गाउँका मानिसहरूले उनीहरूलाई बस्तातल लगी उपचार गराए । उनीहरूले खुला दिसापिसाब गरेकाले भाडापखाला फैलिएको कुरा बुझे ।

त्यसपछि तिनीहरूले खुला ठाउँमा दिसापिसाब नगर्ने सल्लाह गरे । अहिले सबैका घरमा चारी क्षेत्र ।

उनीहरू सफा र स्वच्छ वातावरणमा बस्क्न । उनीहरू सुसी र स्वस्थ क्षेत्र ।

चित्रकथा

यो चित्र गैरीगाउँको हो । यस गाउँका मानिसहरूले घरमा चर्पी बनाएका छैनन्, तसर्थ उनीहरू खुला ठाउँमा नै दिसापिसाब गर्ने गर्दछन् । साथै घर आँगनबाट निस्किएको फोहोर पनि जतातै फाल्न्छन् । यस्तो गर्दै जाँदा वर्षायाममा त्यहाँ ठुलो पानी पत्तो । खुला ठाउँमा गरिएको दिसापिसाब र फोहोर सबै खानेपानीको मुहानमा मिसिएर पानी दूषित बनायो । गाउँलेहरूले सोही फोहोर मिसिएको पानी पिउन (खान) का लागि प्रयोग गरे जसले गर्दा गाउँमा भाडापखाला फैलिएर धेरै मानिसहरू विरामी परे ।

(क) यो कुन गाउँको कथा हो ?

(ग) त्यहाँका मानिसहरूले फोहोर कहाँ फाल्ये ?

- (घ) त्यहाँका मानिसहरूले किन खुला ठाउँमा दिसापिसाब गरेका होलान् ?
- (ङ) वर्षायाम पानी परेर त्यहाँ के भयो ?
- (च) वर्षाको पानीले दिसापिसाब र फोहोरलाई कहाँ मिसायो ?
- (छ) गैरीगाउँमा किन भाडापखाला फैलिएको होला ?
- (ज) किन त्यहाँका मानिसहरू बिरामी परे ?
- (झ) तपाईं गैरीगाउँको बासिन्दा भएको भए गाउँलेलाई कसरी सहयोग गर्नुहुन्थ्यो ?

क्रियाकलाप ४

- चित्रकथा सम्बन्धमा प्रश्नोत्तरपछि निम्नानुसारको निष्कर्ष बताइदिनुहोस :

निष्कर्ष

खुला ठाउँमा दिसापिसाब गर्न नहुने, फोहोर जतातै फाल्न नहुने, फोहोर पानी खान नहुने, शुद्ध गरेर मात्र खानुपर्ने र मान्छे बिरामी परेमा अस्पतालमा लगी उपचार गराउनुपर्ने आदि कुरा बताउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ३९ को (ख) मा दिइएका चित्रहरू राम्ररी अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् र त्यहाँ के के भइरहेको छ, सबैलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- उनीहरूले घर तथा विद्यालयमा कुन कुन बेला हात धुने गरेका छन्, सोधनुहोस् र उत्तर भन्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- साबुन पानीले हात धुने बानी बसालौं भन्ने सन्देश बुझाउनका लागि पाठ्यपुस्तकमा भएको पेज न. ४० को गीतलाई लय हालेर पहिले आफूले गाउनुहोस् र सँगसँगै विद्यार्थीलाई पनि गाउन लगाउनुहोस् ।
- यो अभ्यास पटक पटक दोहोन्याउनुहोस् ।
- गीतले दिने सन्देशका सम्बन्धमा बिचबिचमा छलफल र प्रश्नोत्तरसमेत गर्नुहोस् ।
- गीत गाउँदा विद्यार्थीको सहभागीता र प्रश्नप्रतिको प्रतिक्रियाका आधारमा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

लय र तालमा गीत गाउनुहोस् :

साबुन पानीले हात धोआँ

मिचिमिची हो हो मिचिमिची
मिचिमिची हो हो मिचिमिची

मिचिमिची हात धोआँ साबुन पानीले
सधै स्वस्य भइन्छ है यस्तो बानीले
जाडा पखाला नि भाग्छ यस्तो बानीले
मिचिमिची हो हो मिचिमिची

मिचिमिची हो हो मिचिमिची

खाना खानुभन्दा अधि चर्पी गएपछि

मिचिमिची हात धुन मानुहुन्न अल्लो

मिचिमिची औँला धोआँ धोआँ कापकाप

बालबच्चा महिलापुरुष सबै एक साथ

मिचिमिची हो हो मिचिमिची

मिचिमिची हो हो मिचिमिची

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४१ को (घ) खेल खेलौं क्रियाकलापमा दिइएका विषयवस्तु बुझाउन सरसफाइसम्बन्धी निम्न तरिकाले रेल गाडी छुक छुक छुक खेल खेलाउनुहोस् ।

खेल खेलाउने तरिका

- विद्यार्थीहरूलाई बाहिर चउरमा लैजाउनुहोस् ।
- चउरको पाँच कुनामा पाँच ओटा रेल स्टेसन बनाउनुहोस् ।
- प्रत्येक रेल स्टेसनको नाम दाँतपुर, कानपुर, केशपुर, पोसाकपुर र नडपुर बनाई एक एक जना स्टेसन प्रमुख बनाउनुहोस् र सोही ठाउँमा राख्नुहोस् ।
- अन्य सबै विद्यार्थीहरूलाई एकै ठाउँमा जम्मा गर्ने र ... (स्थानीय ठाउँको नाम) को सानो रेल अघि बढ्न लाग्दै छ, सहयोगीले झन्डा देखायो । छुक .. छुक .. छुक.. भन्दै लामबद्ध भएर पहिलो स्टेसनतर्फ लाग्नुहोस् ।
- जब शिक्षकले सिटी बजाउनुहुन्छ विद्यार्थीहरूले ... (स्थानीय ठाउँको नाम) को सानो रेल ... (स्टेसनको नाम जस्तै : दाँतपुर) मा रोकियो भनी अडिन्छन् ।
- उक्त स्टेसनमा पुगेपछि स्टेसन प्रमुखको नेतृत्वमा सबैको दाँत जाँच गरिन्छ । सफा दाँतका फाइदा र फोहोर दाँतका बेफाइदाबारे छलफल गरिन्छ ।
- त्यसैगरी अरू स्टेसनमा पनि रेल रोक्दै अड्गाहरू जाँच गर्दै छलफल गरिन्छ ।
- खेलबाट सिकेका कुरा पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४१ (ङ) हेराँ र गराँ क्रियाकलापका चित्रहरूमा के राखेको देखिन्छ सोध्नुहोस् ।
- सुरुमा आफूले हात धुने तरिका प्रदर्शन गर्नुहोस् र पालो पर्ख्दै त्यसरी नै धारामा हात धुन लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीका कार्यको अवलोकन गर्दै आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।
- अरू समयमा पनि पालो पर्खेर हात हुने कुरालाई नियमित रूपमा सम्झाउने गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

पाठ्यक्रमका अपेक्षित सिकाइ उपलब्धहरू हासिल भए नभएको मूल्यांकन सिकाइ क्रियाकलाप कै क्रममा वा क्रियाकलापको अन्त्यमा पाठ्यक्रममा प्रस्ताव गरिएका मूल्यांकन साधनहरू वा अन्य उपयुक्त साधनहरूको प्रयोग गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् । केही नमुना यस प्रकार छन् :

साधन १. मौखिक प्रश्नोत्तर

क्रियाकलाप १, ३ र ६ मा गरिएको छलफलका क्रममा सोधिएका प्रश्नउपर विद्यार्थीले दिएको उत्तर तथा प्रतिक्रियाका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

साधन २. रुजुसूची

विद्यार्थीले विद्यालयमा गर्ने काम शिक्षक आफूले अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्न र घरमा गरिने कामका सम्बन्धमा अभिभावक तथा छिमेकी सहपाठीबाट प्रतिक्रिया प्राप्त गर्न निम्नानुसारको रुजुसूची बनाई प्रयोग गर्नुहोस् :

मापनका आधार	छ	छैन
नियमित कपाल कोर्ने गरेको		
नियमित दाँत माझ्ने गरेको		
सफा कपडा लगाएको		
नियमित नड काट्ने गरेको		
खाना खानु अघि र पछि तथा दिसापिसाब गरेपछि साबुन पानीले हात धुने गरेको		
समयमा सुन्ने र उठ्ने गरेको		

साधन ३ : अवलोकन

क्रियाकलाप ६ र ७ गर्ने क्रममा विद्यार्थीको सहभागिता र कार्यसम्पादनको स्तर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- घर वरपर सफा राख्न, स्वच्छ पानी खान, स्वस्थ र खुसी भई बस्न, आफ्नो घर गाउँमा के कसरी काम भएको छ सोसम्बन्धी विद्यार्थीका अनुभव समूहमा सुनाउन लगाउनुहोस् ।
- यस्तै विषयवस्तुमा आधारित कथा, कविता, संवाद, गीत आदिका माध्यमबाट सिकाइलाई थप मजबुत पार्नुहोस् ।

परिचय

यस पाठमा बालबालिकाहरूका घरमा विद्युत्को उपयोगिता र विद्युत्बाट चल्ने विभिन्न उपकरण पहिचान गर्न तथा खाना पकाउन प्रयोग हुने इन्धनसम्बन्धी क्रियाकलापहरू समावेश गरिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्र, रेखात्मक चित्रहरू, विभिन्न विद्युतीय उपकरणहरू (हिटर, टिभी, पडखा, राइसकुकर, कम्प्युटर, विद्युतीय बल्ब आदि) ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४२ मा दिइएको चित्र अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- ती चित्रहरू के केका हुन् ? कहाँ देख्नुभएको छ ? के तपाईंका घरमा पनि यस्ता उपकरण छन् ? लगायतका प्रश्न गर्दै विद्यार्थीलाई उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् ।
- यसरी उक्त पेजको अनुछेद खण्ड शिक्षकले सस्वरवाचन गरी त्यसबाट विद्यार्थीले बुझेको कुरा भन्न लगाउनुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

हेराई र सिकाई :

छलफलका लागि नमुना प्रश्नहरू

- के तपाईंको घरमा विद्युत् छ ?
- मोबाइलफोन केबाट चार्ज हुन्छ ? टिभी तथा कम्प्युटर चल्ने के चाहिन्छ ?
- विद्युत्बाट अरू के के चलाउन सकिन्छ ?
- विद्युत् भएन भने के हुन्छ होला ?
- नाड्गो तार किन छुनु हुँदैन ?

(च) मैनबत्तीको उज्यालो र बिजुली बत्तीको उज्यालोमा के फरक हुन्छ ?

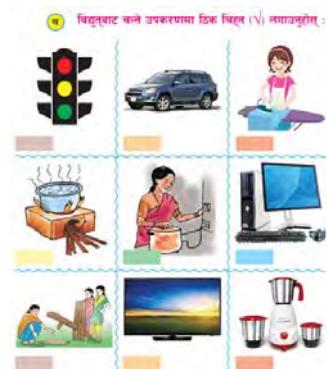
(छ) विद्युत्बाट चल्ने उपकरण प्रयोग गर्दा होसियार हुनुपर्छ, किन ?

क्रियाकलाप २

- विद्युत्को आवश्यकता र प्रयोग सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।
- विद्युत्को उपयोग गर्दा सावधानी अपनाउनुपर्नाका कारण पनि बताउनुहोस् ।
- विद्युत्को प्रयोग तथा सावधानीका सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूका केही अनुभवहरू छन् कि, सोधनुहोस् र अनुभव सुनाउन उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४३ (ख) मा दिइएका अभ्यास व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउनुहोस् । यस्तै धेरै उपकरणहरूको चित्र सङ्कलन गरी विद्युत्बाट चल्ने र नचल्ने उपकरणहरू चिन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४४ क्रियाकलाप (ग) मा दिइएका चित्रहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- त्यहाँ के के भइरहेको छ, सोधनुहोस् र पालैपालो उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । खाना पकाइरहेको देखाइएको छ भन्ने उत्तर उपेक्षा गर्नुहोस् ।
- प्रत्येक चित्रमा प्रयोग भएका इन्धन के के होलान् भनी विद्यार्थीलाई अनुमान गर्न दिनुहोस् । निम्नानुसार उत्तरको अपेक्षा गर्नुहोस् : स्टोभमा मटितेल, राइसकुकर र हिटरमा विद्युत, ग्यासचुलोमा ग्यास, चुलामा दाउरा, गुड्ठा, कोइला प्रयोग भएका छन् ।

दाउरा र गुड्ठा बालेर खाना पकाइन्छ । खाना पकाउन हिटर र कोइला पनि प्रयोग गरिन्छ । यी सबै इन्धन हुन् । डाउनमुसार फरक फरक इन्धन प्रयोग गरिन्छ ।

क्रियाकलाप ५

- विद्यार्थीहरूलाई तीन चार जनाको समूहमा विभाजन गर्नुहोस् ।
- यस पेजमा दिइएका विषयवस्तुहरू शिक्षकले पढेर सुनाउनुहोस् ।
- निम्नानुसारका प्रश्नहरूको उत्तर समूहमा खोजन लगाउनुहोस्, जस्तै :
  - (क) तपाईंको घरमा खाना पकाउन कुन कुन इन्धन प्रयोग गर्नुहुन्छ ?
  - (ख) इन्धन नभए के हुन्छ ?
  - (ग) कुन कुन इन्धन बाल्दा धुवाँ आउँछ ?

(घ) दाउरा बालेर खाना पकाउनु र ग्यास स्टोभमा पकाउनुमा के फरक छ ?

(ङ) तपाईंको घरमा ग्यास र विद्युत दुवै इन्धन छ भने कुनबाट खाना पकाउनुहुन्छ, किन ?

- प्रत्येक समूहलाई पालैपालो उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् ।
- सकेसम्म अन्य क्रियाकलापमा सहभागी नभएका विद्यार्थीलाई उत्तर भन्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।
- प्रस्तुतीकरणमा निम्नानुसारका विषयवस्तुहरू समेटिएको कुरा सुनिश्चित गर्नुहोस् ।
खाना पकाउन दाउरा, विद्युत, ग्यास, गुँझाको प्रयोग गरिन्छ । इन्धन नभएमा खाना पकाउन, मोबाइल चार्ज गर्न, टिभी हेर्न र बत्ती बाल्न सकिदैन । दाउरा र गुँझाठा बाल्दा धुवाँ आउँछ ।

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४५ (घ) मा दिइएका चित्रहरू विद्यार्थीलाई घर वरपर, विद्यालय, मेलापात तथा बाटोमा हिड्दा देखेका दृश्यहरूलाई चित्रका माध्यमबाट अभिव्यक्त गर्न सिकाउने सङ्केत हो ।
- विद्यार्थीहरूलाई चित्रमा देखाइए जस्तै अरू के कस्ता खालका दृश्यहरू देखनुभएको छ, त्यसको सामान्य चित्र बनाउन भन्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूले बनाएका चित्रहरू हेरी चित्र जस्तो भए पनि स्याबास भन्नुहोस् र अझै राम्रो बनाउन उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।
- चित्रमा प्रत्येक विद्यार्थीले देखाउन खोजेको कुरा के हो, सबैका अगाडि भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४५ (ङ) को क्रियाकलाप विद्यार्थीहरूलाई स्वतन्त्र क्रियाकलापमा रमाउन दिनेतरफ लक्षित छ ।
- सबै विद्यार्थीहरूलाई चउरमा लानुहोस् र हावा भरिएका विभिन्न रङ्गका बेलुनहरूमा लामो धागो बाँधेर सबैको हातमा एक एकओटा दिनुहोस् ।
- सबैलाई क्रमशः बेलुन हावामा छोड्न भन्नुहोस् ।
- चउर, विद्यार्थी, बेलुनका अवस्थिति भल्कने चित्रहरू कोरी साथीहरूलाई देखाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्यांकन

माथिका क्रियाकलापका क्रममा सोधिएका प्रश्नहरू तथा अभ्यासहरू गर्दा विद्यार्थीले दिएको जवाफ वा प्रदर्शन गरेको सिकाइ व्यवहारका आधारमा पाठ्यक्रमको पेज न. १३६ मा उल्लिखित मुख्य सिकाइ उपलब्ध “दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने शक्तिका स्रोत पहिचान गर्न” अन्तर्गत सूचक १ र २ (१. दैनिक जीवनमा विद्युतको उपयोग उल्लेख गर्न २. घरमा खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको नाम बताउन) पूरा भए नभएको सुनिश्चित गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर वरपर, विद्यालय वरपर, बाटामा हिड्दा वा अन्य अवस्थामा समेत तपाईंहरूले देखनुभएको विद्युत्सम्बन्धी विभिन्न चित्र/दृश्यहरू के के छन्, भनी सोधनुहोस् । त्यसको चित्र बनाउन (कोर्न) भन्नुहोस् । त्यो केको चित्र हो, समूहमा भन्न लगाउनुहोस् । अवलोकन गरी थप उत्साह दिनुहोस् र राम्रो कार्यको प्रशंसा गर्नुहोस् । विद्यार्थीहरूलाई पनि साथीका कामको प्रशंसा गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरू कुनै चिज पाएमा एकअर्कामा ठोककाउने, बजाउने र रमाउने गर्दछन् । हाम्रो वरपर पाइने विभिन्न वस्तुहरू जस्तै : मादल, बाजा, घण्ट, सिटी, रेडियो, डमरू, चराचुरुङ्गी, मोटर, हवाईजहाज, टेलिफोन आदिबाट निस्कने आवाज पहिचान गरी तिनीहरूका स्रोत बताउने सिकाइ क्षमता विकास गर्नमा यो पाठ लक्षित छ ।

शैक्षणिक सामग्री

आवाज दिने खालका विभिन्न वस्तुहरू बाजा, डमरू, मादल, सिटी, बाँसुरी, घन्टी, घण्ट तथा अन्य सान्दर्भिक सामग्रीहरू

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४६, हेरौं र चिनौं खण्डमा दिइएका चित्रहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् । र ती चित्रहरू के केका हुन्, बताउने अवसर दिनुहोस् ।
- तिनीहरूलाई बजाउँदा के निस्कन्छ, सोधनुहोस् । छलफल गर्दै यिनीलाई आवाज स्रोतका रूपमा चिनाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई तपाईंहरूले यीमध्ये कुन कुन सामग्रीहरू देख्नुभएको छ भनी सोधनुहोस् ।
- विद्यालयमा भएका यस्ता सामग्रीहरू पालैपालो बजाई आवाज सुनाउनुहोस् । कुन वस्तुबाट कस्तो आवाज आएको छ, पहिचान गराउनुहोस् ।

हेरौं र चिनौं :

क्रियाकलाप २

- सोही पेजमा दिएका अनुच्छेद शिक्षकले पढेर सुनाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई आवाजका विभिन्न उदारहण भन्न लगाउनुहोस् ।
- कुन कुन वस्तुको आवाज ठुलो/चर्को तथा मन नपर्ने हुन्छ । कुन कुन वस्तुको आवाज सानो/मसिनो/मन पर्ने हुन्छ भनी सोधनुहोस् । उनीहरूको अनुभव भन्न दिनुहोस् ।
- यसमा आफूले उदाहरण दिने र सहजीकरण गर्ने काम गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(पाठ्यपुस्तकको पेज न. ४७ (क) सँग सम्बन्धित)

- आवाजका सम्बन्धमा तलका प्रश्नहरू गर्दै आपसमा छलफल गर्नुहोस् :
  - (क) के सबै चिजबाट आवाज आउँछ ?
  - (ख) तपाईंको घरमा आवाज आउने के के वस्तुहरू हुन् ?
  - (ग) सबै वस्तुबाट निस्कने आवाज समान हुन्छ ?
  - (घ) तपाईंलाई कुन आवाज मन पर्छ, किन ?
  - (ङ) कस्तो आवाज तपाईंलाई मन पर्दैन, किन ?
  - (च) के गर्दा आवाज निस्किन्छ होला ?
  - (छ) के तपाईंले मन पर्ने साथीको स्वर चिन्नु हुन्छ ?

क्रियाकलाप ४

(पाठ्यपुस्तकको पेज न. ४७ (ख) सँग सम्बन्धित)

- विद्यार्थीलाई आँखा बन्द गरेर केहीवेरसम्म शान्त भई बस्न लगाउनुहोस् ।
- वरपरबाट आइरहेका विभिन्न आवाजहरू सुन्न लगाउनुहोस् ।
- केही समयपछि आफूले सुनेका आवाज के केबाट निस्केका हुन् वा के केका हुन् पालैपालो भन्ने अवसर दिनुहोस् ।
- क्रियाकलापको सारांशका रूपमा आवाजका स्रोतहरू बताउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(पाठ्यपुस्तकको पेज न. ४७ (ख) सँग सम्बन्धित)

- क्रियाकलाप ५ मा जस्तै विद्यार्थीहरूलाई एउटा कोठामा बस्न लगाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४६ मा दिइएका सबै वस्तुहरूको आवाज अर्को कोठाबाट निकाल्ने व्यवस्था मिलाउनुहोस् ।
- हरेक आवाज केबाट निस्केको हो पालैपालो सबैलाई भन्न लगाउनुहोस् ।
- छिन छिनमा एकै वस्तुको आवाज दोहोच्याएर निकाल्न लगाई पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र आवश्यक ठाउँहरूमा सहजीकरण आफूले गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४७ (ग) मा दिइएका अभ्यासहरू (आफ्नो हत्केलाले ताली बजाउने, डेस्कमा हातले बजाउने, दुई जना साथीहरूको हत्केला एकआपसमा ठोक्काउने जस्ता अभ्यास पहिले आफूले गरेर देखाउनुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई पनि गर्न लगाउनुहोस् ।

- यस अवसरमा आवाज निस्कने अन्य वस्तुहरू पनि ठोककाएर देखाउनुहोस्, जस्तै : कलम/कलम, झोला/झोला, गिलास/गिलास आदि ।
- यसरी दुइटा वस्तु ठोकिकदा थर्कन्छ र आवाज निस्कन्छ भन्ने कुरा बताउनुहोस् । विद्यार्थीहरूसँग पनि यस्ता अनुभवहरू हुन सक्छन्, सुनाउने अवसर दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४८ को क्रियाकलाप आवाज कसरी निस्कन्छ, भन्ने कुरा प्रत्येक अनुभव गराउन केन्द्रित छ ।
- सबै विद्यार्थीलाई आफूतिर हेर्न लगाई शिक्षकले कक्षाकोठाको अगाडि उभिएर आफ्नो आँखा बन्द गरी एक हातले घाँटीमा छोएर मुख बन्द गरी हुम् ..... हुम् ..... गरी ५/६ चोटी आवाज निकालेर देखाउनुहोस् ।
- आफूले आँखा खोल्नुहोस् र तपाईंले गरेको जस्तै क्रियाकलाप सबै विद्यार्थीलाई गर्न भन्नुहोस् ।
- यसो गर्दा घाँटी थर्किएको अनुभव भए नभएको सोधनुहोस् ।
- घाँटी थर्किएको पहिचान गराउन यो अभ्यास पटक पटक गराउनुहोस् र अन्त्यमा क्रियाकलाप ७ र ८ को अभ्यासपछि वस्तु ठोकिकाएर हुने थर्कनबाट निस्कने ध्वनि आवाज हो भनी बुझाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ४९ क्रियाकलाप (घ) विभिन्न आवाज पहिचानसँग सम्बन्धित छ ।
- विद्यार्थीहरूको एक समूहलाई विभिन्न जनावार वा वस्तुहरूबाट आउने आवाज निकालन लगाई अर्को समूहलाई पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।
- क्रियाकलाप (ङ) र (च) को अभ्यास विद्यार्थी आफैलाई गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।
- क्रियाकलाप (च) मा विद्यार्थीहरूले लेखेका उत्तर एक अर्कालाई सुनाउन लगाउनुहोस् । साथीको राम्रो कामको प्रशंसा गर्ने र सुधारका लागि पृष्ठपोषण दिन उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।
- आवश्यकताअनुसार अन्य यस्तै प्रश्नहरू तयार गरी अभ्यास गराउनुहोस् ।

बच भाईको दुई हातमा आफ्नो दुई हात ठोककाएर बजाउँ ।
एक दुई तीन चार
एक दुई तीन चार

बच सबै जना मिथा खाई । अद्या खिम्ही । एक हातले घाँटीमा छोडी ।
मुख बन्द गरी । शिशकले गरे जस्तै आवाज निकाली । परिषटक सम्म हुम् ..... हुम् ..... गरी । सबैले आँखा खोली । घाँटीमा छोडा बर्केमे अनुभव भयो होला । कुनै चिज ठोकिएपछि थर्किन्छ । त्यसबाट आवाज निस्कन्छ ।

घ खेल खेलौँ :

दुई समूहमा बल्नुहोस् । एक समूहले निकालेको आवाज अर्को समूहले चिन्नुहोस् । जस्तै : घन्टी बजाएको, गिलासलाई कलमले हिकाएको, कागज हल्लाएको ।

छ खाली ढाउँ भर्नुहोस् :

(अ) हामीले कुरा गर्दा मुखबाट ..... निस्कन्छ ।
(आवाज/खानेकुरा)
(आ) चकों आवाजले कानलाई असर ..... । (पाञ्च/पर्दैन)

च आवाज निकाल्ने वस्तुहरूको नाम लेखनुहोस् । जस्तै :

घट्टी .....
.....
.....

क्रियाकलाप १०

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५० क्रियाकलाप (छ) आवाज केबाट निस्कन्छ भन्ने विषयवस्तुमा आधारित गीत गाउन र नाचगान गर्नतर्फ केन्द्रित छ ।
- शिक्षकले लय र तालमा गीत गाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई सँगै गाउन लगाउनुहोस् ।
- गीत गाउँदै हाउभाउसहित नाचेर देखाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई पनि नाच्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।
- कुन कुन समयमा कस्तो कस्तो आवाज निस्कन्छ, छलफल गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

माथि उल्लिखित क्रियाकलाप तथा अभ्यास गर्ने क्रममा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् । विद्यार्थीहरूले वरपरको ध्वनि पहिचान गरे नगरेको र ध्वनिका स्रोतहरू बताउन सके नसकेको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

 गीत गाउँ :

घन्टी बज्यो टिन् टिन् टिन्

कक्षा सुरु भो

सिटी बज्यो टिरिरी

खेल सुरु भो

मावलुको घिन्ताड ताड

नाच सुरु भो

मुरलीको धूनमा

गीत सुरु भो

परिचय

वस्तु देखन प्रकाशको आवश्यकता पर्ने कुरा बताउन र प्रकाशका स्रोतहरू पहिचान गर्नका साथै स्थानीय रडहरूको प्रयोग गरी औँला वा छेस्काले स्वतन्त्र रूपमा कागजमा चित्र बनाउन सक्छन् भन्ने अपेक्षाका साथ यस पाठमा विषयवस्तुहरू र सोअनुरूपका क्रियाकलाप समावेश गरिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित सामग्रीहरू टर्च, बत्ती (दियो), बल्ब, मैनबत्ती, टुकी, लालटिन आदि, सूर्य र चन्द्रमाको चित्र

(ग) सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५१ मा रहेको चित्र अवलोकन गर्न लगाउनुहोस्, त्यहाँ के के देखिन्छ, पालैपालो भन्ने अवसर दिनुहोस् ।
- यसै सन्दर्भमा तलका प्रश्नहरू सोधी जवाफका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् :
  - (क) अङ्ध्यारामा कुनै वस्तु देखिँदैन किन ?
  - (ख) कुनै वस्तु देखन हामीलाई के चाहिन्छ ?
  - (ग) हामीलाई उज्यालो केले दिन्छ ?
  - (घ) उज्यालो (प्रकाश) दिने वस्तुलाई के भनिन्छ ?
  - (ङ) सबैभन्दा धेरै प्रकाश केले दिन्छ ?

हेरी र योजी :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५२ को क्रियाकलाप (क) वस्तु देखन प्रकाश अनिवार्य छ भन्ने कुराको सिकाइमा केन्द्रित छ ।
- चित्रको तल भएका प्रश्नका साथै देखाएका प्रश्नहरू गर्दै विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्नुहोस् :
  - दिइएका दुईओटा चित्रहरू कुन कुन समयका हुन् ?

तलका दुई चित्र एउटै स्थानका हुन्, चित्र हेरेर उसर दिनहोस् :

- पहिलो चित्रमा कुनै वस्तुहरू स्पष्ट नदेखिनुको कारण के होला ?
- पहिलो र दोस्रो चित्रमा के के फरक देखिन्छ ?
- यी दुईओटामा फरक देख्नुको मुख्य कारण के होला ?
- पहिलो चित्रमा सबै वस्तु स्पष्ट देखिनका लागि के आवश्यक पर्छ ?
- विद्यार्थीहरूको जवाफ सुन्नुहोस्, उज्यालो र अँध्यारासँग सम्बन्धित अनुभवहरू छन् भने सुनाउने मौका दिनुहोस् ।
- स्पष्ट नभएका जवाफहरू उदाहरणसहित स्पष्ट बताइदिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठाको भ्रयाल, ढोका र पर्दा लगाउन लगाउनुहोस् ।
- पहिले र अहिले के फरक देखियो र किन यस्तो भयो, भन्न लगाउनुहोस् र तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई अँधेरो कोठाभित्र र बाहिर घाम लागेको ठाउँमा राखी के फरक पाइयो, भनी अनुभव सुनाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५३ को क्रियाकलाप (ख) र (ग) वस्तु देख्न प्रकाश चाहिन्छ भन्ने बुझाइसँग सम्बन्धित छ ।
- चित्रमा देखाइए जस्तै बाक्स तयार गर्नुहोस् ।
- बाक्सभित्र कुनै वस्तु राख्नुहोस् ।
- बाक्सको ढोका बन्द गरेर विद्यार्थीहरूलाई पाइपबाट बाक्सभित्र हेर्न लगाउनुहोस् ।
- बाक्समा के देखिन्छ, भनी सोध्नुहोस् । बाक्सभित्र केही देखिदैन ।
- अब ढोका खोलेर पुनः हेर्न लगाउनुहोस् । अब वस्तु देखिन्छ ।
- पालैपालो सबैलाई यो क्रियाकलापमा सहभागी गराउनुहोस् ।
- ढोका खोल्दा वस्तु देखिने तर ढोका बन्द हुँदा वस्तु नदेखिने कारण सम्बन्धमा छलफल गरी वस्तु देख्न प्रकाश अनिवार्य छ भन्ने धारण दिनुहोस् ।

प्रश्न बाक्सभित्र के छ ? हेर्ने पता लगाउँ :

प्रश्न उत्तर भन्नुहोस् :

- (अ) पहिले किन वस्तु देखिएन ?
 (आ) पर्छि किन वस्तु देखियो ?
 (इ) ढोका खोल्दा वस्तु कसरी देखियो ?
 (ई) वस्तु देखिन के चाहिने रहेक्का ?

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५४ का क्रियाकलापहरू प्रकाशका स्रोतहरू पहिचान गराउन र अगिल्ला क्रियाकलापको बुझाई मूल्यांकन गर्न केन्द्रित छन् ।

- दिइएका चित्रहरू हेर्न लगाउनुहोस् र ती के केका चित्रहरू हुन्, भन्न लगाउनुहोस् ।
- त्यसको नाम लेख्न लगाउनुहोस् । ठिक भए नभएको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।
- यस्ता प्रकाश दिने अन्य वस्तुहरू तपाईंको घर र घर वरिपरि कहीं कतै देख्नुभएको छ ? वा यससम्बन्धी केही अनुभवहरू छन् ? छन भने सबैका अगाडि भन्न लगाउनुहोस्, जस्तै : लालटिन, दियालो, टुकी, मझ्न्टोल आदि ।

क्रियाकलाप ६

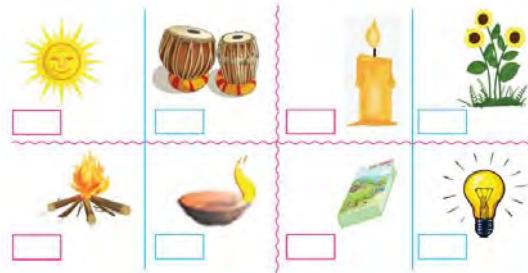
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५५ का क्रियाकलापहरू प्रकाशका स्रोतहरू पहिचान गराउन लक्षित छन् ।
- प्रकाश दिने वस्तुहरूका सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूका अनुभवबाट सुरुआत गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।
- क्रियाकलाप (ङ) को निर्देशनअनुसार प्रकाश दिने वस्तुहरू विद्यार्थी आफैलाई पहिचान गरी बाकसमा ठिक चिह्न लगाउन भन्नुहोस् ।
- प्रकाशका अन्य स्रोतहरूका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।
- क्रियाकलाप (च) को चित्र हेँदै त्यस्तै चित्र बनाउन लगाउनुहोस् र रड भर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीले बनाएको चित्र र भरेको रड शिक्षकले हेरी प्रश्नसार्थक गर्नुहोस् र यस्ता अरू चित्रहरू बनाउन र रड भर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

साधन १. मौखिक प्रश्नोत्तर

- (क) दिउँसो के कारणले उज्यालो हुन्छ ?
- (ख) राती अँध्यारो हुनुको कारण के हो ?
- (ग) उज्यालो के केबाट प्राप्त हुन्छ ?
- (घ) कुनै वस्तु स्पष्ट देख्न के चाहिन्छ ?
- (ङ) अँध्यारामा हामीले कुनै वस्तु नदेख्नुको कारण के हो ?
- (च) सूर्य र चन्द्रमाबाट आउने प्रकाशमा के फरक छ ?

३ प्रकाश दिने वस्तु चिनेर ठिक चिह्न (✓) लगाउँ :

४ सौंडीको चित्र हेँदै चित्र बनाउनुहोस् र रड पनि भन्नुहोस् :

साधन २. अवलोकन

सिकाइ क्रियाकलाप गर्ने क्रममा विद्यार्थीहरूको सहभागिता, प्रकाशका स्रोतहरू पहिचान गरे नगरेको, वस्तु देखन प्रकाश चाहिने धारणा बुझे नबुझेको आधारमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ व्यवहार अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीहरूलाई, प्रकाश दिन सक्ने विभिन्न वस्तुहरूको चित्र कोरी रड भर्न लगाउनुहोस् र उसले गरेको कार्यको प्रशंसा गर्नुहोस्, सबैभन्दा राम्रा चित्र सङ्कलन गरी प्रदर्शन पनि गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको घर/गाउँ, टोलमा प्रकाशका कुन कुन स्रोतहरूको प्रयोग हुने गरेको छ नाम लेखन लगाउनुहोस् र सूची प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाको चौतर्फी विकासका लागि शारीरिक क्रियाकलाप र खेलसम्बन्धी अभ्यासहरू पनि प्रशस्त गर्नुपर्ने हुन्छ । यस पाठमा शरीरलाई विभिन्न दिशामा तन्काउन, भुकाउन, बटार्न, ठिक तरिकाले हिँडन, उभिन, सुत्न, सिधा रेखामा दौडन, ताल मिलाएर हिँडन, शरीर घुमाउन तथा भकुन्डोलाई गुडाउन र समात्न सक्ने जस्ता अभ्यास कार्य समावेश गरिएको छ । यस्ता शारीरिक क्रियाकलापहरू अन्य सान्दर्भिक पाठहरूसँग जोडेर नियमित रूपमा गराउन पनि सकिन्छ ।

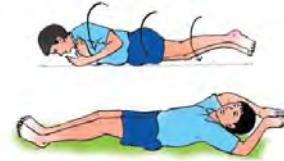
शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न चित्रहरू, डोरी, चुना, भकुन्डो, सिटी तथा आवश्यक अन्य सामग्री र भिडियो ।
सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तको पेज न. ५६ का क्रियाकलापहरू शारीरिक अभ्याससँग सम्बन्धित छन् । यी क्रियाकलापहरूलाई अन्य सान्दर्भिक पाठहरूमा पनि खेलाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई पल्टने अभ्यास गराउनका लागि चउर वा गुन्दी ओछ्याएको ठुलो हलमा लैजाउनुहोस् ।
- पाठ्यपुस्तकको पेज न. ५६ (क) का चित्रहरूमा देखाइए भैं पहिले शिक्षक आफूले मुडा भैं पल्टने अभ्यास प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई सो क्रियाकलाप गर्न लगाउनुहोस् ।
- उनीहरूले गरेका क्रियाकलाप अवलोकन गर्दै आवश्यक परेमा तुरन्त पृष्ठपोषण दिनु उचित हुन्छ ।
- यो अभ्यास पटक पटक दोहोन्याउन लगाउनुहोस् ।
- यी अभ्यासहरू पटक पटक दोहोन्याएपछि विद्यार्थीहरूबिच प्रतिस्पर्धा पनि गराउनुहोस् ।

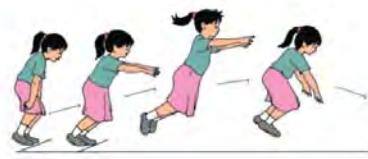
(क) पल्टने अभ्यास गराई :

क्रियाकलाप २

- क्रियाकलाप १ मा जस्तै सबैलाई चउरमा लैजाउनुहोस् । पाठ्यपुस्तकको पेज न. ५६ (ख) को चित्रमा देखाए जस्तै गरी क्रियाकलाप पहिले आफूले गर्नुहोस् ।
- सबैलाई पटक पटक पालो आउने गरी यो क्रियाकलाप गर्ने अवसर दिनुहोस् र अवलोकन गर्दै आवश्यक पृष्ठपोषण पनि दिनुहोस् ।

(ख) उफ्नने अभ्यास गराई :

क्रियाकलाप ३

- क्रियाकलाप १ र २ मा जस्तै सबै विद्यार्थीहरूलाई चउरमा लैजानुहोस् र पाठ्यपुस्तकको पेज न. ५६ (ग) को चित्रमा देखाइए जस्तै गरी चउरमा दौडने ट्र्याक/सिधा रेखा कोर्नुहोस् ।
- सबैलाई दौड सुरु गर्ने रेखाभन्दा पछाडिपट्टि लाइनमा उभिन लगाउनुहोस् ।
- सुरुमा आफूले दौडेर देखाउनुहोस् । सबैलाई त्यसरी नै दौडने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- पटक पटक दौडन अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीका क्रियाकलापहरू अवलोकन गरी मूल्याङ्कन गर्नुहोस् र आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

ग दौडने अभ्यास गर्नै :

क्रियाकलाप ४

(पेज न. ५७ का क्रियाकलापसँग सम्बन्धित)

- विद्यार्थीहरूलाई चउरमा लैजानुहोस्, चउरमा डोरी वा चुनाको प्रयोग गरी सिधा, बाझ्गो वा गोलो रेखा बनाउनुहोस् ।
- चित्रमा देखाए जस्तै आफूले अभ्यास गरेर देखाई विद्यार्थीहरूलाई पनि गर्न लगाउनुहोस् ।
- सिधा रेखा, बाझ्गो रेखा तथा गोलो घेरामा हिड्ने यो क्रियाकलाप आवश्यकताअनुसार पटक पटक गराउन सकिन्छ ।
- ताली वा मादलको ताल वा सङ्गीतको लयमा समेत हिड्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- अभ्यास गर्दै गर्दा अवलोकन र पृष्ठपोषण पनि दिँदै जानुहोस् ।

अब खेलौ :

सिधा रेखामा हिडौं ।

बाझ्गोटिङ्गो रेखामा हिडौं ।

घेरामा हिडौं ।

क्रियाकलाप ५

(पेज न. ५८ को क्रियाकलाप (ड) सँग सम्बन्धित)

- विद्यार्थीहरूलाई सधैँ भैँ चउरमा लैजानुहोस् ।
- एकपटकमा तीन/चार जनासम्म दौडन मिल्ने गरी सिधा रेखाका ट्र्याक बनाउनुहोस् ।
- आफ्नो ट्र्याकमा मात्र दौडन पाउने, सिटी बजाएपछि मात्र दौडिन सुरु गर्नेलगायतका नियमहरू बताउनुहोस् ।
- नमुना दौड देखाएर विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो दौडाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूले रुचि देखाउन्जेल पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् र पृष्ठपोषण पनि दिँदै जानुहोस् ।

दौडने अभ्यास मेरौं :

क्रियाकलाप ६

(पेज नं. ५८ को क्रियाकलाप (च) सँग सम्बन्धित)

- चित्रमा देखाए जस्ता गरी चउरमा बल गुडाउने ट्र्याक बनाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई चउरमा लगी सबैभन्दा पहिले क्रियाकलाप (च) को पहिलो चित्रमा भै रेखाको दुवैतिर बराबर सङ्ख्यामा विद्यार्थी राख्नुहोस् ।
- एकातिरको अन्तिम रेखाबाट अर्कोतिरको अन्तिम रेखामा साथीलाई बल पास गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- एकातिरको साथीले गुडाएको बल अर्कोतिरको साथीले छेक्ने र समात्ने गर्नुपर्दछ । यो अभ्यास पटक पटक गर्न दिई अवलोकन र आवश्यक सुधारका लागि पृष्ठपोषण पनि दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- बल हान्ने अभ्यासकै लागि (च) को दोस्रो चित्रमा देखाए भै गरी विद्यार्थीहरूलाई दुईओटा पङ्क्तिमा उभिन लगाउनुहोस् ।
- अगाडि राखिएको चिह्नलाई घुमाउदै बल फेरि फर्काएर आफूभन्दा पछाडिको साथीलाई दिन भन्नुहोस् ।
- यही तरिकाले लाइनमा भएका सबै विद्यार्थीहरूले बल गुडाएपछि खेल सकिन्छ ।

क्रियाकलाप ८

- क्रियाकलाप (च) को तेस्रो चित्रमा देखाइए भै गरी कुनै खम्बा बाड्गोटिङ्गो हुने गरी ठड्याएर खम्बालाई छल्दै भकुन्डो गुडाउने अभ्यास पनि गराउनुहोस् । यी क्रियाकलाप सुरुमा आफूले नमुना अभ्यास देखाएरमात्र विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीहरूले गरेका शारीरिक अभ्यासका क्रममा उनीहरूको सक्रियता, नियमको पालना, अनुशासन, सिकाइ व्यवहार, सहयोग सहकार्यको प्रदर्शनलगायतका आधारमा विद्यार्थीका क्रियाकलाप अवलोकन गरी मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्रगत विद्यार्थी मूल्याङ्कन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज नं. १३६ मा उल्लिखित चारओटा मुख्य सिकाइ उपलब्ध हासिल भए नभएको मूल्याङ्कन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।

- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीका कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अड्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई आफै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अड्कन) सुनिश्चत भएपछि पुनः मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अड्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालन प्रयोग गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज न.१३६ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीका अभिभावकसँग सिकाइको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । साथै पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया विषयक्षेत्रको अन्त्यमा एकसाथ लिन पनि सकिन्छ ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

हाम्रो समुदाय

परिचय

यस विषयक्षेत्रमा विद्यार्थीहरूलाई समुदायको परिचय दिने, आफ्नो समुदायमा भएका गीतविधिहरू बताउने, आफ्ना दौँतरीहरूसँग मिलेर बस्ने सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिइएको छ । मिलेर खेल्ने, घर परिवार र समुदायमा घरपालुवा जनावरलाई खाना खुवाउने, हेरविचार गर्ने, छपाइको परिचय दिने, समुदायमा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरूको जानकारी लिने र तिनको सेवा सुविधा उपयोग गर्ने, पालो पर्खने, आपसमा सहयोग लिने दिने पक्षमा सिकाइ केन्द्रित छ । साथै हात र पैसाको ढ्याकबाट छपाइ गरी सिर्जनात्मक क्षमता देखाउने, विभिन्न पशुपन्धीको चाल र आवाजको अभिनय गर्ने जस्ता विषयवस्तुसँग सम्बन्धित धारणा विकास गर्न यो विषयक्षेत्रका क्रियाकलापहरू केन्द्रित छन् ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्य घण्टा ३८
• विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि			३
मेलमिलाप	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो दौँतरीसँग मिलीजुली बस्न र खेल्न साथी र परिवारसँग आपसी सहयोग लिन र दिन तथा सहकार्य गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> सहकार्य सिप 	२
नियमको पालना	<ul style="list-style-type: none"> धारा, शौचालय आदिको प्रयोग गर्ने क्रममा पालो पर्खिन 	<ul style="list-style-type: none"> सहनशीलता र खुलापन सिप 	५
सन्चो बिसन्चो	<ul style="list-style-type: none"> आफूलाई सन्चो नभएको कुरा परिवार, साथी र शिक्षकलाई बताउन बिरामी पर्दा उपचार गर्न जाने स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम बताउन आफू बिरामी पर्दा परिवार, साथी र शिक्षकबाट सहयोग लिन सर्ने रोगहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> सहयोग र सहकार्य सिप 	५

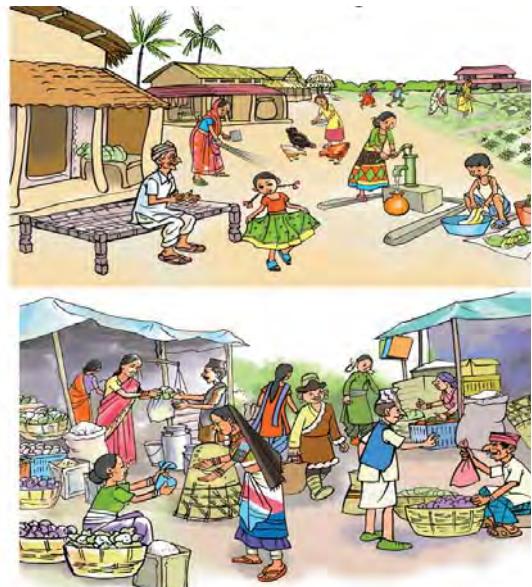
जनावर	<ul style="list-style-type: none"> वरपरका जनावरहरूको पहिचान गर्न जनावरका खाना चिन्न र नाम बताउन जनावरका बच्चा चिन्न र तिनीहरूको नाम बताउन जनावरहरूको हेरचाहमा सकदो सहयोग गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ सिप सहयोग सिप 	१०
छपाइ	<ul style="list-style-type: none"> पात, रुखका बोक्रा, सिक्का, कपडा आदिलाई घोटेर विभिन्न टेक्सचर छपाइ गर्न र प्रदर्शन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> सिर्जनात्मक सोचाइ सिप 	५
खेल	<ul style="list-style-type: none"> साथीसँग रमाइलो गर्दै (घेरामा खेलिने खेल, समूहमा खेलिने खेल) खेलन विविध दिशामा मुढा भैं पलिट्ने अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> आत्मबल विकास सिप 	४
अभिनय गराँ	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वरिपरि रहेका पशुपन्धीहरूको क्रियाकलापको अवलोकन गरी तिनको अभिनय गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> सिर्जनात्मक सोचाइ सिप 	४

विषयक्षेत्र पृष्ठ चित्र छलफल क्रियाकलाप

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ५९ को चित्र देखाउदै चित्रमा के के गरिरहेको देखाइएको छ, सोचेर भन्न लगाउनुहोस्।
- आफ्नो समुदायमा हुने यस्ता क्रियाकलापहरूका सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूबिच छलफल गर्न लगाउनुहोस् र यससम्बन्धी केही प्रश्नहरू सोधनुहोस्।

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंको समुदायमा कसले के के काम गर्दछन् ?
- तरकारी तथा फलफूल किन्न कहाँ जानुपर्छ ?
- तपाईंको समुदायमा यस्तै के के क्रियाकलापहरू हुन्छन् ?

परिचय

बालबालिकाहरू सानैदेखि साथी बनाउने, आफ्नो दौँतरी साथीसङ्ग मिलेर बस्ने र खेल्ने, खेल्दा खेल्दै आफ्नो मनोभावना साटासाट गर्ने, साथी र परिवारमा आपसी सहयोग लिने र दिने एवम् सहकार्य गर्ने जस्ता क्रियाकलाप गर्न उत्सुक रहन्छन् । उनीहरूमा मेलमिलाप, सहयोग, सहकार्य जस्ता क्रियाकलाप गराउन एवम् त्यस्ता किसिमका क्रियाकलापमा अभिप्रेरित गर्न यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित समुदायको चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, भकुन्डो वा बल, श्रव्यदृश्य सामग्री सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६० मा दिइएका क्रियाकलाप बालबालिकाहरूमा साथीसँग मिलेर खेल्ने, मिलेर बस्ने, मिलेर काम गर्ने बानी विकास गर्नेतर्फ लक्षित छ ।
- यस पेजको गीत लयसहित गाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि सँगै गाउन लगाउनुहोस् ।
- साथीसँग लय र तालमा गीत गाउँदै नाच्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- मेलमिलाप सम्बन्धमा गीतमा भनिए जस्तै बालबालिकाहरूका अन्य अनुभव सुनाउन लगाउनुहोस् ।
- साथीसँग मिलेर खेल्ने, मिलेर बस्ने, मिलेर काम गर्ने बानी भएकाहरूलाई प्रशंसा गर्नुहोस् ।
- यस सम्बन्धमा यदि कसैको बानी सुधार गर्नुपर्ने खालको छ भने सुधारका लागि अभिप्रेरित गर्नुहोस् ।
- मेलमिलापका फाइदाहरूका सम्बन्धमा छलपल गर्नुहोस् ।
- आफ्नो छरछिमेकमा मिलेर गर्न सकिने कामहरू विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउनुहोस् ।
- खाजा खाएको स्थान सबै मिलेर सफा गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

गीत गाउँ :

आऊ साथी मिलेर
सँग सर्थी खेलौ न
लुकामारी गरेर
साथी सबै भेटौ न ।

पहन जाने बेलामा
साथी कुरी बसेको
खाजा खाने बेलामा
हाँसी खुसी भएको ।

क्रियाकलाप २

- घरपरिवारमा कसलाई के सहयोग गर्नुहुन्छ, भनी सबैलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- घरपरिवार साथीहरूलाई गरेको सहयोगसम्बन्धी विद्यार्थीहरूका अनुभव सुनाउन लगाउनुहोस् ।
- सहयोगको महत्त्व सम्बन्धमा समूह समूहमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

साधन १ : अवलोकन

- विद्यार्थीहरू समूहमा खेल्दा, काम गर्दा, पढ्दा एकआपसमा मेलमिलाप गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् ।

साधन २ मैखिक अभिव्यक्ति

- विद्यालय तथा घरपरिवारमा मेलमिलाप गर्ने बानी तथा सकेको सहयोग गर्ने गरे नगरेको मूल्याङ्कन गर्न उनीहरूले अनुभव सुनाउने क्रममा देहायका प्रश्नहरू सोधनुहोस् :
  - (क) तपाईंले परिवारमा के के काममा सहयोग गर्नुहुन्छ ?
  - (ख) यदि तपाईं विद्यालयमा भएको बेला सन्चो भएन भने कसको सहयोग लिनुहुन्छ ?
  - (ग) छिमेकमा कसरी काम गर्नुपर्छ ?
  - (घ) छिमेकमा मिलेर काम गर्दा के फाइदा हुन्छ ?
  - (ङ) तपाईं समुदायका साथीसँग मिलेर के के काम गर्नुहुन्छ ?

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यालयमा हरेक दिन साथीसँग मिलेर बस्न र खेल्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विद्यालयमा साथीसँग मिलेर फूलबारीमा पानी हाल्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।
- यससँग सम्बन्धित युट्युबमार्फत श्रव्यदृश्य सामग्री देखाउँदै सोहीअनुसार खेल्न, नाच्न र गाउन लगाउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूमा शारीरिक र मानसिक विकास तीव्र गीतमा भइरहने हुँदा उनीहरू जिज्ञासु र स्वतन्त्र कार्यशैलीका हुन्छन् । आफूलाई मन लागेका काम गर्न खोज्ने, खेलन मनपारउने र रमाउने हुँदा उनीहरू कडा अनुशासन मन पराउदैनन् र नीति नियमबाबे पनि अनविज्ञ हुन्छन् । घरपरिवार तथा विद्यालयमा पालना गर्नुपर्ने नियम र शिष्टता सम्बन्धमा बताउने, सिकाउने र नियमको पालना गर्न उत्प्रेरित गर्ने जस्ता क्रियाकलापहरूप्रति यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित नीति नियमको पालनासम्बन्धी चित्र, सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६१ (क) को चित्र राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा कुन कुन क्रियाकलापहरू गरिएका छन्, विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- कक्षामा शिक्षकसँग बोल्न वा सोधनुपरेमा होहल्ला नगरी हात उठाएर वा बसेको ठाउँबाट उठेर सोधन प्रेरित गर्नुहोस् ।
- चित्रमा भैं कक्षाकोठा बढारेर सफा गरेपछि फोहोर दानीमा हाली उचित विसर्जन गर्न सिकाउनुहोस् ।
- प्रार्थना गर्दा र कक्षामा जाँदा एकआपसमा नछुने गरी लाइनमा उभिन र हिँडन प्रेरित गर्नुहोस् ।
- खेल खेल्दा साथीसँग भगडा नगरी मिलेर खेल प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- नियमको पालना गर्ने बानी सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूसँग विविध प्रश्न गरी छलफल गर्नुहोस्, जस्तै :

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईं कक्षामा प्रश्न गर्न के गर्नुहन्छ ?
- प्रार्थनामा गर्दा कसरी उभिनुपर्छ ?
- प्रार्थनापछि पछि कक्षामा कसरी जानुपर्छ ?

- कक्षाकोठा बढारेर सफा गरेपछि फोहोर के गर्नुपर्छ ?
- तपाईंसँग के के सामानहरू छन् ?

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६२ (ख) मा दिइएका चित्रमा के के देखाइएको छ पहिचान गरी भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रका आधारमा के के गर्नुहुन्छ र के गर्नु हुँदैन, धर्का तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् र यसका आधारमा निम्नलिखित प्रश्नहरू सोच्नुहोस् :

नमुना प्रश्नहरू

- कक्षाकोठाभित्र जाँदा वा बाहिर निस्किदा कसरी हिँड्नुहुन्छ ?
- के साथीसँग भगडा गर्नुहुन्छ होला ?
- साथीसँग भगडा गर्दा के हानी हुन्छ ?
- साथीलाई उछिनेर हिँडन किन हुँदैन ?
- कक्षामा कसरी बस्नुपर्छ ?

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूको सहभागीतामा विद्यालय तथा कक्षाकोठामा रहेंदा पालना गर्नुपर्ने निम्नानुसारका नियमहरू बनाई सबैले देख्ने गरी राख्नुहोस् र उक्त नियमको पालना गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

जस्तै: साथीसँग मिलेर खेल्ने

- भित्र आउँदा सोधेर मात्र आउने
- फोहोर पोहोरदानीमा हाल्ने
- साथीसँग मिलेर पढ्ने
- बोल्दा हात उठाएर मात्र बोल्ने
- अरू बोलेको समयमा ध्यान दिएर सुन्ने
- बाहिर जाँदा सोधेर जाने

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६३ को क्रियाकलाप (क) का तीनओटा चित्रहरू राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा के के क्रियाकलापहरू गरिएका छन्, विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

- दिइएको गीत तालीको तालमा शिक्षकले गाउनुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई पनि गाउन प्रेरित गर्नुहोस् ।
- मादलको तालमा गीत गाउँदै नाच्नुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई पनि नचाउनुहोस् ।
- कक्षाकोठामा नियम तथा अनुशासन पालना गर्न अभिप्रेरित गर्नुहोस् ।
- गीतमा भन्न खोजिएका कुराहरूका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् । कक्षामा यस्ता नियमहरू आफूहरूबाट के कति पालना गरिएका छन्, स्वमूल्याङ्कन गर्न लगाउनुहोस् ।
- पालना नभएका नियमहरू र पालना नहुनुका कारण पहिचान गरी पालना गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

साधन १ : रुजुसूची

निम्नानुसारको रुजुसूची तयार गरी विद्यार्थीहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा स्वमूल्याङ्कन गर्न लगाउनुहोस् :

नियम	पालना गरेको छु	पालना गरेको छैन
उठेर वा हात उठाएर प्रश्न गर्ने		
राष्ट्रिय गान गाउँदा नचली उभिने र स्पष्ट गाउने		
कक्षामा भैभगडा नगर्ने		
कक्षाकोठाभित्र जाँदा वा बाहिर निस्कँदा लाइनमा हिँड्ने		
फोहोरदानीमा फोहोर हाली उचित बिसर्जन गर्ने		
पालैपालो कक्षाकोठा सफा गर्ने		
साथीसँग मिलेर पढ्ने		

साधन २ सहपाठी प्रतिक्रिया

कक्षामा पालना गरिने नियमहरू तयार गरी सोको पालना गराउन कक्षा मनिटर निर्धारण गर्नुहोस् । दिनदिनै फरक फरक विद्यार्थीलाई कक्षा मनिटरको जिम्मा दिनुहोस् । कक्षा मनिटर वा कक्षाका अन्य साथीहरूको प्रतिक्रियाका आधारमा नियमको पालना गरे नगरेको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

साथीहरूबिच मेलमिलापसम्बन्धी गीत तयार गरी शिक्षकले गाउँदै विद्यार्थीहरूलाई सँगसँगै गाउन लगाउनुहोस्,

जस्तै :   आउ साथी मिलेर सँगसँगै खेलौं न ।
                   लुकामारी गरेर साथी सबै भेटौं न ॥
                   पढ्न जाने बेलामा साथी कुरी बसेको ।
                   खाजा खाने बेलामा हाँसी खुसी भएको ॥

परिचय

बालबालिकाहरू आफू र आफ्ना अभिभावक तथा साथीसङ्गीबिच सन्चो बिसन्चोका सम्बन्धमा सोधखोज गर्ने, बिरामी पर्दा अरूलाई भन्ने, आवश्यक सहयोग लिने र आफ्नो स्वास्थ्य समस्याहरू बताउन सक्ने भएका हुन्छन् । आफ्नो र अरूको स्वास्थ्य अवस्थाबारे जिज्ञासु हुने, सन्चो बिसन्चोबारे छलफल गर्ने, बिरामी पर्दा अपनाउनुपर्ने सावधानी तथा उपचार गर्ने र स्वास्थ्य केन्द्रको जानकारी लिने जस्ता क्रियाकलाप गराउन यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्रहरू, बिरामी पर्दा गरिने उपचार र गराएको पोस्टर तथा चित्र, फनेल र लेबल पाइप, श्रव्यदृश्य सामग्री

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- विद्यार्थी कार्यपुस्तकको पेज न. ६४ को चित्र देखाउँदै चित्रमा के के भइरहेको छ, पालैपालो अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।
- चित्र सँगै भएका विषयवस्तु एक जनालाई पढ्न लगाई अरूलाई सुन्न लगाउनुहोस् । आफूले गरेको अनुमान मिले नमिलेको यकिन गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई आफूले बुझेका कुरा बताउन लगाउँदै अन्तर्क्रिया गर्नुहोस् ।
- शिक्षकले चित्रमा जस्तै आफ्नो हालको स्वास्थ्य अवस्था सम्बन्धमा भन्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पनि पालैपालो आफ्नो स्वास्थ्य अवस्थाबारे भन्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई सन्चो नहुँदा के के गर्नुहुन्छ भन्ने प्रश्नहरू सोधी प्रतिक्रिया लिनुहोस् ।
- चित्रकथामा देखाए जस्तै गरी विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न समूहमा विभाजन गरी पालैपालो अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।
- बालिकाको ठाउँमा तपाईं भएको भए के गर्नुहुन्थ्यो ? बालकका ठाउँमा तपाईं भएको भए तपाईं के गर्नुहुन्थ्यो ? तपाईं शिक्षक हुनु भएको भए के गर्नुहुन्थ्यो ? लगायतका प्रश्नहरू छलफल गरी विद्यार्थीले आफू बिरामी परेका बेला को कोबाट सहायता लिने गरेका छन्, भन्न लगाउनुहोस् । यस्तो बेला साथी, शिक्षक वा घरपरिवारलाई बताउनु पर्ने र तुरन्त उपचारका लागि स्वास्थ्य संस्था जानुपर्ने कुरा सम्झाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६५ (क) मा दिइएका प्रश्नहरू सोधनुहोस् र पालैपालो उत्तर दिन लगाउनुहोस् ।
- आफू घर र विद्यालयमा बिरामी पर्दा र घरमा अरू बिरामी पर्दा आफूले गर्न सक्ने सहयोग सम्बन्धमा भन्न लगाउनुहोस् ।
- बिरामी पर्नाका कारणहरू र सरुवा रोगका नामहरू भन्न लगाउनुहोस् ।
- साथीसँग लय र तालमा गीत गाउँदै नाच्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६५(ख) मा दिइएका प्रत्येक चित्रमा के के देखाइएका छन्, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- आफ्नो छरछिमेकमा मानिसहरू बिरामी पर्दा के गर्दैन, उपचार गर्न कहाँ कहाँ जान्छन्, बताउन लगाउनुहोस् ।
- आफू र आफ्नो घरपरिवारमा बिरामी हुँदा स्वस्थ्य केन्द्रमा गरेको उपचार सम्बन्धमा साथीसँग अनुभव साटासाट गर्न लगाउनुहोस् ।
- स्वस्थ्य केन्द्र र अस्पतालमा डाक्टर र नर्सले बिरामीलाई दिने सेवा सम्बन्धमा कक्षामा छलफल गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६६(क) मा दिइएको चित्रमा के देखाइएको छ, विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- फनेल र लेबल पाइपको मदतले मुटुको धड्कन नाप्ने उपकरण स्थेटोस्कोप बनाएर मुटुको धड्कन नापेर डाक्टरको अभिनय गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई पनि पालैपालो उक्त अभिनय गरी आफ्नो मुटुको धड्कनबारे जानकारी लिन लगाउनुहोस् ।
- बिरामी पर्दा स्वस्थ्य केन्द्रमा तथा अस्पतालमा पुगी डाक्टर र नर्सको सेवा लिन प्रेरित गर्नुहोस् ।
- आफ्नो वरपर भएका स्वास्थ्य संस्थाहरूका सम्बन्धमा बताउन लगाउनुहोस् ।

उत्तर दिनुहोस् :

- (अ) के तपाईं बिरामी हुन्मएको छ ?
 (आ) बिरामी हुँदा कसले उपचार गर्नुहन्दै ?
 (इ) के तपाईं स्वास्थ्य चौकी जानुमएको छ ?
 (ई) के तपाईं अस्पताल पनि जानुमएको छ ?

मूल्यांकन

साधन १ : मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति

देहायका प्रश्नहरूका आधारमा विद्यार्थीका मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् :

- (क) तपाईं बिरामी हुँदा सर्वप्रथम कसलाई भन्नुहुन्छ ?
- (ख) तपाईंको घरमा अरू बिरामी हुँदा तपाईंले के सहयोग गर्नु भयो ?
- (ग) बिरामी हुँदा कहाँ जानुपर्छ ?
- (घ) बिरामीलाई उपचार कसले गर्नुहुन्छ ?

साधन २ : अभिभावक प्रतिक्रिया

देहायका रुजुसूचीका आधारमा अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गरी बालबालिकाहरूको पाठसँग सम्बन्धित सिकाइ व्यवहार मूल्यांकन गर्न सकिने छ :

क्रियाकलाप	छ	छैन
सन्चो नहुँदा परिवारमा भन्ने गरेको		
बिरामी पर्दा स्वस्थ्य केन्द्र वा अस्पतालमा जानुपर्छ भन्ने गरेको		
बिरामी पर्दा स्वस्थ्य केन्द्र वा अस्पताल जान मानेको		
बिरामी हुँदा औषधी खान मानेको		
परिवारमा अरू बिरामी पर्दा सकेको सहयोग गरेको		
आफ्नो स्वास्थ्यप्रति सजग हुने गरेको		

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यालय नजिकैको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा अवलोकन भ्रमणमा लानुहोस् र बिरामीको स्वास्थ्य जाँच गरेको औषधी दिएको र बिरामीलाई उचित परामर्श दिएको अवस्था अवलोकन गराउनुहोस् । डाक्टर वा नर्स वा स्वास्थ्यकर्मीसँग आवश्यक सोधपुछ्समेत गर्न लगाउनुहोस् । ती सबै अवस्थालाई कक्षामा पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्रमा चिकित्सकले बिरामी जाँच गरेको भिडियो किलप वा डकुमेन्ट्री देखाउनुहोस् र स्वास्थ्य उपचारसम्बन्धी सामान्य जानकारी प्रदान गर्नुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरू परिवारमा हुर्कने, बढने, भाषा सिकने र वातावरणका जैविक र अजैविक तत्वहरूसँग परिचित हुने क्रममा उनीहरू विभिन्न जनावरहरूको नाम बताउन सक्ने, उनीहरूको आवाज सुन्ने र नक्कल गर्न सक्ने हुन्छन् । घर पालुवा र जङ्गली जनावरको नाम बताउने, उनीहरूको खाना र वासस्थान बताउने, जनावरका बच्चाको नाम भन्ने जस्ता क्रियाकलापहरूसम्बद्ध सिकाइमा यो पाठ केन्द्रित रहने छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न जनावरहरूका चित्रहरू, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, रङ्गीन पेन्सिल, सादा कार्डबोर्ड वा ड्राइड पेपर, जनावर खाना, वासस्थान र आवाज सम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६८ को चित्र राम्ररी अवलोकन गर्न लगाई चित्रमा के के देखिन्छ, भन्न लगाउनुहोस् ।
- दिइएका चित्रहरू कतिओटा घरपालुवा पन्ची र कतिओटा घरपालुवा जनावरहरू छन्, गनेर तिनको नामसमेत पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा कतिओटा जङ्गली जनावरहरू छन्, गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।
- जङ्गली जनावरको नाम र वासस्थानबाटे विद्यार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर गर्दै एकआपसमा अन्तरक्रिया गराउनुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- कुनै पाँचओटा घरपालुवा जनावरहरूको नाम भन्नुहोस् ।
- कुनै पाँचओटा जङ्गली जनावरहरूको नाम भन्नुहोस् ।
- तपाईंको घरमा कुन कुन जनावरहरू पालिएका छन् ।

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६९(क) मा दिइएका चारओटा प्रश्नहरूको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।
- बिस्तारै प्रश्नको उत्तर लेख्न (शब्द मात्र) अभ्यास पनि गराउनुहोस् ।

- आआफ्नो घरका भएका घरपालुवा जनावरहरू के के छन् र तिनले के खान्द्धन्, विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ६९(ख) मा दिइएको कथाको उद्देश्य बालबालिकाहरूलाई जनावरका बच्चा चिनाउनु हो । यसका साथै कथाले परिवारमा आमाको माया, जनावरको हेरचाहप्रतिको सकारात्मक सोच विकास हुने सिकाइमा जोड दिन खोजेको छ ।
- कथा हाउभाउसहित पढेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीहरूलाई हाउभाउसहित पढन लगाउनुहोस् । आमा र बच्चाको सम्बन्ध अनुभूति हुने गरी कथा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
- निम्नानुसारका प्रश्नहरू गरी छलफल गर्नुहोस् :
  - चराको माउले केबाट बच्चा कोरल्छ ?
  - चराको माउले बच्चालाई के खुवाउँछ ?
  - गाईका बच्चालाई के भनिन्छ ?
  - पाडा केको बच्चा हो ?
  - हात्तीको बच्चालाई के भनिन्छ ?
  - चराका माउले किन गुँड छोडेर गएको होला ?
  - चल्लालाई आमा भेटाउन कसले सहयोग गर्यो ?
- बाखाको बच्चा, गाईको बच्चा, भैंसीको बच्चा, हात्तीको बच्चालाई के के भनिन्छ, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- बच्चाको नामसम्बन्धी बालगीत युट्युबबाट डाउनलोड गरी गाउनुहोस् र गाउन लगाउनुहोस् ।

उन्नर चिनीस :

- (अ) तपाईंले कुन कुन जनावर देखेभएको छ ?
 (आ) के तपाईंको घरमा पनि जनावर छन् ?
 (इ) तपाईंको घरमा कुन कुन जनावर छन् ?
 (ई) तपाईंलाई जनावरको माया लाग्दै ?

कवा सुनौ :

अलगावाट बच्चा निम्केगाउँ
आहार खुलाउँसुँ । अब म
आहार ढोँग वाचूँ ।

के तपाईं मेरी
आमा हो ?

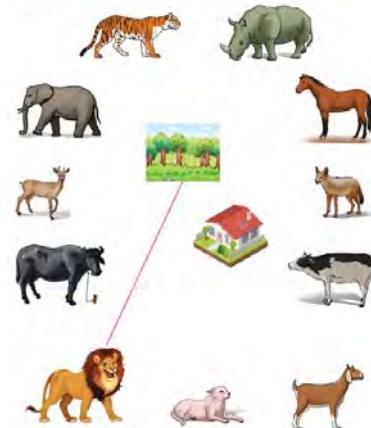
लोडा (म
बालीको माझ
हो) ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७१(ग) मा चित्रमा दिइएका चित्रहरूमा घरपालुवा र जङ्गली जनावर चिनेर धर्का तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- घरपालुवा र जङ्गली जनावर कति कतिओटा छन्, गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।

घरपालुवा र जङ्गली जनावर चिनेर धकाने जाऊँ :

- यीमध्ये आफ्नो गाउँघरमा कुन कुन घरपालुवा जनावरहरू पालिएका छन्, भन्न लगाउनुहोस् ।
- यीमध्ये आफूले कुन कुन जङ्गली जनावर देखेको हो, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अन्य जनावरहरूका चित्र कार्ड तयार पारी विद्यार्थीहरूलाई समूह बनाई बाँड्नुहोस्, उक्त क्रियाकलाप दोहोन्याउन लगाउनुहोस् र मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

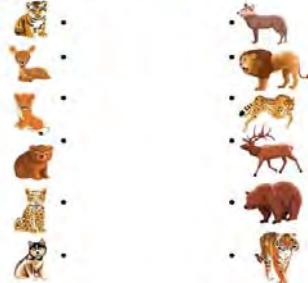
क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७२(घ) मा दिइएका जनावरका बच्चाको नाम सिकाउने गीत शिक्षकले गाउँदै विद्यार्थीहरूलाई पनि गाउन लगाउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७२ (ङ) मा दिइएका दुई समूहका चित्रमा जनावरका बच्चा र माउ चिनेर धर्का तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू जनावरका माउ बच्चाका अलग अलग चित्रहरू पनि बाँड्नुहोस् र माउसँग बच्चा जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।

पढ्ने सनाती :

मैसीको बच्चा पाढो
भेडाको बच्चा पाढो
बाघको बच्चा डमरु
गैडाको बच्चा केटो
चराको बच्चा बजेरो
कुकुरको बच्चा छाउरो

धर्का तानेर कुन जनावरको बच्चा होना, चिनौं :

क्रियाकलाप ६

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७३ (च) मा दिइएको माउ र बच्चाको मिल्दो जोडा छानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अन्य जनावर र तिनका बच्चाका उदाहरणको नमिल्ने समूह पनि दिएर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको चित्र (छ) मा दिइए जस्तै जनावरका चित्र कार्डहरू तयार गरी जनावर चिन्ने र पास गर्ने खेल खेलाउनुहोस् ।

जनावर चिन्दै चित्रपती पास गर्ने खेल खेलौं :

गाई बस्तू गोठमा
बाखा बस्तू खोरमा
घोडा बस्तै तबेला
बाघ बस्ने गुफामा

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७४ (ज) मा चित्रमा दिइएका जनावरको वासस्थानसम्बन्धी गीत लय र तालमा हाउभाउसहित गाउन लगाउनुहोस् ।

जङ्गलमा मयूर
घरमै बस्तू कुकुर
माछा बस्तू कुरमा
मुसो बस्तू दुलामा

- गीतका आधारमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई गाई, बाखा, घोडा, बाघ, मयूर, कुकुर, माछा, मुसो आदिको वासस्थान भन्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूको सही पहिचान र अभिव्यक्तिको मूल्यांकन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७४ (भ) मा दिइएका दुई लहरको चित्र अध्ययन गरी कुन जनावरले के खान्छन्, भनी प्रश्न गर्दै भन्न लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू जनावर र तिनको खानासम्बन्धी चित्रपत्ती तयार गरी जनावर चिन्ने र पास गर्ने खेल खेलाउनुहोस् ।
- यससम्बन्धी निम्न प्रश्नहरूमा आधारित प्रश्नोत्तर र छलफल गराउनुहोस् :
  - कुखुराले के खान्छ ?
  - बिरालाले के खान्छ ?
  - बाघले के खान्छ ?
  - गाईको खाना के हो ?
  - घोडाको खाना के हो ?

कसले के खान्छ ? धर्का तानेर देखाउनुहोस् :

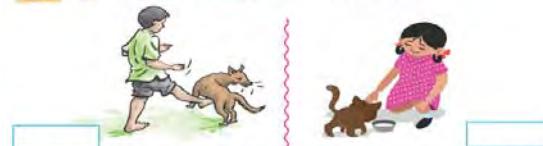

क्रियाकलाप ९

- विद्यार्थीहरूलाई पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७५ को क्रियाकलाप (अ) मा दिइएको चित्रमा जनावरलाई के के गर्न हुने र के के गर्न नहुने देखाइएको छ, पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा हामीले गर्न मिल्ने क्रियाकलापका लागि ठिक(√) र हामीले गर्न नमिल्ने क्रियाकलापका लागि बैठिक (×) चिह्न लगाउन भन्नुहोस् ।
- जनावरलाई जिस्काउन नहुने, उनीहरूलाई पनि माया र हेरचाह गर्नुपर्ने सन्दर्भसमेत बताइदिनुहोस् । यस्तै माया र हेरचाह भल्कने भूमिका अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।

ठिक (✓) वा बैठिक (✗) चिह्न लगाउँ :

मूल्यांकन

- सिकाइ क्रियाकलापकै क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन पनि गर्नुहोस् ।
- पेज न. ७१ को घरपालुवा र जड्गाली जनावर चिन्नुपर्ने क्रियाकलापमा विद्यार्थीहरूले जनावर चिने नचिनेको अवलोकन गर्नुहोस् ।
- पेज न. ७२ र ७३ को जोडा मिलाउन सके नसकेको हेर्नुहोस् ।
- पेज न. ७३ को चित्रपत्ती पास गर्दा जनावरको नाम चिने नचिनेको हेर्नुहोस् ।
- पेज न. ७४ को क्रियाकलाप जस्तै जनावर र तिनीहरूको खाना चिने नचिनेको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- पेज न. ७५ को क्रियाकलाप जस्तै विद्यार्थीहरूको जनावरप्रति गर्ने व्यवहार अवलोकन गर्नुहोस् ।
- जनावरको माया र हेरचाहसम्बन्धी भूमिका अभिनयमा उनीहरूको हाउभाउ, प्रस्तुति र नाटकीकरणलाई समेत आधार मानी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीहरूलाई चिडियाखाना घुमाउन लैजानुहोस् । जनावरको आकृति, तिनले खाने खाना र वासस्थानको अवलोकन गराई त्यहाँ कुन कुन जनावर देखेको हो, तिनको नाम, खाना र वासस्थानको नाम भन्न लगाउनुहोस् । यसबारे तालिकासमेत तयार गरी भर्न सिकाउनुहोस् ।
- पानी र जमिनमा पाइने विभिन्न जनावरका क्रियाकलापहरू नेट टिभी वा अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीमार्फत देखाउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूमा जिज्ञासा र सिर्जनशिलताको विकास हुँदै जाने क्रममा विभिन्न वस्तुहरूका आकृतिलाई कागजमा छापेर दुई आयामिक चित्रहरू बनाउने, टेक्सचर छाप्ने, छापेको चित्रमा रड भर्ने आदि सिपहरूमा दक्षता विकास गर्नुपर्ने हुन्छ । यी सिपसँग सम्बन्धी क्रियाकलाप गराउनु यस पाठको मुख्य अभिप्राय हो ।

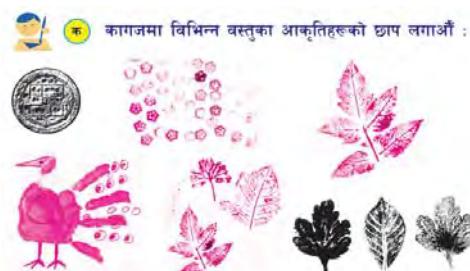
शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न छपाइसम्बन्धी चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, स्केल, इरेजर, कलर पेन्सिल, वाटर कलर, सिक्का, पातहरू, प्याज, सादा पेपर ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

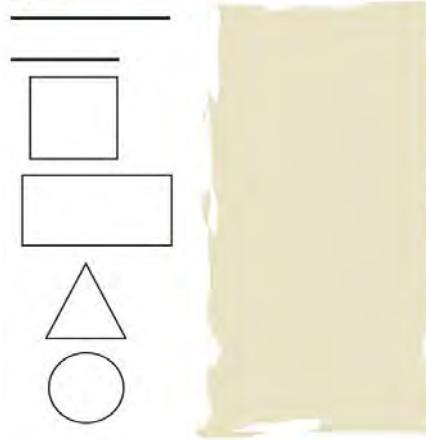
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७६ (क) को चित्रमा के के आकृतिहरू देखाइएका छन्, पहिचान गरी भन्न लगाउनुहोस् ।
- यस्ता आकृतिहरू कसरी तयार गरिएका होलान्, सोचेर भन्ने अवसर दिनुहोस् ।
- पात, सिक्का, आधा काटिएको प्याज, चुरा आदिको प्रयोग गरी रडमा चोबेर आकृति छाप्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- आफूले बनाएका चित्रहरू कक्षाको भित्तामा वा सबैले देख्ने ठाउँमा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७७ मा दिइएका विभिन्न आकृतिहरू पहिचान गरी तिनको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- सादा कागजमा यी आकृतिहरू कोर्न लगाउनुहोस् र आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।
- यस्तै अरू आकृतिहरूका चित्र बनाउन र छाप्न प्रेरित गर्नुहोस् ।
- सिक्कामाथि कागज राख्नुहोस् र त्यसमाथि सिसाकलमले घोटेर सिक्काको आकृति बनाउन लगाउनुहोस् ।

यस्तै चित्र बनाउनुहोस् :

मूल्यांकन

१. रुजुसूची : विद्यार्थीहरूलाई व्यक्तिगत तथा सामूहिक कार्यमा संलग्नताको र विभिन्न सिप सिकाइको स्तरको आधारमा निम्नानुसारको रुजुसूची भर्नुहोस् :

क्रियाकलाप	राम्रो	मध्यम	सामान्य
सिकका छापेर आकृति बनाउने तरिका			
हत्केलामा रड लगाएर कागजमा छाप्ने तरिका			
बिस्त्राका पातको आकृति पेन्सिलले खिच्ने र रड भर्ने सिप			
चुरा, स्केल, सिकका, सलाईको बट्टाको आकृति पेन्सिलले कोर्ने सिप			
सादा कागजमा गोलो, आयताकार, त्रिभुजाकार, वर्गाकार चित्र कोर्ने सिप			

विस्तारित क्रियाकलाप

- प्रत्येक विद्यार्थीलाई एक एकओटा प्राकृतिक र मानव निर्मित वस्तुहरू दिनुहोस् र पेन्सिल र पेपरको मदतले दुई आयामिक चित्र कोर्ने प्रेरित गर्नुहोस् । आफूले बनाएको आकृतिमा मिल्ने रड भर्न लगाई प्रदर्शन गराउनुहोस् ।
- प्रत्येक विद्यार्थीलाई आआफ्नो हत्केलामा रड लगाएर कागजमा थिचेर छाप बनाउन लगाउनुहोस् र कक्षामा प्रदर्शन गराउनुहोस् ।
- प्रत्येक विद्यार्थीलाई एक एकओटा सादा पेपर दिएर विभिन्न ज्यामितिय आकृतिहरू जस्तै : गोलाकार, आयताकार, त्रिभुजाकार, वर्गाकार, अनियमित चित्र खिच्न लगाउनुहोस् र इच्छाअनुसार रड भर्न लगाउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूले सानैदेखि साथी बनाउने, आफ्नो दौँतरी साथीसङ्ग मिलेर खेल्ने, खेल्दै रमाउने र आपसी चिनजान गर्ने गर्दछन् । उनीहरू खेलन पाएमा सबथोक बिसन्धन् र खेल नै जीवन ठान्दछन् । विभिन्न खेलहरूसँग परिचित हुने र विभिन्न बालसुलभ खेलहरू खेल्ने सिपहरूसम्बन्धी क्रियाकलाप गराउन यो पाठ केन्द्रित रहने छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित समुदायको चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, भकुन्डो वा बल, श्रव्यदृश्य सामग्री सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७८ (क) को चित्र देखाउदै चित्रमा के के देखाइएको छ भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा जस्तै वा अन्य कुन कुन खेल खेलन मन लाग्छ, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- एउटा बल वा भकुन्डो दिएर, विद्यार्थीहरूको समूह बनाई खेल खेलाउनुहोस् ।
- यसैको (ख) मा दिइएको जस्तै खेलसम्बन्धी केही प्रश्नहरू सोच्नुहोस् ।

साथीसँग मिलेर तेलकासा खेल खेल्नुहोस् :

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंलाई के के खेल खेलन मन लाग्छ ?
- हामीले कुन समयमा खेल्नुपर्छ ?
- घरमा के के खेल्नुहन्छ ?
- विद्यालयमा कोसँग खेल्नुहन्छ ?

तीन घुटटे सेव खेल्नी :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ७९ (ग) मा दिइएको चित्रमा के खेलिरहेको देखाइएको छ, विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउनुहोस् ।
- आफ्नो घर र विद्यालयमा साथीसँग यस्तै अरू के के खेल्ने गरेको छ, एकआपसमा छलफल गराउनुहोस् ।

- चित्रमा जस्तै खुला ठाउँमा लगी जोडी जोडीको खुट्टा बाँधेर तीन खुट्टे दैड खेलाउनुहोस् र विजेता टिमलाई पुरस्कृत गर्नुहोस् ।
- यो खेलमा लड्न सकिने हुँदा सावधानीका लागि सजग गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ८० को क्रियाकलाप (घ) मा दिइएका प्रथम चार हरफ गीतहरू शिक्षकले गाउन सिकाउनुहोस् र साथीसँग मिलेर लय र तालमा गाउन लगाउनुहोस् ।
- दोस्रो तेस्रो र चौथो पढ्कितका हरफहरू पनि साथीसँग मिलेर लय र तालमा गाउन लगाउनुहोस् र गीतमा आधारित निम्नलिखित प्रश्नहरू सोध्नुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- पेम्बा दाइ कसरी नाचेछन् ?
- देउडा कसरी गाइन्छ ?
- होलीमा के खेलिन्छ ?
- साकेला नाचमा के बजाइन्छ ?
- डोल्मा दिदी केमा रमाइन् ?
- हरि दाइ केको तालमा नाचेछन् ?

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ८१ (ङ) मा दिइएको चित्रमा के गरिरहेको हो भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा को को नाचिरहेका होलान्, अनुमान गरी भन्न लगाउनुहोस् ।
- आफ्नो घर र विद्यालयमा साथीसँग मिलेर के के गीत गाउँदै नाच्ने गरिएको छ, पालैपालो भन्न गराउनुहोस् ।
- साथीसँग लय र तालमा आफूले जानेको स्थानीय गीत गाउँदै नाच्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

साथीसँग मिलेर गीत गाउँ :

तामाड सेलो गाउँदै
पेम्बा दाइ नाचेछन् ।
देउडा गीत गाउँदै
खुट्टा चालै धुमेछन् ।

रहग खेली होलीमा
लखन दाइ रमाए ।
साकेलामा रमाए
डोल भूयाम्टा बजाई ।

दुइनाको धुनमा
डोल्मा दिदी रमाइन् ।
विर दाइ मारीमा
रमाएर नाचेछन् ।

खैंडीको तालमा
हरि दाइ नाचेछन् ।
पटातीमा सर्जई
राजमती हासिछन् ।

मूल्यांकन

यस पाठका खेल, गीत र नाचमा विद्यार्थीको सहभागितासम्बन्धी रुजुसूची तयार गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप	राम्रो	मध्यम	सामान्य
आफ्नो टिममा साथीसँग मिलेर खेलेको			
लय र ताल मिलाएर गीत गाएको			
नाचको स्तर र प्रस्तुति			
खेल खेल्दा सावधानी अपनाएको			
साथी समूहमा नेतृत्व गर्ने क्षमता			
साथीलाई सहयोग गरेको			

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यालयको खुला चउरमा लगेर बालबालिकाहरूले जानेका स्थानीय खेल खेलाउनुहोस्, जस्तै : तातो आलु, लुकामारी, तेलकासा आदि ।
- स्थानीय गीत सामूहिक रूपमा गाउने वा अडियो भिडियो सामग्रीमार्फत नाच्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

विषयक्षेत्रगत मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज न. १३७ मा उल्लिखित तीनओटा मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अड्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अड्कन) सुनिश्चित भएपछि पुनः मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अड्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतीशत निकालन प्रयोग गर्नुहोस् ।

- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १३७ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । सिकाइ नतिजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

हाम्रो विद्यालय

परिचय

विद्यालय सिकाइको औपचारिक थलो हो । यस पाठमा विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो विद्यालय र विद्यालयमा हुने क्रियाकालपसँग परिचित गराउने उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै शारीरिक कसरत र अभ्यासहरू गर्न, विद्यालय र बाटोमा हुन सक्ने दुर्घटना तथा प्रकोपबाट सुरक्षित हुने उपायहरूका सम्बन्धमा सचेत हुन सिकाउने कुरालाई यस पाठले जोड दिइएको छ ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ घण्टा
विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि			५
विद्यालयको चिनारी	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन आफ्ना साथीहरू र कक्षा शिक्षकको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ सिप 	२
शारीरिक कसरत	<ul style="list-style-type: none"> शरीर तताउने सामान्य कसरत गर्न पि.टी. तालिका न. १ देखि ३ सम्मका कसरतहरू ताल मिलाएर गर्न शिक्षकको निर्देशनअनुसार उचाइ र लामो उफ्रन 	<ul style="list-style-type: none"> प्रयोग सिप आत्मबल विकास सिप 	७
हाम्रो सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> घर, विद्यालय, बाटोघाटो र समुदायमा घटेका दुर्घटनाबाट भएको चोटपटक व्यक्त गर्न घर, विद्यालय र बाटोघाटोमा हुने दुर्घटना र अपरिचित बेवारिसे वस्तुप्रति सचेत रहन 	<ul style="list-style-type: none"> जिम्मेवारी एवम् प्रतिबद्धता स्वव्यवस्थापन सिप 	६
प्रकोपबाट बचाउँ	<ul style="list-style-type: none"> वरपर घटन सक्ने प्रकोपप्रति सचेत रहन 	<ul style="list-style-type: none"> वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप 	६

बोटबिरुवाको हेरचाह	<ul style="list-style-type: none"> प्राकृतिक वस्तुहरू टाँसेर सरल आकृतिको संयोजन गर्न फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप सिर्जनात्मक सोच सिप 	९
हाम्रो कक्षाकोठा	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयमा भएका सरसामानको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ सिप 	५

विषयक्षेत्रपेज चित्र छलफल

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ८४ को चित्र हेर्न लगाई त्यहाँ भएका गतिविधिहरूका सम्बन्धमा अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । अनुमान गरेका कुराहरू पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले गरेका ठिक अनुमानको प्रशंसा गर्दै थप छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा विविध प्रश्नहरू सोध्दै आफ्नो विद्यालयको परिवेशसँग जोड्नुहोस् ।

छलफलका लागि नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंको विद्यालयमा भएका र चित्रमा देखाइएका कुन कुन कुरा मिल्दाजुल्दा छन् ?
- के तपाईंको विद्यालयमा खेल्ने चउर छ ?
- चउरमा खेल्दा के के कुरामा होसियारी हुनुपर्छ ?
- तपाईंको विद्यालयमा के के खेल्ने कुरा छन् ?
- विद्यालय वरपर को को मिलेर सरसफाइ गर्नुहुन्छ ?
- तपाईंको विद्यालयमा जम्मा कतिओटा कक्षाकोठाहरू छन् ?

परिचय

यस पाठबाट विद्यार्थीहरूले आफ्नो विद्यालयको नाम र ठेगाना, कक्षा शिक्षक र प्रधानाध्यापकको नाम भन्न तथा आफ्ना साथीहरूलाई नामद्वारा चिन्न र विद्यालयका शिक्षक, कर्मचारी र विद्यार्थीहरूको भूमिका बुझी सोअनुसार व्यवहार विकास हुन सक्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न दृश्य सामग्रीहरू, रेखात्मक चित्रहरू, घन्टी, बल तथा विभिन्न खेल सामग्रीहरू सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- विद्यार्थीहरूलाई चउरमा लगेर घेरामा राख्नुहोस् र आफू पनि घेरामा बसी मेरो नाम ..... हो, तपाईंको नाम के हो ? भनी आफ्नो दायाँतिरको विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि मेरो नाम ..... हो, तपाईंको नाम के हो भनी फेरि आफ्नो दायाँतर्फको साथीलाई सोध्न लगाउनुहोस् । यही क्रमले सबै विद्यार्थीलाई साथीको नाम सोध्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- एक चरण दायाँतर्फबाट सकिएपछि फेरि आफ्नो बायाँतिरका विद्यार्थीलाई मेरो नाम ..... हो, तपाईंको नाम के हो, सोध्नुहोस् र सो विद्यार्थीलाई पनि यिनै कुरा भन्न लगाउनुहोस् र पटक पटक यो अभ्यास गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

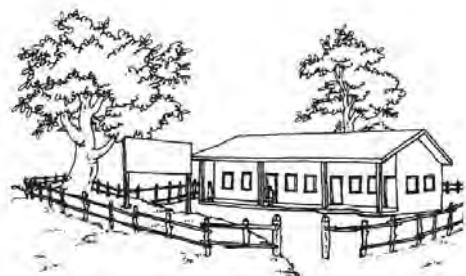
- शिक्षकले विद्यालय भवनतिर देखाउँदै विद्यार्थीलाई तपाईंको विद्यालयको नाम के हो भनी सोध्नुहोस्, विद्यार्थीले नाम भन्न सके स्याबासी दिनुहोस्, भन्न नसके आफूले बताइदिनुहोस् र पटक पटक दोहोच्याइदिनुहोस् ।
- तपाईंको विद्यालय कुन ठाउँमा पर्छ ? गाउँपालिका/नगरपालिका वा ठाउँको नाम सोध्नुहोस्, उनीहरूले भन्न नसके आफूले बताइदिनुहोस्, पटक पटक दोहोच्याउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

तपाईंको विद्यालयका प्रधानाध्यापकको नाम के हो ? तपाईंको कक्षा शिक्षकको नाम के हो भनी सबैलाई सोध्नुहोस् । नाम भन्न नसकेमा आफूले भनिदिनुहोस् र पटक पटक दोहोच्याउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ८५ को रेखांकित चित्र हेर्न लगाउनुहोस् र उनीहरूलाई मन पर्ने विभिन्न रडहरू प्रयोग गरी उक्त चित्रमा रड भर्न लगाउनुहोस् । सबै विद्यार्थीले भरेको हेर्नुहोस् सबैको सिर्जनालाई प्रशंसा गर्नुहोस् । अरू पनि यस्तो अभ्यास गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ८६ मा दिइएको कक्षा १ को कक्षागत गीत लयबद्ध रूपमा आफूले गाएर वा रेकर्ड सुनाउनुहोस् । त्यसरी नै सामूहिक रूपमा लयबद्ध ढड्गाले गीत गाउन विद्यार्थीलाई लगाउनुहोस् । अभ्यास पटक पटक गराउनुहोस् साथै हरेक दिनको पहिलो घन्टी यो र यस्तै गीतबाट सुरु गर्दा उपयुक्त हुन्छ ।

मेरा साना विद्यार्थी, अधर चिन्न थालेपाँढि
मेरा साना विद्यार्थी, अधर लेङ्ग थालेपाँढि
पैलो शब्द म पढ्ने छु, पैलो शब्द म लेङ्ने छु
नविराई भन्ने छु, मिलाई मिलाई लेङ्ने छु
हो हो हो... नेपाल... मेरो नेपाल
नेपाल... प्यारो नेपाल...
मेरो सानो गलाले, (मिठो गाउन थालेपाँढि) ३
मेरो सानो स्वरले, (सुर चिन्न थालेपाँढि) ३
पैलो गीत म गाउने छु, पैलो गीत म लेङ्ने छु
मिठो भाका फिक्ने छु, भाका कोरि गाउने छु
हो हो हो... नेपाल... मेरो नेपाल
नेपाल... प्यारो नेपाल...
मेरो सानो पाल्चुरीमा, (बल आउन थालेपाँढि)
मेरो सानो छातीमिति, (आटि बढ्न थालेपाँढि)
अधिकारि सर्ने छु, देशाको सेवा गर्ने छु
झन्देणी रड भर्ने छु, शिक्षाको ज्योति छाने छु
हो हो हो... नेपाल... मेरो नेपाल
नेपाल... प्यारो नेपाल...

क्रियाकलाप ६

विद्यायलमा कस कसले के के गर्नुहुन्छ ? शिक्षक कर्मचारी र विद्यार्थीले के के गर्नुपर्छ भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूको बुझाइ र धारणा के छ जान्नका लागि तलका प्रश्नहरू सोधनुहोस् र जवाफका लागि सहजीकरण गर्नुहोस् :

- (क) पढाउने काम कसले गर्नुहुन्छ ?
- (ख) घन्टी कसले बजाउनुहुन्छ ?
- (ग) सरसफाइ कसले गर्नुहुन्छ ?
- (घ) विद्यार्थीले के गर्दछन् ?
- (ङ) विद्यालयमा के के खेल खेलन पाइन्छ ?
- (च) तपाईं कुन कुन समय खेल खेल्नु हुन्छ ?

धेरैभन्दा धेरै छलफल गर्न यस्ता अरू प्रश्नहरू पनि गर्न सक्नुहुन्ने छ ।

क्रियाकलाप ७

रुमाल लुकाइ खेल खेलाउनुहोस् । यस्ता अन्य रमाइला रमाइला खेलहरू पाठसँग सम्बन्धित गरेर हरेक दिन गराउनुहोस् । खेलहरूका माध्ययबाट मनोरञ्जन, शारीरिक कसरत तथा साथीसँगको राम्रो सम्बन्ध स्थापित गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

मूल्यांकन

- पेज न. ८५ मा खाली ठाउँ सही ढड्गले भरे नभरेको मूल्यांकन गर्नुहोस् । पात, बेसार, विभिन्न रडका फूलहरू आदिबाट तयार गरिएका स्थानीय रडको प्रयोग गरी पेज न. ८५ को चित्रमा रड लगाउँदा रड संयोजन र छनोटका आधारमा विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- पेज न. ८७ का प्रश्नको विद्यार्थीले लेखेको उत्तर र खेलमा सहभागीता हेरेर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

हरेक नयाँ ठाउँमा जाँदा, नयाँ मान्छेलाई भेटदा आपसमा परिचय (नाम/ठेगाना) दिने गर्नुहोस् भनी सिकाउनुका साथै विद्यालयमा शिक्षक र साथीसँगको भेटमा सो कुरा गरे नगरेको ख्याल गर्नुहोस् ।

परिचय

शारीरिक अड्गहरू स्वस्थ्य राखनका लागि शारीरिक कसरत र अभ्यास आवश्यक हुन्छ । यस पाठमा सामान्य खालका शरीर तताउने क्रियाकलापमा जोड दिनुका साथै केही पिटीहरू गराउने गरी विषयवस्तुहरू समावेश भएका छन् । यसले बालबालिकाको शारीरिक विकासमा मदत पुऱ्याउने विश्वास गरिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न शारीरिक अभ्यास गराइएका चित्रहरू र भिडियो सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- विद्यार्थीहरूलाई खुला चउरमा लैजानुहोस्, सबैलाई पडक्तिमा उभिन लगाई एक दुईपटक चउरको वरिपरि दौडन लगाउनुहोस् । आफू पनि सँगै दौडनुहोस् ।
- एक विद्यार्थी र अर्को विद्यार्थीबिच निश्चित दुरी कायम हुने गरी लाइनमा वा घेरामा उभिन लगाउनुहोस् । उनीहरूलाई उचित निर्देशन दिई टाउकोलाई अगाडि, पछाडि, दायाँ बायाँ भुकाउने, हात दायाँबायाँ, तलमाथि गर्ने, कम्मरको अभ्यास गर्ने, गोडा चाल, सतर्क गर्ने जस्ता क्रियाकलाप गराउनुहोस्, सँगै आफूले गरेर देखाउनुहोस् ।

तालिका नं. १

तालिका नं. २

तालिका नं. ३

क्वाज गरीँ :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ८ को शारीरिक अभ्याससम्बन्धी तालिका न. १,२,३ को अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् र त्यहाँ देखाइएअनुसारका क्रियाकलाप आफूले गरेर देखाउनुहोस् । सोअनुसार अभ्यास गराउनुहोस् ।
- विद्यालयमा क्वाज र पिटीको अभ्यास गराउँदा सङ्गीतको तालमा गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूका क्रियाकलाप अवलोकन गर्दै पृष्ठपोषण पनि दिई जानुहोस् ।

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न.८ (ख) का चित्रहरूमा के के गरिरहेका छन् हेर्न भन्नुहोस् र त्यहाँ भएअनुसारका अभ्यासहरू आफूले गरेर देखाउनुहोस् र सोअनुसार पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् । अभ्यास गर्दागर्दै वा अभ्यासपछि आवश्यक पृष्ठपोषण पनि दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकताअनुसार हाइजम्प र लड्जम्पसम्बन्धी विभिन्न क्रियाकलापहरू गराउनुहोस् । उनीहरूका क्रियाकलापहरू अवलोकन गरी पृष्ठपोषण पनि दिनुहोस् ।

मूल्यांकन

खेल तथा शारीरिक कसरतसम्बन्धी रुजुसूची तयार गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

नमुना रुजुसूची

क्रियाकलाप	राम्रो	मध्यम	सामान्य
शारीरिक अभ्यासमा भाग लिने सक्रियता			
शारीरिक अभ्यासका क्रममा प्रदर्शन गरेको खेलको सिप			
निर्देशन पालना			
नियमको पालना			

विस्तारित क्रियाकलाप

- हरेक दिन विभिन्न खालका शारीरिक कसरत गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।
- विद्यालयमा शारीरिक अभ्यास गर्दा हरेक दिन फरक फरक विद्यार्थीलाई कमान्ड गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरी सोको अवलोकन गर्नुहोस् ।

परिचय

विभिन्न जोखिम, दुर्घटना आदिमा होसियारी अवलम्बन गर्ने तरिका र स्थानका सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई सजग र सचेत गराउनुपर्दछ । यस विषयक्षेत्रमा जोखिम स्थान र अवस्था एवम् दुर्घटनामा कसरी होसियारी अपनाउनुपर्दछ ? भन्ने जस्ता पक्षहरू बोध हुने गरी दुर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरूलाई पनि बचाउने कुरामा सचेत गराउने खालका क्रियाकलाप समावेश गरिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

दुर्घटनासम्बन्धी विभिन्न चित्र, भिडियो, चार्ट, तालिका आदि ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९० मा दिइएका चित्रहरूमा के भइरहेको छ ? चित्र हेरेर जवाफ दिन लगाउनुहोस् र त्यसमा छलफल गर्नुहोस् ।

घर र विद्यालय आउँदा जाँदा बाटामा के कस्ता दुर्घटना हुन सक्छन् छलफल गर्नुहोस् र दुर्घटनासम्बन्धी विद्यार्थीहरूका केही अनुभवहरू भए प्रस्तुत गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

हेरीं र बढाउँ :

क्रियाकलाप २

बेवारिसे र अपरिचित वस्तु चलाउँदा भएका र हुन सक्ने दुर्घटनाहरू समेटिने गरी हाउभाउसहितको एक कथा सुनाउनुहोस् । त्यस्ता वस्तुहरू नचलाउन र घटनाप्रति सचेत रहन सुझाउनुहोस्, जस्तै : “कुनै विद्यार्थी कै घुम्न गएको, उसले बाटामा एउटा झोला भेटेको, त्यसमा के रहेछ भनी उठाउँदा झोलाले सर्प छोपिएर बसेको र त्यसले उसलाई टोकेको, त्यस्तै कुनै नचिनेको भार चलाउँदा त्यसले पोलेको र शरीर चिलाएको, बाटामा प्याँकिएका प्लास्टिकका पोकाहरू चलाउँदा विस्फोट भई घाइते भएको, नचिनेको व्यक्तिले दिएको खानेकुरा खाँदा बेहोस भएको र अपहरणमा परेको, विभिन्न मेसिनरी सामान चलाउँदा चोटपटक लागि घाइते भएको, बाटामा होसियारी साथ नहिँद्दा ठेस लागि लडेको, हिलामा चिप्लिएको, काँडा बिजेको तथा अन्य विभिन्न घटनाहरू घटेको” ।

क्रियाकलाप ३

माथि कथामा भनिए जस्तै घटना भएको समाचार, चित्र, फोटो, भिडियो आदि सङ्कलन गर्नुहोस् वा गर्न लगाउनुहोस् । (यसबारे विद्यार्थीको प्रत्यक्ष अनुभव भए सुनाउने मौका दिनुहोस) सङ्कलित चित्र, फोटो वा भिडियो प्रस्तुत गर्दै तपाईंहरू यस्तो अवस्थामा के गर्नुहुन्छ ? कसरी सुरक्षित हुनुहुन्छ, सोधनुहोस् र जवाफका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै :

- शड्कास्पद वस्तुबाट पन्छिएर हिड्ने
- शड्कास्पद वस्तुलाई नचलाउने/नछुने
- शड्कास्पद वस्तु देखिएमा ठुला मान्छे/प्रहरीलाई खबर गर्ने
- नचिनेको व्यक्तिले दिएको खानेकुरा नखाने
- बाटोमा सधैँ होस पुऱ्याएर हिड्ने ।

क्रियाकलाप ४

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९१ मा दिइएको गीत लय र तालमा आफूले गाउँदै विद्यार्थीहरूलाई गाउन लगाउनुहोस् र त्यहाँ दिइएका सन्देशका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।

विचालय र धरमा सुरक्षित भएर हिँडनुपर्छ सबैले, झोसियार भएर ।
चर्मी र धारामा चिप्पो हुँच हेर घाउँचोट लाग्न सक्छ त्यही लड्डेर ।
सज्जको बेटीबाट हामी हिँडनुपर्छ दायाँ बायाँ हेरेर बाटो काट्नुपर्छ ।
सज्जको दायाँ किनार हिँड्न बानी रही जेहा कसिङ्गाट माथ, बाटो काट्ने गरी ।
इयालमा ठोकिकएर घाउँचोट लाग्न सक्छ खाली खुट्टा हिँडनुहन्न कौँडा बिज्ञ सक्छ ।
छुट्टालाई लाई हानि घाउँचोट लाग्न धारिलो हतियारले हात काट्न सक्छ ।
जवाभावी नदौड है लड्न पनि सबैली रायोसंग हिँड्ने गर सुरक्षित हुन्दै ।

क्रियाकलाप ५

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९२ मा भएको चित्र हेर्न लगाउनुहोस् । त्यहाँ के भइरहेको छ ? उत्तर भन्न लगाउनुहोस् र आफूले यसका बारेमा प्रस्त पारिदिनुहोस् । पेजमा रहेको प्रश्नमा आधारित भई प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९३ को चित्रमा के के भइरहेको छ ? त्यस्तो किन भएको होला ? यसबाट बच्न के गर्नुपर्ला ? आदि प्रश्नहरू सोध्दै उत्तर भन्न लगाई यसका सम्बन्धमा आफूले स्पष्ट पारिदिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९४ मा दिइएका चित्रहरू हेर्न लगाउनुहोस् र त्यहाँ चित्रमा देखाइए जस्ता कार्यहरू कुन कुन गर्नुहुन्छ ? कुन कुन गर्नु हुँदैन ? गर्न हुनेमा ठिक (✓) र गर्न नहुनेमा बोठिक (✗) चिह्न लगाउन भन्नुहोस् । चिह्न लगाएपछि सहपाठी मूल्यांकन गराउनुहोस् ।

मूल्यांकन

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९५ मा दिइएका अभ्यासहरू विद्यार्थी मूल्यांकन र विषयवस्तु दुवै हुन् ।
- ठिक बेठिक छुट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने र ट्राफिक बत्तीको चित्र बनाउने क्रियाकलाप विद्यार्थी आफैलाई गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले विद्यार्थीका कार्य मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- ठिक तरिकाले अभ्यास पूरा गर्न नसक्ने विद्यार्थीहरूलाई थप सिकाइ सहायता प्रदान गर्नुहोस् ।

विस्तारिक क्रियाकलाप

- दुर्घटनाका सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूका कुनै अनुभव भए सुनाउने अवसर दिनुहोस् ।
- दुर्घटनाबाट बच्न घर र विद्यालयमा विद्यार्थीहरूले गरेका प्रयासहरू सोध्नुहोस् । विद्यार्थीबाट आएका बुँदाहरू टिप्नुहोस् । सबैलाई त्यस्तै प्रयासहरू गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।
- पेज न. ९५ मा दिइएका चित्र जस्तै दुर्घटनासँग सम्बन्धित अन्य चित्रहरू बनाउन लगाउनुहोस् र रड भर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

ठिक (✓) वा बेठिक (✗) छान्नाउँ :

(अ) नचिनेको मानिसले दिएको खानेकुरा खान्नुपर्छ ।

(आ) धारिर्तो जीजार चलायो भने काटछ ।

(इ) सडकको पेटीबाट हिँड्ने बासी राखो हो ।

(ई) शौचालयमा थेल्नु हुँदैन ।

(उ) दामा र बायां नहेरी बाटो काटनपर्दै ।

खाली ठाडै भर्नै :

(दो) लापरवाही, प्रारो, मृद्यु, शास्त्रार

(अ) थेरै जसो दुर्घटना ..... ते गर्दै हुन्दै ।
(आ) दुर्घटनाले ..... खिं तून सबै ।
(इ) दुर्घटनाप्रति सहै ..... रानुपर्दै ।
(ई) सडकको ..... बाट हिँड्नुपर्दै ।
(उ) अनीठो बत्तु भेटीयो भने ..... लाई खबर गर्नुपर्दै ।

परिचय

प्रकोप अचानक हुन्छ । यसको कुनै सूचना हुँदैन । यसले हाम्रो जनधनको क्षति गर्दै । तसर्थ यसबाट वेलामा नै सजग रहन सकेमा प्रकोपको क्षतिबाट बच्न सकिन्छ भन्ने सन्देश यस पाठले दिन खोजेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

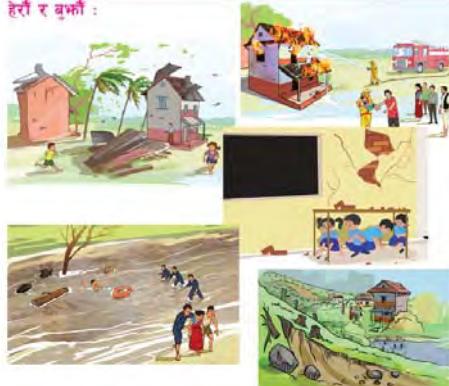
पाठसँग सम्बन्धित चित्र तथा अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९६ मा दिइएका चित्रहरू हेर्न लगाउनुहोस् र उक्त चित्रमा के के भइरहेको छ ? तपाईंले यस्तो भएको कतै देख्नुभएको छ ? यस्तो हुँदा तपाईं के गर्नुहुन्छ ? सोच्न र छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।
- प्रत्येक चित्रमा के भइरहेको छ, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् । यस्ता घटनाका सम्बन्धमा भोगेका वा सुनेको कुराहरू बताउन विद्यार्थीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- यस्ता घटनालाई के भनिन्छ विद्यार्थीहरूलाई सोध्नुहोस् र प्रकोपका रूपमा चिनाउनुहोस् ।
- प्रत्येक चित्रमा देखाइएका प्रकोपबाट कसरी जोगिने होला, छलफल गराउनुहोस् ।

हेर्ने र बचाउने :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९७ देखि ९९ सम्मका चित्रकथा हाउभाउसहित पढेर सुनाउनुहोस् ।

उनीहरू आगनमा नै दुक्कक बसे ।

काका मायिल्लो तलामा हुनुहुन्यो । उहाँ खाटमूनि डिर्नुपयो ।

भईचालो रोकियो । परिवारका सबै जना आगनमा जम्मा भए । घर अलिकाति चरिक्यो । सबै जना सुरक्षित भए ।

- कथा सुनाउने क्रममा कथामा आएका विषयवस्तुका सन्दर्भमा अन्तरक्रिया गर्नुहोस् ।
- भुइँचालो सम्बन्धमा विद्यार्थीका अनुभवहरू पालैपालो सुनाउने अवसर दिनुहोस् ।
- भुइँचालो गएका बेला घरभित्र भएमा के गर्ने ? घरबहिर भए के गर्ने ? प्रश्न सोधै घरभित्र भए बलियो टेबुल वा खाटमुनि छिर्ने र रोकिएपछि बाहिर जाने तर बाहिर भए खुला चउरमा बस्नुपर्ने कुरा बताउनुहोस् ।
- विद्यालयको सन्दर्भमा कक्षाकोठाभित्र भएकै बेलामा भुइँचालो गयो भने कुन कुन ठाउँमा टाउको लुकाउन सकिन्छ, छलफल गराउनुहोस् ।
- भुइँचालो आउँदा सुरक्षित हुन अपनाउने तरिकाहरू छलफल गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ९९ (ग) मा दिइएका क्रियाकलाप विद्यार्थीहरूमा चिन्तन सिप विकास गर्न लक्षित रहेका छन् ।
- विद्यार्थीहरूलाई जोडीमा राख्नुहोस् ।
- क्रमश (अ) देखि (ऊ) सम्मका अवस्थामा तपाईं के गर्नुहुन्छ भनी जोडीमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।
- जोडीमा भएका छलफलका निचोड कक्षामा सुनाउने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।
- जोडीका विचारलाई लेखनपाटीमा टिप्पै जानुहोस् र आफ्नो बिचार पनि राख्दै छलफललाई निष्कर्षमा पुऱ्याउनुहोस् ।

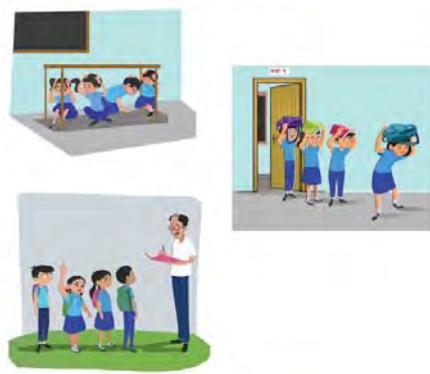
तलको अवस्थामा के गर्नुपर्छ ? जोडीमा छलफल गरी कक्षामा सुनाउनुहोस् :

हुरी बतास चलेको बेला	-----
पहिरो जाँदा	-----
भुइँचालो आएको बेला	-----
घरमा आगो लाग्दा	-----
बाढी आँउदा	-----
आपत्तिपत्तका बेला	-----

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १०० मा दिइएका चित्रहरूले विद्यार्थीहरूलाई भुइँचालोबाट जोगिने अभ्यास गराउन सङ्केत गरेको छ ।
- विद्यालय र घरमा बस्दा भुइँचालो आयो भने के गर्नुपर्दछ ? यसबाट जोगिने उपायहरू के के हुन् ? चित्र देखाउँदै छलफल गर्नुहोस् ।
- चित्रमा दिइएका जस्तै भूकम्पबाट बच्ने तरिकाको ड्रिल अभ्यास गराउनुहोस् ।
- यो अभ्यास आवश्यकताअनुसार समय समयमा गराउनुहोस् ।

भुइँचालोबाट जोगिने अभ्यास गरौँ :

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १०० को क्रियाकलाप (ड) मा दिइएका लेखन अभ्यास गराउनुहोस् ।
- लेखन नसक्ने विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

प्रकोपको नाम लेख्नुहोस् :

१. भुइँचालो	२. .....
३.	४. .....
५.	६. .....

मूल्यांकन

- पाठसँग सम्बन्धित सिकाइ उपलब्धि र व्यवहारकुशल सिप हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- पाठमा गरिने छलफलमा विद्यार्थीले गरेका तर्क, भुइँचालोबाट सुरक्षित हुन गरिने ड्रिल, अभ्यास कार्यको स्तर अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- आपतविपद्बाट जोगिन अपनाउनुपर्ने होसियारीका सम्बन्धमा आफ्ना घरका मानिसहरूलाई सचेत गराउन प्रेरित गर्नुहोस् ।
- आपतविपद्बाट जोगिन अपनाउनुपर्ने होसियारीका सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामाग्री देखाएर सचेत गराउनुहोस् ।

परिचय

हामीलाई खानका लागि आवश्यक अन्न, फलफूल, तरकारी, गाई भैंसीका लागि घाँसपात, घरायसी प्रयोजनका लागि काठ, दाउरा र औषधी तथा उपचारका लागि प्रयोग हुने विभिन्न जडीबुटीहरू बोटबिरुवाबाट प्राप्त हुन्छ । बोटबिरुवाको हेरचाह र गोडमेल तथा मलजल गर्ने कार्यमा सहभागी र उत्प्रेरित गराउने क्रियाकलाप यस पाठमा राखिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

बिरुवा गोडमेल र मलजल गरेको चित्र, पेन्सिल, विभिन्न रड, गम, कैची तथा अन्य सान्दर्भिक सामग्रीहरू सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १०१ का क्रियाकलापहरू बालबालिकाहरूलाई बोटबिरुवाको हेरचाह गर्ने बानीको विकास गर्ने केन्द्रित रहेको छ ।
- यहाँ दिइएका विषयवस्तु कक्षाकोठामा शिक्षण गर्नेभन्दा पनि बालबालिकाहरूलाई समूहमा काम गरी विद्यालय परिसरमा रहेका खाली जमिनमा फूलबारी बनाउने र निरन्तर हेरचाह गर्न लगाउनमा लक्षित गरिएको छ ।
- केही दिनसम्म समूहमा गरेका कामको मौखिक प्रतिवेदन कक्षाकोठामा सुनाउन लगाउनुहोस् ।
- समय समयमा बालबालिकाहरूका कामको अवलोकन गरी आवश्यक सुझाव दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

- पेज न. १०१ को क्रियाकलाप (क) का विषयवस्तु पढ्न लगाई सोमा आधारित निम्न प्रश्नहरू गर्नुहोस् ।
- हामीलाई बोटबिरुवा किन चाहिन्छ ? बोटबिरुवाबाट हामीले के के पाउन सक्छौं । विद्यार्थीको धारणा सङ्कलन गर्नुहोस् ।
- बोटबिरुवाबाट हामीले प्राप्त गर्न सकिने फाइदाहरूको सूची बनाउन लगाई छलफल गराउनुहोस् ।
- बोटबिरुवाको हेरचाह गर्ने तरिका प्रस्तुत गर्नुहोस् । हेरचाह गर्नुपर्ने कारण छलफल गर्नुहोस् ।

बोटबिरुवाबाट हामीलाई धेरै फाइदा हुन्छ । यसबाट अन्न, तरकारी र फलफूल पाइन्छ । घाँस, दाउरा र काठ पनि पाइन्छ । विभिन्न जडीबुटीहरू विरुवाबाट तै पाइन्छ । हामीले विरुवालाई माया गर्नुपर्छ । विरुवाको फूल र मुन्टा टिन्जु हुँदैन । विरुवालाई मलजल र गोडमेल गर्नुपर्छ ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १०२ मा दिइएका क्रियाकलापहरू बालबालिकाहरूमा बोटबिरुवाको हेरचाह गर्ने बानीका सम्बन्धमा मूल्याङ्कन गर्न निर्देशित रहेको छ ।
- (ख) र (ग) मा दिइएका क्रियाकलापहरूले मात्र विद्यार्थीहरूको बानीको मूल्याङ्कन गर्न पर्याप्त नहुने हुँदा यस्तै अन्य क्रियाकलापहरू पनि गराउनुपर्ने छ ।
- क्रियाकलाप २ मा विद्यार्थी सहभागीता र सिकाइ व्यवहारको अवलोकन गर्नुहोस् । यसका आधारमा बालबालिकाहरूले बोटबिरुवाको हेरचाह गर्ने बानीको मूल्याङ्कन गरी अभिलेखीकरण गर्नुहोस् ।

उन्नर भर्नै :

- (अ) बोटबिरुवाको हेरचाह कसरी गर्न सकिन्दै ?
(आ) बोटबिरुवाबाट के के प्राप्त गर्न सकिन्दै ?

ठिक (✓) वा बेटिक (✗) घट्याउनुहोस् :

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १०३ को क्रियाकलाप (घ) ले प्राणी र बोटबिरुवाबिचको सम्बन्ध सिकाउने उद्देश्य राखेको छ ।
- विद्यार्थीहरूलाई दुई/दुई जनाको जोडी बनाउन लगाउनुहोस् र पेज न. १०३ को चित्रमा भएका जनावर र बोटबिरुवाका बिच के सम्बन्ध हुन्छ व्यक्तिगत रूपमा अनुमान गर्न भन्नुहोस् ।
- उनीहरूले अनुमान गर्न नसकेमा निम्नानुसारका निर्देशित प्रश्नहरू गर्नुहोस् :
  - गाइले के खान्छ ?
  - कुखुराले खाने चारो कहाँबाट आउँछ ?
  - पुतली के खाएर बाँच्छ ?
  - के यी सबै जीवहरूले घाँस खान्छन् ?
- उनीहरूले गरेको अनुमानका आधारमा समूहमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।
- छलफलबाट जनावरहरूले बिरुवाहरूबाट खाना पाउँछन् भन्ने निचोड निकालेको सुनिश्चित गर्नुहोस् । उनीहरूको निष्कर्ष सबै जनालाई सुनाउन भन्नुहोस् ।

तलका प्राणीहरू र बोटबिरुवासँगको सम्बन्धका बारे छलफल भर्नै :

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १०३ को क्रियाकलाप (ङ) को अभ्यास विद्यार्थीहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीका कार्यको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- पेज न. १०४ को क्रियाकलाप (छ) यस माथिका क्रियाकलापहरूबाट बोटबिरुवाहरूको हेरचाहसम्बन्धी विद्यार्थीहरूले सिकेका बानीलाई व्यावहारिक र दिगो बनाउन केन्द्रित रहेको छ ।
- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो विद्यालय र घरमा करेसाबारी तयार गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो नाम सङ्केतसमेत गरी विद्यालयको बगैँचा वा फूलबारीमा बिरुवा रोप्ने परियोजना कार्य गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पेज न. १०४ को क्रियाकलाप (ज) र (झ) कागजका टुक्राहरूबाट विभिन्न आकृति निर्माण गरी बालबालिकाहरूको सिर्जनशीलता प्रस्फुटन गर्न केन्द्रित रहेका छन् ।
- कापी, कलम, कैची, गम, रड, पेन्सिललगायत आवश्यक सामग्रीहरू उपलब्ध गराई बालबालिकाहरूलाई चित्रमा देखाइए जस्तै विभिन्न आकृति निर्माण गर्न स्वतन्त्र रूपमा काम गर्ने समय र अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।
- बालबालिकाहरूले गरेका कार्यको अवलोकन गरी उनीहरूलाई काममा अझै प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- बालबालिकाहरूले बनाएका आकृतिका सम्बन्धमा उनीहरूलाई बोल्न लगाउनुहोस् ।

मूल्यांकन

- सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थीहरूको सहभागिता अवलोकन गर्नुहोस् ।

खाली ठाडै भर्नै :

(स्वच्छ हावा, खाना, हाँगा, हेरचाह, करेसाबारी)

- (अ) बोटबिरुवाले हामीलाई ..... दिन्छ ।
 (आ) बोटबिरुवालाई हामीले ..... गर्नुपर्दै ।
 (इ) बोटबिरुवाको ..... भाँच्नु हुँदैन ।
 (ई) म ..... मा बोटबिरुवा रोप्दू ।
 (उ) हामो ..... को ओत बोटबिरुवा हो ।

परियोजना कार्य :

सबैले घरबाट एक एकोटा बिरुवा लिएर आउनुहोस् । विद्यालयको करेसाबारी वा फूलबारीमा बिरुवा रोप्नुहोस् ।

२. निर्दिष्ट सिकाइ उपलब्धि केन्द्रित भएर विभिन्न प्रश्नहरू सोधी अन्तरक्रिया गर्नुहोस् र विद्यार्थीका प्रतिक्रियाका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
३. वरपरका बिरुद्धाहरूको सङ्कलन, अवलोकन तथा सम्बन्धित परियोजना कार्यका क्रममा विद्यार्थीका प्रस्तुतिहरू हेरेर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

घर र विद्यालयको फूलबारी/करेसाबारीमा विद्यार्थीहरूले आफूले रोपेका बिरुद्धाहरूमा मलजल र गोडमेल गर्न हप्ताको कुनै दिन/समय छुट्याउनुहोस् र सो बेला त्यहाँ लगेर यी कार्य गराउनुहोस्, त्यसको अवलोकन र रेकर्ड गर्नुहोस् ।

परिचय

विद्यालयको धेरै समय विद्यार्थीहरूले कक्षाकोठामा बिताउनुपर्ने हुन्छ, तसर्थ यस पाठमा कक्षाकोठाभित्र के कस्ता क्रियाकलापहरू हुन्छन् ? त्यहाँ के कस्ता सामानहरू हुन्छन् ? तिनीहरूको जतन किन गर्नुपर्छ ? भन्नेसम्बन्धी विषयवस्तुमा जोड दिइएको छ । कस्तो विद्यालय र कक्षाकोठा आफूलाई मन पर्छ भन्न सक्नुका साथै चिम्टाइलो माटोबाट आफूलाई मन पर्ने विभिन्न आकृतिहरू बनाउन सिक्ने/सक्ने तथा दिइएका आकृतिहरू हेरी त्यसमा फरक समेत यकिन गर्न सक्ने अपेक्षा यस पाठमा गरिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पुस्तक, पोस्टर, चार्ट, क्यालेन्डर, घडी, कुचो, दराज, फिल्टर, डस्टबिन, टेबुल, कुर्सी कम्प्युटर टिभी, भित्तेघडी तथा अन्य सान्दर्भिक सामग्रीहरू ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पेज न. १०५ चित्रको उद्देश्य विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो कक्षाकोठा र विद्यालयमा प्रयोग हुने सरसामनहरूसँग परिचित गराउनु हो ।
- विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना कक्षाकोठा र विद्यालयमा रहेका सरसामानहरू के के छन्, अवलोकन गराउनुहोस् ।
- कक्षाकोठामा के के सामानहरू छन् ? केका लागि प्रयोग भएका छन् ? छलफल गराउनुहोस् ।
- यी सामानहरूको जतन कसरी गर्ने भनी छलफल गर्नुहोस् ।

हेराँ र गराँ :

क्रियाकलाप २

- पाठ्यपुस्तकको पेज न. १०६ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका प्रश्नहरूको उत्तर दिन बालबालिकाहरूलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- पेज न. १०६ को क्रियाकलाप (ग) का चित्रहरू हेर्न लगाई उक्त सामानहरूमध्ये तपाईंहरूका कक्षाकोठामा कुन कुन सामग्रीहरू छन् भएकामा ठिक (✓) चिह्न लगाउन भन्नुहोस् ।

तपाईंको कक्षाकोठामा भएका सामानहरूमा ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :

☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☒	☐

- चित्रमा भएका सामानहरू र आफ्ना कक्षाकोठामा भएका सामानहरू बिचका समानता र भिन्नताहरू छुट्याउन लगाउनुहोस् ।
- ती सामग्रीहरूको जतन कसरी गर्नुपर्छ ? जवाफ सङ्कलन गर्नुहोस् ।
- पेज न. १०७ को अभ्यास विद्यार्थीलाई गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पेज न. १०८ को चित्रहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ती चित्रहरू कुन कुन ठाउँका हुन् ? त्यहाँ के के गरिन्छन् ? छलफल गराउनुहोस् ।
- ती ठाउँहरूमा के कस्ता सामानहरू हुन्छन् होला ? अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई अनुमानहरू सुनाउने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १०९ को क्रियाकलाप (च) को चित्र हेर्न लगाउनुहोस् र यी केका चित्रहरू हुन् ? भनी सोधनुहोस् । यी दुई चित्रमा के फरक छ ? यी दुइमध्ये तपाईंहरूलाई कुन मन पर्छ, किन ? जवाफ सुन्नुहोस् र छलफल गराई थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

- विद्यार्थीहरूलाई दुई वा सोभन्दा बढी समूहमा विभाजन गर्नुहोस् र सबै समूहलाई विभिन्न कामको जिम्मा दिनुहोस् ।
- जस्तै कुनै समूहलाई कक्षाकोठामा छरिएका सामानहरू मिलाउने, पुस्तकालयका सामान र पुस्तकहरू मिलाउने, कक्षाकोठा र पुस्तकालयमा सरसफाई गर्ने आदि ।
- विद्यार्थीबाट गरिएका यी कामहरूको अवलोकन गरी प्रशंसा गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- विद्यार्थीहरूलाई कालोमाटो वा चिम्ट्याइलो माटो कुटेर मुछी नरम बनाउन लगाउनुहोस् वा माटो घरबाट ल्याउन अहाउनुहोस् ।
- उक्त माटोबाट विभिन्न जनावर, बोटिबिरुवा, चराचुरुड्गी, भाँडाकुँडा, खेलौना आदि आफ्नो रुचिअनुसार बनाउन लगाउनुहोस् ।
- उनीहरूले बनाएका सामग्रीहरूको अवलोकन गरी प्रशंसा गर्नुहोस् साथै सबैका अगाडि प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११० को क्रियाकलाप (भ) मा दिइएका दुई चित्रहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- यी दुई चित्रमा देखिएका पाँचओटा फरक पत्ता लगाउन सोच्ने समय प्रदान गर्नुहोस् ।
- केही समय सोच्ने समय प्रदान गरेपछि आफूले पत्ता लगाएको फरक खाली ठाउँमा लेख्न लगाउनुहोस् ।
- सबै फरक पत्ता लगाउन नसकेका विद्यार्थीहरूलाई साथीको सहयोगमा पत्ता लगाउन प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- चित्रमा १.घडी लगाएको नलगाएको, २. हात मुट्ठी पारेको नपारेको, ३.झोलाको रड ४.कपाल ५.सर्टमा भएको टाँकको सङ्ख्या यी फरकहरू सबै विद्यार्थीहरूले पत्ता लगाउन सके नसकेको सुनिश्चित गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

- कक्षाकोठामा हुने सामग्रीहरूको सूची बनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले बनाएका सूचीहरू हेरी प्रशंसा गर्नुहोस् । आवश्यक परे पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुहोस् ।
- पेज न. १०७ को चित्र हेर्न लगाई त्यहाँ भनिए जस्तै रेखा तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् । त्यसको मूल्यांकन र पृष्ठपोषण गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठा र कक्षाकोठासँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरूमा संलग्न गराइसकेपछि उनीहरूले गरेका क्रियाकलापका आधारमा निम्नानुसारको रुजुसूची भर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप	राम्रो	मध्यम	सामान्य
फोहोरदानीमा फोहर फ्याँक्ने बानी			
कक्षाकोठामा सरसामानहरूको जतन गर्ने बानी			
अनुशासित भई कक्षामा बस्ने बानी			
कक्षा क्रियाकलापमा सक्रियता			
कक्षामा नियमित उपस्थिति			
शिक्षकप्रतिको आदरभाव			

- तलका प्रश्नहरूका आधारमा मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।
  - तपाईंको कक्षाकोठामा के के सामानहरू छन् ?
  - शिक्षकले कक्षाकोठामा के के सामान प्रयोग गर्नु हुन्छ ?

- विद्यालयमा पुस्तकालय किन बनाइन्छ ?
- तपाईंको विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला (ल्याब) छ कि छैन ?
- चमेना गृहमा के के पाइन्छ ?
- के तपाईंको विद्यालयमा पनि चमेना गृह र पुस्तकालयको व्यवस्था छ ?

विषयक्षेत्र अवधिको मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज १३८ मा उल्लिखित दुईओटा मुख्य सिकाइ उपलब्ध हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्ध वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेको, मूल्यांकनको मिति र अंडकन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अंडकन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई आफै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरूमार्फत सुधारात्मक सिकाइ सहजीकरण गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्ध (कम्तीमा ३ अंडकन) सुनिश्चित भएपछि पुन : मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेको, मूल्यांकनको मिति र अंडकन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अंडकनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्ध प्रतिशत निकाल्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज न. १३७ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । नतिजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा र विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

हाम्रा वरपरका जीवजन्तु

परिचय

सजीव र निर्जीव पहिचान गर्ने, सजीवका मुख्य लक्षणहरू बताउने, बिरुवाहरूलाई भारपात, बुट्यान र स्ख वर्गमा वर्गीकरण गर्ने विषयवस्तुसम्बद्ध क्रियाकलाप यस विषयक्षेत्रमा दिइएको छ । यसरी नै बिरुवाका विभिन्न भागहरू पहिचान गराउने क्रियाकलापहरूमार्फत सम्बन्धित विषयवस्तुको धारणा विद्यार्थीहरूमा दिने विषयवस्तुगत क्रियाकलाप यसमा राखिएको छ ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्य घण्टा १७
	विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै : चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि		३
सजीव र निर्जीव	<ul style="list-style-type: none"> सजीव र निर्जीव वस्तुहरू पहिचान गर्ने सजीव र निर्जीव वस्तुहरूको लक्षण बताउन 	सिकाइ सिप	४
बिरुवा	<ul style="list-style-type: none"> हाम्रा वरपरका बिरुवाहरू पहिचान गर्ने ठुला, मझौला र साना बिरुवाहरूलाई क्रमशः स्ख, बुट्यान र भारपातमा वर्गीकरण गरी सामान्य वर्णन गर्ने 	सिकाइ सिप, रचनात्मक सोचाइ	६
बिरुवाका भाग	<ul style="list-style-type: none"> बिरुवाका विभिन्न भागहरू (जरा, डाँठ, पात, फूल र फल) पहिचान गर्ने 	समालोचनात्मक सोचाइ सिप	४

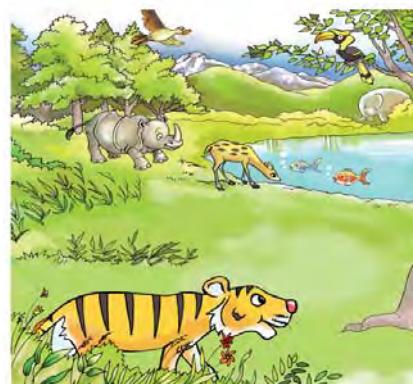
विषयक्षेत्र पृष्ठ क्रियाकलाप

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १११ को चित्रमा के के देखाइएका छन्, भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा जस्तै हाम्रो वरपर कुन कुन जीवजन्तुहरू पाइन्छन्, पालैपालो विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउनुहोस् र यससँग सम्बन्धित केही प्रश्नहरू सोध्नुहोस् :

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंको घर वरपर कस्ता जनावरहरू देख्नुभएको छ ?
- जङ्गलमा कुन कुन जनावरहरू बस्छन् ?
- पानीमा कुन कुन जीव बस्छन् ?
- स्खमा कुन कुन जनावर बस्छन् ?
- चित्रमा देखाइएका मध्ये घाँस खाने जनावरहरू कुन कुन हुन् ?

हरी र चिनी :

परिचय

यस पाठले विद्यार्थीहरूलाई लक्षणहरूका आधारमा सजीव र निर्जीव छुट्याउन सक्षम बनाउने उद्देश्य लिएको छ । यसका साथै सजीवहरूका विशेषताहरू, खाना तथा वासस्थानसम्बन्धी क्रियाकलापहरू केन्द्रित रहेका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित सजीव र निर्जीवका नमुनाहरू, चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री, गोजी तालिका ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११२ मा किति कतिओटा सजीव र निर्जीव वस्तुहरू छन्, गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।
- गाडी र हवाईजहाज सजीव हुन् कि होइनन् कारण भन्न लगाउनुहोस् ।
- के बोटबिरुवाहरू पनि सजीव हुन् ? छलफल गराउनुहोस् ।
- जनावर र बोटबिरुवाहरू दुवै सजीव हुनाका कारणहरू छलफल गराउनुहोस् ।
- सजीवका कुनै चारओटा विशेषताहरू भन्न लगाउनुहोस् ।
- के सबै सजीवले सास फेर्दछन्, छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

हरौं र चिनौं :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११३ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका प्रश्नहरूको उत्तर अगिल्लो पेजका चित्रहरूका आधारमा भन्न लगाउनुहोस् ।
- यी प्रश्नहरूका आधारमा छलफल गरी विद्यार्थीहरूलाई सजीव र निर्जीवका लक्षणहरू प्रस्त्याउनुहोस् ।
- सोही पेजको (ख) मा खाना चाहिने र नचाहिने वस्तुहरू कुन कुन हुन्, चिनेर लेखन लगाउनुहोस् ।

- भित्तामा गोजी तालिका भुन्द्याई एकतिर सजीव र अर्कोतिर निर्जीव शीर्षक उल्लेख गर्नुहोस् । विद्यार्थीहरूलाई सजीव र निर्जीव वस्तुहरूका चित्रपत्ति बाँड्नुहोस् । आफूसँग भएको चित्रपत्ती कुन खण्डअन्तर्गतको हो, सम्बन्धित पकेटमा राख्न लगाउनुहोस् ।
- माथिकै तरिकाले खाना चाहिने र नचाहिने, बच्चा पाउने र नपाउने गुणसँग सम्बन्धित गरेर क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११४ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएको खाली ठाउँमा चार चारओटा सजीव र निर्जीवको नाम लेख्न लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका सजीव र निर्जीवका चित्रहरू चिनेर सजीव र निर्जीवमा धर्को तानेर जोड्न लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू चित्र कार्डहरू विद्यार्थीलाई बाँडेर सजीव र निर्जीव चिन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११४ को क्रियाकलाप (ड) मा दिइएको जनावरसम्बन्धी गीत शिक्षकले गाउँदै विद्यार्थीलाई पनि लय र तालीको तालमा गाउन लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको चित्रमा के के जनावरहरू देखाइएका छन् पहिचान गरी तिनको नाम र वासस्थान भन्न लगाउनुहोस् । यसका आधारमा निम्न प्रश्नहरू सोच्नुहोस् :
  - भमराले कस्तो आवाज निकाल्छ ?
  - पुतली कहाँ बस्छ ? यो फूलमा किन भुम्मिएको होला ?
  - भ्यागुतो कसरी कराउँछ ? यो कहाँ बस्छ ? यसले के खान्छ ?
  - के जनावर पनि हाम्रा साथी हुन सक्छन् ? तपाईंलाई मनपर्ने जनावरहरू कुन कुन हुन् ?
  - माछा कहाँ बस्छ ?
  - गीतमा सजीवका कुन कुन लक्षणहरू उल्लेख छन् ?

गीत साथी :

भूर् भूर् गर्वे भमराले
निठो रस चुल्मो ।
रहीचहारी पुतली नि
फूलमाथि बस्यो ।
नद्योङ नानी पुतलीलाई
भाग्छ डराएर ।
भमरो नि उड्न सक्छ
भू भू कराएर ।
पौबरीमा पौडे माछा
भ्यागुतो छ क्येतमा ।
दावार्दुर्ग गर्दै 'छ
किरा खाने वाडमा ।
माछा पनि साथी हाम्रो
भ्यागुतो नि साथी
साथीसरी खेल खेल्न
हुदै रै'छ जाती !

क्रियाकलाप ५

- सजीव र निर्जीव चिन्ने खेल खेलाउनुहोस् ।

खेल खेल्ने तरिका

- केही सजीव र केही निर्जीव वस्तुहरूका चित्रपत्ती सङ्कलन गर्नुहोस् ।
- चित्रमा देखाइए जस्तै विद्यार्थीहरूलाई गोलो घेरामा राख्नुहोस् ।
- चित्रपत्तीहरू क्रमशः प्रस्तुत गर्दै उनीहरूलाई सजीव वा निर्जीव चिन्न लगाउनुहोस् ।
- सजीव वा निर्जीव भनिनुका कारणहरू छलफल गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११६ को क्रियाकलाप (छ) मा विद्यार्थीहरूलाई अभिनयबाट सजीवका लक्षण सिकाउन खोजिएको छ ।
- सजीवका लक्षणहरू लेखिएका कागजका टुक्राहरू तयार गरी जटिओटा टुक्रा छन् त्यतिनै सङ्ख्यामा विद्यार्थीहरूलाई थुत्न दिनुहोस् ।
- जसले टुक्रा लिएको छ, त्यसमा लेखिएका कुरा उसले मात्र थाहा पाउनुपर्छ ।
- त्यसका लागि टुक्रा पाउने जति विद्यार्थीहरूलाई छुटौटै बस्न लगाउनुहोस् ।
- अब टुक्रा पाउने विद्यार्थीहरूलाई एक एक गरी टुक्रामा लेखिएका लक्षण अनुकरण गर्न भन्नुहोस् ।
- बाँकी विद्यार्थीहरूलाई उसले कुन लक्षणको अनुकरण गरेको हो, सोको पहिचान गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : सास फेरेको, खाना खाएको, पानी पिएको, हिँडेको आदि ।
- टुक्रा लिने सबै विद्यार्थीहरूलाई प्रस्तुतीकरणको पालो दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११७ क्रियाकलाप (ज) मा विद्यार्थीहरूलाई सजीव र निर्जीव वस्तुहरूका पोस्टर बनाउने परियोजना कार्य गराउन सङ्केत गरिएको छ ।
- विद्यार्थीहरूलाई समूहमा विभाजन गरी पुराना किताब, पत्रपत्रिका वा अन्य कुनै स्रोतहरूबाट सजीव र निर्जीव वस्तुहरूका चित्र सङ्कलन गर्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रहरू काटेर चार्ट कार्डबोर्ड पेपरमा टाँसी सजीव र निर्जीवका छुट्टाछुटौटै पोस्टर तयार गर्न लगाउनुहोस् ।

- सबै समूहले तयार गरेका पोस्टरहरू भित्तामा टाँस लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा कतिओटा सजीव र कतिओटा निर्जीव वस्तुहरू छन्, गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।
- आफूले तयार गरेका पोस्टर प्रस्तुत गरी छलफल गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

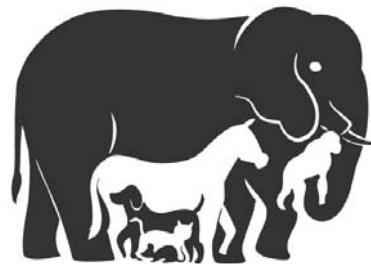
क्रियाकलाप ८

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११८ को क्रियाकलाप (भ) मा दिइएका क देखि भ सम्म भएका चित्रमा सजीव र निर्जीव चिनेर सम्बन्धित कोठामा त्यसको नाम लेख्न लगाउनुहोस् ।
- यीबाहेक अरू चार चारओटा उदाहरणहरू पनि थप गर्न लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (ज) मा दिइएको चित्रमा किरालाई फलको बिउसम्म पुग्ने बाटो पत्ता लगाई कलम वा पेन्सिलले कोरेर देखाउन लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू रेखात्मक चित्रहरू पनि तयार गरी प्रशस्त क्रियाकलाप गराउनुहोस् । यस्ता क्रियाकलापहरूले विद्यार्थीहरूमा चिन्तन सिप विकास गर्न मदत पुगदछ ।

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. ११९ को क्रियाकलाप (ट) को चित्र विद्यार्थीहरूमा स्वतन्त्र रूपमा चिन्तन गर्ने वातावरण तयार गर्न केन्द्रित रहेको छ ।
- चित्रमा कतिओटा जनावरहरू देखनुहुन्छ भनी विद्यार्थीलाई प्रश्न गर्नुहोस् ।
- केही समय सोच्ने र सूक्ष्म अवलोकन गर्ने समय प्रदान गर्नुहोस् ।
- जनावरको सही सङ्ख्या पत्ता लगाउनेभन्दा पनि विद्यार्थीको अवलोकन सिप विकासमा जोड गर्नुहोस् ।
- यसमा कुन कुन जनावरहरू देखन सकिन्छ, नाम भन्न लगाउनुहोस् र अरू यस्तै अन्य चित्र सङ्कलन गरी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।
- यससँग सम्बन्धित निम्न प्रश्नहरू पनि सोध्नुहोस् ।
  - चित्रमा सबैभन्दा ठुला र सबैभन्दा साना जनावरहरू कुन कुन कुन कुन छन् ?
  - चित्रमा दिइएकामध्ये घरमा पालिने जनावरहरू कुन कुन कुन कुन छन् ?
  - हामीले घरमा जनावर किन पालेको होला ?

मूल्यांकन

- विभिन्न वस्तुहरू (सजीव र निर्जीव) देखाउदै विद्यार्थीहरूलाई सजीव र निर्जीव चिन्न लगाउनुहोस् ।
- मौखिक र लिखित अभिव्यक्तिमार्फत मूल्यांकन गर्न निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोध्नुहोस् ।

- (क) पाँच पाँचओटा सजीव र निर्जीवहरूको नाम भन्नुहोस् ।
- (ख) चमेराले बच्चा जन्माउँछ । यो सजीव हो कि निर्जीव ?
- (ग) तपाईंको वरपर पाइने कुनै पाँचओटा सजीवको नाम लेख्नुहोस् ?
- (घ) बोटबिरुवालाई किन सजीव भनिएको हो ?
- (च) पानीमा बस्ने जीवहरू कुन कुन हुन् ?
- (छ) हाती र बाघ कहाँ बस्छन् ?

विस्तारित क्रियाकलाप

- वरपर पाइने सजीव वस्तुको रुजुसूची तयार गरी बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई विद्यालयबाहिर खुला चउरमा लैजानुहोस् । त्यहाँ के के सजीवहरू पाइन्छन्, अवलोकन गरी रुजुसूची भर्न लगाउनुहोस् ।
- वरपरका केही सजीवहरूको चित्र कोर्न लगाई कलर पेन्सिलले उपयुक्त रड भर्न लगाउनुहोस् । तयार भएका चित्रहरू कक्षामा प्रदर्शन गराई उनीहरूको कार्यको प्रशंसा गर्नुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरू आफ्नो वरपरका विभिन्न बोटबिरुवासँग सानो उमेरदेखि तै परिचित भएका हुन्छन् । बोटबिरुवाका प्रकारहरू जस्तै : रुख, बुट्यान, भारपात आदि चिन्ने, तिनका भागहरू पहिचान गर्ने, दिइएको रेखात्मक चित्रमा रड भर्ने, बिरुवाका भागहरू कार्डबोर्डमा टाँसेर चित्र एल्बम तयार गर्ने आदि सिपहरूसम्बन्धी क्रियाकलाप गराउन यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित भरपात, बुट्यान र रुखका चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२० मा दिइएको चित्रमा देखाइएका बोटबिरुवाहरू अवलोकन गरी तिनका सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । नमुना प्रश्नहरू
  - के सबै बिरुवाहरू उत्रै आकारका छन् ?
  - तपाईंको वरपर पनि यस्ता बिरुवाहरू पाइन्छन् ?
  - के सबै बिरुवाका फूल र पातहरू उस्तै हुन्छन् ?
  - बिरुवाका के के भागहरू हुन्छन् ?

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२१ (क) मा दिइएका चारओटा बिरुवाका चित्रहरू राम्रोसँग अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- पाठ्यपुस्तकमा दिइएका छाओटा प्रश्नहरू सोधेर ती बिरुवाका बारेमा सामूहिक छलफल गराउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका भारपात, बुट्यान र रुखको चित्रसँगै सम्बन्धित तीन तीनओटा बोटबिरुवाको सूची तयार गर्न लगाउनुहोस् ।
- भारपात, बुट्यान र रुखको चित्र बनाई मिल्दो रड भर्ने लगाउनुहोस् ।

उन्नर विनूहोस :

- (अ) चित्रमा के के देख्नुपर्यो ?
 (आ) के सबै बिरुवा उत्रै छन् ?
 (इ) के सबै बिरुवाका डाँठ उत्तिकै बलिया हुन्छन् ?
 (ई) तपाईंको घरमा के के रुख बिरुवा छन् ?
 (उ) त्यसमा के के फल्दु ?
 (ऊ) के तपाईं बिरुवालाई पारी हाल्नुहुन्छ ?

सन्ती बनाउनुहोस :

वरपरका बिरुवा हुन्दैनोस् । भारपात, बुट्यान र रुख चिन्नुहोस् । तलको मिल्दो तालिकामा बिरुवाको नाम लेख्नुहोस् ।

- वरपरका बिरुवाहरूका डाँठ र आकार अवलोकन गराउनुहोस् ।
- अवलोकनका आधारमा भारपात, बुट्यान र रुखहरू चिनाउनुहोस् ।

मूल्यांकन

यस पाठमा निम्नानुसार विद्यार्थी मूल्यांकन गर्नुहोस् :

- पेज न. १२१ को प्रश्नको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । मिले नमिलेको मूल्यांकन गरी नमिलेमा सही उत्तरका लागि पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।
- पेज न. १२१ मा दिइए जस्तै वरपरका बिरुवाहरू देखाउँदै भारपात, बुट्यान र रुख चिन्न लगाउनुहोस् ।
- छलफलका क्रियाकलापहरूमा विद्यार्थीले देखाउने सक्रियता, सहभागिता र जिम्मेवारी बोधको समेत अवलोकन गर्नुहोस् ।
- यस पाठमा गरिने कोलाज कार्य, परियोजना कार्यको रुजुसूची बनाई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- कोठेपद भर्ने कार्य सबैले पूरा गर्न सके नसकेको अवलोकन गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यालय हाता भित्र विभिन्न थरीका बोटबिरुवाहरू रोप्ने कार्यक्रम बनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि यस कार्यमा समावेश गर्नुहोस् । साथीसँग मिलेर बोटबिरुवाको स्याहार गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

परिचय

हाम्रो वरपरका विभिन्न बोटबिरुवाका भागहरू पहिचान गर्न सक्षम बनाउनु यस पाठको मुख्य उद्देश्य हो । उद्देश्य पूरा गर्नका लागि वरपरका बिरुवाका भागहरूको अवलोकन गर्ने, बिरुवाका भागहरूको एल्बम तयार गर्ने, बिरुवाका भागहरू देखिने कोलाज बनाउने आदि सिपहरूसम्बन्धी क्रियाकलाप यस पाठमा समावेश गरिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

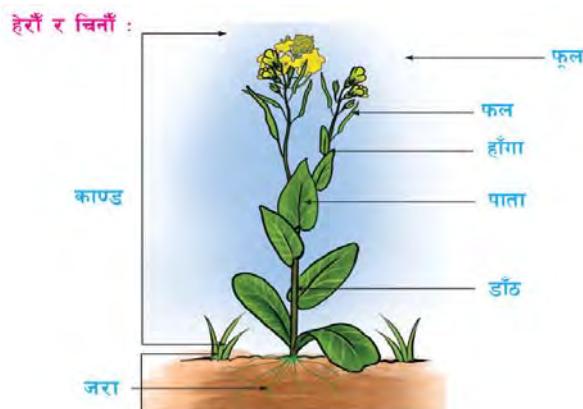
बिरुवाका भागहरू देखाइएको चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, जरा, डाँठ र पातसहितका बिरुवा, श्रव्यदृश्य सामग्री
सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२२ को चित्र कुन बिरुवाको होला, अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले गरेको ठिक अनुमानको प्रशंसा गर्दै बिरुवा चिनाउनुहोस् ।
- चित्र हेरेर यसका विभिन्न भागहरूको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू बोटबिरुवाहरू देखाउदै तीनका भागहरूसम्बन्धी प्रश्नोत्तर र छलफल गर्नुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- जमिनबाहिर बिरुवाका कुन कुन भागहरू छन् ?
- जमिनभित्र बिरुवाको कुन भाग हुन्छ ?
- बिरुवाको जराको काम के हो ?
- बिरुवाको कुन भागले खाना बनाउँछ ?
- बिरुवाले हामीलाई के दिन्छ ?
- बोटबिरुवा नभएमा के हुन्छ होला ?

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२३ (ख) मा दिइएको रुखको रेखात्मक चित्र कोर्न लगाउनुहोस् । मिल्दो रड भरी विभिन्न भागहरूको नाम दिन लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू बोटबिरुवाहरूका रेखात्मक चित्रहरू विद्यार्थीको समूह बनाई बाँझुनुहोस् र कलर पेन्सिलले मिल्दो रड भरी तीनका विभिन्न भागहरूको नाम दिन लगाउनुहोस् ।
- यसरी तयार गरिएका चित्रहरू कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।
- राम्रा चित्र हुने विद्यार्थीलाई प्रशंसा गर्नुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई पनि प्रशंसा गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२४ मा दिइएको जस्तै गरी रङ्गीन कागजका टुक्ताहरू जोडेर कार्डबोर्डमा कोलाज चित्र बनाउन लगाउनुहोस् ।
- आवश्यक सामग्रीहरू उपलब्ध गराई विद्यार्थीहरूलाई कोलाज कार्यमा सहभागी गराउनुहोस् ।
- यसरी तयार गरिएका कोलाज कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२४ को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएको खाली कोठामा मिल्ने अक्षर लेखी कोठेपद पूरा गर्न लगाउनुहोस् ।
- यस्तै अरू कोठेपद तयार गरी शब्द भर्ने प्रतियोगीता गराई सबैभन्दा छिटो गर्नेलाई पुरस्कृत गर्नुहोस् ।

खाली कोठाहरूमा मिल्ने अक्षर लेख्नुहोस् :

वि	म	
स		
ज	ल	डा
प		हा

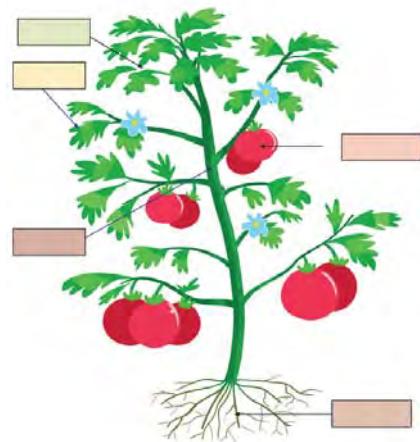
क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२५ को क्रियाकलाप (घ) मा दिइएको चित्रमा जस्तै गरी कापीको पाना वा कर्डबोर्डमा बिरुवाका भागहरू टाँसेर कोलाज तयार गर्नुहोस् ।
- यसरी तयार गरिएका कोलाजहरू कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।
- कोलाज तयार गर्ने क्रममा फरक फरक समूहलाई फरक फरक फरक बिरुवा दिएर तयार गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२६ को क्रियाकलाप (ड) मा दिइएको चित्रमा बिरुवाका विभिन्न भागहरू विद्यार्थीले चिन्न सकेको मूल्यांकन गर्न केन्द्रित छ ।
- चित्रमा दिइएका खाली कोठामा बिरुवाका भागहरू लेख्न लगाउनुहोस् ।
- वरपरका बिरुवाहरू देखाएर जरा, डाँठ, पात, फल, फूल, हाँगा चिन्न सकेको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले चिन्न नसकेमा थप सहायता प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

- बिरुवा देखाएर यसका विभिन्न भागहरू पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।
- बिरुवाका विभिन्न भागहरू जोडेर रुखको हर्बेरियम बनाउन लगाई त्यसको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई कक्षा बाहिर चउर वा बगैँचामा लगी फरक फरक जात र साइजका बोटबिरुवाहरू अवलोकन गराउनुहोस् । प्रत्येकको नाम पालैपालो भन्न प्रेरित गर्दै बोटबिरुवाको आकार र साइजका आधारमा रुख, बुट्यान र भरपात वर्गमा छुट्याउन लगाउनुहोस् । हरेकको उपयोगिता पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् र आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीलाई विद्यालय वरपरको खुला चउरमा लैजानुहोस् र बिरुवाका विभिन्न भागहरू सङ्कलन गर्न लगाउनुहोस् र कार्डबोर्डमा टाँसेर बिरुवाको पूरा चित्र तयार गर्न लगाउनुहोस् । यसरी तयार गरिएका चित्रहरू कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् र चित्रहरूबिच प्रतियोगिता गराई पुरस्कृत गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र अवधिभरको मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज १३९ मा उल्लिखित दुईओटा मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धि अन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगातै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।

- यदि अड्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छन् ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अड्कन) सुनिश्चत भएपछि पुनः मूल्याङ्कन गरी “थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेको, मूल्याङ्कनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अड्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालन प्रयोग गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्याङ्कन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १३८ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । नतीजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् र अभिलेखीकरण गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गर्दा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्नुहोस् ।

हाम्रो वातावरण

परिचय

विद्यार्थीहरूमा स्वस्थ वातावरणप्रति सचेत भई वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने बानी विकास गर्नु तथा वरपरका वस्तुहरूसँग परिचित गराउनु यस विषयक्षेत्रको मुख्य उद्देश्य हो । यसका लागि सरसफाइ गर्ने, फोहोरको उचित व्यवस्थापन गर्ने, वरपरका वस्तु तथा घटनाको अवलोकन गर्ने र यसप्रति जिज्ञासा राख्ने क्रियाकलापहरू यस विषयक्षेत्रका पाठहरूमा समावेश गरिएका छन् ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्यघण्टा
	विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै : चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि		१८
सरसफाइ	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो कोठा विद्यालयको कक्षाकोठा सरसफाइ गर्ने बानी बसाल्न घर तथा विद्यालयमा उत्पन्न हुने फोहोरलाई तोकिएको स्थानमा राख्न स्वच्छ वातावरणप्रति सचेत भई वरपरको वातावरण सफा राख्न सहयोग गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप, वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप 	४
हाम्रा वरपरका वस्तु	<ul style="list-style-type: none"> वरपरका वस्तु तथा घटनासम्बन्धी खोजमूलक साधारण प्रश्नहरू गर्न वरपरको प्राकृतिक र मानव निर्मित वस्तुहरू पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> समालोचनात्मक सोचाइ सिप सिकाइ सिप, 	५
वस्तुका गुण	<ul style="list-style-type: none"> आफ्ना वरपरका वस्तुलाई आकार, साइज, गन्ध, चिसो, तातो, कडा, नरमलगायतका गुणहरूका आधारमा चिन्न र छुट्याउन 	<ul style="list-style-type: none"> रचनात्मक सोच सिप सिकाइ सिप 	६

विषयक्षेत्रपेज क्रियाकलाप

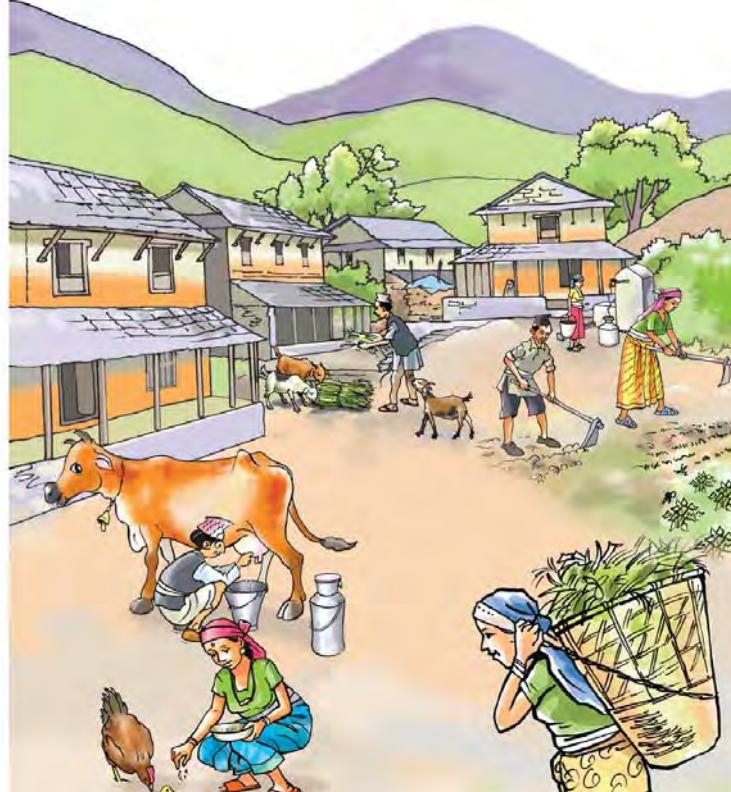
पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२७ को चित्र देखाई त्यहाँ भइराखेको गतिविधिहरूका बारेमा अन्तरक्रिया/छलफल गर्नुहोस् ।

छलफलका लागि प्रश्न

- महिलाले डोकोमा के बोकेकी होलिन् ?

- पुरुषले बाखालाई के दिँदैं छन् ?
- कुखुराले के खाँदै छ ?
- गाईको खुट्टनेर बालिटन राखेर के गर्दै गरेको होला ?
- मानिसहरू कोदालो लिएर के गरिराखेका छन् ?
- चित्रमा मान्छेले बनाएको र प्राकृतिक वस्तुहरू के के देख्नुभयो ?

हेराँ र बुझाँ :

परिचय

स्वस्थ जीवनका लागि सरसफाई आवश्यक छ। बालबालिकाहरूमा सानैदेखि स्वस्थकर बानी व्यवहारको विकास गराउनु यस पाठको उद्देश्य रहेको छ। यसका लागि आफ्नो कोठा, घर, आँगन र वरिपरि तथा विद्यालयको कक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, चमेनागृह, गाउँ, टोल आदि स्थानको सरसफाई गर्ने, फोहोर निश्चित स्थानमा फाल्ने, करेसाबारी र फूलबारीको हेरचाह गर्ने क्रियाकलापहरू यस पाठमा समावेश छन्।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्र, रेखात्मक चित्र, कुँचो, डस्टबिन, पेन्सिल, कापी तथा विभिन्न रङ्गीन पेन्सिलहरू सिकाई सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२८ मा दिइएको चित्र हेर्न लगाउनुहोस् र त्यहाँ के के गतिविधिहरू भइराखेका छन्, पालैपालो सबैलाई भन्न लगाउनुहोस्। यससँग सम्बन्धित निम्न प्रश्नमा आधारित भएर छलफल गर्नुहोस् :

- चित्रमा के के गरिरहेको देखनुभयो ?
- तपाईंको घर कक्सले सफा गर्नुहुन्छ ?
- घरबाट निस्केको फोहर कहाँ राख्नुपर्छ ?
- घर आँगन किन सफा राख्नुपर्छ ?
- नियमित रूपमा हात गोडा नधोएमा के हुन्छ ?
- परिवारसँग मिलेर घरको सरसफाई गर्दा तपाईंलाई कस्तो अनुभव हुन्छ ?

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १२९ को चित्रमा भउको गतिविधिहरूका बारेमा निम्नानुसार छलफल गर्नुहोस्।
  - के तपाईंको विद्यालय र कक्षाकोठामा पनि यस्ता गतिविधिहरू हुन्छन् ?
  - यस्ता कार्यमा तपाईं कत्तिको सहभागी हुनुहुन्छ ?

- विद्यालयबाट निस्केका फोहरहरू कहाँ राख्नु हुन्छ ?
- विद्यार्थीहरूलाई सरसफाइसम्बन्धी आफ्नो अनुभव सुनाउने अवसर दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३० का क्रियाकलापहरू विद्यार्थीहरूमा सरसफाइ गर्ने बानी विकास गर्नमा केन्द्रित छन् ।
- सरसफाइसम्बन्धी विद्यालय हाताको फिल्ड भ्रमण गराउनुहोस् र विभिन्न स्थानको सरसफाइको अवस्थाबारे अवलोकन गराउनुहोस् ।
- कक्षाबाहिर चउर, कम्पाउन्ड, धारा, शौचालय आदिको अवलोकन गराउनुहोस् ।
- फोहोर कहाँ कहाँ छन् सानो समूहमा छलफल गराई भन्न लगाउनुहोस् ।
- फोहोर भएका स्थानहरू सफा बनाउन अब के गर्ने ? कसरी गर्ने ? कहिले गर्ने ? कसले गर्ने ? अन्तरक्रिया गरी योजना बनाउनुहोस् ।
- विद्यालय वरपर सफा सुगंधर राख्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउनुहोस् ।

ठाउँ	सफा छ	फोहोर छ
कक्षाको भुइँ		
कक्षाको भित्ता		
डेस्क बैन्च		
लेढ्ने पाटी		
कक्षामा आउने बाटो		
हात धन्ते ठाउँ		
विद्यालयको चउर		
चमेना गह		
शौचालय		
फूलबारी		

क्रियाकलाप ४

- विद्यार्थीहरूको सहभागितामा कक्षाकोठामा पालना गर्नुपर्ने नियम तयार गरी यसको पालना भए नभएको नियमित अनुगमन गर्नुहोस् ।
- कक्षा नियम शैक्षिक सत्र सुरुमा नै तयार गर्नु उचित हुन्छ । तथापि नियमको पालना भए नभएको सम्बन्धमा पटक पटक अनुगमन गर्नुपर्छ ।
- विद्यालय वरपर सफा सुगंधर राख्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउनुहोस् ।
- क्रियाकलाप (घ) मा यही कक्षा नियमको विद्यार्थी आफैले स्वमूल्याङ्कन गर्न लक्षित छ ।

क्रियाकलाप ५

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३१ को चित्र अवलोकन गर्न भन्नुहोस्, पढ्न लगाउनुहोस् र त्यहाँ के के भएको रहेछ, प्रश्न सोध्नुहोस् । यस्तै क्रियाकलाप आफ्नो घरमा पनि गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

प्रश्नहरू

- तपाईंको घरको सरसफाइ कसले गर्दछ ?
- के तपाईंको घरमा पनि फूलबारी र करेसाबारी छ ?

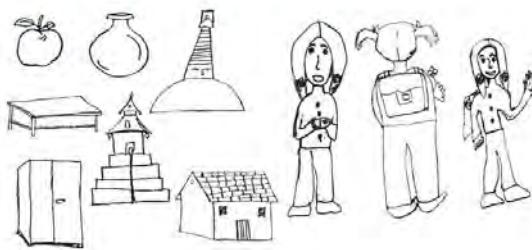
- फूलबारी र करेसाबारीको हेरचाह कसरी गर्नुपर्छ ?
- हामीले घर कसरी सफा राख्नुपर्छ ?
- घर वरिपरिको वातावरण कस्तो हुनुपर्छ ?
- स्वच्छ वातावरण किन आवश्यक छ ?

क्रियाकलाप ६

- पाठ्यपुस्तकको पेज न. १३२ मा दिइएको शब्द खोजे क्रियाकलाप विद्यार्थीहरूलाई आफै गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- आफूले बनाएका शब्दहरू साथीलाई सुनाउन भन्नुहोस् ।
- क्रियाकलाप (क) मा दिइएका विभिन्न चित्रहरू हेर्न लगाउनुहोस्, यसरी तै आफ्नो वरिपरि देखिने विभिन्न वस्तुहरूको चित्र कोर्न लगाउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको साथै आफूले कोरेका सबै चित्रहरूमा मनपर्ने रङ्गहरू भर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीले बनाएर रड भरेका चित्रहरूको अवलोकन गरी प्रशंसा गर्नुहोस् र अरू चित्र बनाउनका लागि प्रोत्साहित गर्नुहोस् । आफूले बनाएका चित्रहरू कक्षामा प्रदर्शन पनि गर्नुहोस् ।

तपाईंको वरपर भएका वातावरणको अवलोकन गरी मनपर्ने वस्तुको चित्र बनाएर रड भन्नुहोस् :

मूल्यांकन

सिकाइ उपलब्धि प्राप्तिका लागि गरिएका क्रियाकलापका आधारमा निम्न तरिकाद्वारा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

१. साधन १ : प्रश्नोत्तर

- वातावरण केलाई भनिन्छ ?
- वातावरण सफा किन गर्नुपर्छ ?
- वातावरण सफा नगर्नाले के हुन्छ ?
- तपाईंको कक्षाकोठाको सरसफाई कसले गर्दछ ?

२. साधन २ : रुजुसूची मूल्यांकन

निम्नानुसार रुजुसूची बनाई पाठसँग सम्बन्धित विद्यार्थीका सिकाइ व्यवहार मूल्यांकन गर्नुहोस् :

क्रियाकलाप	छ	छैन	कैफियत
कक्षाको भुइँमा रहेका कागजका टुक्राहरू टिप्पे गरेको			
फोहोरदानीमा फोहोर राख्ने बानी गरेको			
डेक्स र भित्तामा जथाभावी लेख्ने गरेको			

कक्षाकोठा वरपर रहेको फोहोर टिप्पे गरेको			
शौचालय सफा राख्ने काममा सहयोग गर्ने गरेको			
सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुने गरेको			

➤ तल दिइएका जस्तै प्रश्नहरू तयार गरी मूल्यांकन गर्नुहोस् :

तलका भनाइहरू ठिक भए ठिक (✓) र बेठिक भए बेठिक (✗) चिह्न लगाउनुहोस् ।

- कक्षामा आउने/जाने बाटो सफा नभए पनि हुन्छ ।
- सफा गर्दा निस्किएको फोहोर फोहोरदानीमा राख्नुपर्छ ।
- पालो लगाएर दिनदिनै कक्षाकोठा सफा गर्नुपर्छ ।
- कक्षाकोठाको झ्यालका सिसा पुछ्नुपर्दैन ।
- लेख्ने पाटी सफा गरिरहनु पर्दैन ।
- कक्षाकोठाबाट निस्केको फोहोर झ्यालबाट फाल्नुपर्छ ।

➤ पेज न. १३२ को शब्द खोज्ने कार्य गर्न लगाएर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित कार्यकलाप

- विद्यार्थीहरूलाई क्षेत्र भ्रमणका रूपमा नजिकैको टोलमा लगेर त्यहाँको वातावरणीय सरसफाईको अवलोकन गराउँदै यस सम्बन्धमा मौखिक रिपोर्ट बताउन लगाउनुहोस् ।
- साप्ताहिक वा पाक्षिक रूपमा विद्यालय र वरिपरिको सरसफाइ कार्यक्रममा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउनुहोस् ।

परिचय

हाम्रो वरपर पाइने वस्तुहरूमा प्राकृतिक र मानिसले बनाएका वस्तुको नाम लगाउने, ती वस्तुबाटे परिचित हुने, विभिन्न वस्तु तथा घटनासँग सम्बन्धित खोजमूलक प्रश्नहरू सोध्ने, जिज्ञासा राख्ने जस्ता क्रियाकलापलाई यस पाठले प्राथमिकता दिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

घर, गाडी, खेलौना, पहाड, रुख, ढुङ्गा, माटो, पेन्सिल, चरा मुसा, फूल, टिभी, कुर्सी आदिका चित्र तथा विभिन्न रड, गम साथै सान्दर्भिक सामग्रीहरू

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३३ को चित्रको अवलोकन गरी वस्तुहरू पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।
- वस्तुहरू कुन कुन सजीव र कुन कुन निर्जीव हुन् ? कुन वस्तुको रड कस्तो छ ? के तपाईंको वरपर पनि यस्ता वस्तुहरू छन् ? कुन कुन वस्तु प्राकृतिक र कुन कुन मानिसले बनाएका हुन् ? लगायतका प्रश्नहरू गरी छलफल गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३३ को क्रियाकलाप (क) पढौं र बुझौं सँग सम्बन्धित अनुच्छेद समूहमा पढ्न लगाउनुहोस् । चित्रमा भएका वस्तुहरूमध्ये मानिसले बनाएका वस्तुहरू र प्राकृतिक वस्तुहरूको छुटाछुटै सूची बनाउन लगाउनुहोस् ।
- दुईओटा समूहका सूचीहरूमा परेका वस्तुहरूको तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३४ को क्रियाकलाप (ख) को अभ्यास विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउनुहोस् ।
- क्रियाकलाप (ग) मा दिइएको तालिकामा मानिसले बनाएका र प्राकृतिक वस्तुका नाम लेख्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पुस्तकको पेज न. १३५ को क्रियाकलाप (घ) को चित्रमा जस्तै म्युजिकल चेयर खेल खेलाउनुहोस् ।
- हरेक पटक खेलबाट बाहिरिने विद्यार्थीले एक एकओटा प्राकृतिक र मानव निर्मित वस्तुको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- एक पटक भनेको वस्तु दोहोच्याउन नपाउने नियम बताउनुहोस् ।
- क्रियाकलाप (ङ) ले विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वरपरका वस्तु वा घटनाप्रति खोजमूलक प्रश्नहरू गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- बालबालिकाहरूलाई वरपर अवलोकन गराई देखिएका विभिन्न वस्तु तथा घटनाहरूका सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोध्ने तथा कारण र प्रभाव अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूले गरेको तर्क सही नै हुनुपर्छ भन्ने नठाउनुहोस् । यी त उनीहरूलाई विज्ञानको प्रक्रियागत सिप सिकाउने क्रियाकलाप हुन् । उनीहरूलाई स्वतन्त्र रूपमा सोच्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठाभन्दा बाहिर लानुहोस् । सबैलाई वरिपरि हेर्न लगाउदै त्यहाँ देखिएका विभिन्न गीतविधिहरूका सम्बन्धमा निम्नअनुसारका खोजमूलक प्रश्न सोधी छलफल गर्न लगाउनुहोस् । तलका प्रश्नहरू सही उत्तर खोजी गर्नेभन्दा पनि विद्यार्थीहरूलाई जिज्ञासु बनाउने र वरपरका वस्तु तथा घटनाका सम्बन्धमा विभिन्न तर्क वितर्क गर्ने सिप विकास गर्न लक्षित छन् ।
  - पानी कसरी पर्दै ?
  - चरा कसरी उडेको होला ?
  - घाम कसरी लागेको होला ?
  - हवाईजहाज कसरी उडेको होला ?
  - बादल कसरी बनेको होला ? यसले के गर्दै ?
- यस्ता खोजमूलक प्रश्नहरू सोधन विद्यार्थीहरूलाई उत्प्रेरित गर्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको प्रशंसा गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

- सकेसम्म धेरै मानव निर्मित वस्तु र प्राकृतिक वस्तुहरूको चित्रहरू सङ्कलन गर्नुहोस् ।
- कक्षामा भएका विद्यार्थीलाई दुई समूह बनाई एउटा समूहलाई मानव निर्मित वस्तु र अर्को समूहलाई

सोल खेलौ :

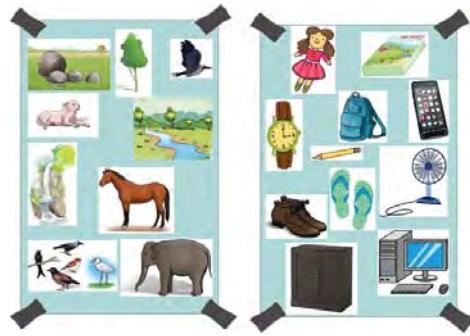
चित्रमा के के भइरहेको छ ? साथीसँग छलफल

कमिलाहरू किन
ताँतीमा हिँडेका
होलान् ?

काग किन भुइतिर
हेँ गोलो घेरामा उडेका
होलान् ?

प्राकृतिक वस्तुहरू चिनेर पाठ्य तथा कार्यपुस्तको पेज न. १३६ (छ) मा जस्तै पोस्टर बनाउन लगाउनुहोस् । उनीहरूको काम कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाई मूल्यांकन तथा आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(पाठ्य तथा कार्यपुस्तको पेज न. १३७ (ज) सँग सम्बन्धित)

- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वरिपरि आफूले देखेका जानेका विभिन्न वस्तुहरू सम्झेर ती वस्तुहरूमध्येबाट मानिसले बनाउन सक्ने पाँच र मानिसले बनाउन नसक्ने पाँचओटा वस्तुहरूको नाम लेख्न लगाउनुहोस् ।
- ती नाम साथीहरूको समूहमा प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् सो कामको प्रशंसा गर्नुहोस् ।

मानव निमित र प्राकृतिक वस्तुहरूका पाँच चैर्चअटा नाम लेनुहोस् :

क्र. सं.	मानिसले बनाउन सक्ने	मानिसले बनाउन नसक्ने
१.		
२.		
३.		
४.		
५.		

क्रियाकलाप ७

- विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठा बाहिर लैजानुहोस् र वरपर पाइने विभिन्न वस्तुहरू जस्तै : छेस्का, ढुङ्गाका टुक्रा, पात, प्लास्टिक, कागज आदि सड्कलन गर्न लगाउनुहोस् । त्यस कार्यमा आफूले पनि सघाउनुहोस् ।
- त्यसरी सड्कलन गरिएका वस्तुहरू जोडेर पेज न. १३७ को क्रियाकलाप (भ) मा दिइए जस्तै विभिन्न आकृतिहरू बनाउन लगाउनुहोस् र विद्यार्थीको कामको प्रशंसा तथा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

- सिकाइ क्रियाकलाप गर्ने क्रममा प्राकृतिक र मानिसले बनाएका वस्तुहरू चिन्न सके नसकेको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- वरपरका विविध वस्तु तथा घटनाहरूसँग सम्बन्धित के ? किन ? कसरी ? लगायतका साधारण खोजमूलक प्रश्नहरू सोधी विद्यार्थीलाई तर्क गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीको प्रतिक्रियाका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीले तयार गरेका प्राकृतिक र मानिसले बनाएका वस्तुहरूको पोस्टर तथा विभिन्न आकृतिको स्तर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

कक्षाकोठाबाट बाहिर जानुहोस् । प्रकृतिमा भएका विभिन्न वस्तुहरू सड्कलन गर्नुहोस् । सड्कलन गरिएका वस्तुहरूबाट विभिन्न आकृति बनाउनुहोस् :

परिचय

विभिन्न गुणहरू जस्तै : आकार, साइज, गन्ध, स्वाद, चिसो तातो, कडा, नरम आदिका आधारमा विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना वरपरका वस्तुहरूलाई चिन्न र छुट्याउन सक्षम बनाउने अपेक्षा यस पाठमा गरिएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

विभिन्न साइज, आकार गन्ध, कडा, नरम, चिसो, तातो, गुलियो, नुनिलो, अमिलो, पिरो गुण भएका वस्तुहरूको आवश्यक चित्र तथा वास्तविक वस्तुहरूका नमुना जस्तै : नुन, चिनी, खुर्सानी, ढुङ्गा काठ आदि ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३८ मा दिइएको चित्रहरू हेरेर वस्तुका गुणहरू छलफल गर्नुहोस् ।
  - कुन कुन वस्तुका आकार चारपाटे छन् ?
  - कुन कुन वस्तुहरू गोलाकार छन् ?
  - खुर्सानीको स्वाद कस्तो हुन्छ ?
- वस्तुका थप गुणहरू सिकाउन आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(पेज न. १३८ को अनुच्छेदसँग सम्बन्धित)

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३८ को अनुच्छेद सबैलाई पालैपालो पढ्न लगाउनुहोस् र अनुच्छेदका आधारमा निम्न प्रश्न गर्नुहोस् र उत्तरको अपेक्षा गर्नुहोस् ।

- के सबैको घरको आकार उस्तै हुन्छ ?
- के रुख र भारको साइज बराबर हुन्छ ?
- कुन कुन वस्तु गोलो, चारपाटे, तीनकुने, लाम्चो र डल्लो हुन्छ ?
- लामो र छोटो वस्तु देख्नुभएको छ ? उदाहरण दिन सक्नुहुन्छ ?
- खानेकुरा कस्ता कस्ता स्वादका हुन्छन् ?
- के सबै वस्तुहरूको गन्ध उस्तै हुन्छ ?
- माथि सोधिएका प्रश्नसँग सम्बन्धित कुनै थप अनुभव विद्यार्थीसँग भए सुनाउने अवसर दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३९ को क्रियाकलाप
(क) मा दिइएको चित्र हेर्न लगाई तिनीहरूको आकारका आधारमा खाली ठाउँमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

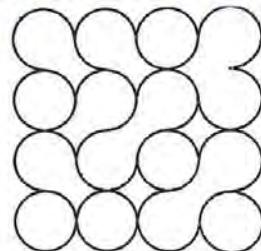
 वस्तुका आकार चिनौं र लेखौं :

	चारपटे		

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १३९ को क्रियाकलाप
(ख) को चित्र हेरी त्यसभित्र भएका गोलो आकारलाई मात्र रड भर्न लगाउनुहोस् र त्यसमा कतिओटा गोलाहरू छन् पत्ता लगाउन भन्नुहोस् ।

 गोलो आकारमा रातो रड भर्नै :

क्रियाकलाप ५

- विद्यार्थी पुस्तक पेज न. १४० को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएका वस्तुहरू चिनेर तिनीहरूको स्वाद कस्तो हुन्छ आपसमा धर्का तानेर जोडा मिलाउन भन्नुहोस् । अन्य खानेकुराहरूको स्वादका सम्बन्धमा समेत छलफल गराउनुहोस् ।

 धर्का तानेर जोडा मिलाउनुहोस् :

	अमिलो
	गुलियो
	पिरो
	तितो

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४० को क्रियाकलाप (घ) को थैलीले सङ्केत गरेका क्रियाकलाप निम्नानुसार गराउनुहोस् ।

 थैलीभित्रका वस्तुहरूको अवलोकन गरी छलफल गर्नुहोस् ।

	वस्तुको मिल्दो गुणमा ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :
☐	लाम्चो
☐	नरम
☐	तिखो
☐	डल्लो
☐	कडा

खेल विधि

- एउटा थैली वा अपारदर्शक भोलामा गोलो, चेप्टो, नरम, कडा, तीनकुने, लाम्चा, साना, ठुला विभिन्न वस्तुहरू राख्नुहोस् ।
- सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो उक्त भोला छाम्न लगाई कति कतिओटा गोला, चेप्टा, नरम कडा, तीनकुने आदि वस्तुहरू भेटिए अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।
- त्यसभित्र भएका वस्तुहरू एक एक गरी थैली वा भोलाबाट झिकेर देखाउदै तिनका गुणहरू भन्न लगाउनुहोस्, जस्तै : लाम्चो, तिखो, डल्लो, नरम, कडा आदि ।
- कुन कुन गुणका वस्तुहरू रहेछन्, पाठ्यपुस्तकमा दिइए जस्तै रुजुसूची बनाई ठिक चिह्न लगाउन भन्नुहोस् ।
- बाहिरबाट छामेर गरिएको गुणको अनुमान र वास्तविक नतिजाको तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(पेज १४१ (ङ) सँग सम्बन्धित)

- विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठाभन्दा बाहिर लैजानुहोस् र वरिपरि देखिएका साना ठुला वस्तुहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- पाठ्यपुस्तकमा दिइएको तालिकामा ठुला र साना वस्तुहरूको नाम लेख्न लगाउनुहोस् ।

हेर्ने र सुन्नी बनाउँ :
कक्षाकोठा बाहिर जानुहोस् । बाहिर देखेका ठुला र साना वस्तुहरूको नाम लेउनुहोस् :

ठुलो वस्तु	साना वस्तु
१. रब	१. फार
२.	२.
३.	३.
४.	४.
५.	५.

धर्को तानेर जोडा मिलाउनुहोस् :

लय र तालमा गीत गाउँ :

- मिल्ने शब्द तानेर खाली ठाउँ भरौँ :
- (अ) सौरो ..... वस्तु हो । (ताम्हो/डल्हो)
  - (आ) किताब ..... वस्तु हो । (गीलो/चारपाटे)
  - (इ) अदुवा ..... वस्तु हो । (बाला भाएको/बाला नभएको)
  - (ई) चिरी ..... वस्तु हो । (अमिलो / गुलियो)
  - (उ) मेचभन्दा खाट ..... वस्तु हो । (सानो/कुणो)
  - (ऊ) बुट्टो बोरा ..... वस्तु हो । (चिल्हो/खुणो)

घरमा खेर गएका विभिन्न सामग्रीहरू जस्तै कपडा कागज आदि टाईर जोलाज बनाउँ :

क्रियाकलाप ८

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४२ को क्रियाकलाप (छ) को गीत लय र तालमा आफूले गाउनुहोस् ।
- त्यसरी नै विद्यार्थीहरूलाई सँगसँगै गाउन लगाउनुहोस् ।
- त्यहाँ भनिएनुसारका वस्तुका गुणहरूका सम्बन्धका छोटा प्रश्नहरू गर्दै मूल्यांकन गर्नुहोस्, जस्तै : करेलाको स्वाद कस्तो हुन्छ ? तातो दुध पिउनुभएको छ ? तपाईंले अमिलो चिज के के खानुभएको छ ?

क्रियाकलाप ९०

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४३ को क्रियाकलाप (ज) मा हेर्न लगाई दिइएका खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द छानेर लेख्न लगाउनुहोस् र सो कार्यको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९९

- विद्यार्थीहरूलाई घरबाट खेर गएका कागज, कपडा, सिन्का, दाउरा, विभिन्न किसिमका अन्नका दाना बिरुवाका पात आदि लिएर आउन भन्नुहोस् ।
- तिनै चिजहरूलाई टाँसेर कोलाज बनाउन सिकाउनुहोस् । त्यसरी तयार भएको कोलाज प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीका कामको कुनै तीनओटा सकारात्मक कुरा भनिदिनुहोस् ।

मूल्यांकन

- विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तु र गरिएका क्रियाकलापका आधारमा छोटा, छोटा प्रश्नहरू सोधेर मूल्यांकन गर्नुहोस्, यदि विद्यार्थीहरूले जवाफ दिन सकेन् भने फेरि थप अभ्यास र क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा दिइएका अभ्यासहरू विद्यार्थीहरूले गर्न सकेन्सकेको मूल्यांकन गर्नुहोस् । आवश्यकताअनुसार थप सिकाइ क्रियाकालाप गराउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूले आफ्ना वरपरका वस्तुहरूलाई आकार, साइज, गन्ध, चिसो, तातो, कडा, नरमलगायतका गुणका आधारमा चिन्न र छुट्याउन सकेन्सकेको कुरा सुनिश्चित गर्नुहोस् । यसका लागि समूह कार्य प्रश्नोत्तर, रुजुसूची, श्रेणी मापन जस्ता विधि अपनाइ मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तृत क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १२

- चिप्लो, नरम, कडा, खस्मो गुण भएका विभिन्न वस्तुहरू सङ्कलन गरी विद्यार्थीलाई पालैपालो छुन र छाम्न लगाउनुहोस् । छामेका आधारमा तलको तालिका भर्न लगाउनुहोस् :

चिप्ला वस्तुहरू	खस्मा वस्तुहरू	नरम वस्तुहरू	कडा वस्तुहरू

क्रियाकलाप १३

- कक्षाका विद्यार्थीहरूलाई दुई समूहमा बाँडनुहोस् र दुई समूहमध्ये एक समूहको आँखा बन्द गर्न लगाउनुहोस् ।
- सबैको हातमा एक एकओटा प्लेट दिई त्यसमा नुन, चिनी, अमिलो, तितो र पिरो वस्तु राखिदिनुहोस् ।
- त्यसपछि शिक्षकको सङ्केतपछि पालैपालो प्लेटको वस्तु चाख्नुपर्ने कुरा बताउनुहोस् र वस्तु चाखिसकेपछि नाम भन्न नपाइने तर सङ्केत निम्नानुसार गर्नुपर्ने कुरा बताउनुहोस्, जस्तै :
  - पिरो भए : स्सु, स्सु ..... गर्ने
  - अमिलो भए : मुख चाउरी पारी खुम्च्याउने
  - गुलियो भए : आहा भन्नुपर्ने
  - तितो भए : जिब्रो बाहिरी निकालेर मुख बिगार्नु पर्ने
  - नुनिलो भए : जिब्रो पढकाउनु पर्ने
  - कुनै स्वाद नभएको भए : चुप लागेर बस्नुपर्ने

- त्यसै कक्षाकमा अर्को समूहका साथीहरूले भने चाख्ने साथीहरूको सङ्केतका आधारमा उसले चाखेका वस्तुको स्वाद भन्नुपर्ने हुन्छ ।
- सङ्केत हेरेर गुण मिलाउन सकेमा चाख्ने र भन्नेलाई स्याबासी दिनुहोस् । यसरी नै केहीबेर यो खेल खेलिसकेपछि वस्तु देखाई त्यसको नाम र स्वादका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।
- यसरी नै गन्ध आउने र नआउने विभिन्न वस्तु जम्मा गरी सुगन लगाएर तथा ठुला, लामा, छोटा साना वस्तु प्रदर्शन गरी तुलना गर्न लगाएर तथा छलफल गराएर वस्तुका गुणहरू बुझाउनुहोस् ।
- तातो, चिसो पानी तथा वस्तु छाम्न, छुन लगाएर आगो र घाममा राखेको वस्तु तातो हुने, छायामा राखेको धातुका भाँडा, बरफ चिसो हुने कुरा उदाहरणसहित बताउनुहोस् ।

विषयक्षेत्र अवधिभरको मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज १४० मा उल्लिखित दुईओटा मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै फारामको “नियमित पढाइ पछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेन्तीको, मूल्यांकनको मिति र अंकन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अंकन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अंकन) सुनिश्चत भएपछि पुन : मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेन्तीको, मूल्यांकनको मिति र अंकन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अंकनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालन प्रयोग गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १४० मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । नतिजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावकको प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

मेरो सिर्जना

परिचय

बालबालिकाहरूमा विभिन्न प्रतिभाहरू रहेका हुन्छन् । उनीहरूमा भएको सिर्जनात्मक प्रतिभाको प्रस्फुटन गराउनु यस विषयक्षेत्रको मुख्य उद्देश्य हो । गीत, सङ्गीत, कला, अभिनय, बाजागाजा आदि क्रियाकलापहरूमा विद्यार्थीहरूलाई संलग्न गराई खुला वातावरणमा सिकाइ क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएमा उनीहरूमा भएको प्रतिभा प्रस्फुटन गर्न सकिन्छ । बालबालिकाहरूको सिर्जनात्मक क्रियाकलपालाई यस पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका विभिन्न विषयवस्तुसँग जोडेर सिकाइका एकीकृत क्रियाकलापहरू विकास गरी सञ्चालन गर्न सकिने छ ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ घण्टा (२०)
विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील भएर गरिने कार्यहरू (जस्तै चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्ने लगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि			३
रेखाचित्र	<ul style="list-style-type: none"> आकृति विहीन छपाइ कार्य गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> प्रयोग सिप 	२
हाम्रो घर	<ul style="list-style-type: none"> अन्य पाठमा एकीकरण गरिएको 	<ul style="list-style-type: none"> रचनात्मक सोच सिप 	२
माटोबाट सामान बनाउने	<ul style="list-style-type: none"> माटो, पिठो आदिमा विभिन्न आकृतिका वस्तुले थिचेर आकार प्रकार बनाउन 	<ul style="list-style-type: none"> प्रयोग सिप 	५
खेल खेलौं	<ul style="list-style-type: none"> अन्य पाठहरूसँग एकीकरण गरिएको 	<ul style="list-style-type: none"> आत्मबल विकास सिप 	२
गाओ, बजाओ र नाचौं	<ul style="list-style-type: none"> सुनेका स्थानीय गीतहरू समूहमा र एकलै गाउन समूहमा राष्ट्रिय गान तथा राष्ट्रिय भावनाका गीत गाउन एकल वा समूहमा ताली बजाउन बालगीत तथा कक्षागत गीत ताली बजाउदै गाउन आफूले सिकेका गीतहरू लय, ताल र भाव मिलाई एकल र सामूहिक नृत्य गर्न स्थानीय बाजाहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> आत्मबल विकास सिप प्रयोग सिप रचनात्मक सोचाइ सिप 	६

विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल

पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४४
को चित्र अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् र यस
सम्बन्धमा निम्नानुसार प्रश्नोत्तर र छलफल
गराउनुहोस् ।

- चित्रमा के के देखिन्छ ?
- तपाईंहरूले पनि यस्ता चित्रहरू बनाउने
गर्नुभएको छ ?
- तपाईं के के चित्र बनाउन सक्नुहुन्छ ?

हेरौँ, चिनौँ र भनौँ :

परिचय

यस पाठमा विद्यार्थीहरूमा माटाको धुलो वा बालुवामा औंला, सिन्का, चक र मार्कर तथा पेन्सिलको प्रयोग गरेर विभिन्न रेखा कोर्ने तथा रेखाहरूबाट आकृति बनाउने सिप विकास गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।
शैक्षणिक सामग्री

विभिन्न रेखा र रेखाचित्रहरू, माटो, धुलो, बालुवा सिन्का सिसाकलम स्केल कापी, चक, मार्कर, बोर्ड (पाटी) आदि ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४५ का चित्रहरू विद्यार्थीहरूलाई स्वतन्त्र रूपमा विभिन्न प्रकारका रेखाहरू कोर्न सिकाउनेतरफ लक्षित छन् ।
- सुरुमा यो पेजमा भएका रेखाचित्रहरू माथि नै कोर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई आफूखुसी माटो, धुलो वा बालुवामा हातका औंला वा सिन्काले विभिन्न रेखाहरू कोर्न लगाउनुहोस् ।
- त्यसपछि क्रमशः कापी वा शैक्षणिक पाटीमा पेन्सिल, चक, मार्करको प्रयोग गरी रेखाहरू कोर्न लगाउनुहोस् ।
- पटक पटक यस्तै अभ्यास गराउनुहोस् । रेखाहरूबाट घर, रुख वा अन्य मनपर्ने चित्र वा आकृति बनाउन लगाउनुहोस् । राम्रा आकृतिको प्रशंसा गर्नुहोस् ।
- चित्र कोर्न रुचि देखाउने विद्यार्थीहरूलाई विशेष सहायता र प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

हेरौं र अभ्यास गरौं :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४६ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका जस्ता रेखाहरू कोर्ने अभ्यास गराउनुहोस् । कोरिएका रेखाहरूको नामसमेत सोध्दै उत्तरका लागि सहजीकरण गर्नुहोस् ।

रेखा कोर्ने अभ्यास गर्नुहोस् :

(अ) सिंधा रेखा	
(आ) वाङ्गो रेखा	
(इ) छडके रेखा	
(ई) थोप्ले रेखा	
(उ) चक्रीय रेखा	

- कापीमा फरक फरक आकृतिका तीन तीनओटा चित्र कोर्न लगाई कोरिएका आकृतिहरूको मूल्याङ्कनका साथै प्रशंसा गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४६ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएको चित्र हेर्न लगाई ती रेखा चिनेर त्यहाँ सोधिएअनुसारको खाली ठाउँ भर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

 (३) यो ..... रेखा हो ।

(४) यो ..... रेखा हो ।

(५) यो ..... रेखा हो ।

(६) यो ..... रेखा हो ।

(७) यो ..... रेखा हो ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४७ को क्रियाकलाप (ग) को चित्र अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् साथै विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठा बाहिर लगी विद्यालय वरपर देखिएका विभिन्न वस्तुहरूको आकृति कापीमा कोर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

 (८) विद्यालय बरिपरि देखिएका विभिन्न वस्तुहरूको आकृति कोर्नुहोस् :

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४७ को क्रियाकलाप (घ) का चित्रहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- ती मोडलहरू के केका हुन्, उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् ।
- खेर गएका विभिन्न वस्तुहरू (दुड्गा, सिन्का, काठ, बट्टा, सिसी, प्लास्टिक आदि) जम्मा गर्न लगाई ती वस्तुहरू जोडेर चित्रमा देखाइए जस्तै के के मोडलहरू बनाउन सकिन्छ, त्यसको अभ्यास गराउनुहोस् ।
- बनाएका मोडलहरू कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् ।
- विभिन्न समयमा विद्यार्थीहरूले बनाएका मोडेलहरू सङ्कलन गरी प्रदर्शन गर्ने कार्यक्रमको आयोजना गर्नुहोस् ।

 (९) खेर गएका विभिन्न वस्तुहरू बट्टा, सिलाईका काटी, सिसी जस्ता वस्तुहरू जम्मा गरी विभिन्न मोडलहरू बनाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ६

- विद्यार्थीहरूलाई पेन्सिल र स्केलको सहायताले यस्ता Δ , आकृतिहरू धेरै सङ्ख्यामा बनाउन लगाउनुहोस् ।
- तिनै आकृतिहरूको प्रयोग गरेर विभिन्न डिजाइनहरू (patterns) बनाउने अभ्यास गराउनुहोस् र मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- विद्यार्थीहरूलाई चिम्टाइलो (मुछेको) माटो उपलब्ध गराउनुहोस् ।
- उक्त माटोबाट चारपाटे, गोलो, बेलनाकार, आयातकार, बाटुलो आकारका आकृति बनाउन लगाउनुहोस् ।
- यसरी बनाइएका आकृतिहरूलाई जोडी त्यसबाट पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४८ मा देखाएर जस्ता र अन्य आकृतिहरू निर्माण गर्न लगाउनुहोस् र प्रशंसा गर्नुहोस् ।

(घ) मूल्यांकन

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको अभ्यासहरू राम्रोसँग गर्न सके नसकेको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- आकृतिविहिन छपाइ कार्य गर्न सके नसकेको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

परिचय

यस पाठमा घरलाई आधार मानेर विभिन्न आकारहरू सिकाउने तथा विभिन्न आकृतिहरू कोर्ने अभ्यास गराउने उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै कक्षागत गीत गाउने तथा शिक्षकको निर्देशनमा एकल वा संयुक्त रूपमा नाच्ने अभ्यास गराउने क्रियाकलापहरू यस पाठमा समावेश गरिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित दृश्यसामग्रीहरू, घरको चित्र, पेन्सिल, कटर, इलेजर, विभिन्न रडहरू सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १४९ को चित्र हेर्न लगाउनुहोस् र उक्त पेजमा दिइएका प्रश्नहरूका आधारमा विद्यार्थीहरूको जवाफ सुन्नुहोस् । आवश्यक परे यस्ता अरू प्रश्न राख्न सकिने छ ।
- आफ्नो घरका छाना वा छुतको आकार, रड र घरका अन्य भागहरूका सम्बन्धमा अभिव्यक्ति दिन लगाउनुहोस् ।

हेर्ने र भन्ने :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५० को चित्र हेर्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा दिइए जस्तै आफूले पनि घरका आकृतिहरूको चित्र तथा आफूखुसी विभिन्न मान्धे, पशुपन्धी, जनावर, रुख, बिरुवा, मोटर आदिको चित्र बनाउन भन्नुहोस् ।
- बनाएका चित्रहरूको प्रशंसा गर्नुहोस् । आफूले बनाएका चित्रहरू साथीहरूलाई प्रदर्शन गर्दै चित्रमा के देखाउन खोजेको हो, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

पेन्सिलको मदतले विभिन्न घरका आकृतिहरू रेखाइकन गर्नुहोस् :

विभिन्न खालका काल्पनिक चित्र बनाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५१ को क्रियाकलाप (ख) को चित्र हेर्न लगाई दिइएको खाली ठाउँमा घरका भागहरूको नाम र ती भागहरूको आकार लेख्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीका कार्यको अवलोकन गरी त्यसको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

 घरका भागहरूको नाम र आकार लेख्नुहोस् :

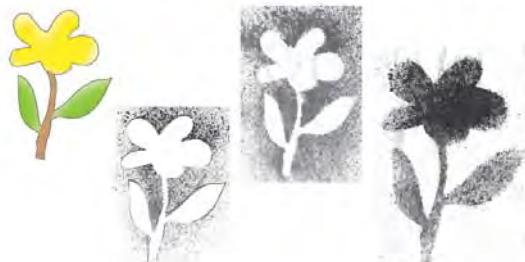

१. छाना त्रिभुजाकार.....
२. .....
३. .....
४. .....

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५१ को क्रियाकलाप (ग) मा देखाइए जस्तै कागजका विभिन्न आकृतिहरू बनाई त्यसलाई कैचीले काटेर निकाल्न लगाउनुहोस् ।
- आकृति कापीमाथि राखेर रड भर्न लगाउनुहोस् । अब कापीमाथिबाट आकृति निकाल्न लगाउनुहोस् । चित्र कस्तो बन्यो प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् । (टेम्प्लेट विधि)
- यस्तै अन्य वस्तुहरूका नमुना लिई आकृति छपाइ गराउनुहोस् ।
- कापीमा मैनले आकृति बनाएर त्यसमाथि रड दल्न भन्नुहोस् । कस्तो आकृति बन्यो, प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

 कागजका विभिन्न आकृतिहरू बनाई ती आकृतिअनुसार कैचीले काटनुहोस् । आकृतिमा रड भरी छपाइ गर्नुहोस् :

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५२ का चित्रहरूको अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने कुनै कथाका बारेमा पाठ्यपुस्तकमा दिइए जस्तै गरी चित्र कोरी त्यसमा रड भर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीले के सोचेर चित्रहरू कोरेका हुन्, सबैका सामु भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५३ को गीत हाउभाउसहित आफूले गाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई पनि यो गीत सँगसँगै गाउन लगाउनुहोस् ।
- यो अभ्यासलाई पटक पटक दोहोच्याउनुहोस् ।
- समूहमा र एकल रूपमा गाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- युट्युबमा यो गीतको भिडियो विद्यार्थीहरूलाई देखाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई यो गीत स्थानीय लयमा गाउन प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

हामी धेरै साना छौं, हाम्रो मुटु सानो छ
यो सानो मुटुमा विशाल देश छ
यो देशलाई उठाउने हाम्रे सानो हात छ
यो सानो हातको पौरख ठुगो छ

हामी धेरै साना छौं, हाम्रो मुटु सानो छ
हाम्रो टाउको सानो छ, यो सानो टाउकोमा देश घुमिरहन्छ, देश घुमिरह
यो सानो टाउकोमा हाम्रो टाउको सानो छ
यो सानो टाउकोमा देश घुमिरहन्छ, देश घुमिरहन्छ
हाम्रो खुट्टा सानो छ
यो सानो खुट्टाले देश बोकीहिँदछ, देश बोकी हिँदछ
यो सानो खुट्टाले हाम्रो खुट्टा सानो छ
यो सानो खुट्टाले देश बोकी हिँदछ, देश बोकी हिँदछ
हामी धेरै साना छौं, हाम्रो मुटु सानो छ
हाम्रो आँखा सानो छ
यो सानो आँखामा सुन्दर देश छ, सुन्दर देश छ
यो सानो आँखामा हाम्रो आँखा सानो छ
हाम्रो बोली सानो छ, यो सानो बोलीमा देशको गीत छ, देशको गीत छ
यो सानो बोलीमा देशको गीत छ, देशको गीत छ
हामी धेरै साना छौं, हाम्रो मुटु सानो छ

क्रियाकलाप ७

- कुनै गीतको साथमा मादल र ताली बजाउदै आफू नाच्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पेज न. १५४ मा जस्तै गरी पालैपालो नाच्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- बालबालिकाहरूलाई सुरुमा समूहमा र रुचि देखाउनेहरूलाई एकल वा जोडीमा नाच्न लगाउनुहोस् ।
- नाच्न जान्ने र बढी रुचि देखाउने विद्यार्थीहरूलाई नाच्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थीले कोरेका चित्रहरू हेरेर, घरका भागहरू, आकार र रडका बारेमा गरेको वर्णन तथा अन्य क्रियाकलापहरूको स्तर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- हरेक दिन पहिलो घन्टीको सुरुमा कक्षागत गीत गाउन अभ्यास गराउनुहोस् ।
- बालबालिकालाई प्रत्येक दिन बाटामा हिँदा वरिपरि देखिने विभिन्न दृश्य, फोटोहरूको चित्र कोरेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

परिचय

यस पाठले माटोबाट विभिन्न सामान बनाउने काममार्फत बालबालिकाहरूमा निहित प्रतिभाहरू प्रस्फुटन गर्ने उद्देश्य लिएको छ । पाठका क्रियाकलापहरूमा माटोलाई मुख्य त्यसबाट लाम्चो, चारपाटे, बेलनाकार तथा चतुर्भुज आकारका वस्तुहरू बनाउने र त्यसबाट फेरि विभिन्न खेलौनाहरू बनाउने अभ्यासलाई जोड दिइएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

माटो वा क्लेबाट विभिन्न आकृतिका नमुना सामग्रीहरू
सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५५ को चित्र हेर्न लगाउनुहोस् ।
- माटो मुख्यत र त्यसबाट विभिन्न सामान बनाउने तरिका प्रदर्शन गर्नुहोस् ।
- प्रत्येक विद्यार्थीलाई मुख्यको माटो दिई मन लागेका विभिन्न आकृतिहरू बनाउन लगाउनुहोस् ।
- माटोका सामान सुरक्षित स्थानमा सुकाउन भन्नुहोस् । सुकिसकेका सामानमा सुहाउँदो रङ लगाउन भन्नुहोस् ।
- विद्यार्थीले बनाएका सामानहरू कक्षामा सबैका सामु प्रस्तुत गर्ने अवसर दिनुहोस् । विद्यार्थीका कार्यको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५५ को क्रियाकलाप (क) को अनुच्छेद पढेर सुनाउनुहोस् र निम्न प्रश्नहरूका आधारमा छलफल गर्नुहोस् :
  - माटो कहाँ पाइन्छ ?
  - माटोबाट विभिन्न आकृतिहरू बनाउन माटोलाई के गर्नुपर्छ ?
  - मुख्येको माटोबाट के के बनाउन सकिन्छ ?

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५६ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका चित्रहरू हेर्न लगाउनुहोस् ।
- मुछिएको माटो वा पिठोमा विभिन्न वस्तुहरू जस्तै : पात, चुरा, हात आदि राखेर थिची आकृति छाप्न सकिने सम्बन्धमा छलफल गर्दै नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् ।
- नमुनाअनुसार विद्यार्थीहरूलाई वस्तुहरूको आकृति बनाउन लगाउनुहोस् ।
- छापिएका आकृति सुरक्षित ठाउँमा सुकाउन भन्नुहोस् र सुकेपछि कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीका कार्यको सहपाठी मूल्यांकन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५६ को क्रियाकलाप (ग) को चित्र हेर्न लगाउनुहोस् ।
- मुछेको माटाबाट लामो बेलनाकार ढोरी जस्तो आकार बनाउन भन्नुहोस् । त्यसलाई चित्रमा देखाइए जस्तै बेरेर विभिन्न आकारका सामग्री बनाउन लगाउनुहोस् ।
- सुकेका सामग्री कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्वाइलबाट सामान बनाउँ :

मूल्यांकन

विद्यार्थीले माटो, पिठो आदिमा बनाएका आकृतिहरू तथा मुछेको माटाबाट बनाएका सामग्रीहरूको स्तर हेरेर मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

विद्यार्थीहरूलाई घरमा माटो/पिठो मुछी आफूखुसी विभिन्न चरा, जनावर, रुख, प्लेट आदि जस्ता सामग्रीहरू बनाउन र विद्यालयमा ल्याएर प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूको शारीरिक तन्दुरुस्तीका लागि खेल खेल्ने तथा अभिनय गर्ने कार्य महत्वपूर्ण हुन्छ । खेल तथा अभिनयमा बालबालिकाहरूको धेरै अभिरुचि हुने गर्छ । यस पाठमा खेलका माध्यमद्वारा शारीरिक तन्दुरुस्तीका साथै विभिन्न जनावर, चराचुरुड्गीको हिँडाइ, कराइ तथा आवाजहरूको अभिनय गरी मनोरञ्जनात्मक सिकाइमा जोड दिइएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न दृश्य सामग्रीहरू, अभिनय गरी खेल मिल्ने कथाहरू

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५७ मा भएको खरायो र कछुवाको दौडसम्बन्धी कथाका घटनाहरू चित्र हेरी अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।
- हाउभाउसहित कथा सुनाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई खुला चउरमा लैजानुहोस् र उनीहरूलाई दुई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् ।
- एउटालाई खरायो र अर्कोलाई कछुवा समूह बनाउनुहोस् ।
- चउरमा दौड सुरु हुने (पहिलो), खरायो आराम गर्ने (दोस्रो) र दौड पूरा हुने (तेस्रो) लाइनहरू कोर्नुहोस् ।
- प्रत्येक समूहबाट एक पटकमा एक जना विद्यार्थी छनोट गरी कथाको अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।
- आवश्यकताअनुसार तलको निर्देशन अवलम्बन गर्न भन्नुहोस् :
  - कछुवा हुने विद्यार्थी घुडामा हात राखी टुक्रुक्र बसी कछुवा जस्तै हिड्नुपर्ने छ ।
  - खरायो हुने विद्यार्थी हात खुट्टा टेकी हिड्नुपर्ने छ ।
  - सिटी बजेपछि मात्र दौड सुरु हुने छ ।
  - खरायो बन्ने विद्यार्थी दोस्रो धर्कामा पुगेपछि

खरायो र कछुवाको कथामा खेल खेलौं :

खरायो र कछुवाको गैठ भयो । दूरै खिनो राखेर दौडिए । खरायो छिटो दौडियो । कछुवा पछाडि खियो । हेरी मन्चो ।

खरायो थाक्यो र बाटाती सुत्यो ।

कछुवा दौडिरत्यो ।

खरायो बिठेरिटा कम्ता खिनोजा पुरेको खियो ।

कछुवाले तैब जित्यो ।

रोकिएर जताबाट आएको हो त्यतैपट्टि फर्किएर घुँडामा टाउको राखी आँखा चिम्लेर निदाएको अभिनय गर्नुपर्ने छ । कछुवा बन्ने विद्यार्थी भने हिँडिरहनु पर्ने छ ।

- कछुवा बन्ने विद्यार्थी अन्तिम (तेस्रो) रेखामा पुग्न लागेपछि शिक्षकले दोस्रो सिटी बजाउनु हुने छ । तब खरायो बन्ने विद्यार्थी उठेर तेस्रो धर्कातर्फ दौडनुपर्ने छ जुन बेलामा कछुवा बन्ने विद्यार्थीले तेस्रो (अन्तिम) रेखा काटिसकेको हुने छ ।
- कछुवाले दौड जितेको घोषणा हुने छ ।
- यसै गरी अरू बालबालिकाहरूलाई पनि खेल्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन :

- खेल क्रियाकलापका आधारमा निम्न प्रश्न सोधी मूल्याङ्कन गर्नुहोस् :
  - दौड कसले जित्यो ?
  - खरायोले किन खेल हाच्यो ?
  - कसरी कछुवाले दौड जित्यो ?
  - के गरेको भए खरायोले दौड जित्ने थियो ?
  - खेल कतिको रमाइलो भयो ?
  - यस पाठको मुख्य सन्देश के हो ?
- खेलमा सहभागी विद्यार्थीहरूले गरेको अभिनयको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- स्थानीय परिवेश सुहाउँदो कथामा आधारित विभिन्न खेलहरू सङ्कलन वा सिर्जना गर्नुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई उचित समयमा कथाअनुसारका पात्रहरूको छनोट गरी पालैपालो खेल (अभिनयात्मक) खेल्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- विभिन्न पशुपन्थी, जनावर र चराचुरुहरूको हिँडाइ तथा आवाजहरूको पनि नक्कल गर्न लगाउन सकिने छ ।

परिचय

बालबालिकाहरू गाउन, बजाउन र नाच्न मन पराउने हुन्छन् । यस्ता क्रियाकलाप गर्न पाउँदा रमाइलो मान्दछन् । यस पाठमा बालबालिकाहरूलाई समूहमा बालगीत गाउन, राष्ट्रिय भावना भलिक्ने गीतहरूमा नाचगान गर्न तथा लय र तालमा नाच्न सक्ने खालका अभ्यास गराउने कार्यमा जोड दिइएको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्र, विभिन्न स्थानीय सामग्रीबाट निर्मित बाजाहरू, मादल, ढकनी, मुरली, डमरु, झ्याम्टा, तबला तथा नाचगान गरिएको चित्र तथा भिडियोहरू

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- विद्यार्थीहरूको समूह निर्माण गरी समुदायमा प्रचलित स्थानीय गीत प्रस्तुत गर्दै मनोरञ्जन गराउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १५९ मा दिइएका बालगीत गाउने अभ्यास पटक पटक गराउनुहोस् ।
- गाइएका बालगीतमा आधारित केही छोटा प्रश्न गर्दै मौखिक रूपमा मूल्याङ्कन पनि गर्नुहोस्, जस्तै :
  - घोडामाथि को छ ?
  - घोडा कसरी आयो ?
  - हात्ती कसरी आउँछ ?
  - फूलमा के बसेको छ ? आदि ।
- यस्ता अरू पनि बालगीतहरू गाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।

बालगीत गाओँ :

आऊ है साथी, हेर साथी
को छ घोडामाथि
म पनि त कुनै दिन
चढ्छु होला हात्ती
घोडा आयो टिङ् टिङ् टिङ् टिङ्
घान्टी बजाउदै
हात्ती आयो लरक लरक
कान हल्लाउदै
आऊ है साथी, हेर साथी
माहुरी फूलमाथि
म पनि त कुनै दिन
उड्छु आकाशमाथि
आऊ है साथी, हेर साथी
कमिलाको ताँती
हामी पनि कमिला भैं
मिले कर्ति जाती !

क्रियाकलाप २

- स्थानीय सामग्रीहरू प्रयोग गरी पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६० मा दिइएका जस्ता विभिन्न स्थानीय बाजाहरू बनाउन लगाउनुहोस् । त्यसका लागि शिक्षकले आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीले बनाएका बाजा बजाएर सुनाउन लगाउनुहोस् ।
- बाजा कुनै ठोकेर, कुनै फुकेर बजाइने कुरा उदाहरणसहित बताउनुहोस् ।

- बाजा बजाउँदा निस्कने आवाजमा ताल मिलाएर बजाउँदा आवाज मिठो हुने कुरासमेत बताउनुहोस् ।
- बजाउन जानेका विद्यार्थीहरूलाई बजाउने अवसर प्रदान गर्नुहोस् । अरूलाई पनि बाजा बजाउन सिक्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज १६१ को क्रियाकलाप
(ग) मा भने जस्तै गरी शिक्षकले तालमा बाजा बजाउनुहोस्, सोहीअनुरूप बजाउन विद्यार्थीलाई लगाउनुहोस् ।
- बाजाको तालसँगै ताली बजाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- सबैलाई यो अवसर पटक पटक दिनुहोस् ।

एक दुई तीन चार
एक दुई तीन चार

एक दुई तीन चार
एक दुई तीन चार

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६१ को क्रियाकलाप
(घ) का चित्रमा देखाइएका बाजाहरूको नाम सोध्दै छलफल गर्नुहोस् ।
- स्थानीय बाजाहरू बजाएर सुनाइ विद्यार्थीलाई पनि बजाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६२ को क्रियाकलाप
(ड) मा दिइएका बाजा र तिनका नामबिच जोडा मिलाउने अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले गरेका कार्य मिले नमिलेको मूल्याङ्कन गरी पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

रेखा तानेर बाजाको नाम मिलाउनुहोस् :

बासुरी

तबला

ढोलक

झाम्टा

डमरु

मादल

तपाईंको समुदायमा मनाने कुनै पर्व मनाइरहेको चित्र बन रड लगाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ६

- विद्यार्थी पुस्तकको पेज न. १६२ को क्रियाकलाप (च) ले विद्यार्थीहरूलाई आफूले मनाएको चाडपर्व वा जात्रामा गरिने कार्यको कल्पना गरी चित्र कोर्न प्रेरित गर्ने विषयवस्तुमा जोड दिएको छ ।
- समुदायमा मनाइने कुनै पर्व (दसै, तिहार, हिलेजात्रा, रोपाई जात्रा, देउसी भैलो वा अन्य कुनै) मनाइरहेको चित्र कल्पना गर्दै बनाउन लगाउनुहोस् र त्यसमा रडसमेत भर्न लगाउनुहोस् ।

- विद्यार्थीले कोरेका चित्र र त्यसले दिन खोजेको सन्देशका सम्बन्धमा बताउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६३ मा विद्यार्थीहरूलाई गीत गाउन र नाच्न अभिप्रेरित गरेको छ ।
- विभिन्न पाठ वा सन्दर्भअनुसार उक्त पेजमा दिइएका गीत वा अन्य गीतहरू भाका हालेर गाउन र नाच्न अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्यांकन

- विद्यार्थीहरूले गाउने, बजाउने र नाच्ने काममा देखाएको उत्सुकता, तत्परता, लगनशीलता, सक्रियतालगायतका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- माथिका आधारहरू समेटी रुब्रिक्स, श्रेणी मापन जस्ता साधन विकास गरी मूल्यांकन गर्न सकिने छ ।
  - विषयक्षेत्र अवधिभरको मूल्यांकन
  - यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज न. १४१ मा उल्लिखित दुईओटा मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
  - निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
  - विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेनसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् ।
  - कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
  - यदि अड्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
  - थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अड्कन) सुनिश्चत भएपछि पुन : मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेनसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अड्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालन प्रयोग गर्नुहोस् ।

- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १४१ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । नतिजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

हाम्रो संस्कृति

परिचय

यस विषयक्षेत्रको मुख्य उद्देश्य बालबालिकालाई आफ्नो चाडपर्व, रीतिरिवाज, मेला, जात्रालगायतका संस्कृतिहरूसँग परिचित गराउनु हो । खास गरी परिवारमा मनाउने चाडपर्वहरूमा गरिने संस्कार, खाइने खानेकुराहरू र लगाइने पोसाकहरूको परिचय गराउने क्रियाकलापहरू यस विषयक्षेत्रमा समावेश छन् । राष्ट्रिय चिह्नहरूलाई पहिचान गराउने उद्देश्यसमेत यस विषयक्षेत्रले समेटेको छ ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ, उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्यघन्टी (१२)
	विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफैले गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि		२
हाम्रा चाडपर्व	<ul style="list-style-type: none"> परिवारमा मनाइने चाडपर्वहरूको नाम बताउन परिवारमा मनाउने चाडपर्वमा खाइने खानेकुराहरूको सूची तयार पार्न 	<ul style="list-style-type: none"> सहभागितात्मक मूल्य 	५
हाम्रो संस्कार	<ul style="list-style-type: none"> घरमा विभिन्न समयमा गरिने संस्कार र क्रियाकलाप बताउन (जस्तै : जन्मदिन, कुलपूजा, विवाह, व्रतबन्ध आदि । आफ्ना समुदायका संस्कारहरू (दसै, तिहार, छठ, इद, विभिन्न जात्रा आदि) को अवस्था झल्कने चित्रमा रड भर्न । राष्ट्रिय चिह्नको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> अन्तर सांस्कृतिक सिप अपनत्वको अनुभुति 	५

विषयक्षेत्र पृष्ठ क्रियाकलाप

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६४ का चित्र देखाई, ती चित्रहरू केसँग सम्बन्धित छन् । त्यहाँ के भइरहेको छ ? के तपाइँको समुदायमा पनि त्यस्तै क्रियाकलापहरू हुन्छन्, छलफल गर्नुहोस् ।
- चित्रमा देखाइएका बाहेक समुदायमा अन्य कुन कुन चाडपर्व, जात्रा, मेला मनाइन्छन् छलफल र अन्तरक्रिया गर्नुहोस् ।

हेरौं र समूहमा छलफल गरौं :

परिचय

परिवारमा मनाइने चाडपर्वको परिचय र चाडपर्वहरूमा खाइने खानेकुरा तथा गरिने मुख्य गतिविधिहरूका सम्बन्धमा जानकारीमूलक छलफलका क्रियाकलापहरू यस पाठमा समावेश गरिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

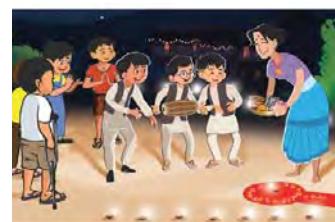
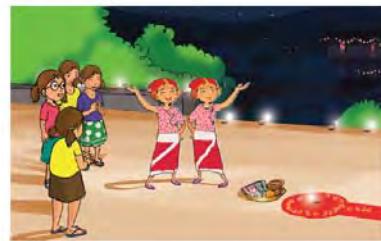
चाडपर्व भल्किने दृश्य, चित्रहरू र विभिन्न चाडपर्वमा खाइने खानेकुराहरूका नामको सूची, माला, रड, टिका, मादल आदि ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६५ को चित्रमा देखाए जस्तै गरी देउसी, भैलोसम्बन्धी गीत, लय र तालमा आफूले गाउनुहोस् ।
- भिडियोसमेत देखाउनुहोस् । आफूसँगै विद्यार्थीलाई पनि गाउन लगाउनुहोस् र गीतमा भने भैं नाच्ने अभ्यास पनि गराउनुहोस् ।
- यो कुन पर्वमा गाइने गीत हो ? सामूहिक रूपमा सोधनुहोस् र उत्तरको अपेक्षा गर्नुहोस् ।
- आफूले मनाउने अन्य चाडपर्वमा गाइने यस्तै गीतहरू गाउन प्रेरित गर्नुहोस् ।

नेनी आइन् आँगन
यु चौली मागन
औसीको दिन
ई तिहार भैलो

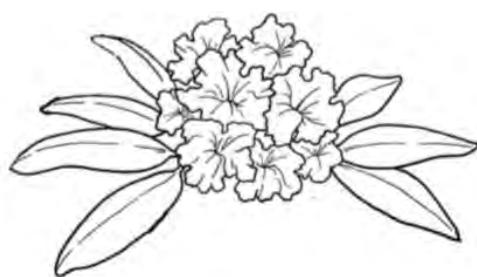

ए भन भन साथी हो, देउसी रे
ए राम्रारी भन, देउसी रे
ए स्वर मिलाइकन, देउसी रे
ए छोरा र छोरी, देउसी रे
ए स्कुल जाने, देउसी रे
ए धेरै पढी, देउसी रे
असल बन्ने, देउसी रे

क्रियाकलाप २

(पेज १६६ (ख) सँग सम्बन्धित)

- आफूभन्दा ठुलासँग पेज न. १६६ को क्रियाकलाप (ख) का प्रश्नहरू सोधन भन्नुहोस् ।
- प्राप्त जवाफ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६६ को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएको खाली ठाउँ भर्ने अभ्यास गराउनुहोस् र त्यसको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।
- विभिन्न चाडपर्वमा खाइने खानेकुरा, लगाउने कपडा, घरमा आउने पाहुना र गरिने कामका सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।
- लालीगुराँसको चित्रमा उपयुक्त रड भर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- विद्यार्थीहरूलाई खुला चउरमा लगेर एउटा घेरामा राख्नुहोस् ।
- छात्रा र छात्रलाई आमनेसामने बस्न लगाउनुहोस् ।
- त्यसपछि इच्छा भएका छात्राहरूले छात्रहरूलाई सप्तरडी टीका र माला लगाएर भाइटीकाको अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।
- छात्रहरूले छात्राहरूलाई पनि टीका लगाइदिन भन्नुहोस् । (शिक्षकले माला र टीकाको व्यवस्था पहिल्यै गर्नुपर्दछ)
- यस्तो पर्व कहिले मनाइन्छ ? तिहारमा के के गरिन्छ ? सोधै तिहारका सम्बन्धमा थप छलफल गर्नुहोस् ।
- यसै गरी चित्रमा देखाइए जस्तै गरी विभिन्न सम्प्रदायले मनाउने चाडपर्वमा गरिने मुख्य कामहरूको अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।
- कुन कुन चाडपर्वमा यस्तो क्रियाकलाप गरिन्छ छलफल गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६८ को क्रियाकलाप (च) मा दिइएको चाडपर्व सम्बन्धित अभ्यास गराउनुहोस् र उत्तर हेरी मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- आवश्यक परे अन्य यस्तै थप क्रियाकलापहरू पनि गर्नुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६८ को क्रियाकलाप (छ) मा दिइएको खाली ठाउँ भर्ने अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् र आवश्यकताअनुसार यस्तै अन्य थप अभ्यास गर्नुहोस् ।

मिल्ने उत्तरमा ठिक (✓) लगाउनुहोस् :

	दसै	तिहार
(अ)	जमरा र टीका लाउने	छठ
(आ)	दर खाने	छठ
(इ)	नदीमा सूर्यको पूजा गर्ने	होली
(ई)	रड खेलने	होली
(उ)	नमाज पढ्ने	इद
(ऊ)	साकेला नाच्ने	माघी
		उँधौली

मिल्ने शब्द छानेर खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

	मिठो	रमाइलो	विदा	पाहुना	रामा
(अ)	चाडपर्व	.....	हुन्छ ।		
(आ)	मुख्य चाडमा विद्यालय	.....	हुन्छ ।		
(इ)	चाडपर्वमा	.....	लुगा लाउँद्दैँ ।		
(ई)	चाडपर्वमा	.....	आउनुहुन्छ ।		
(उ)	हामी चाडपर्वमा	.....	खान्दैँ ।		

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १६९ को चित्र हेर्न लगाउनुहोस् ।
- त्यहाँ दिइएको गीत गाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई सँगसँगै गाउन लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूले मान्ने विभिन्न चाडपर्व र ती चाडपर्वमा गरिने कार्यका सम्बन्धमा भन्न लगाउनुहोस् ।
- चाडपर्वमा के के गरेको मन पर्छ बताउन लगाउनुहोस् ।
- आफूले नमनाउने तर अरूले मनाउने चाडपर्वको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- अरूले मनाउने चाडपर्वको सम्मान गर्नुपर्ने बानीको विकास गराउने कुरा बताउनुहोस् ।
- छोटा छोटा प्रश्नहरू गर्दै कुन कुन पर्वमा के के गरिन्छ ? सोधनुहोस् उत्तर सुनिश्चित गर्नुहोस् ।

गीत गाउँ :

दसै आए पिड खेल्ने
तिहारमा भैली
होली खेल्ने छठ मनाउने
आफ्ना आफै शैली

कोही किसस मान्ने गर्नुन,
कोही मान्द्धन इद
साकेलामा नाच्छ साथी
रमाइलो छ तीज

क्रियाकलाप ६

- विभिन्न चाडपर्वमा लगाइने लुगाका चित्र, पुतली वा भिडियो प्रदर्शन गर्दै यी पोसाकहरूका सम्बन्धमा परिचय गराउनुहोस् ।
- चित्र देखाउँदै पर्व र पोसाक सम्बन्धमा प्रश्न गर्नुहोस् र उत्तर सुनिश्चित गर्नुहोस् ।
- सम्भव भएमा विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो परम्परागत पोसाक लगाएर आउन भन्नुहोस् र कक्षामा सबैका सामु प्रदर्शन गर्ने अवसर दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७० को क्रियाकलाप (ज) मा दिइएको अभ्यास गराउनुहोस् र मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

- विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तुसँग सम्बन्धित छोटा प्रश्नहरू सोधेर तत्काल मूल्यांकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीले जवाफ दिन नसकेमा थप अभ्यास र क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा उल्लिखित अभ्यासहरू गर्न सके नसकेको आधारमा मूल्यांकन गरी आवश्यक परे सिकाइ अभ्यास पुनः दोहोच्याउनुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो समुदायमा मनाउने चाडपर्व, चाडपर्व मनाउँदा प्रयोग हुने पोसाक, खानेकुरा तथा गर्ने कामका बारेमा एक/एक पेज लेख्न लगाउनुहोस् र गरेका कामको प्रशंसा गर्नुहोस् ।
- कुनै स्थानीय मुख्य चाडपर्वका बारेमा माथिका जस्तै प्रश्न गर्दै छलफल तथा अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई अगिल्लो दिन नै तपाइँका घरमा के के चाड पर्व मनाउने गर्नुभएको छ । अभिभावकसँग सोधेर टिपेर ल्याउन भन्नुहोस् । भोलिपल्टको कक्षामा विद्यार्थीहरूको परिवारमा मनाइने चाडपर्वका सम्बन्धमा प्रश्नोत्तर गर्दै छलफल गर्नुहोस् ।
- चाड पर्वमा खाइने खानेकुराका सम्बन्धमा पनि छलफल गराउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकालाई आफन्त, छिमेकी, शिक्षक र साथीभाइसँगको भेटघाटमा एकआपसमा अभिवादन गर्न, मान्यजनलाई सम्मान र आदर गर्न तथा सानालाई माया गर्न सिकाउने तथा आफ्नो घरपरिवार, आफन्त र छिमेकमा समयअनुसार हुने कार्यक्रम, उत्सव र पर्वमा शुभकामना आदान प्रदान गर्न सिकाउने क्रियाकलापहरू यस पाठमा समावेश गरिएको छ ।

शैक्षणिक सामाग्री

पाठसँग सम्बन्धित चित्र तथा विभिन्न संस्कारका गतिविधिहरूको झिडियो ।

सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७१ को क्रियाकलाप (क) को चित्रमा देखाइए जस्तै गरी विद्यार्थीहरूलाई घेरामा राख्नुहोस् ।
- घेराका बिचमा दुईओटा चिह्न लगाई एक पटकमा दुई जना विद्यार्थीलाई बिचमा बोलाई उक्त चिह्नमा आमनेसामने हुने गरी उभिन लगाउनुहोस् ।
- एक अर्कालाई नमस्कार गर्न लगाई तपाईंलाई स्वागत छ भन्न लगाउनुहोस् ।
- यसरी नै सबैको पालो पुगेपछि आआफ्नो स्थानीय भाषा र संस्कृतिअनुसार अभिवादन गर्न सिकाउनुहोस् ।
- यो क्रम पटक पटक दोहोन्याउनुहोस् । यसो गर्न अप्टेरो मानेकाहरूलाई थप सहयोग गर्नुहोस् ।
- यस क्रियाकलापलाई दुईओटा लाइनमा आमने सामने हुने गरी गराउन पनि सक्नुहुने छ, जस्तै : शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई कसैलाई भेटदा अभिवादन गर्ने, स्वागत, सम्मान र आदर तथा माया गर्ने हाम्रो संस्कार भएको कुरा सम्भाउनुहोस् र हरेक दिन यस्तो कार्य गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

 नमस्ते खेल खेलौँ :

क्रियाकलाप २

- विद्यार्थी पुस्तकको पेज न. १७१ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएको नमस्ते गीत शिक्षकले ताल मिलाएर हाउभाउसहित गाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई पनि सामूहिक रूपमा अभिनयसहित गाउन लगाउनुहोस् र राम्रो अभिनयको प्रशंसा गर्नुहोस् ।

 गीत गाउँ :

नमस्ते छ नमस्ते
सबैलाई नमस्ते
दुईहात जोडेर
गुरुलाई नमस्ते

बाबाआमा पाहना
मान्यजन नमस्ते
बैनीलाई माया छ
दाइलाई नमस्ते

क्रियाकलाप ३

एक अर्कामा माया गरेको, सम्मान र आदर गरेको भल्काउने खालका कथा भन्दै हामीले पनि सबैलाई आदर, सम्मान र माया गर्नुपर्छ भनी सिकाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७२ र १७३ को चित्र देखाउनुहोस् । त्यहाँ भएका गतिविधिहरू के केका हुन्, अनुमान गर्न र सुनाउन लगाउनुहोस् ।
- पेज न. १७२ र १७३ को मामा घरसम्बन्धी कथा तथा यस्तै अन्य कथा विद्यार्थीहरूलाई सुनाउनुहोस् र कथाको सन्देशहरूबाटे छलफल गराई तलका प्रश्नहरू सोधी उत्तरको अपेक्षा गर्नुहोस् ।
  - घरमा मान्यजन आउँदा के गर्नुहुन्छ ?
  - आफूभन्दा ठुलालाई कसरी अभिभवादन गर्नुपर्छ ?
  - नयाँ साथी भेटदा कसरी अभिभवादन गर्नुहुन्छ ?
  - तपाईंको परिवार र छिमेकमा के के कार्यक्रम र उत्सवहरू हुन्छन् ?

क्रियाकलाप ५

- घरमा हुने गरेका संस्कारहरू (जस्तै : विवाह, व्रतबन्ध, कुलपूजा, श्राद्ध आदि) र अन्य विषयवस्तुमा आधारित कथा सुनाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरू त्यस्ता संस्कारमा संलग्न भएको अनुभव छ कि, सोधनुहोस् । यदि छ भने कहिले संलग्न हुनुभयो ? त्यहाँ के के भए ? के गरिएको थियो ? के खानुभयो ? घरमा को को मानिसहरू आउनुभएको थियो ? जस्ता प्रश्नहरू गर्दै छलफल गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७४ को क्रियाकलाप (ड) मा दिइएको संवाद वा कुराकानीमा जस्तै विद्यार्थी पात्रहरूलाई त्यसरी नै अभिनयसहित कुराकानी गर्न सिकाउनुहोस् ।
- कक्षामा सबै विद्यार्थीको जन्म दिन सोधेर एउटा तालिका बनाउनुहोस् र कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । कुनै पनि विद्यार्थीको जन्मदिन परेको दिन उसको जन्मदिनमा साथीसाथीबिच्च शुभकामना आदानप्रदान गर्ने बानी सिकाउनुहोस् ।

- जन्मदिन परेका विद्यार्थीहरूलाई कक्षाको अगाडि राखेर अन्य सबैलाई शुभकामना दिन सिकाउनुहोस् । सामूहिक रूपमा शुभकामना गीत पनि गाउन सिकाउनुहोस् । यो क्रम सबैको लागि गर्नुहोस् ।
- जन्म दिनको अवसर पारेर विद्यार्थीलाई बिरुवा रोप्न लगाउनुहोस् । उनीहरूले रोपेका बिरुवा उनीहरूलाई हेरचाह गर्ने र हुकाउने जिम्मेवारी दिनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७५ का चित्रहरू हेर्न र सोच्न लगाउनुहोस् । ती के केका चित्र हुन् ? सोध्नुहोस् ।
- यी चिह्नहरू हाम्रो देशलाई चिनाउने राष्ट्रिय चिह्न हुन् भन्ने कुरा सिकाउनुहोस् ।
- हाम्रो देशलाई चिनाउने राष्ट्रिय चिह्नहरू सम्बन्धित भिडियो अडियो सामग्रीहरू देखाउनुहोस् । र थप छलफल गराउनुहोस् ।

मूल्यांकन

- विषयवस्तुहरूसँग सम्बन्धित छोटा प्रश्नहरू गरेर, विभिन्न अनुभवहरू भन्ने मौका दिएर आवश्यकताअनुसार रुजुसूची र श्रेणी मापन जस्ता अवलोकनका विधिहरू अपनाएर मूल्यांकन गर्नुहोस् । (क्रियाकलाप १, २, ३, ४ र ७ सँग सम्बन्धित)
- विद्यार्थीहरू एकआपसमा भेट हुँदा शिक्षकहरूसँग भेट हुँदा अभिवादन गरे नगरेको याद गर्नुहोस् र कसैले गरेको छैन भने उसलाई तुरुन्त अभिवादन गर्ने कुरामा सचेत गराउनुहोस् । (क्रियाकलाप ४ सँग सम्बन्धित)
- छोटा उत्तर आउने निम्नानुसारका नमुना प्रश्नहरू सोधेर मूल्यांकन गर्नुहोस् । (क्रियाकलाप ४ र ६ सँग सम्बन्धित)
  - साथीलाई भेटदा कसरी अभिभादन गर्नुहुन्छ ?
  - सम्मान र आदर कसलाई गर्नुपर्छ ?
  - माया कसलाई गर्नुपर्दछ ?
- विभिन्न सांस्कृतिक क्रियाकलापहरूको चित्र वा भिडियो सामग्री देखाएर त्यसको पहिचान गर्न र परिचय बताउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीको प्रतिक्रियाका आधारमा सिकाइ उपलब्धिस्तरको अड्कन गर्नुहोस् । (क्रियाकलाप ५ सँग सम्बन्धित)

विषयक्षेत्र अवधिभरको मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज न. १४२ मा उल्लिखित मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगातै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अड्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अड्कन) सुनिश्चत भएपछि पुनः मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अड्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालनुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १४२ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरूसँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । नतीजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

सञ्चार प्रविधि र बजार

परिचय

विद्यार्थीहरूलाई सूचना आदान प्रदानका लागि सञ्चारका साधनहरूसँग परिचित हुने, यातायातका साधनहरू र स्थानीय बजारसँग परिचित भई मितव्ययी रूपमा खर्च गर्ने बानी विकाससँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू यस विषयक्षेत्रले समेटेको छ ।

विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

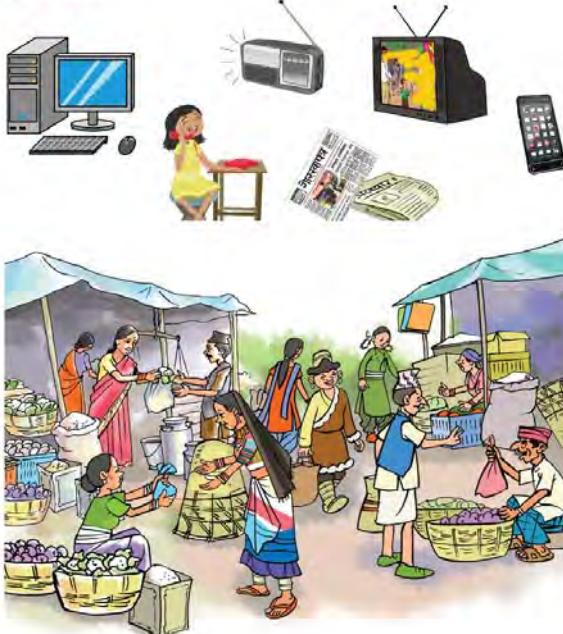
पाठ शीर्षक	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्य घण्टा
	विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि		२
कुराकानी र जानकारी	<ul style="list-style-type: none"> • दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने सञ्चारका माध्यमहरूको नाम बताउन • आफ्नो परिवार र साथीहरूसँग मौखिक सञ्चार गर्न • सञ्चारका साधनहरू प्रयोग गर्दा अपनाउनुपर्ने सुरक्षाका उपायहरूप्रति सचेत रहन 	<ul style="list-style-type: none"> • सञ्चार सिप • प्राविधिक साक्षरता सिप 	४
यातायातका साधन	<ul style="list-style-type: none"> • यातायातका मुख्य साधनहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> • सिकाइ सिप 	२
बजार	<ul style="list-style-type: none"> • परिवारका सदस्यहरूले बजारमा किनबेच गर्ने सामग्रीहरू पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> • सहयोग र सहकार्य सिप 	२

विषयक्षेत्र पृष्ठ क्रियाकलाप

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७६ मा दिइएको चित्रमा के के देखाइएको छ, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- सूचना प्राप्त गर्ने र कुराकानी गर्न मिल्ने के के साधनका चित्रहरू देखाइएका छन्, भन्न लगाउनुहोस् ।

- के तपाईंको घरमा पनि यस्ता साधनहरू छन् ? तिनको काम के हो ? पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- बजारमा मानिसहरू के गदैछन् ? के तपाईं पनि बजार जानुभएको छ ? के किन्तका लागि जानुभएको थियो ? तपाईंको बजार घरबाट कति टाढा छ ? लगायतका प्रश्नोत्तर गरी छलफल गराउनुहोस् ।

हेराँ र चिनाँ :

परिचय

विद्यार्थीमा आफ्नो कुरा अरूलाई बताउन सक्ने, अरूको कुरा सुन्ने, रेडियो, टिभी, पत्रपत्रिका, टेलिफोन, कम्प्युटर आदिबाट प्राप्त जानकारीको आदानप्रदान गर्नेसम्बन्धी क्रियाकलापहरू यो पाठमा समावेश गरिएका छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित सञ्चार प्रविधिका साधनहरू (रेडियो, टिभी, पत्रपत्रिका, टेलिफोन, कम्प्युटर) र चित्रहरू, कार्डबोर्ड, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री ।

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज नं: १७७ मा दिइएका चारओटा चित्रहरूमा के के देखाइएको छ, अवलोकन गरी भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रका आधारमा निम्न प्रश्नहरू सोध्नुहोस् र सञ्चारका साधनहरू तथा तिनको महत्वबारे सामूहिक छलफल गराउनुहोस् ।
  - टेलिफोन केका लागि प्रयोग हुन्छ ?
  - तपाईंले फोनमा कुरा गर्नुभएको छ ? कोसँग कुरा गर्नु भएको छ ?
  - रेडियो सुनेर के थाहा पाउनुहुन्छ ?
  - तपाईं टिभीमा के के कार्यक्रम हेर्न मन पराउनुहुन्छ ?
  - के तपाईंले पत्रिका पढ्ने गर्नु भएको छ ?
  - के तपाईंलाई कम्प्युटर चलाउन आउँछ ?
  - पत्रिका र टिभीबाट पाइने जानकारी उस्तै हुन्छन् ?

हेराँ र भन्नाँ :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज नं. १७८ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका प्रश्नहरू सोध्नुहोस् । टिभी र मोबाइलको प्रयोग तथा महत्वबारे छलफल गराउनुहोस् ।

- सोही पेजका क्रियाकलाप (ग) को बालबालिकाहरू खेलिरहेको चित्रले सञ्चारका लागि प्रयोग हुने साधन चिन्ने र प्रयोग बताउने खेलको सङ्केत गरेको छ ।
- यो क्रियाकलाप छलफल गराउन नभएर खेल खेलाउन राखिएको हो । निम्नानुसार खेल खेलाउनुहोस् ।

खेल खेल्ने तरिका

- विभिन्न सञ्चारका साधनहरू (टिभी, मोबाइल, कम्प्युटर, चिठी, पत्रपत्रिका) अद्वितीय चित्रपत्ती तयार पार्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई गोलो घेरामा बस्न लगाई उक्त चित्रपत्तीहरूमा देखाइएको साधनको नाम उच्चारण गर्दै पास गर्न लगाउनुहोस् ।
- अब चित्रपत्तीहरू एक एक गरी देखाउदै त्यसको काम बताउनुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई पुनः चित्रपत्तीहरू पास गर्दै नाम र काम उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १७९ को क्रियाकलाप (घ) ले विद्यार्थीहरूलाई सञ्चारका साधनका रूपमा अभिनय गराउन सङ्केत गरेको छ ।
- सञ्चारका विभिन्न साधनहरूको चित्र सङ्कलन गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई चित्र छातीमा टाँसेर अभिनय गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : छातीमा रेडियो टाँस्नेलाई “म रेडियो हुँ । म समाचार भन्दू । म गीत पनि सुनाउँछु ।” भन्न लगाउनुहोस् ।
- त्यसै गरी अन्य चित्र टाँस्नेलाई पनि भन्नुपर्ने कुरा सिकाइ अभिनय गर्न लागाउनुहोस् ।
- सबै विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो कम्तीमा एक एकओटा साधनको अनुकरण गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८० को क्रियाकलाप (ड) को चित्रमा देखाइएका सञ्चारका साधनहरूको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- उक्त साधनहरूका कामसम्बन्धी जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (च) मा दिइएको खाली स्थानमा सञ्चारका साधनहरूको नाम लेख्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीका कामको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् । काम पूरा गर्न नसक्ने विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकताअनुसार पटक पटक थप सहायता प्रदान गर्नुहोस् ।

३

चिनेर धर्का तानी जोडनुहोस् :

मलाई घेरे समाचार थाहा पाइन्छ ।

म समाचार र गीत सुनाउँछु ।

म समाचार र गीत देखाउँछु ।

म मानिससँग कुराकानी गराउँछु ।

४

सञ्चारका साधनहरूको नाम लेख्नुहोस् :

जस्तै :

रेडियो

.....

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८२ को क्रियाकलाप (भ) मा दिइएका सञ्चारका साधनहरूका काम लेख्नेसम्बन्धी कार्य विद्यार्थीलाई गर्न लगाउनुहोस् ।
- यो मूल्याङ्कनका लागि दिइएको क्रियाकलाप भएकाले सुरुमा विद्यार्थीलाई बिना सहायता गर्न दिनुहोस् ।
- विद्यार्थीले लेख्न नसकेमा मात्र थप छलफल तथा सिकाइ क्रियाकलाप गरेपछि फेरि लेख्न लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (ज) ले बालबालिकाहरूले सञ्चारका साधन चलाउने सम्बन्धमा अनुभव भन्न लगाउने कुरा सङ्केत गरेको छ ।
- यो पेजमा दिइएका वा यसबाहेक पनि उनीहरूले के के साधन चलाएका छन् ? ती साधानहरू के के कामका लागि चलाउने गरेका छन् ? धेरै समय चलाउँदा के बेफाइदा हुन्छ ? छलफल गराउनुहोस् ।
- सञ्चारका साधनहरू चलाएको सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना अनुभव पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् र दिइएको रुजुसूची भर्न लगाउनुहोस् ।

५

कुराकानी गर्न मिले र नमिले सञ्चारका साधनलाई धर्का तानी जोडनुहोस् :

कुरा गर्न
मिले

कुरा गर्न
नमिले

	हु	ैन
	✓	

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८२ को क्रियाकलाप (भ) मा दिइएका सञ्चारका साधनहरू के के हुन् चिनेर नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- यसमा दिएका साधनहरूबाट कुरा गर्न मिल्ने वा नमिल्ने के हुन धर्का तानेर मिलाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- यससँग सम्बन्धित निम्न प्रश्नहरू पनि सोधनुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- देख्न र सुन्न पनि सकिने साधनको नाम भन्नुहोस् ।
- पत्रपत्रिका पढ्दा के फाइदा हुन्छ ?
- कुराकानी गर्न मिल्ने साधनहरू कुन कुन हुन् ?
- चिठी कस्तो साधन हो ?
- रेडियो कस्तो साधन हो ? यसबाट के जानकारी पाइन्छ ?

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८३ को क्रियाकलाप (ज) मा दिइएका सञ्चारका साधनहरूसम्बन्धी गीत शिक्षकले गाउनुहोस् र सँगसगै विद्यार्थीलाई पनि लय र तालमा गाउन लगाउनुहोस् ।
- यसमा चित्रमा दिएका सञ्चारका साधनहरू केका लागि प्रयोग गरिएका छन्, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- गीतले दिएको सन्देश छलफल गर्न निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधनुहोस् :

नमुना प्रश्नहरू

- नजिक बसेर टिभी हेर्नु राम्रो हो ?
- नजिक बसेर टिभी हेर्दा के हुन्छ ?
- बिजुलीको तार किन चलाउनु हुँदैन ?
- ठुलो स्वरमा रेडियो किन बजाउनु हुँदैन ?
- निरन्तर लामो समय मोबाइल फोन चलाउँदा के हुन्छ ?

गीत गाउँ :

टाढै बसी हेर बाबु

टाढै बसी हेर

मोबाइल र टिभीदेखि

टाढै बसी हेर

नजिक बसी टिभी हेर्दा

आँखा कमजोर हुन्छ ।

बिजुलीको तार चलाए

करेन्त लाम सवच ।

टाढै बसी हेर नानी

टाढै बसी हेर

मोबाइल र टिभीदेखि

टाढै बसी हेर

रेडियोको ठुलो स्वरले

रिसाउँडन् अरु

कम्प्युटर नि टाढै बसी

चलाउनु है बरु ।

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८४ को क्रियाकलाप (ठ) को चित्रमा देखाइएका सञ्चारका साधनहरू के के काममा प्रयोग भएको देखाइएको हो भन्न लगाउनुहोस् ।
- प्रत्येकको जोडा चित्रमा गर्न हुने र गर्न नहुने चिनेर ठिक चिह्न लगाउन लगाउनुहोस् ।
- नजिकबाट टिभी हेर्न, ठुलो आवाजमा रेडियो टिभी बजाउन नहुने, मोबाइलमा खेलन नहुने कुरामा सचेत गराउनुहोस् ।
- पाठ्यपुस्तकमा नभएका यस पाठसँग सम्बन्धित अन्य सचेतना जगाउने खालका कथा, चित्र तथा भिडियो सामग्रीहरू प्रस्तुत गरी छलफल गराउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (ठ) मा दिइएका छाओटा खाली ठाउँमा आफ्नो घरमा प्रयोग हुने सञ्चारका साधनहरूको नाम लेख्न लगाउनुहोस् ।
- यी क्रियाकलापहरू विद्यार्थी मूल्यांकनका लागि दिइएका हुन् । सञ्चारका साधनहरूको सावधानीपूर्वक प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा उनीहरूका बानी थाहा पाई खराब बानी हटाउन आवश्यक प्रयास गर्नुहोस् ।
- सञ्चारका साधनहरूको नाम लेख्ने अभ्यास गर्न लगाई मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८५ को क्रियाकलाप (ठ) को चित्रमा देखाइए जस्तै पुरानो कागज काटेर कार्डबोर्डमा टाँसी सञ्चारका साधनसम्बन्धी आफूलाई मनपर्ने कोलाज चित्र बनाउन लगाउनुहोस् ।
- आफूले तयार गरेका चित्रहरू कक्षामा प्रदर्शन गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन :

- मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति : (क्रियाकलाप १, २ र ४ सँग सम्बन्धित)
  - चारओटा सञ्चारका साधनहरूको नाम भन्नुहोस् ?
  - तपाईंको घरमा के के सञ्चारका साधनहरू छन् ?
  - तपाईं घरमा टिभी हेर्दा टाढा बस्नुहुन्छ कि नजिक ?

- (घ) रेडियो सुन्दा के फाइदा हुन्छ ?
 (ङ) कम्प्युटर के कैका लागि प्रयोग गरिन्छ ?
 (च) सुन्न र देखन सकिने साधनहरू के के हुन् ?
 (छ) मोबाइल फोनमा के गर्न मिल्छ ?

२. रुजुसूची : विद्यार्थीहरूलाई तल दिइएअनुसारको रुजुसूची तयार गरी बाँड्नुहोस् र सञ्चारका साधनहरूको उपयोगसम्बन्धी गर्न मिल्ने र गर्न नमिल्ने भनाइमा ठिक चिह्न () दिन लगाउनुहोस् : (क्रियाकलाप १, २, ३, ४, ५, ६, ७ सँग सम्बन्धित)

सञ्चारका साधनहरूको उपयोग	सहमत	असहमत
टिभी हेर्न टाढा बस्नुपर्छ ।		
करेन्ट बगोको बिजुलीको तार खेलाउन मिल्छ ।		
मोबाइलफोनमा कुराकानी गर्न सकिन्छ ।		
घरमा भएको रेडियोबाट कुराकानी गर्न सकिन्छ ।		
टिभी हेर्दै पढाइ लेखाइ गर्नुपर्छ ।		
पत्रपत्रिकामा समाचारहरू पढ्नुपर्छ ।		
टाढा रहेका आफन्तलाई चिठी पठाउन सकिन्छ ।		
हामीले कम्प्युटर चलाउन सिक्नुपर्छ ।		

३. विद्यार्थीले बनाएको कोलाजलाई निम्न आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस :

(क) आकर्षक देखिने (ख) स्थानीय वस्तुहरूको प्रयोग भएको

(ग) टुक्राहरूको उचित संयोजन गरिएको

विस्तारित क्रियाकलाप

- मोबाइल र टेलिभिजनको दुरुपयोग गर्दा हुने हानी र यस्तो बेलामा अपनाउनुपर्ने व्यक्तिगत सुरक्षाका उपायहरूसम्बन्धी कथा, गीत तयार गरी कक्षाकोठामा सुनाउनुहोस् । कथाको सारबारे छलफल गराउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूलाई हाम्रो दैनिक जीवनमा आवश्यक पर्ने विभिन्न यातायातका साधनहरू (साइकल, रिक्सा, बस, ट्रेन, हवाईजहाज, घोडा, खच्चड, मोटरसाइकल आदि) बारे परिचित हुने, यस्ता साधनको आवश्यकता र महत्व बताउने, सडकमा हिँड्दा र बाटो काट्दा अपनाउनुपर्ने सावधानी जस्ता धारणा विकास गर्न यो पाठ केन्द्रित रहने छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न यातायातका साधनहरूको चित्र तथा रेखात्मक चित्रहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड

पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

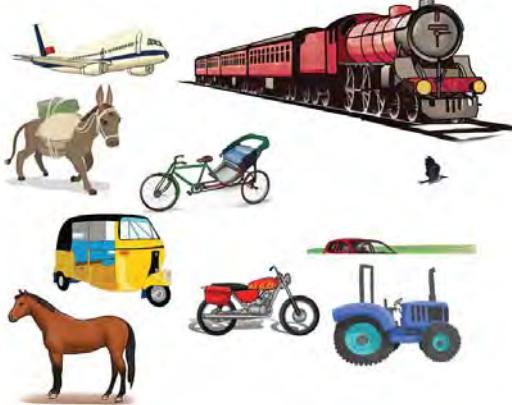
क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८६ मा दिइएको चित्रमा के के यातायातका साधनहरू छन्, अवलोकन गरी तिनको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- यससम्बन्धी निम्नानुसारका प्रश्नमा आधारित प्रश्नोत्तर र छलफल गर्नुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंले के के यातायातका साधनहरूबाट यात्रा गर्नु भएको छ ?
- सडकमा गुड्ने यातायातका साधनहरू के के हुन् ?
- आकाशमा उड्ने यातायातका साधनहरू के के हुन् ?
- टाढा टाढा जानु परेमा कसरी जान सकिन्छ ?
- नदी र तालमा वारपार गर्न के प्रयोग गर्नुपर्छ ?
- तपाईंलाई कुन कुन यातायातका साधन मन पर्छ ?

हेर्ने र चिन्नौ :

चिन्नौ र नाम लेख्नौ :

	कार
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८७ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका चित्रमा के के यातायातका साधनहरू छन्, अवलोकन गरी तिनको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।

- प्रत्येक साधनको नाम दिइएको खाली ठाउँमा लेख्न लगाउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा दिइएका सातओटाबाहेकका अरू साधनहरू (बस, माइक्रोबस, हेलिकोप्टर, रिक्सा, गाडा) का चित्रपत्ती विद्यार्थीको समूहमा बाँड्नुहोस् र पहिचान गरी तिनको प्रयोगबारेमा सामूहिक छलफल गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८८ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका चित्रमा के के यातायातका साधनहरू छन् पहिचान गरी तिनको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- उक्त साधनहरू चढेको छु वा चढेको छैन भन्ने उल्लिखित कोठामा ठिक चिह्न लगाउन भन्नुहोस् ।
- व्यक्तिगत रूपमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधी उनीहरूले चढेका, नचढेका तर देखेका वा कुरा सुनेका आधारमा अनुभव सुनाउने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- तपाईंले यातायातका कुन कुन साधनहरूबाट यात्रा गर्नु भएको छ ?
- कहाँ जाँदा चढनुभएको हो ?
- यातायातका साधन चढादा तपाईंलाई कस्तो लाग्यो ?
- तपाईंले नचढेका यातायत कहाँ देख्नु भएको थियो ?
- तपाईंको गाउँघरमा के के यातायातका साधनहरू चल्दछन् ?
- के तपाईंले टिभी र पत्रपत्रिकामा पनि यस्ता यातायातका साधन देख्नुभएको छ ?

	ग	कसरी आयौं र कसरी गयौं ? खाली ढाङमा लेख्नुहोस् :
मामाघर	.....	.....
विद्यालय	हिँडेर	.....
साथीको घर	.....	.....
अस्पताल	.....	.....
बजार	.....	.....

- उत्तर लेख्नुहोस् :
- (अ) यातायातका चारबोटा साधनहरूको नाम लेख्नुहोस् :
.....
.....
  - (आ) सामान ओसार्ने दुईबोटा जनावरहरूको नाम लेख्नुहोस् :
.....
.....
  - (इ) मानिस ओसार्ने दुईबोटा जनावरहरूको नाम लेख्नुहोस् :
.....
.....
  - (ई) तपाईंको गाउँ/टोलमा भएका सवारी साधनहरूको नाम लेख्नुहोस् :
.....
.....

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १८९ को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएको खाली स्थानमा केबाट आएको वा गएको हो, यातायातका साधनहरूको नाम भर्न लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (घ) मा दिइएका प्रश्नहरूको उत्तर खाली ठाउँमा भर्न लगाउनुहोस् ।

- यससँग सम्बन्धित निम्नानुसार प्रश्नहरू गर्दै छलफल गर्नुहोस् ।

जस्तै :

- घरबाट विद्यालय कसरी आउनु भयो ?
- सामान ओसार्ने जनावर के के हुन् ?
- मानिस बोक्ने जनावरहरू के के हुन् ?
- बिरामी बोक्ने साधन कुन हो ?
- उड्ने साधन र गुड्ने साधनमा चढनुमा के फरक छ ?

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९० हेरेर साथीलाई भन्नुहोस् :
को क्रियाकलाप (ङ) मा दिइएको चित्रले विद्यार्थीहरूलाई स्वतन्त्र रूपमा सोच्ने अवसर प्रदान गरेको छ ।
- चित्र हेरेर मनमा लागेका कुरा भन्न विद्यार्थीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।
- यस कार्यमा सहजीकरणका लागि थोरैभन्दा थोरै निर्देशक प्रश्नहरू गर्न सकिने छ, जस्तै :
  - ट्रकले के ओसार्छ ? आगो निभाउने यन्त्रलाई के भनिन्छ ?
  - समुद्रमा कुन यातायातको साधन चल्दछ ?
  - ट्राफिक लाइटमा कति रडका बत्तीहरू देखिन्छन् ?
  - रातो बत्ती बलेका बेलामा यातायातका साधनहरूलाई के गर्नुपर्दछ ?
- सोही पेजको क्रियाकलाप (च) मा दिइएको गीत अभिनयसहित गाउन लगाउनुहोस् । निम्नानुसार प्रश्न गर्दै छलफल गर्नुहोस् :
  - सडक पार गर्दा कहाँबाट हिँड्नुपर्छ ?
  - बाटोमा हिँडा किन होसियार हुनुपर्छ ?
  - जेबाक्रास भनेको के हो ? यसबाट के गर्नुपर्छ ?
  - बस चढ्ने सुरक्षित तरिका के हो ?

 सडकमा हिँडा के गर्नुपर्छ ? साथीलाई सिकाउनुहोस् :

एक दुई तीन चार
हामी बन्धौं होसियार
पाँच छ सात
समातेर हात
आठ नौ दश
हामी चढ्छौं बस

मूल्यांकन

माधिका क्रियाकलाप गर्ने क्रममा सोधिएका प्रश्नहरू तथा गरिएका अभ्यासमा विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त उत्तरका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् । मूलतः विद्यार्थीहरूले यातायातका साधनहरूको नाम भन्न सके नसकेको सुनिश्चित गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीलाई यातायातका साधनहरूको चित्र कोर्न, नाम लेख्न र उपयुक्त रड भर्न लगाउनुहोस् । यसरी बनाएका चित्रहरू सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् र सहपाठी मूल्यांकन गराउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूलाई आफ्नो वरपरको बजार र बजारमा हुने गतिविधिहरूसँग परिचित गराउनु यस पाठको मुख्य उद्देश्य हो । यसका लागि बजारमा हुने किनबेचमा सहभागिता तथा अभिनय, बजारको महत्वका सम्बन्धमा छलफलसम्बन्धी क्रियाकलापहरू यस पाठमा समावेश छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

बजारको किनमेलसम्बन्धी, पसले र ग्राहकको चित्र, बजारमा पाइने सामानको नमुना वा चित्र सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९१ मा दिइएको बजारको चित्र अवलोकन गरी यसमा के के भइरहेको छ, विद्यार्थीलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- यससम्बन्धी निम्नानुसार प्रश्न गर्दै प्रश्नोत्तर र छलफल गर्नुहोस् :

नमुना प्रश्नहरू

- बजार भनेको के हो ? बजारमा के के हुन्छन् ?
- तपाईंको घर नजिकै कुन बजार छ ?
- बजारमा के के किन्न पाइन्छ ?
- बजारमा सामान बेच्नेलाई के भनिन्छ ?
- बजारमा सामान किन्ने मानिसलाई के भनिन्छ ?
- बजारमा तपाईंलाई के के सामान किन्न मन लाग्छ ?
- बजार नहुने हो भने के होला ?

हरा र भना :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९२ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका बजारसम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरू पालैपालो सोधनुहोस् र अगिल्लो क्रियाकलापमा जस्तै छलफल गराउनुहोस् ।

- सोही पेजको क्रियाकलाप (ख) को चित्रमा देखाए जस्तै विद्यार्थीको समूह बनाई पसले र ग्राहकको अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।
- यसका लागि एउटा समूहलाई पसले बनाई बेच्नका लागि केही सामानहरू (कापी, कलम, चकलेट, मिठाई, केरा, स्याउ, सुन्तला आदि) राख्न लगाउनुहोस् ।
- अर्को विद्यार्थीको समूहलाई रुपियाँ पैसा तिरेर आफूलाई मन लागेका सामान किन्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।
- अपाङ्गता भएका साथीलाई बजार जान र किनमेल गर्न सहयोग गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९३ को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाउनुहोस् ।
- सोही पेजको क्रियाकलाप (घ) मा दिइएको प्रश्नका आधारमा यो हप्ता आफ्नो घरमा बजारबाट के के सामानहरू किनेर ल्याएको हो अभिभावकसँग सोधेर दिइएको खाली ठाउँमा भर्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीले लेखेका उत्तरहरू पालैपालो भन्न लगाई तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्यांकन

१. मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति : मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति क्षमता जाँच गर्न निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोध्नुहोस् । (१ र २ को क्रियाकलाप मूल्यांकन गर्न)
  - (क) तपाईंको घरबाट नजिक पर्ने बजारको नाम भन्नुहोस् ?
  - (ख) हामी बजार किन जानुपर्छ ? बजारमा के के किन्न पाइन्छ ?
  - (ग) तपाईं कोसँग कहिले बजार जानु भएको थियो ?
  - (घ) बजारबाट के फाइदा हुन्छ ? बजार नभएमा के हुन्छ ?
  - (ङ) हाट बजार र अन्य बजारमा के फरक हुन्छ होला ?
२. आआफ्नो घरमा एक हप्ताभित्रमा विभिन्न शीर्षकमा के के सामानहरू बजारबाट खरिद गरिएको छ दिइएको तालिका भर्न लगाउनुहोस् ।

क्र.स.	अवश्यक सामग्रीका क्षेत्रहरू	बजारबाट किनिएका सामग्रीहरू
१.	फलफूल	

२.	तरकारी	
३.	दाल र गेडागुडी	
४.	अन्न	
५.	लेखने र पढने सामग्रीहरू	
६.	लुगा कपडाहरू	
७.	मिठाई	

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीलाई नजिकैको बजार अवलोकन गर्न लैजानुहोस् र बजारबाट फर्किएपछि देखेका विभिन्न वस्तुहरूको नाम लेख्न र चित्र कोर्न लगाउनुहोस् ।

विषयक्षेत्र अवधिभरको मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज १४३ मा उल्लिखित दुईओटा मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेनेको, मूल्यांकनको मिति र अंकन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा भएको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अंकन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अंकन) सुनिश्चित भएपछि पुनः मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सकेनेको, मूल्यांकनको मिति र अंकन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अंकनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालन प्रयोग गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १४३ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । नतिजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

हाम्रो वरपरको संसार

परिचय

विद्यार्थीहरूलाई मौसमको परिचय, मौसम फेरबदल, मौसमअनुसारको पहिरनका सम्बन्धमा ज्ञान सिप विकास गर्नु यस विषयक्षेत्रको उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै वरपरको जमिनको बनावट, हावा र पानीको महत्त्व तथा प्रयोग जस्ता विषयवस्तुसँग सम्बन्धित धारणा विकाससम्बद्ध क्रियाकलापमा जोड दिइएको छ ।

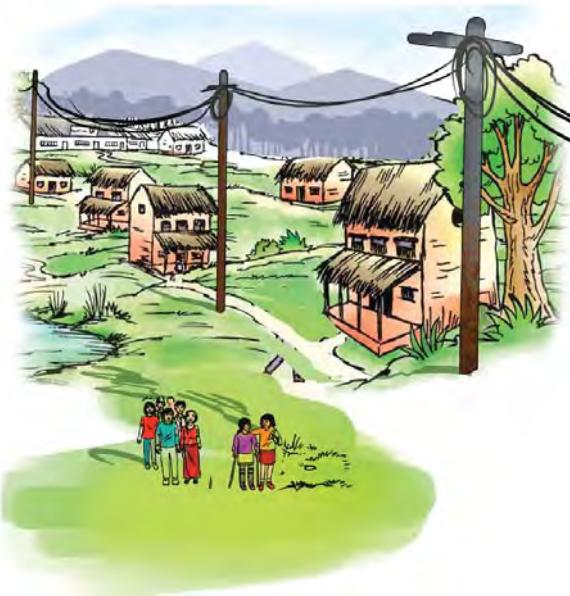
विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठ, सिकाइ उपलब्धि र समय योजना

पाठ शीर्षक	कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू	व्यवहारकुशल सिप	पाठ्यघण्टा
	विषयक्षेत्र पृष्ठ छलफल, शिक्षकको सहयोग तथा आफै गर्ने स्वतन्त्र सिर्जनशील कार्यहरू (जस्तै : चित्र कोर्ने, गीत गाउने, नाच्ने, अभिनय गर्नेलगायत) तथा थप सहयोग (सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ) का लागि		१७
मौसम	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न किसिमका मौसमको पहिचान गर्न र सामान्य वर्णन गर्न कागजलाई स्वतन्त्र रूपमा काटेर नयाँ आकृति बनाउन 	<ul style="list-style-type: none"> सिकाइ सिप रचनात्मक सोचाइ 	३
मौसमअनुसारका पहिरन	<ul style="list-style-type: none"> मौसमअनुसारका लुगाको छनोट गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> प्रयोग सिप 	२
जमिन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो घर तथा विद्यालय वरिपरिको जमिनको स्वरूप पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> दृश्य साक्षरता सिप 	३
पानी	<ul style="list-style-type: none"> पानीका स्रोतहरू र दैनिक जीवनमा यसको उपयोगिता बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> वैयक्तिक जिम्मेवारी 	३
हावा	<ul style="list-style-type: none"> दैनिक जीवनमा हावाबाट हुने काम अवलोकन गरी सामान्य क्रियाकलाप गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> प्रयोग सिप 	३

विषयक्षेत्र पृष्ठ क्रियाकलाप

हराँ र छलफल गराँ :

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९४ मा दिइएका चित्रहरू अवलोकन गराई उनीहरूको धारणा व्यक्त गर्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा देखाए भैं हाम्रो वरपरको वातावरणमा रहेका जीवहरू, प्राकृतिक वस्तुहरू, मानिसले बनाएका वस्तुहरू तथा सरसफाइको अवस्था सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् ।

परिचय

विद्यार्थीहरूलाई वरपरको मौसमको अवस्थासँग परिचित गराउने, घाम लागदा तातो हुने, बादल लागदा शीतल हुने, पानी पर्ने, हावा चल्ने, मौसमको अवस्थाअनुसार हामीले गर्नुपर्ने तयारी तथा सावधानीसम्बन्धी धारणा विकास गर्ने विषयवस्तुसम्बद्ध क्रियाकलापमा यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

पाठसँग सम्बन्धित मौसम परिवर्तनसम्बन्धी चित्र, मौसमी चार्ट, चित्रपत्तीहरू, कार्डबोर्ड, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री ।

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९५ मा दिइएका मौसमअनुसारका क्रियाकलापसम्बन्धी छओटा चित्रहरूमा के के देखाइएको छ, अवलोकन गरी भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रका आधारमा निम्न प्रश्नहरू सोध्नुहोस् र मौसम र यसको परिवर्तनबारे सामूहिक छलफल गराउनुहोस् :
  - पानी पर्दा के गर्नुपर्द ?
  - चर्को घाममा हिड्नु पर्दा तपाईं के गर्नुहुन्छ ?
  - के हुँदा रुखका पात हलिन्छन् ?
  - बादलको कस्तो अवस्थामा पानी पर्द ?
  - बादलले घामलाई ढाकेमा के हुन्छ ?
  - कस्तो मौसममा आगो ताप्नुपर्द ?

हेराँ र छलफल गराँ :

चित्र हेरेर उत्तर भन्नुहोस् :

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९६ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका चित्रहरू राम्ररी अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् र प्रत्येकमा के के काम भइरहेको छ, छलफल गराउनुहोस् ।

- चित्र १, २, ३, ४ अनुसार दिइएका प्रश्नहरूका आधारमा कुन कुन मौसमका भलकहरू देखिन्छन्, पहिचान गरी भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रका आधारमा पानी पर्दा, जाडो हुँदा, गर्मी हुँदा, घाम बढी लागदा के के गर्नुपर्छ, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९७ को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएका चार्टले विद्यार्थीहरूलाई दैनिक रूपमा मौसम हेरी मौसम चार्टमा सङ्केत गर्ने सिप विकासतर्फ लक्षित रहेको छ ।
- विद्यार्थीलाई मौसमको अवलोकन गर्न कक्षाबाहिर लानुहोस् ।
- अवलोकनका क्रममा आकाश खुला छ कि बादल लागेको छ ? रुखका पात हल्लिएका छन् कि छैनन् ? मानिसहरूले बाक्लो कि पातलो लुगा लगाएका छन ? आदि प्रश्नहरू गर्दै छलफल गर्नुहोस् ।
- आजको मौसमअनुसार चार्ट मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- यो क्रियाकलाप दैनिक रूपमा गराउनुहोस् ।

मौसमी चार्ट हेरी र आजको मौसमअनुसार मिलाउँ :

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. १९८, १९९ र २०० को क्रियाकलाप (ग) सम्मको हावा र सूर्यको चित्रकथा शिक्षकले चाख लाग्दो तरिकाले विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् ।
- उक्त चित्रकथा विद्यार्थीलाई पनि सुद्धसँग पढ्न लगाउनुहोस् र पालैपालो सुनाउन लगाउनुहोस् ।
- उक्त चित्रकथाका आधारमा निम्न प्रश्नमा आधारित प्रश्नोत्तर र छलफल गर्नुहोस् :
  - सूर्यले हावाको घमन्ड तोड्न कस्तो बाजी राख्न भने ?
  - हावाले बटुवाको लुगा किन फुकालन सकेनन् ?
  - सूर्यले कसरी बटुवाको लुगा फुकाले ?
  - बटुवाले किन फेरि लुगा लगाए ?
  - हावा र सूर्य किन मिले ?
  - यो कथाले के सिकाउन खोजेको हो ?

कथा सुनैः :

एकदिन हावाले म ठुलो भनी घमन्ड गरे । हावा र सूर्यविचमा को ठुलो भनेर विवाद भयो ।

सूर्यले हावाको घमन्ड तोड्ने विचारले ऐउटा बाजी राख्नी भने । बाटामा ऐउटा बटुवा हिँडिरहेका थिए । सूर्यसे भने, "त्यो बटुवाको लुगा जसले फुकालन सक्छ उही ठुलो हो ।"

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०१ को क्रियाकलाप (घ) मा दिइएका चित्र विद्यार्थीहरूलाई बनाउन लगाउनुहोस् ।
- सङ्केतहरूले जनाउने मौसमबारेमा छलफल गर्नुहोस् ।
- अब सबैलाई साना साना कागजका टुक्रामा आफूलाई मन पर्ने मौसमको सङ्केत बनाउन लगाउनुहोस् ।
- एउटा कार्डबोर्ड पेपरमा क्रियाकलाप (ड) मा लेखे जस्तै गरी मौसमका नामहरू लेखेर भित्तामा टाँस्नुहोस् ।
- पालैपालो आफूले बनाएको सङ्केत चित्र सम्बन्धित लहरमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।
- यसरी तयार भएको चार्टलाई कक्षामा प्रदर्शन गराउनुहोस् ।
- जम्मा कति जनाले कुन मौसम मन पराए ? कुन मौसम सबैभन्दा धेरै जनाले मन पराए ? घाम लागेको मौसम मन पराउने साथीहरू पानी परेको मौसम मन पराउनेभन्दा कतिले कम वा बढी छन् ? लगायतका प्रश्नहरू गर्दै छलफल गराउनुहोस् ।
- एकीकृत गर्न सकिने अन्य विषयवस्तुहरू समेत समावेश गरी छलफल गर्नुहोस् ।
- दिएका चित्रमा जस्तै घाम लागेको, बादल लागेको, बिजुली चम्केको, पानी परेको, हुरी चलेको आदि मौसममा उनीहरूले गरेका काम सम्बन्धमा आआफ्नो अनुभव प्रत्येक विद्यार्थीलाई सुनाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०२ को क्रियाकलाप (च) मा दिइएको मौसमसम्बन्धी गीत शिक्षकले गाउनुहोस् र सँगसगै विद्यार्थीलाई पनि लय र तालमा गाउन लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा दिएका तीन किसिमका मौसमहरूबाट के के असर परेको देखिन्छ, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- निम्न प्रश्नहरूमा आधारित भएर छलफल गराउनुहोस् :

नमुना प्रश्नहरू

- घाम लागदा के हुन्छ ?

- बतास चल्दा के हुन्छ ?
- पानी परेपछि बाटो कस्तो हुन्छ ?
- बादलले घाम छेकेमा के हुन्छ ?
- पानी परेर बाटो हिलो हुँदा असक्त साथीलाई कसरी सहयोग गर्नुहुन्छ ?
- तपाईंलाई मन पर्ने मौसम कुन हो र किन ?

क्रियाकलाप ७

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०३ को क्रियाकलाप (छ) को चित्रमा देखाइए जस्तै गरी कागजका टुक्राहरू टाँसेर आफूलाई मन पर्ने आकृतिको कोलाज बनाउन लगाउनुहोस् ।
- यसरी तयार गरिएको कोलाजलाई कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७
मूल्यांकन :

मूल्यांकन :

१. मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति : मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति क्षमता जाँच गर्न निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोध्नुहोस् : (१,२,४ र ६ क्रियाकलापका लागि)
  - (क) मौसम भनेको के हो ? कुनै चारओटा मौसमका नाम भन्नुहोस् ।
  - (ख) तपाईंको घरमा जाडो मौसममा के के गर्ने चलन छ ?
  - (ग) तपाईं घाम लागेर गर्मी हुँदा कहाँ बस्नुहुन्छ ?
  - (घ) हुरी बतास आउँदा के हुन्छ ?
  - (ङ) कस्तो मौसममा छाता ओढ्नु पर्छ ?
  - (छ) कस्तो मौसममा बाक्लो लुगा लगाउनुपर्छ ?
२. रुजुसूची : विद्यार्थीहरूलाई तल दिइएनुसारको रुजुसूची तयार गरी बाँड्नुहोस् विभिन्न मौसममा गर्न मिल्नेमा ठिक चिह्न (✓) र गर्न नमिल्ने भनाइमा बेठिक चिह्न (X) दिन लगाउनुहोस् । (क्रियाकलाप १, ३, ४ र ६ को मूल्यांकन गर्न)

मौसमको प्रकृतिअनुसारको काम	गर्न मिल्ने	गर्न नमिल्ने
घाम लागेर गर्मी बढेमा सितलमा बस्नुपर्छ ।		
पानी परेको समयमा पानीमा भिज्दै खेल्नुपर्छ ।		
हुरी बतास चलेको समयमा घरभित्र बस्नुपर्छ ।		
बर्सातको पानीमा छाता ओढेर हिँड्नुपर्छ ।		
हामीले सधैं घाममा बसेर पढाइ लेखाइ गर्नुपर्छ ।		
हावा लागेको समयमा चड्गा उडाउनुपर्छ ।		
बिजुली चम्केको बेला कम्प्युटर चलाउन हुन्छ ।		

३. क्रियाकलाप ३, ५ र ७ का लागि अवलोकन र स्वतन्त्र अभिव्यक्ति गर्ने क्रियाकलाप गरी मूल्याङ्कन गर्न सकिन्दै ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीलाई चार चार जनाको समूहमा विभाजन गरी प्रत्येक समूहलाई घाम लागेको, बादल लागेको, बिजुली चम्केको, पानी परेको, हुरी चलेको सङ्केतसहितका चित्रपत्तीहरू वितरण गर्नुहोस् । यसरी उक्त चित्र पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र छलफल गर्दै निम्नानुसारको भूमिका अभिनय गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : म बादल हुँ । मैले पानी पार्ने काम गर्छु । म घाम हुँ । मैले गर्मी गराउँछु ।
- आआफ्नो परिवारमा जाडो, गर्मी र सामान्य मौसममा लगाइने लुगा कपडाका प्रकार, खानाका परिकार र अन्य आवश्यक सामग्रीहरूको सूची तयार गर्न लगाउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूलाई जाडो र गर्मी मौसममा लगाइने लुगाको प्रकृति चिन्ने, मौसमअनुसार लगाइने लुगाको छनोट गर्ने र उपयुक्त ढड्गले लुगा मिलाएर लगाउने जस्ता धारणा विकास गर्न यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

मौसमअनुसारका विभिन्न पहिरनको नमुना तथा चित्रहरू, विभिन्न पहिरनमा सजिएका बालबालिकाहरूका चित्रहरू, चित्रपत्तीहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०४ मा दिइएका पहिरनहरू पहिचान गरी नाम भन्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीले जाडो मौसममा र गर्मी मौसममा लगाउने गरेका पहिरनहरू भन्न लगाउनुहोस् ।
- यससम्बन्धी निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा थप छलफल गर्नुहोस् ।

नमुना प्रश्नहरू

- हामी गर्मी मौसममा कस्ता लुगा लगाउँछौं ?
- जाडोको मौसममा कस्ता लुगा लगाउनुपर्छ ?
- बाक्लो लुगा लगाउँदा के हुन्छ ?
- कस्तो मौसममा छाता र बर्सादी ओड्नुपर्छ ? यिनीहरूले के सहयोग गर्दैन् ?

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०५ का क्रियाकलाप विभिन्न मौसममा गरिने गतिविधिहरू पहिचान गर्नेसँग सम्बन्धित छ ।

खेल खेल्ने तरिका

- घाम लागेको, पानी परेको, चिसो मौसमहरूको सङ्केत देखाउने फरक फरक बाक्सहरू राख्नुहोस् ।

- अर्को बाकसमा विभिन्न मौसममा गरिने गतिविधि तथा लगाइने पहिरन जनाउने चित्रहरू (जस्तै : चस्मा, आइसक्रिम, ज्याकेट, स्विटर, कानेटोपी, गलबन्दी, पातलो टिस्टर्ट, छाता, रेनकोट, क्याप, बुट, पन्जा आदि) राख्नुहोस् ।
- विद्यार्थीहरूलाई समूहमा विभाजन गरी खेलका नियम बनाउनुहोस् । (नियम : चित्र भएको बाकसबाट चित्र निकाली मिल्ने मौसम सङ्केत गरिएको बाकसमा राख्नुपर्ने, जुन समूहले छोटो समयमा सबै चित्रहरू मिल्ने बाकसमा राख्न सफल हुन्छ उक्त समूह विजेता हुन्छ ।)
- प्रत्येक समूहलाई पालैपालो खेल खेल्ने अवसर दिनुहोस् ।
- नियममा रही खेल जित्ने समूहलाई विजयी घोषण गरी पुरस्कृत गर्नुहोस् ।
- खेलबाट भएको सिकाइ सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०५ को क्रियाकलाप (ख) मा जाडो र गर्मी मौसममा लगाइने लुगाका चित्रहरू चिनेर दिइएको सही कोठामा ठिक चिह्न लगाउन भन्नुहोस् ।
- यीमध्ये आज आफूले कुन कुन लुगा लगाएको हो, पहिचान गरी भन्न लगाउँदै मौसमअनुसारका फरक फरक लुगा लगाइने सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् ।

कन मौसममा कुन लुगा चाहिन्छ ? पत्ता लगाउनुहोस् र ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :

जाडो र गर्मीमा लगाउने लुगाको नाम लेख्नैँ :

मौसम	के लगाउने
जाडामा	
गर्मीमा	

फरक पत्ता लगाउनुहोस् :

क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०६ को क्रियाकलाप (ग) मा दिइएको खाली स्थानमा जाडो र गर्मीमा लगाउने लुगाका नाम लेखन लगाउनुहोस् ।
- सही उत्तर लेखन समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहायता प्रदान गर्दै हौसला दिनुहोस् ।

जाडो र गर्मीमा लगाउने लुगाको नाम लेख्नैँ :

क्रियाकलाप ५

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०७ को क्रियाकलाप (घ) मा दिइएका चित्रहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- दुई चित्रबिच रहेका भिन्नताहरू खोजन पर्याप्त समय दिनुहोस् ।
- आफूले देखेका भिन्नता पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

- मुख बन्द गरेको र खोलेको, माला भएको र नभएको, सुरुवालको रड, टोपीको रड, जामाको रडमा भएको फरक विद्यार्थीहरूले पहिचान गरेको सुनिश्चित गर्नुहोस् ।
- यस्तै अरू भिन्नता र समानता देखिने चित्रहरू वितरण गरी अवलोकन सिप विकाससम्बन्धी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्यांकन

१. मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति क्षमता जाँच गर्न निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधनुहोस् (क्रियाकलाप १ र ३ का लागि प्रयोग गर्ने) :
  - (क) जाडोमा कस्तो लुगा लगाउनुपर्छ ?
  - (ख) बाक्लो र न्यानो कपडा कुन मौसममा लगाउनुपर्छ ?
  - (ग) गर्मीमा लगाइने लुगाहरू के के हुन् ?
  - (घ) पानी परेको समयमा चाहिने पहिरनहरू के के हुन् ?
  - (ङ) मौसमअनुसार लगाइने कपडाहरू किन फरक फरक भएका होलान् ?
२. अवलोकन : क्रियाकलाप २ को मूल्यांकनका लागि अवलोकनका साधनहरू बनाई मूल्यांकन गर्न सकिने छ ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- कैंचीले विभिन्न रडका कागजलाई काटेर वा फोल्ड गरेर मौसमअनुसारका पहिरनको आकृति (जस्तै : सर्ट, पाइन्ट, कोट, ज्याकेट, टोपी, टिस्टर्ट, भेस्ट, स्विटर आदि) तयार गर्न लगाउनुहोस् । चार्टपेपरमा सूर्यको चित्र बनाई त्यसको मुनितिर गर्मीमा लगाउने लुगाको आकृति टाँस्न लगाउनुहोस् । अर्को चार्टपेपरमा जाडो मौसम झलिकने बादल लागेको, रुखमा पात झरेको र हिउँ परेको चित्र तयार पारी त्यसको मुनितिर जाडोमा लगाउने लुगाको आकृति टाँस्न लगाउनुहोस् । दुवै चार्टलाई सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गराउनुहोस् ।

परिचय

बालबालिकाहरूमा आफ्नो वरिपरिको जमिनको बनावट र जमिनको महत्वसम्बन्धी धारणा विकास गर्न विविध क्रियाकलापहरूमा सहभागी गराउन यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

जमिनको बनावट देखिने (डाँडा, पाखा, खेतबारी, हिमाल, पहाड, खोला, वनजङ्गल आदि) चित्रहरू, ढुङ्गा र माटोका नमुना, चित्रपत्ती, सम्बन्धित रेखात्मक चित्रहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०८ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएको जमिनको बनावटको चित्र अवलोकन गरी विद्यार्थीले पहिचान गरेका जमिनका स्वरूपहरू पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- जमिनको परिचय सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् ।
- चित्रमा देखाइएको जमिन र हाम्रो वरपरको जमिनबिच के के समानता र भिन्नता छन्, तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको अनुच्छेद पालैपालो पढ्न लगाउनुहोस् र निम्नानुसार प्रश्न गर्दै छलफल गर्नुहोस् :

हेर्ने र चिन्ने :

नमुना प्रश्नहरू

- हामी उभिएको ठाउँलाई के भनिन्छ ?
- हामी केमा घर बनाउँछौ ?
- तपाईंको घर कस्तो जमिनमा बनेको छ ?
- तपाईंलाई कस्तो जमिन मन पर्छ ?
- समथर जमिनलाई के भनिन्छ ?
- जमिनको गहिरो भागलाई के भनिन्छ ?
- हाम्रो वरपरको जमिन कस्तो प्रकारको छ ?

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २०९ क्रियाकलाप (क) मा देखाइएको जमिनको वनावट अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- अवलोकनका आधारमा दिइएका प्रश्नहरू सोधै छलफल गराउनुहोस् ।
- विद्यालय वरपरको जमिन अवलोकन गराउनुहोस् । अग्लो ठाउँ, होचो ठाउँ, खाँच, मैदान, फाँट, हिमाल, पहाड आदि चिनाउनुहोस् ।
- जड्गलले ढाकेको, पानी भएको, सुख्खा, घाँस भएको, रोड भएको, खेती गरेको, बाँझो जमिनहरू कहाँ कहाँ छन्, देखाउँदै छलफल गर्नुहोस् ।
- खेल मैदान, घर भएको जमिन, जनावर बस्ने ठाउँ, कलकारखाना भएको ठाउँ आदि चिनाउनुहोस् ।

चित्र हेरेर उत्तर दिनुहोस् :

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २१० को क्रियाकलाप (ख) मा दिइएको जमिनको बनावटका चित्रहरू के के हुन्, चिनेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- यस अधिको क्रियाकलापमा विद्यार्थीलाई कक्षा बाहिर लगेर वरपरको जमिन अवलोकन गराउँदाको बखत पाठ्यपुस्तकको पेज न. २१० को क्रियाकलाप (ग) मा दिइए जस्तै प्रश्नहरू सोधै छलफल गर्नुहोस् ।
- कक्षाकोठामा आएपछि खाली ठाउँमा उत्तर लेख्न लगाउनुहोस् । यसमा आवश्यक सहजीकरण गर्दै पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

जोडा मिलाउनुहोस् :

कक्षावाहिर जानुहोस् । विद्यालय वरपरको जमिन हेतुहोस् । तलका प्रश्नको उत्तर लेख्नुभयो :

(अ) कस्तो जमिन देख्नुभयो ?

(आ) के त्यहाँ पहाड वा हिमाल देख्नुभयो ?

(उ) के त्यहाँ समथर जमिन देख्नुभयो ?

(इ) तपाईंको विद्यालय अलो, होचो, भिरालो कस्तो जमिनमा रहेको छ ?

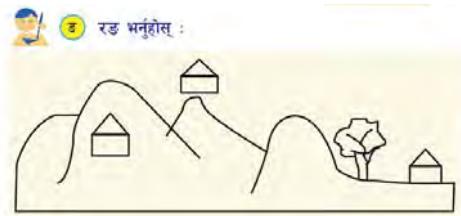
क्रियाकलाप ४

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २११ को क्रियाकलाप (घ) मा दिइएका शब्दजालबाट जमिनको प्रकार जनाउने शब्द खोजेर धेरा लगाउन लगाउनुहोस् ।
- जमिनको प्रकारसम्बन्धी के के शब्दहरू बनेका छन्, लेखेर भन्न लगाउनुहोस् ।

जमिनको प्रकार आउने शब्दहरू खोजेर धेरा लगाउनुहोस् :

अ	म्लो	ना	को	हि	मा	ल
भी	डौ	डा	ई	भि	मा	ता
स	म	थ	र	र	ल	ल
उ	ल	हि	ता	डा	भि	र
का	भि	रा	लो	हो	चो	ना
लो	दा	ई	ग	हि	रो	ला

- सोही पेजको क्रियाकलाप (ड) को चित्रमा देखाइए जस्तै जमिनको बनावट जनाउने रेखात्मक चित्रमा मिल्दो रड भर्ने अभ्यास् गराउनुहोस् ।
- यस्तै अरू जमिनको बनावट देखाउने चित्रहरू कोर्न र रड भर्न लगाउनुहोस् । यसरी तयार भएका चित्रहरू प्रदर्शन गरी प्रतियोगिता गराई पुरस्कृत गर्नुहोस् ।

मूल्यांकन

१. मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति

मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति क्षमता जाँच गर्न निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोधनुहोस् । (क्रियाकलाप १ का लागि उपयुक्त हुने)

- (क) तपाईंको घर अग्लो, होचो वा भिरालो कस्तो जमिनमा छ, भन्नुहोस् ।
- (ख) जमिनमा के के पाइन्छ ?
- (ग) तपाईं कुनै बेला उकालो हिँड्नुभएको छ ? पहाडमा हिँड्न कत्तिको सजिलो छ ?
- (घ) हिउँ पर्ने जमिनको भागलाई के भनिन्छ ?
- (ड) तपाईं घर वरपर र विद्यालय वरपरको जमिन बिचका के समानता/भिन्नताहरू छन् ?

२. जमिनको फरक फरक बनावट देखिने चित्र देखाएर बनावट चिन्न सकेन्द्रियोंको मूल्यांकन गर्नुहोस् । विस्तारित क्रियाकलाप

- भिरालो, समतल, भिर, पाखा, डाँडा, खोल्सा देखाउने चित्र वा भिडियो प्रदर्शन गर्दै जमिनका प्रकारका बारेमा छलफल गराउनुहोस् ।

परिचय

पानीका स्रोतहरू र यसको उपयोग तथा खानेपानी शुद्ध गर्ने घरेलु उपायसम्बन्धी क्रियाकलापहरू यस पाठमा समावेश छन् ।

शैक्षणिक सामग्री

जमिनको सतहमा रहेका पानीका स्रोतहरूको चित्र, पानीको उपयोग र शुद्ध गर्ने घरेलु उपायसम्बन्धी चित्र, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २१२ मा दिइएका चित्रहरू अवलोकन गरी पानी कुन कुन ठाउँबाट आएको छ, पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- पानी आएको ठाउँलाई पानीका स्रोतहरूका रूपमा परिचित गराउनुहोस् ।
- चित्रका आधारमा पानीको उपयोगबारेमा पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई आफ्नो घरमा पानी ल्याउने स्रोत पालैपालो बताउन लगाउनुहोस् ।
- आफ्नो वरपर पानी के के काममा उपयोग भएको छ, भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन भ्रमणमा लैजाँदा पानीका स्रोतहरू र तिनीहरूको प्रयोग देखाउँदै छलफल गराउनुहोस् ।
- यससम्बन्धी निम्नानुसार प्रश्न गर्दै थप छलफल गर्नुहोस् ।

हरौं र भनौं :

नमुना प्रश्नहरू

- पौडी केमा खेलिन्छ ?
- पानीका स्रोतहरू के के छन् ?
- धेरै अग्लो ठाउँबाट भरिरहेको पानीलाई के भनिन्छ ?
- पानीका स्रोतहरूलाई किन सफा राख्नुपर्छ ?
- तपाईंको घरमा कुन स्रोतको पानी प्रयोग गरिन्छ ?
- हामीले कस्तो पानी पिउनुपर्छ ?

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २१३ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका चित्रहरूमा पानीका विभिन्न कामहरू अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- अवलोकनका आधारमा पानीको काम वा प्रयोगहरू पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- घरमा पानी के के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ, पालैपालो भन्न लगाउदै आवश्यक छलफल पनि गराउनुहोस् ।
- यसमा आवश्यक सहजीकरण गर्दै पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

हेर्ने र सिकाई :

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २१४ को क्रियाकलाप (ख) मा पानी शुद्ध बनाउने तरिकासम्बन्धी दिइएका चित्रहरू राम्ररी अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।
- तपाईंको घरमा पानी शुद्ध गर्न चित्रमा देखाइएका मध्ये कुन कुन विधि अपनाएको छ, खाली कोठामा ठिक चिह्न दिन लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा देखाए जस्तै पानी शुद्ध गर्न के के विधि अपनाउन सकिन्छ पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- यसमध्ये आफूलाई कुन विधि राम्रो लाग्छ, उपयुक्त विधिबाटे छलफल गराउनुहोस् ।

तपाईंको घरमा पानी शुद्ध बनाउन के के गर्नुहन्छ ? ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :

मूल्याङ्कन

१. मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति

मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति क्षमता जाँच गर्न निम्नानुसारका प्रश्नहरू सोध्नुहोस् । (क्रियाकलाप १, २ र ३ का लागि)

- पानीका स्रोतहरू के के हुन् ?
- पानी के के काममा प्रयोग गरिन्छ ?
- नदी र तालको पानीमा के के गर्न मिल्छ ?
- कस्तो पानी पिउन योग्य हुन्छ ?

(ड) पानी शुद्ध बनाउन के के गर्नुपर्दछ ?

(च) पानी नभए के हुन्छ ?

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीलाई विद्यालय नजिक पर्ने पानीका स्रोत (खोला, ताल, पोखरी, कुवा, ढुङ्गे धारा आदि) अवलोकन गर्न लैजानुहोस् । ती स्रोतहरूको अवस्था कस्तो (सफा वा फोहोर) छ र यस्ता स्रोतहरूलाई कसरी र किन सफा राख्नुपर्छ, छलफल गराउनुहोस् ।
- बालबालिकाहरूलाई पानीका फरक फरक स्रोतहरू जस्तै : नदी, समुद्र, ताल, पोखरी, हिमाल, खोल्सा आदिको अवस्था देखाउने चित्र वा भिडियो प्रदर्शन गरै हरेकको महत्वका बारेमा छलफल गराउनुहोस् ।

परिचय

हावाको परिचय, आवश्यकता र महत्त्व तथा उपयोगितासम्बन्धी क्रियाकलापहरू गराउन यो पाठ केन्द्रित रहेको छ ।

शैक्षणिक सामग्री

हावाको उपयोगमा आधारित सामग्रीहरू (जस्तै : बेलुन, पड्खा, खेलौना हवाईजहाज, चड्गा) तथा चित्रहरू, कलर पेन्सिल, ड्राइड पेपर, श्रव्यदृश्य सामग्री ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

क्रियाकलाप ९

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २१५ मा दिइएका चित्रहरू अवलोकन गरी प्रत्येकमा के के क्रियाकलापहरू देख्न सकिन्छ, विद्यार्थीलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- हावाको सामान्य गुणका आधारमा परिचय दिने सम्बन्धमा छलफल गर्नुहोस् ।
- चित्रका आधारमा हावाबाट गर्न सकिने कामहरू पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।
- यससम्बन्धी निम्नानुसार प्रश्नहरू गर्दै थप छलफल गर्नुहोस् :

नमुना प्रश्नहरू

- हामीलाई सास फेर्न के चाहिन्छ ?
- रुखका पातहरू किन हल्लिएका होलान् ?
- के हावालाई देख्न सक्नुहुन्छ ?
- हावाबाट के के कामहरू गर्न सकिन्छ ?
- हावा लागेको कसरी थाहा पाउन सकिन्छ ?
- हाम्रो वरपर केही मिनेट हावा भएन भने के होला ?

क्रियाकलाप २

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २१६ को क्रियाकलाप (क) मा दिइएका चित्रमा के के देखाइएको छ, अवलोकन गर्न र भन्न लगाउनुहोस् ।
- चित्रमा दिइएका कुन कुन वस्तुलाई हावाले उडाउँछ र कुनलाई हावाले उडाउँदैन धर्का तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।
- आआफ्नो घरमा यस्ता अरू सामग्रीहरू के के छन्, पालैपालो भन्न लगाउँदै आवश्यक छलफल पनि गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको पेज न. २१७ (ख) मा दिइएका चित्रहरूले विद्यार्थीहरूलाई हावासँग सम्बन्धित सामान्य क्रियाकलापहरू गराउन सङ्केत गरेको छ ।
- सम्भव भए सबैलाई एक एकओटा, नभए समूहमा एक एकओटा बेलुन र मिनरल वाटरको खाली बोतल दिनुहोस् ।
- चित्रमा देखाए जस्तै बेलुनलाई बोतलको मुखमा जडान गरी बोतललाई दुवै हातले बिस्तारै थिचेर बेलुन फुलाउने क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।
- यस क्रियाकलापमा बेलुन किन फुलेको हो कारण अनुमान गर्न लगाउनुहोस् र छलफल गराउनुहोस् ।
- पेज न. २१७ को क्रियाकलाप (ग) मा देखाए भैं आफ्नो घरमा भएका भाँडाहरूको रेखात्मक चित्रहरू खिच्न लगाउनुहोस् र उपयुक्त रड भर्न लगाई कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

तपाईंको वरिपरि भएका भाँडाहरूको चित्र बनाउनुहोस् ।

मूल्यांकन

- क्रियाकलाप १ र २ गर्ने क्रममा सोधिएका प्रश्नहरूका आधारमा मूल्यांकन गर्नुहोस् । सही उत्तर दिन नसक्ने विद्यार्थीहरूलाई थप सिकाइ क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।
- पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा उल्लिखित अभ्यासहरू गर्न सके नसकेका आधारमा पनि मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

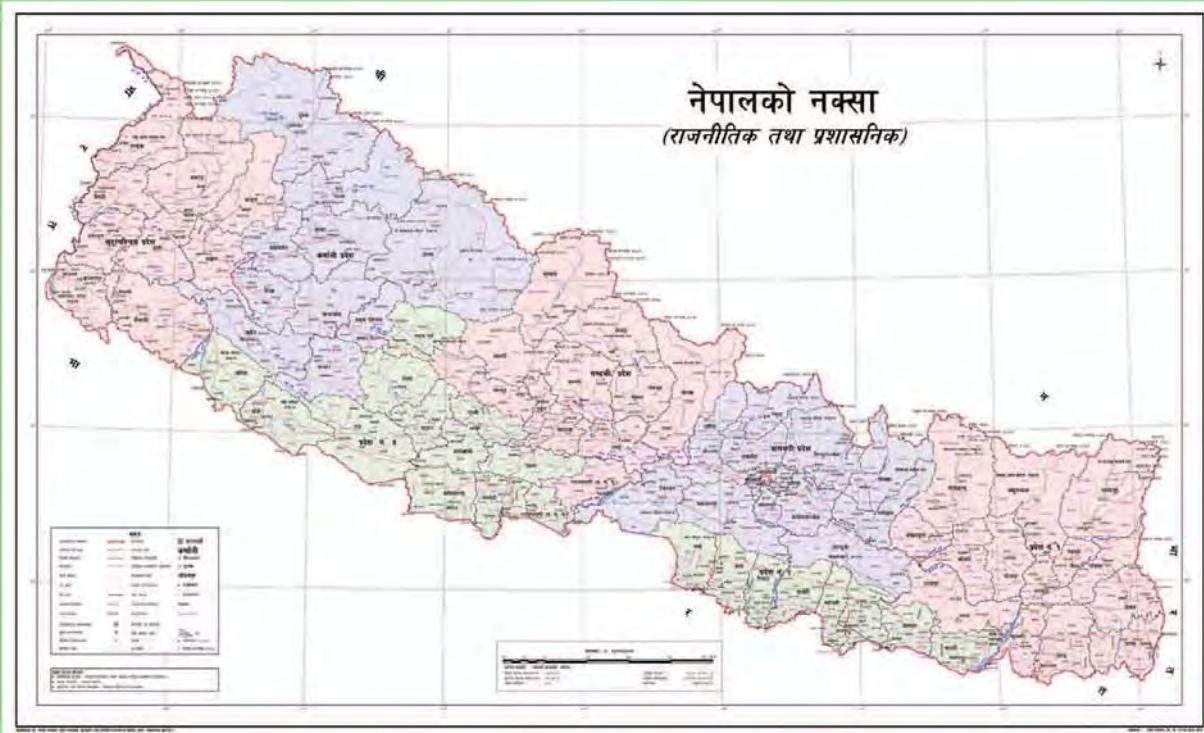
- विद्यार्थीहरूलाई हावाबाट गरिने विभिन्न कामहरूमा सहभागी गराई उनीहरूका कामको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

विस्तारित क्रियाकलाप

- विद्यार्थीलाई कक्षाकोठाबाट बाहिर लगी हावा चले नचलेको अनुभव गर्न लगाउनुहोस् । हावा चलेको कसरी थाहा पाइन्छ पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् जस्तैः हावा चल्दा रुखका पातहरू हल्लिन्छन्, सुकाएको कपडा हल्लिन्छ, रुखबाट पात खस्छ, धुलो उद्धु, हामीलाई चिसो र शीतल हुन्छ, हाम्रो कपाल हल्लिन्छ आदि अनुभवबारे छलफल गराउनुहोस् ।
- विद्यार्थीलाई खुला चउरमा हावा चलेको समयमा लानुहोस् र चड्गा उडाउने प्रतियोगिता गराउनुहोस् ।

विषयक्षेत्र अवधिभरको मूल्यांकन

- यस विषयक्षेत्रसम्बद्ध सिकाइ क्रियाकलापहरू गर्ने क्रममा पाठ्यक्रमको पेज १४४ मा उल्लिखित मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको मूल्यांकन गरी सोही पेजअनुसारको अभिलेख फाराम प्रत्येक विद्यार्थीका लागि भर्नुहोस् ।
- निर्धारित विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको प्रयोग गरी मुख्य सिकाइ उपलब्धि अन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धि वा सूचकहरू पूरा भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।
- विषयक्षेत्र अवधिको सिकाइ क्रियाकलाप सकिए लगतै फारामको “नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् ।
- कुनै विद्यार्थीले कुनै मुख्य सिकाइ उपलब्धिअन्तर्गतका एक वा दुईओटा सिकाइ उपलब्धिमात्र पूरा गरेको पाइएमा अनिवार्य रूपमा सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप योजना तयार गरी शिक्षण गर्नुहोस् ।
- यदि अड्कन ३ वा ४ आएमा आवश्यकता हेरी सिकाइलाई अझै मजबुत बनाउन विस्तारित क्रियाकलापहरू गराउन सकिने छ ।
- थप सहायतापश्चात् विद्यार्थीका न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (कम्तीमा ३ अड्कन) सुनिश्चित भएपछि पुनः मूल्यांकन गरी “थप सहायतापछिको मूल्यांकन” खण्डमा सूचक हासिल गर्न सके नसकेको, मूल्यांकनको मिति र अड्कन जनाउनुहोस् । यसरी प्राप्त अड्कनका आधारमा विषयक्षेत्र अवधिको उपलब्धि प्रतिशत निकालनुहोस् ।
- विषयक्षेत्रगत क्रियाकलापको अन्त्यमा प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइ मूल्यांकन अभिलेख (पाठ्यक्रमको पेज १४४ मा दिइएको ढाँचामा) तयार गर्नुहोस् । अभिलेखलाई पुष्टी गर्ने सिकाइ प्रमाणहरू सँगै फाइलिङ गर्नुहोस् ।
- विद्यार्थी र अभिभावकलाई सिकाइ नतिजाको प्रबोधीकरण गर्नुहोस् । नतिजा प्रबोधीकरणको समयमा पाठगत रूपमा प्रस्ताव गरिएका अभिभावक प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नुहोस् ।
- पाठगत सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा विद्यार्थी मूल्यांकन गर्ने क्रममा निर्धारित व्यवहारकुशल सिपसमेत हासिल भए नभएको मूल्यांकन गर्नुहोस् ।

कोरोना भाइरस रोग (कोमिड-१९)

हाल विश्वव्यापी वैदिकरुप का कोरोना भाइरसको विवरणात्मक गांठोंको रोगान्वय विवर तथापि संक्षेपमे “कोमिड-१९” को नाम दिएको हो र यसलाई विश्वव्यापी भाइरसको एक औचित्य गरिएकोलाई ।

भोजन भएर व्याहारिकाको माझबाट बढ़े रोग हो । मे सामाजिक अस्तित्वको क्षेत्रमा वा घराउँ गर्न नस का मुखबाट खिच्ने विश्वव्यापी भाइरसको एक व्याविहार जस्तो व्यावहारिक हो ।

कोरोना भाइरस रोगको जुरुत लक्षणहरू

उत्तम लक्षणहरू देखा परेको विविधताको तीव्रिताको रासायनिक दृष्टिको सम्बन्धमा ज्ञानको लागि ।

यस रोगको संक्षणात्मक जीवितान्वय व्यवहारी लागि विवर उपायहरू अपेक्षात्मक ।

कोरोना भाइरस रोगबाट बच्ने उपायहरू

ज्यरो आएमा, खोकि लागेमा वा ख्याल फैल्ने गाहुँ भएमा नजिकको तोकिएको
रासायनिक दृष्टिको सम्बन्धमा ज्ञानको लागि ।

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर